

БУКОВИНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**З Б І Р Н И К
НАУКОВИХ ПРАЦЬ**

Економічні науки

Випуск 4

Чернівці
Книги – XXI
2008

ББК 65.0
УДК 339.5.012
З 41

*Друкується за ухвалою Вченої ради Буковинського
університету (протокол № 4 від 25 січня 2008 р.)*

**Постановою Президії ВАК України від 18 січня 2007 р. №1-05/1
„Збірник наукових праць. Економічні науки”
затверджено як фахове видання**

З 41 Збірник наукових праць. Економічні науки – Чернівці:
Книги – XXI, 2008. – 336 с., табл., рис.

Висвітлюються результати наукових досліджень учених університету та провідних наукових установ України з питань розробки теоретичних основ дослідження регіону як структурної ланки суспільного відтворення в умовах глобалізації та пошуку шляхів удосконалення відтворювальних процесів у регіоні.

The results of scientific investigations of scientists of the University and main scientific establishments of Ukraine considering the questions of the elaboration of theoretical basis research of the region as the structural link of social reflection in condition of globalization and the ways of improving of the reproductive processes in the region are elucidated in the proceeding of scientific works.

ББК 65.0

**Свідоцтво Міністерства юстиції України про державну
реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ №11256-136ПР від 24 травня 2006 року**

Загальнодержавне видання

Статті друкуються мовою авторського оригіналу

© Буковинський університет, 2008

Ukraine

BUCOVINIAN UNIVERSITY

COLLECTION OF SCIENTIFIC ARTICLES

Economic sciences

Issue 4

**Chernivtsi
Books – XXI
2008**

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Маниліч Михайло Іванович – заслужений працівник народної освіти України, кандидат економічних наук, доцент, ректор університету (голова);

Гончарук Олександр Васильович – заслужений діяч науки і техніки України, доктор сільськогосподарських наук, професор, академік Міжнародної Академії наук екології і безпеки життєдіяльності, проректор із наукової роботи (заступник голови);

Євдокименко Валерій Кирилович – доктор економічних наук, професор кафедри економіки і підприємництва, перший проректор університету (заступник голови);

Войцеховський Віктор Богданович – доктор економічних наук, професор, завкафедрою фінансів університету;

Нікіфоров Петро Опанасович – доктор економічних наук, професор, завкафедрою фінансів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, професор кафедри фінансів університету;

Доманчук Дмитро Потапович – доктор економічних наук, професор, завкафедрою організації виробництва та бізнесу Подільського державного аграрно-технічного університету, професор кафедри обліку і аудиту університету;

Школа Ігор Миколайович – доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи Чернівецького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету, професор кафедри економіки і підприємництва університету;

Дейнеко Людмила Вікторівна – доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник Ради з вивчення продуктивних сил НАН України;

Савицький Андрій Васильович – доктор фізико-математичних наук, професор, завкафедрою комп'ютерних систем і технологій університету;

Камінський Роман Миколайович – доктор технічних наук, професор кафедри комп'ютерних систем і технологій.

Рецензенти:

доктор економічних наук, професор **Комарницький І. Ф.**,
кандидат економічних наук, доцент **Господінова О. І.**

МАНИЛІЧ М. І., кандидат економічних наук, доцент
ректор Буковинського університету

ЗАПАЛ В.С., аспірант

МЕХАНІЗМ СУСПІЛЬНОГО ВІДТВОРЕННЯ РЕГІОНУ: МЕТОДОЛОГІЯ І НАПРЯМКИ МОДЕРНІЗАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Визначено основні впливи процесів глобалізації і регіоналізації на механізм суспільного відтворення регіону та методологію і напрямки модернізації його складових.

The basic influencing of processes of globalization is certain and regionization on the mechanism of public recreation of region and methodology and directions of modernization of his constituents is certain.

В останні роки в Україні виконано досить значний комплекс досліджень із проблем суспільного відтворення в регіонах. Провідними в цьому напрямку є наукові школи Інституту регіональних досліджень, Ради по вивченню продуктивних сил України, Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень інституту економіко-правових досліджень, вузівської науки. Але попри наявність певних наукових та практичних результатів існують зростаюча в умовах інформглобалізації багатоплановість, складність і недостатність розробки проблем адекватного часу вдосконалення механізмів суспільного відтворення в регіонах, ряд невирішених і дискусійних питань. Об'єктивна необхідність їх подальшого теоретичного осмислення, напрацювання методичного забезпечення та вирішення питань прикладного характеру зумовили вибір авторами напрямку цієї наукової розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, присвячених розв'язанню проблематики згаданого напрямку, на які спираються автори, показує, що вони озброюють нас, в основному з'ясувавши:

- соціально-економічну сутність регіону на основі міждисциплінарного підходу;
- відтворювальний потенціал регіону як основи національного відтворення;
- фактори регіонального відтворення;
- роль і місце регіональних потреб;
- регіональні особливості суспільного відтворення;
- шляхи реструктуризації господарських комплексів регіонів;
- проблеми визначення і шляхи підвищення ефективності суспільного відтворення регіону;
- цілі суспільного відтворення в контексті регіональної політики та стратегічного планування;
- шляхи вдосконалення правового поля відтворення економіки регіонів;
- фінансово-економічні важелі і стимули оптимізації відтворювальних процесів у регіоні.

Цим проблемам присвячено велику кількість наукових праць – монографій, статей, навчальних посібників тощо. Вагомий науковий внесок у розвиток даного напрямку зробили такі вчені, як Г.Зіпп, У.Ізард, В.Беррі, И.Г.Фон Тюнер, В.Льош, В.Кристаллер, Ф.Перру, М.Вебер, М.Портер та ін. Високої оцінки в цьому плані заслуговують праці українських авторів, серед яких – О.Амоша, П.Беленький, Л.Безчасний, Є.Бойко, Б.Буркинський, С.Вовканич, Б.Габовіч, Б.Данилишин, М.Долішній, А.Єпіфанов, Ф.Заставний, С.Ішук, М.Козоріз, В.Кравців, О.Кузьмін, В.Мікловда, І.Михасюк, В.Павлов, М.Пітюлич, В.Пила, С.Пирожков, С.Писаренко, Я.Побурко, В.Поповкін, І.Сало, Д.Стеченко, А.Філіпенко, О.Чмир, М.Чумаченко та цілий ряд інших.

Водночас із плином часу економічний організм породжує нові проблеми. Зокрема, потребують уточнення теоретико-методологічні основи аналізу механізму суспільного відтворення регіонів у глобалізованому середовищі. Адже трансформується під впливом інформглобалізації сутність суспільного відтворення, з'являються нові й нові детермінанти модернізації механізму

відтворення; чинником корегування парадигми регіонального управління постає взаємодія глобалізації і регіоналізації.

Отже, корекції, а можливо, й реконфігурації, потребує набір методів та інструментів механізму відтворення регіону. При цьому ми розуміємо під методами сукупність конкретних способів впливу, спрямованих на практичне досягнення мети, а під інструментами – засоби, які приводять в дію методи. За допомогою зміни важелів обираються адекватні варіанти застосування інструментів.

Спробі знайти алгоритми розв'язання (або хоча б визначити напрямки пошуку) згаданих проблем і присвячена дана стаття.

Хоч економічна сутність суспільного відтворення взагалі, а регіонального зокрема достатньо висвітлена в літературі, настав час внести в запропоновані погляди корективи з огляду на глобалізацію, пов'язаність, транзитивність і динамізм просторових структур різного рівня, дію соціогуманітарного інтерактиву та їх спільний вплив на конфігурацію механізму регіонального суспільного відтворення в умовах тяжіння до просторової безперервності.

Такий підхід дозволяє зробити висновок щодо сутності суспільного відтворення регіону в умовах інформглобалізації. Це підсистема суспільного відтворення країни з власним внутрішнім механізмом відтворення регіональної суспільної системи інноваційного типу через виробництво, розподіл, обмін, споживання матеріальних благ і послуг, врахування та використання в усіх фазах відтворювального циклу багатовекторної просторової безперервності людських, природних, функціональних і часових характеристик для ефективності реалізації життєвого циклу будь-якої складової даного територіального утворення. Це інтегрована цілісна система відтворювальних відношень, економічних, організаційних і правових форм та методів господарювання, спрямованих на досягнення зазначеної мети.

У даному контексті безплідні як намагання обґрунтувати невідворотність уніфікації (американізації, вестернізації і т.і.) світу, так і обмеженість національною самобутністю, відмова від макромаркетингового підходу до регіонального управління, що правомірно розцінювати як ізоляціонізм.

Розвиток територіальної суспільної системи не можна розглядати відірвано від системи регулюючих заходів і дій (як реалізації функції), здійснюваних органами самоврядування та виконавчої вертикалі влади. А з управлінською метою має відбуватися вивчення й оцінювання розвитку цієї сфери для визначення ефективної загальнодержавної і регіональної політики та важелів її здійснення.

Принагідно зазначимо, що однією з можливих причин невдач у розробці й реалізації регіональної політики може стати невиправданий крок у бік політичних факторів при недостатньому аналізі та врахуванні економічних особливостей і можливостей регіону.

Розглянувши питання трансформації сутності суспільного відтворення регіону відповідно до глобалізації та інформатизації світової спільноти, слід перейти, на наш погляд, до виявлення глобальних детермінант модернізації механізму відтворення регіону й аналізу взаємодії глобалізації і регіоналізації як чинника корегування парадигми регіонального управління, що стало б методологічною основою його реконфігурації.

Вплив домінуючої тенденції динамізації і поглиблення інтернаціоналізації та глобалізації господарського життя, її рушійних сил, причин, позитивних і негативних наслідків, перспектив, а також стратегії різних країн розкриваються у працях багатьох вчених. Але існування і трактування фактора глобалізації, як процесу народження нового світоустрою, вивчене більше, ніж концептуальне окреслення, методологія, методика, схеми і формування алгоритмів переходу до нового стану. Йдеться, звісно, і про вивчення дії глобальних детермінант на мезорівні.

Зрозуміло, що на соціально-економічні процеси в регіонах впливають і базові постулати ноосферного сценарію світового розвитку, і трансформація типів економік, і загальні риси трансформації сутності корпорації, і трансформація організації управління корпорацією. Ці питання розглянуті, зокрема, в [1]. Мають бути враховані в регіональному відтворювальному механізмі і фактори глобальних ризиків, наприклад, за оцінкою експертів Світового Економічного Форуму.

Глобалізація викликає поглиблення диференціації в соціально-економічному розвитку окремих країн і регіонів, диспропорції в розподілі науково-технічного потенціалу, виробничих потужностей і соціального багатства між різними регіонами світу. Майже 4/5 світового валового продукту створюється в розвинутих країнах, де проживає біля 1/5 населення Землі. Різниця в номінальних річних доходах громадян розвинутих країн та решти світу сягає 20-30-кратного розміру. Спроби ряду країн Південно-Східної Азії та Латинської Америки, а починаючи з 90-х років ХХ ст. і України, за допомогою наздоганяючої модернізації подолати економічну і соціальну відсталість не увінчалися успіхом. Платою за швидкий розвиток стала відносна однобічність господарських систем, зокрема їх експортна орієнтація при обмеженій товарній структурі та географії експорту, що не тільки не привело до зростання добробуту країн, а й, навпаки, поставило їх у жорстку залежність від кон'юнктури світового ринку. Через збереження дешевої робочої сили внутрішній ринок залишився нерозвинутим [2, с. 6].

Ці процеси знаходяться в полі зору вітчизняних науковців, які підкреслюють, що ознаками сьогодення „є концентрація ресурсів, вертикальна і горизонтальна інтеграція, збільшення капіталізації бізнесу, розширення географії виробництва і збуту, підвищення спеціалізації з переданням другорядних функцій іншим компаніям, перенесенням виробництва у менш розвинуті країни з дешевими традиційними ресурсами і зосередженням основної уваги материнських компаній на розробках нових технологій і продуктів. У сфері великого бізнесу посилюються тенденції злиття та поглинання з утворенням надпотужних транснаціональних корпорацій, стратегічних альянсів і партнерств між ними. Малий і середній бізнес пішов шляхом утворення регіональних кластерів. Поглиблення співробітництва між великим, середнім і малим бізнесом характеризувалося використанням аутсорсингу та франчайзингу” [2, с. 5]. Це лише підкреслює пекучу необхідність розвитку теоретико-методологічної бази мережної економіки.

Дослідження механізмів впливу глобалізації на монетарні та фінансові процеси дуже часто вказують на те, що й економічно розвинутим країнам, і країнам із ринками, що формуються, притаманні аналогічні процеси. Зокрема: зниження інфляції; конвергенція у сфері інституціонального забезпечення функціонування центральних банків та функціонування інструментів монетарної політики; тартегування інфляції; зменшення волатильності макроекономічних процесів у міру нарощування фінансової і торговельної відкритості; експансія валових активів і зобов'язань.

Попри породжені глобалізацією передумови однорідності різного роду макроекономічних процесів, нею створюються і передумови фундаментальних відмінностей між економічно розвинутими країнами та країнами з ринками, які виникають, щодо: розшарування глобального монетарного і фінансового простору стосовно каналів адаптації до шоків, доміанти монетарної політики, характеру вразливості економіки, рівня доларизації, розвитку і модернізації фінансових ринків, характеру негативних глобально значущих зовнішніх впливів (детальніше див. [3-15]).

Структурні реформи, попри всі інші складові, потрібні за вектором гнучкості економіки, оскільки нагромаджений рівень активів, валютних резервів і фінансових дисбалансів може бути спонтанно-стохастично змінений не стільки особливостями національної економічної політики, скільки зміною зовнішніх обставин. Зокрема, у сфері глобальної диверсифікації активів і валюти, їх деномінації. Викликана цим динамічна корекція валютного курсу та вартості активів безпосередньо вплинуть на споживання, заощадження та інвестиції. За умови гнучкості економіки наслідки згаданих змін будуть більше номінального, а не реального характеру через те, що гнучка економіка швидше корегуватиме зарплату і мобільність робочої сили. Гнучкість забезпечуватиметься „софтизацією” структури економіки та стимулюванням конкурентоспроможності на основі інноваційності, жорсткою макроекономічною політикою, яка має забезпечувати цінову стабільність і тим компенсувати втрачений попит за рахунок ринкового саморегулювання.

Ґрунтовне дослідження, здійснене фахівцями Інституту економіки та прогнозування НАН України, встановило, що в умовах глобалізації зовнішнє середовище суб'єктів господарювання змінюється в певних напрямках.

По-перше, національні ринки споживчих товарів, природних ресурсів, засобів виробництва, капіталів, інформації і технологій, робочої сили дедалі більше інтегруються один з одним і включаються в єдиний світовий ринок, де іноземні фірми діють на рівних правах з вітчизняними, а передача інформації і розрахунки здійснюються в реальному режимі через Інтернет. По-друге, обсяг і умови реалізації товарів і послуг (у тому числі вимоги до якості і ціни) дедалі частіше визначаються не на ринку, а ще до початку виробництва, на основі довгострокових контрактів із конкретними замовниками. По-третє, у загальній масі товарів чимраз більшу роль відіграють не стандартні матеріальні блага (продовольство, сировина і паливо тощо), а послуги (інформаційно-маркетингові, інжинірингові, консультаційні, навчальні тощо), науково-технічна продукція (патентні та безпатентні ліцензії, комп'ютерні програми тощо), складні технічні комплекси за індивідуальним замовленням. По-четверте, ціни визначаються витратами на одиницю споживчого ефекту, а не на одиницю продукції; в міру насичення ринку і розширення середнього класу зростає роль нецінової конкуренції, спостерігається суттєва диференціація цін для різних сегментів ринку. По-п'яте, в структурі витрат виробництва збільшується частка трансакційних (на підготовку, укладання, юридичний супровід і страхування контрактів), спряжених (в інші галузі і сфери діяльності) й авансованих (на НДДКР, навчання кадрів тощо) витрат [14.с.36].

Встановлено також, що сучасним ринкам притаманні дві основоположні тенденції. По-перше – до посилення монополізації ринку, коли інформаційно-технологічна революція викликає перехід до значно вищого рівня господарювання та утворює потужні природні монополії, які охоплюють національний економічний простір. По-друге – до загострення конкуренції, коли надзвичайно прискорюється інноваційне оновлення технічної бази виробництва

та посилюється суперництво у галузі впровадження новітніх досягнень техніки і технології. Така конкуренція стала воістину світовою (глобальною), охопивши всі країни з відкритою економікою.

Іншими словами, склалася парадоксальна ситуація. На ринку одночасно посилюють свої позиції прямо протилежні види взаємодії суб'єктів господарювання, незвичайний синтез конкуренції та монополії, основними формами якого виступають монополістична конкуренція та олігополія [14, с.12, 26-27].

Уперше після великої депресії та другої світової війни на світову авансцену виходить протекціонізм. Скажімо, у жовтні 2007 року правляча коаліція ФРН висунула проект закону, який має забезпечити німецькі компанії від придбання іноземними інвестиційними фондами, зобов'язавши сповіщати уряд про заплановані придбання. Уряд протягом трьох років після акту купівлі-продажу зможе їх анулювати.

Слід зауважити, що першими такі підходи використали США, Франція і Росія, а слідом за ФРН відгородити себе від небажаних інвесторів обіцяє весь ЄС. Кожна країна використовує новий тренд для досягнення своїх, часто протилежних цілей.

У США діє закон про захист стратегічних галузей економіки від іноземних інвестицій, з 1975 року працює комітет по іноземних інвестиціях (CFIUS), завдання якого – виявляти, чи загрожує національній безпеці та чи інша угода. Але якщо раніше його діяльність була майже непомітною, то в 2006-2007 рр. CFIUS знаходиться в центрі уваги через те, що у 2006 році компанія Dubai Port World (DPW) з Арабських Еміратів намагалась придбати відразу 6 крупних морських портів. Надзвичайно важливі об'єкти інфраструктури США могли опинитися в руках компанії з держави, де дуже впливові ісламські фундаменталісти. І тепер CFIUS уважно стежить за тим, щоб іноземні інвестори не „дотягнулись” до компаній, що функціонують у стратегічно важливих для США галузях – енергетиці, інфраструктурі, телекомунікаціях.

Щоб надалі посилити контроль над цими процесами, в липні 2007 року прийнято новий закон про іноземні інвестиції і національну

безпеку. Документ уточнює і впорядковує правила допуску зарубіжних інвестицій в капітал компаній, пов'язаних з національною безпекою. Тепер угоди, де покупцем виступає іноземна компанія, не тільки будуть досліджуватись 45 або навіть 90 (замість 30, як було раніше) днів, але й можуть бути розірвані комітетом після висновків. Більше того, до даної процедури може бути підключена й розвідка.

Дещо інше підштовхує до протекціонізму ФРН: острах перед політичним тиском. Через те, що німецькими компаніями дедалі більше цікавляться зарубіжні компанії та інвестиційні державні фонди, у ФРН побоюються, що іноземні уряди через скуплені місцеві підприємства здійснюватимуть політичний тиск. Останнє особливо стосується Росії, Китаю та країн Близького Сходу, де в держфондах накопичено \$2,5 трлн., придатних для закупівель на розвинутих ринках країн ЄС.

Зі свого боку ЄС намагається розробити загальноєвропейський механізм, який у разі необхідності захистить внутрішній ринок від впливів ззовні, що мають некомерційний характер. Зокрема, Єврокомісія вже попросила надати їй право вето у відношенні капіталовкладень в енергетичні компанії ЄС. ФРН не стала очікувати і почала діяти самостійно: підготовлені рішення, котрі забороняють компаніям, „близьким” до інших держав, володіння більше ніж 25% акцій компаній, що входять до складу стратегічних німецьких галузей. Схема, на думку фахівців, буде ідентична американській.

Такі ініціативи на національному рівні захищають не тільки від зовнішніх (щодо ЄС) несвропейських, але й від компаній країн-членів ЄС. Отже, якщо економічна політика ЄС піде по даному шляху, в розріз із позицією сусідів, постане загроза дезінтеграції.

Якщо для ЄС новий тренд містить приховану загрозу, то для держав, що базують свій розвиток на природних ресурсах, він вигідний. Скажімо, Росія дістає можливість офіційно, на власний розсуд, обмежити вплив зарубіжного капіталу на свою економіку. Вже у вересні 2007 року через Держдуму РФ у першому читанні пройшов законопроект, згідно з яким обмеження на участь було

введено в 39 галузях економіки, у тому числі й на доступ іноземців до стратегічних нафтогазових родовищ. Якщо ФРН уводить пряму заборону на володіння блокуючими пакетами акцій тільки для державних інвестиційних фондів і хеджфондів, то в Росії обмежена участь будь-яких іноземних інвесторів: держінвестиції – 25% акцій, приватні інвестиції – 50% акцій.

По тому ж шляху пішов і Казахстан, де парламент надав владі право розривати або змінювати угоди в односторонньому порядку з міркувань національної безпеки [5, с. 26-27].

Протистояти цим світовим тенденціям може лише організаційно й економічно гнучка економіка, що розвивається за інноваційно-інвестиційною моделлю. За оцінками західних експертів, для проведення системних реформ і переходу на згадану модель в Україні потрібно залучити інвестиції на суму понад 100 млрд. євро протягом найближчих 10 років [16].

Найбільше залучення інвестицій для переходу на інвестиційно-інноваційну модель розвитку потребують підприємства середнього бізнесу. Саме серед них, на відміну від великого бізнесу, вихід на ІРО неможливий, як з очевидних причин проблематичне й заставне кредитування. Окрім того, заважають дорожнеча кредитних ресурсів і короткі терміни їх погашення та ще й за наявності труднощів з вибором оптимальних технологій і устаткування для розвитку малого виробництва; оподаткування імпорту устаткування, яке ввозиться для потреб виробництва; відсутність або слабкість маркетингових можливостей і погане знання зарубіжних ринків, що ускладнює експорт за оптимальною ціною, а також інтеграцію у виробничі цикли зарубіжних виробників.

Ми назвали, звісно, лише ті гальмівні чинники, що вимальовуються в контексті пошуку інтеграційно-мережних можливостей, в т.ч. за допомогою регіональних важелів.

Іноземних інвесторів стримують (1) слабе знання ринків України, її регіонів, місцевих умов; (2) неможливість одержання об'єктивної інформації про можливих партнерів і клієнтів; (3) складність адаптації до суперечливого і недосконалого законодавства та логіки прийняття судових рішень в Україні; (4)

незахищеність власників і їхніх прав; (5) складність засвоєння норм податкової системи і контролю над витратами коштів; (6) комплекс правових проблем (недосконале законодавство, бюрократія, високий рівень корупції в органах державної влади, відсутність в усіх сферах чинних правил гри).

Саме на регіональному рівні через відповідні структури (бізнес-центри, центри розвитку регіону і тому подібне) можна сконцентрувати і сфокусувати підтримку кваліфікованих юристів, покликаних вчасно підказати, як не потрапити в складну ситуацію, врахувати недоліки вітчизняної правоохоронної і судової систем, виробити рекомендації, що у кінцевому результаті дозволять бізнесменам не доводити суперечки до судового розгляду; використовуючи основні принципи вітчизняного цивільного і міжнародного приватного права, вибудовувати відносини, здатні звести до мінімуму вплив на розвиток бізнесу всіх негативних явищ державної і правової системи України; звести іноземних (та й вітчизняних) суб'єктів господарювання з потенційним партнером, спроможним нейтралізувати згадані чинники, забезпечувати в цілому інформаційне поле партнерської роботи, покликане виключати фактор випадковості. По суті підготовка і реалізація пакетів партнерських проектів з очікуваним синергетичним ефектом – це і є регіональний штучний товар, з яким слід виходити на зарубіжні галузеві спілки або консалтингові бюро у вигляді пропозицій, які містять коротку, але ємну інформацію про вітчизняні компанії, концепцію взаємовигідного співробітництва, за потреби – бізнес-проект. Звісно, це не виключає інформаційних можливостей міжнародних виставок і торгово-промислових палат, але відкриває можливості ефективної обробки бізнес-інформації, отриманої там.

З іншого боку, на пошук інтеграційно-мережного шляху підштовхує і сама поведінка зірубіжних інвесторів на теренах України. Загальновідомо, що вони використовують кілька вигідних для них методів входження і конкуренції на українському ринку.

Перший передбачає передачу гуртовим фірмам України функцій поширення продукції і реалізації маркетингової політики.

До мінімуму зводяться ризики зарубіжних компаній і потреби у вкладанні капіталу, організації виробництва і трансферту технологій, а розвиток експорту забезпечується створенням дилерської і дистриб'юторської мережі, яка сприяє просуванню і зміцненню торгової марки.

Другий – продаж патенту або ліцензії. Він застосовується, зазвичай, компаніями-власниками технологій і ноу-хау, які не мають можливостей і ресурсів для виходу на зарубіжний ринок. Новітні технології в такий спосіб здебільшого не продаються, оскільки передача ліцензії, як правило, призводить до втрати контролю над технологією з боку розробника.

Третій – франчайзинг. Це стосується практично виключно компанії сфери обслуговування і розробної торгівлі. Ризикують українські підприємці, які вкладають свої гроші в розвиток і використання гучної марки і незалежно від результатів діяльності сплачують франшизу за її використання.

Четвертий – злиття і поглинання. Переоформлення прав власності далеко не завжди радо підтримується українськими підприємцями. Та й зарубіжних покупців відлякують регуляторні нестабільність і непрогнозованість в Україні.

П'ятий – через стратегічні альянси і спільні підприємства. Їхня суть відома: партнерство має на меті досягти ефекту синергії, що здобувається при об'єднанні компетенцій і ресурсів учасників проекту.

Для середнього бізнесу це – чи не найцікавіший варіант. Іноземна компанія отримує від партнера-українського підприємства доступ до цінних для неї ресурсів і можливостей, яких не могла б дістати в іншому разі, знання місцевості і ринку, виробничі приміщення і комунікації, трудові ресурси. А надає зарубіжна компанія свої технології, досвід і фахівців, бере участь у фінансуванні проекту. Найважливішою умовою існування партнерства й об'єднання зусиль є усунення суперечностей і побудова глибоких, довгострокових відносин між партнерами.

Отже, здобутки вітчизняних і зарубіжних науковців, обставини, перелічені вище, спонукають (і дають підстави) до висновків, що

корегування парадигми механізму суспільного відтворення в регіоні доцільно вести по наступних напрямках.

Попри відсутність сталої термінології і загально визначених концепцій мереж, плутанину як у визначеннях, так і у вживаних термінах¹, але спираючись на їхні беззаперечні переваги (заміна вертикальної ієрархії більш ефективними горизонтальними зв'язками; краща гнучкість і швидша реакція на зміну середовищ; автономність учасників і можливість швидкої заміни партнера і т.ін.), слід переорієнтувати і владні структури на макромаркетинговий підхід як складову вдосконалення механізму регіонального відтворення. Мета такого підходу – виявлення для суб'єктів господарювання регіону всіх можливих варіантів внутрішньодержавної та міжнародної інтеграції у відповідну обставинам форму мереж.

Величезного значення набувають просторові маркетингові дослідження та створення інтегрованої бази даних про кількісний і якісний динамічний (ретроспективний і перспективний) стан на регіональному вітчизняному й міжнародному ринках товарів і послуг, що продукуються на даній території, та використання цих даних при формуванні стратегій розвитку.

Принципово важливо (і це чомусь залишається поза увагою дослідників і практиків) врахувати, що скільки є класів суспільних товарів послуг з різними рівнями і сферами вигод, стільки ж є рівнів влади, об'єктивно здатних виражати спільні інтереси їхніх продуцентів і споживачів. Це, на наш погляд, вихідне положення. Саме тут криється ключова проблема, тому що регіони, в ідеалі прагнучи динамічного поліпшення рівня життя населення, невідворотно мають конкурувати між собою на всіх можливих ринках (інвестиційних, капітальних, фінансових, товарних тощо). Для досягнення цієї мети повинні мати високий рівень конкурентоспроможності й господарюючі суб'єкти, що діють у регіоні.

Під регіональним маркетингом, на наш погляд, можна розуміти цілеспрямовану комплексну діяльність регіональних органів управління з метою виявлення чинників конкурентоспроможності

господарського комплексу території, її потенціалу, піднесення ділової, в т.ч. інвестиційної, привабливості задля піднесення виробництва доданої вартості та збільшення фінансових надходжень до бюджетів.

Виділяються сегменти відповідно до існуючих природно-ресурсних особливостей, конкурентних переваг, тенденцій, цілей розвитку тощо. На цій основі формуються бізнес-пропозиції, які акцентують увагу на особливостях і сильних сторонах території; чітко визначають цільові ринки; відображають, як економіка території вписується в обласну і загальнодержавну моделі; передбачають потенції та проблеми, віддзеркалюючи унікальні можливості території; дають відповіді на всі, в тому числі специфічні, запитання потенційних підприємців та інвесторів. Вони, створюючи уявний образ, розкривають невикористані ресурси й незадоволені потреби, перспективи підприємництва та доцільність (ступінь ризику) вкладень, доводять до загалу всіма доступними сучасними засобами комунікації. Мета – включити важелі піднесення ділової активності.

Нині „інноваційний прорив” („ядра розвитку”) доцільно шукати (у процесі формування стратегій розвитку, науково-технічних програм, інноваційних проектів, бізнес-планів тощо, виходячи з тенденцій світового науково-технічного розвитку, кон’юнктури ринку та інноваційних можливостей виду економічної діяльності) в тих конкретних сегментах внутрішнього і зовнішніх ринків, де виробники товарів і послуг регіону мають або можуть дістати протягом короткого проміжку часу конкурентні переваги, спираючись на внутрішні сприятливі умови й особливості регіону. Це мають бути перш за все перспективні технології, особливо на проміжних і завершальних стадіях технологічного циклу, що забезпечують найбільше і динамічне зростання доданої вартості.

У тих видах економічної діяльності, в котрих регіон не має технологічних пріоритетів і не може утворити „ядро розвитку” як визначальну ланку будь-якого ланцюга, слід домагатися зовнішніх, у т.ч. прямих іноземних інвестицій разом із новими технологіями і ноу-хау. А в тих, де такі „ядра” вимальовуються і є можливість

стати центром започаткування мережі відповідних доступних типів чи форм, – інвестувати власні технології і ноу-хау в зовнішні просторові утворення, включаючи, відповідно, і світовий бізнес.

Доцільно також наголосити на логістичних підходах щодо організації господарського комплексу на певній території.

Та все ж найголовнішим на даному етапі є напрацювання комплексних алгоритмів визначення за конкретними критеріями і показниками найбільш потенційно перспективних (і обґрунтованих) напрямків інтеграції суб’єктів господарювання в пошуках синергетичного ефекту. Над цим нині працюють учені Буковинського університету.

Література

1. Маниліч М.І., Євдокименко В.К. Особливості регіонального економічного механізму на сучасному етапі: Монографія. – Чернівці: Видавничий дім „Букрек”, 2005. – 384 с.
2. Якубовський М., Новицький В., Кіндзерський Ю. Концептуальні основи стратегії розвитку промисловості України на період до 2017 року // Економіка України. – 2007. – №11.
3. Козюк В. Проблеми розширення глобального монетарного та фінансового простору // Вісник Національного банку України. – 2007. – №10. – (32-38).
4. Rogoff K. Globalization and Global Disinflation //Monetary Policy and Uncertainty: Adopting to a Changing Economy. Federal Bank of Kansas Citi Conf.: Jackson Hole, Wyoming, 2003. – P.77-112.
5. Rogoff K. Impact of Globalization on Monetary Policy // The New Economic Geography:Effects and Policy Implications. Federal Bank of Kansas City Conf.: Jackson Hole. Wyoming, 2006. – P. 1-47.
6. How Has Globalization Affected Inflation //World Economic Outlook. IMF. – IMF. – Wash. D.C., 2006. – P.97-134.
7. Козюк В.В. Трансформація центральних банків в умовах глобалізації: макроекономічні та інституціональні проблеми. – Тернопіль: Астон, 2005. – 320 с.
8. Rose A.A. Stable International Monetary System Emerges: Inflation Targeting Is Bretton Woods, Reversed //NBER Working Papers. – 2006. - № 12711. – P. 1-31.

9. Ayhan Kose M., Prasad E., Terrones M. Financial Integration and Macroeconomic Volatility // IMF Working Paper. – 2003. - Wp/03/50. - P. 1-27.
10. Ayhan Kose M., Prasad E., Terrones M. Volatility and comovement in a Globalized World Economy: An Empirical Exploration // IMF Working Paper. – 2003. – WP/03/246. – P. 1-37.
11. Globalization and External Imbalances// World Economic Outlook. Chapter III. – Wash. (D.C.): IMF, 2005. – P. 109-156.
12. Lane Ph., Milesi-Ferretti G. –M. Examining Global Imbalances // Finance and Development. – 2006. – March. – Vol.43. - №1. – P. 1-14.
13. Calvo G., Reinhart C. Fear of Floating // NBER Working Paper. – 2000. - № 7993. // www.nber.org.
14. Calvo G., Reinhart C. Fixing for Life // NBER Working Paper. – 2000. - № 8006. // www.nber.org.
15. Exchange Rates in the Increasingly Interdependent World // IMF Occasional Papers. – 2001. - №193. – P. 1-61.
16. Конкурентоспроможність національної економіки / За ред. д-ра. екон. наук Б.Є.Кваснюка. – К: Фенікс, 2005.
17. Рябкова Д. Вне зоны доступа // Инвестгазета. – 2007. – 05.11.2007.
18. Китаєв., Березюк О. Інвестиції через партнерство, або Як оптимізувати інвестиційні ризики // Дзеркало тижня. – 2007. – № 45.

ДЕЙНЕКО Л. В., доктор економічних наук, професор
Рада з вивчення продуктивних сил України НАН
України, м.Київ

ПРОБЛЕМИ НАУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

Розглядаються актуальні проблеми наукового забезпечення харчової промисловості, досліджений стан та висвітлені напрями формування інноваційної моделі її розвитку, визначена роль і запропоновані механізми державного стимулювання інноваційних процесів у галузі.

The actual problems of the scientific providing of food-processing industry is examined, condition and directions of forming of innovative model of its development are discovered, role and offered mechanisms of state stimulation of innovative processes in that industry are determined.

Харчова промисловість є і залишиться у подальшому стратегічно важливою складовою народного господарства, від якої залежить добробут українського народу. Зважаючи на місце і роль галузі, її розширене прискорене відтворення виступає однією з найголовніших передумов подолання кризових явищ та досягнення сталого економічного зростання.

Починаючи з 1998 р. харчова промисловість постійно нарощує обсяги виробництва, що дозволило в 2005 р. відновити їх на рівні 1990 року. І хоча в цей період підйому галузь не обминають різного роду кризи – „зернова”, „м’ясна”, „цукрова”, „молочна” та інші, – зумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками, досить стабільні результати демонструють пиво-безалкогольна, кондитерська, олійно-жирова, тютюнова галузі. Стійкі позиції на ринку їх підприємств забезпечуються більш високим технічним рівнем виробництва, активним впровадженням технологічних, продуктових та організаційних інновацій, тісним зв’язком виробництва з наукою. Зазначене визначає актуальність проблем наукового забезпечення харчової промисловості як у нинішніх умовах, так і на перспективу.

Слід зазначити, що наукове супроводження в умовах планово-директивного господарювання було досить дієвою складовою механізму розвитку харчової індустрії. Крім академічних Вищих навчальних закладів, зокрема Київського та Одеського державних інститутів харчових технологій (в теперішній час – Національного університету харчових технологій та Одеської національної академії харчових технологій), питаннями наукового забезпечення перспективи розвитку харчової індустрії займалися 9 галузевих науково-дослідних та п'ять проектно-конструкторських інститутів. Деякі з них мали досить високий авторитет як у цілому по країні, так і за її межами. Розробки науково-дослідних інститутів цукрової, виноробної, спиртової та лікеро-горілчаної промисловості та ряду інших отримали визнання вчених і практиків з усього світу.

Із переходом на ринкові умови господарювання роль інноваційного чинника в розвитку галузі тільки посилюється. Стабільно сильні позиції на ринку можуть забезпечити собі лише ті підприємства, які націлюють свої інвестиції на виробництво наукомісткої продукції із застосуванням техніки і технологій, які відповідають новітнім досягненням науково-технічного прогресу. Дуже важливим є вплив наукових відкриттів і винаходів на рівень техніки й технологій, взагалі на перспективу розвитку харчової промисловості. Без впровадження передових досягнень науки і техніки у виробництво продовольства неможливо забезпечити продовольчу безпеку, підвищення життєвого рівня населення, нарощування економічного потенціалу країни. Світова практика свідчить, що в теперішній час виробники продуктів харчування змушені значно скоротити терміни розробки нових продуктів для того, щоб захистити свою частину ринку і задовольнити мінливі запити споживачів, які стають більш розбірливими і вимогливими до якості харчування.

На жаль, через скорочення фінансування галузевої науки більшість із науково-дослідних і проектно-конструкторських інститутів харчової промисловості знаходяться на межі виживання. Обсяги фінансування науки на 2006 рік складають 1,2 млн. грн. при потребі у 14,0 млн. грн. Через відсутність державної підтримки,

за даними Департаменту продовольства Мінагрополітики України, щорічно чисельність науково-технічних працівників скорочується приблизно на 15%, погіршилася вікова структура науковців: середній вік дослідників становить 48 років. Зникають цілі наукові напрями та школи, звужується перелік проблем, які можуть розв'язуватися власними науковими кадрами, незважаючи на їх досить значний інтелектуальний і науковий потенціал. Всього на замовлення департаменту продовольства Міністерства аграрної політики у 2006 році здійснюється лише 4 науково-дослідні роботи, для виконання яких було залучено 3 науково-дослідні установи. Одними з головних питань сьогодні, якими займаються науковці, є гармонізація нормативної документації відповідно до міжнародних вимог, політика енергозбереження, розробка виробництва високооктанової кисневмісної добавки (ВКД). І це лише обмежене коло питань із наявних проблем галузі, що потребують вирішення.

Харчова промисловість, яка, згідно з класифікацією за видами економічної діяльності (КВЕД), об'єднує підприємства з випуску продукції більш ніж за 40 напрямками, є серед промислових галузей одним з лідерів у здійсненні продуктивних інновацій. Майже кожен 4 продукт, який виробляється сьогодні галуззю, інноваційний. Інноваційна діяльність тут спрямована на використання і компенсацію результатів наукових досліджень і розробок з метою вдосконалення технологій виробництва, оновлення та розширення номенклатури продовольчих товарів, поліпшення їх якості. Вона обов'язково повинна включати маркетингові дослідження ринків збуту, формування попиту на нові види продукції, пошук та створення інформації про конкурентне середовище, пошук партнерів по впровадженню та фінансуванню інноваційних проектів.

Розвиток інноваційних процесів у харчовій промисловості демонструє як позитивні, так і негативні тенденції. Зокрема, помітне зростання обсягів відвантаженої інноваційної продукції (протягом 2000-2005 рр. майже вдвічі) супроводжувалось зменшенням її частки в загальному обсязі продукції галузі з 8,5 до 5,9 %. Основні показники, що характеризують інноваційну діяльність у харчовій і переробній промисловості та переробленні сільськогосподарської

державних, регіональних, науково-технічних і інноваційних програм; здійснювати фінансову підтримку фундаментальної науки, базисних інновацій, розвитку венчурного фінансування проектів малого та середнього бізнесу; сприяти розвитку наукової та інноваційної інфраструктури, інформаційному й кадровому забезпеченню науково-технічної та інноваційної діяльності, захищати вітчизняних виробників інноваційних продуктів від недобросовісної конкуренції на внутрішньому та зовнішньому ринках, охороняти інтелектуальну власність.

Система забезпечення інноваційної діяльності має включати такі елементи:

- спрямування частини амортизаційних відрахувань та капіталізованого прибутку на розробку, освоєння і розповсюдження нової техніки і технологій, які забезпечують конкурентоспроможність продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- пряме (повне або часткове) державне фінансування пріоритетних напрямів науково-технічного розвитку і наукомістких проектів;
- непряма підтримка державою програм і проектів шляхом надання податкових та митних пільг, податкових кредитів у випадку освоєння принципово нових техніки і технологій для компенсації значних початкових витрат;
- формування і розвиток системи венчурного фінансування високоефективних інноваційних проектів за часткової участі державних бюджетних і позабюджетних фондів;
- стимулювання державою кредитної діяльності банків з метою розширення обсягів кредитування ними проектів і програм, які реалізують пріоритетні базові технології;
- використання приватних інвестицій через продаж акцій компаній, які здійснюють базові інновації;

Варто наголосити, що в Україні досі залишається нереалізованим потенціал приватних інвестицій в науку і техніку, тоді як в економічно розвинених країнах з 90-х рр. минулого сторіччя розпочалося стрімке розширення інвестицій комерційних фірм в

науково-технічну діяльність, яке здійснюється у вигляді замовлень університетам на виконання конкретних робіт і організацією власних досліджень і розробок у середині фірм.

Всі ці загальнодержавні напрями повністю відповідають нагальним проблемам розвитку галузевої науки. Прискоренню впровадження досягнень науково-технічного прогресу в харчову промисловість України сприятимуть:

- застосування пільг для всього циклу інноваційного процесу, від фундаментальних досліджень до впровадження у виробництво;
- диференціація розмірів податкових пільг залежно від активності в інноваційному процесі конкретних підприємств за умови щорічного збільшення ними витрат на науково-дослідні, дослідно-конструкторські роботи;
- надання фінансової підтримки на зворотній основі тим підприємствам, які реалізують інноваційні проекти;
- допомога в налагодженні науково-технічного співробітництва та інформаційного забезпечення підприємств галузі шляхом створення відповідних організаційних структур;
- сприяння поглибленню зв'язків підприємств харчової промисловості з вищими навчальними закладами та академічними установами шляхом проведення спільних акцій та реалізації спільних проектів, більш широкого залучення науковців до формування програм розвитку галузі;
- удосконалення спеціалізованої інформаційної служби із залученням всіх засобів масової інформації для надання відомостей про наукові досягнення і рекомендацій щодо їх впровадження у виробництво;
- організація перепідготовки кадрів на всіх рівнях інноваційного процесу;
- розробка та реалізація державних регіональних та галузевих цільових науково-технічних програм та ін.

Враховуючи низький рівень фінансування, наявність дуже багатьох проблем і невирішених питань, вважаємо за доцільне проведення комплексу організаційних заходів, спрямованих на

централізацію та концентрацію галузевих наукових установ. Необхідно відновити бюджетне фінансування витрат на оснащення науково-дослідних галузевих інститутів сучасним обладнанням, підготовку молодих кадрів і підвищення кваліфікації наукових працівників, повернутися до питання формування позабюджетного фонду розвитку науки і техніки харчової промисловості.

Література

1. Борщевський П.П. Підвищення ефективності розвитку і розміщення харчової промисловості. – К.: Наукова думка, 1994. – 158 с.
2. Горянський В.Ф. Математико-статистические методы в анализе эффективности сельскохозяйственного производства (вопросы методологии и практики). – К.: Вища школа, 1980. – 175 с.
3. Дейнеко Л.В. Развитие харчової промисловості України в умовах ринкових перетворень: Проблеми теорії і практики. – К.: Знання, 1999. – 331 с.
4. Дейнеко Л.В., Коваленко А.О., Шелудько Е.І. Сучасний стан і перспективні напрями розвитку споживчого ринку міста Києва. - Чернівці: Видавничий дім „Букрек”, 2005. – С. 29-37.
5. Лифанчиков А.Н., Воскобойник М.П. Экономико-математические методы в планировании развития пищевой промышленности. – М.: Пищевая промышленность, 1975. – 248 с.
6. Статистичний щорічник України за 2006 рік / Держкомстат 2007 р. – 346 с.
7. Харчова промисловість України: стан та перспективи / За редакцією академіка НАН України І. Р. Юхновського – К.: ФАДА, ЛТД, 2006. – 339 с.

ПАВЛОВ В. І., доктор економічних наук, професор
Національний університет водного господарства та природокористування

ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ СТАЛОГО ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Висвітлено фінансові механізми сталого просторового розвитку регіонів. Проаналізовано інфраструктуру фінансового ринку міста Луцьк та запропоновано основні шляхи його вдосконалення.

The financial mechanisms of stable development of regions are displayed in this article. The analysis of an infrastructure of the financial market of the city Lutsk is lead and it is offered the basic ways of its improvement.

Світовий досвід свідчить, що для успішної реалізації регіональної політики особливого значення набуває розвиток місцевого самоврядування. Дієвість місцевої влади тісно пов'язана з урегулюванням міжбюджетних відносин, визначенням статусу та установленням прав користування комунальною та муніципальною власністю, із вдосконаленням системи податків і зборів, а також забезпеченням ефективного функціонування фінансового ринку.

Правовою базою для управління системою місцевих фінансів є Конституція України, Закони України „Про місцеве самоврядування в Україні”, „Про систему оподаткування” та окремі законодавчі акти щодо зарахування доходних джерел. Проте всі вони не дають можливості оптимального формування та виконання місцевих бюджетів, оскільки в них є певні протиріччя, які перешкоджають застосуванню їх у повному обсязі.

Державотворення в нашій країні є досить своєрідним явищем, оскільки поєднує риси як унітарного, так і федеративного устрою. Так, в її складі є автономна республіка Крим, зі своєю власною конституцією та законодавством. Система державного управління України включає 4 рівні, кожен з яких характеризується

закріпленням певних видаткових і доходних повноважень: національний – обласний (республіканський) – міста обласного рівня та сільські райони – міста районного значення та міські райони, села та селища. На кожному з субнаціональних рівнів здійснюється самоврядування. Нараховують 27 одиниць регіонального рівня (АР Крим, 24 області, міста Київ та Севастополь), 169 міст обласного підпорядкування, 490 сільських районів, 279 міст районного підпорядкування, 118 118 міських районів, 886 селищ та 28585 сільських населених пунктів. На муніципальному рівні існує трохи менше ніж 12000 місцевих урядів із самостійними бюджетами.

Основною проблемою фінансових відносин між різними рівнями сектора державного управління є надання місцевим органам влади коштів із державного бюджету. Така фінансова підтримка органів місцевого самоврядування може здійснюватися шляхом закріплення за ними деяких державних доходів. Однак ці кошти недостатні для адекватного фінансування їхньої діяльності. Крім того, такий метод надання державних коштів може викликати зростання диференціації місцевих органів влади одного рівня щодо фінансової забезпеченості.

Особливістю місцевих фінансів є те, що місцеві органи влади виконують дуже важливу державну функцію – забезпечують населення фінансовими послугами на території своєї юрисдикції. Саме тому відповідальність національного рівня держави за стан місцевих фінансів закріплена ст. 142 Конституції України.

Фінансовий ринок на регіональному рівні являє собою сукупність інституцій та напрямків діяльності, які потребують узгодження цілей, інтересів, дій між учасниками ринкової інфраструктури і країни в цілому.

Так, *фондовий ринок* покликаний сприяти акумулюванню як вітчизняного, так і іноземного капіталу як інвестицій у господарський комплекс, впливати на структурну перебудову економіки регіону, надавати можливість громадянам підвищувати свій добробут шляхом володіння та вільного розпорядження цінними паперами.

Головною метою, на яку повинен орієнтуватися ринок цінних паперів, є насамперед забезпечення умов для залучення інвестиційних ресурсів, спрямування їх на відновлення та забезпечення подальшого зростання виробництва, розбудови ефективної системи організованої торгівлі, створення ефективної системи захисту прав та інтересів інвесторів.

Інфраструктуру ринку цінних паперів у місті Луцьк представляють: 153 акціонерних товариства, в тому числі 77 відкритих та 76 закритих; 5 торговців цінними паперами та 5 філій торговців, які діють на підставі копії ліцензії; 3 юридичні особи, які мають ліцензії на ведення реєстрів власників іменних цінних паперів (ресстратори), та 2 філії, які здійснюють даний вид діяльності на підставі копії ліцензії; два зберігачі цінних паперів. У 2005 році в територіальному управлінні Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку зареєстровано 4 випуски акцій на суму 1481 тис.грн.

Одним із найвагоміших чинників розвитку фондового ринку та важливою ланкою в роботі щодо створення сприятливого інвестиційного клімату виступає ефективна система захисту прав інвесторів. Це можна забезпечити лише за рахунок належної системи корпоративного управління, яка дозволяє інвесторам бути впевненими в тому, що їх інвестиції в акціонерне товариство використовуються для його подальшого розвитку і збільшення вартості частки інвесторів в акціонерному капіталі.

Основними проблемами фондового ринку залишаються: недостатня прозорість і ліквідність ринку; високий рівень ризиків угод щодо цінних паперів; нерозвинута інфраструктура фондового ринку; нерозвинутий механізм захисту прав і законних інтересів інвесторів.

Головні завдання фондового ринку такі: розвиток корпоративного управління та захист прав інвесторів; створення системи моніторингу; розбудова інфраструктури фондового ринку, у тому числі за рахунок створення структур, що обслуговуватимуть випуск цінних паперів, здійснених в бездокументній формі; акумуляція коштів населення та підприємств (заощаджень, нагромаджень, тимчасово вільного капіталу); концентрація коштів, створення умов

для формування великого капіталу, здатного виконувати складні економічні завдання; залучення іноземного капіталу в економіку міста в результаті створення механізму інвестування й розширення сфери впливу капіталу на економічні процеси; оптимізація галузевої, виробничої та регіональної структури з допомогою міграції капіталу, переливання капіталу з малорентабельних галузей у високорентабельні, вирівнювання норми прибутку на вкладений капітал; сприяння приватизації на її завершальному етапі, формування інституту власників і менеджерів, здатних найефективніше розпоряджатися власністю акціонерних товариств; поповнення бази даних по професійних учасниках фондового ринку та забезпечення доступу до вказаної бази даних у мережі Інтернет; узгодження майнових державних, інституціональних та індивідуальних інтересів у процесі обігу цінних паперів; стимулювання виникнення нових господарських інститутів, що відповідають новим економічним відносинам; створення конкуренції системі банківського кредиту, що забезпечує поліпшення якості обслуговування клієнтів; сприяння реалізації науково-технічних досягнень через створення акціонерних венчурних фірм і впровадження інших заходів для заохочення використання інноваційних технологій.

Розвиткові самоуправління в системі фондового ринку сприяв би випуск муніципальних облігацій. Для інформування населення та учасників фондового ринку слід розширити використання буклетів, брошур, методичних та інших довідково-статистичних і рекламних матеріалів.

До основних функцій *банківської системи* належать формування та раціональний розподіл фінансових ресурсів шляхом акумулювання тимчасово вільних коштів суб'єкта господарювання і населення, спрямувавши їх у інвестиційний процес. Головною метою діяльності банків є збільшення обсягів кредитування реального сектора економіки, безпека та фінансова стабільність, підвищення рівня і якості банківського капіталу, а також захист інтересів вкладників та кредиторів.

Як свідчать результати дослідження, діяльність виконавчої влади обласного центру Волинської області була спрямована на оздоровлення та зміцнення банківської системи міста, а також підвищення її ролі у процесах економічних перетворень. На сьогодні на території міста Луцьк діє 16 установ комерційних банків (2 юридичні особи та 14 філій).

До характеристики тенденції розвитку банківського сектора слід відносити: зростання обсягів кредитування та залучення вкладів населення; ріст обсягів довгострокового кредитування, в тому числі населення; зменшення обсягів простроченої та сумнівної кредитної заборгованості; зростання обсягів кредитів на душу населення області та коштів, залучених банками від суб'єктів господарювання та фізичних осіб; поліпшення фінансового результату; зростання чистого процентного та комісійного доходу.

Банківська система наростила обсяги кредитування та залучення вкладів населення. Суттєво зросли обсяги кредитування в національній валюті. Спостерігається постійна позитивна динаміка щодо кредитів, наданих населенню, які становлять вже чверть всіх наданих банками кредитів. Значно швидшими темпами порівняно з кредитами, наданими терміном до одного року, зростає довгострокове кредитування. Особливо це було помітно наприкінці 2005 року, коли приріст довгострокового кредитування в абсолютній сумі був у шість разів вищим.

Серед негативних позицій у регіональних банках слід відзначити ріст обсягів проблемних кредитів та погіршення порівняно з відповідним періодом минулого року фінансового результату діяльності банківських установ. Крім того, до проблем функціонування банківської системи слід віднести: недостатній рівень капіталізації банків; відсутність правової бази, що гарантує надійний захист інтересів банків-кредиторів; відсутність єдиної, законодавчо закріпленої системи управлінських та фінансових стандартів діяльності кредитних спілок; слабе використання фінансового механізму кредитних спілок для запровадження державних програм мікрокредитування.

Таблиця 1
Основні показники діяльності банківського сектора економіки м. Луцьк

	млн грн	Темп зростання			
		до попереднього періоду	до відповідного періоду попереднього року	до відповідного періоду попереднього року	до відповідного періоду попереднього року
Активи	1571,92	3 5,3	3 37	3 33	37,2
Пасиви	973,39	31,9	23,9	39,3	55,2
реєстри	593,3	3 33	3 7,3	3 9,3	73,3
реєстри	3 3,29	51,3	13,5	37,3	3 37
о остро реєстри	533,73	32,5	51,5	171,3	233,7
оростро о реєстри о Сер р репо р о се се ози	3 37,33	3 31	1,1	3 9	27,3
ростро реєстри	3 2,3	93,7	133,2	35,9	32,2
м реєстри	3,19	29,9	9,3	3,5	135,2
реєстри ринки о с	733,95	29,7	22,3	3 33	53,3
реєстри ози о с	23 3 ,93	132,2	73,1	235,9	233,9
Інші	3,13	359,3	372,2	33,1	31,3
Бізнес	13,15	193,3	371,5	35,3	79,2
Бізнес	23 339	33 ,3	3 1,7	3 3 ,3	15,3
Бізнес	553,39	35,3	21,9	73 ,3	37,3

До основних завдань, які ставить перед банківською системою Національний банк України, відноситься реалізація його грошово-кредитної політики щодо розширення кредитування галузей економіки, здешевлення кредитів, активна співпраця з населенням із залучення вкладів від громадян.

Для розвитку банківського сектора на регіональному рівні пропонується:

- створення сприятливих умов для підвищення ролі банків на фінансовому ринку і в розвитку економіки;
- зміцнення ресурсної бази та підвищення ліквідності банків;
- посилення надійності та ефективності банків;
- збільшення обсягу капіталу банківської системи;
- збільшення обсягу наданих банківською системою кредитів суб'єктам господарювання;
- підвищити капіталізацію банків шляхом залучення ними додаткового акціонерного капіталу, капіталізації їх прибутку

- та реорганізації; об'єднання банківських капіталів для здійснення спільних проектів;
- підвищити рівень прибутковості банківських операцій, знизити витрати за рахунок упровадження передових банківських технологій;
- удосконалити аудит відповідно до міжнародних стандартів.
- забезпечити довіру до банків через створення дієвої системи страхування банківських депозитів;
- удосконалити систему безготівкових розрахунків населення, зокрема платіжних карток;
- удосконалити систему управління ризиками у комерційних банках;
- поліпшити якість кредитного портфеля комерційних банків.

Головною метою функціонування *страхового ринку* є забезпечення соціального захисту населення, створення привабливого і доступного для страхувальників ринку страхових послуг, впровадження в регіоні перевірених світовою практикою форм і видів страхування, збільшення впливу на процеси перерозподілу валового внутрішнього продукту, перетворення страхування в ефективну складову сталого просторового розвитку регіону.

Розвиток страхового ринку забезпечується вдосконаленням нормативно-правового забезпечення цієї галузі, збільшенням кількості страхувальників, впровадженням нових видів страхування та підвищенням надійності роботи страхових компаній. Останнім часом розробляються програми щодо створення в місті Луцьку приватних відкритих пенсійних фондів, які були б доступними кожному пересічному громадянину. На сьогодні в місті Луцьку функціонує близько 35 організацій, які займаються різними видами страхування. Серед них - „Оранта”, „Гарант-Авто”, „Скайд-Вест”, „Utico”, „Саламандра-Десна”, „Скайд”, „Страхова група ТАСС”, „Українська пожежна страхова компанія”, „Українська охоронна страхова компанія”, „Нова Волинь”, „Аско”, „Інтер-риск-Україна”.

Найбільшим попитом користуються послуги щодо добровільного страхування майна (71% від загального обсягу

страхових послуг). Однак статутні фонди страхових компаній продовжують залишатись невеликими. Недорозвинутими залишаються пенсійне, медичне страхування та страхування життя. Так, страхування життя складає найменшу частку на ринку страхових послуг.

Матеріали аналізу діяльності страхових організацій виявляють такі проблеми розвитку страхового ринку: нерозвиненість та недосконалість таких соціально-значущих видів страхування, як страхування життя, пенсійне і медичне страхування; неналежний рівень інформації про стан і можливості страхового ринку, довіри населення до страхування.

З метою вдосконалення системи послуг щодо розвитку страхового ринку пропонується забезпечити: розвиток соціально значущих видів страхування; підвищення фінансової надійності страховиків; відновлення довіри до страхової галузі; розвиток інвестиційної діяльності страхових компаній; захист інтересів страхувальників; кадрове та наукове забезпечення страхової діяльності. Обов'язкова умова поліпшення страхової діяльності – широке інформування населення про страхову діяльність та звітування перед громадськістю про доходи і видатки фондів соціального страхування, про недержавне пенсійне забезпечення та про хід розвитку системи недержавних пенсійних фондів.

Література

1. Бюджетний кодекс України: Чинне законодавство зі змінами та доповненнями. – 12.:2005. – 84 с.
2. Васильович І. М. Політики фінансових послуг комерційного банку // Соціально-економічні дослідження перехідний період: Збірник наукових праць. Випуск 4 (XL II) НАН України Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2003 – С. 195 – 200.
3. Павлов В. І., Мишко О. А. Корпоративне управління в акціонерних товариствах: Монографія – Луцьк: Надстир'я, Рівне: НУВГП, 2006. – 180 с.

МІЛАШОВСЬКА О. І., кандидат економічних наук, доцент
Мукачівський технологічний інститут

РЕГІОНАЛЬНА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

Досліджуються оптимальні стратегії розвитку областей Карпатського регіону в контексті державної регіональної політики України. Значна увага приділена аналізу пріоритетних напрямів розвитку областей Карпатського регіону, а також завданням та інструментарію, що використовується для ефективного соціально-економічного розвитку прикордонних територій.

Optimum strategy of development of areas of the Carpathian region in a context of the state regional policy of Ukraine is investigated. The significant attention is given to analysis of priority directions of development of areas of the Carpathian region, and also problems and tools which are used for effective socially economic development of boundary territories.

Зміна геополітичної ситуації внаслідок розширення ЄС і, відповідно, трансформація організаційно-економічного механізму регулювання міжнародного, міжрегіонального співробітництва спричинили також модифікацію міжрегіональних і транскордонних зв'язків прикордонних регіонів. Актуальність теми дослідження зумовлена й необхідністю чіткого визначення пріоритетів соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів. Особливо важливого значення набувають дослідження щодо розробок стратегій регіонального розвитку прикордонних територій. Наявність значної кількості публікацій, досліджень питань соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів, здійснюваних вченими України, свідчить про важливість і системність наукових розробок з даної тематики. Це насамперед дослідження питань теорії і практики економічної стратегії держави Жаліло Я.А., узагальнення досвіду міжнародних стратегій регіонального розвитку М.В. Жука, концептуальні узагальнення соціально-економічного розвитку Мельник А.Ф. та ін. Але зміна зовнішньоекономічних і геоелектричних умов зумовила необхідність врахування всіх

особливостей прикордонних регіонів з метою визначення пріоритетних напрямків соціально-економічного розвитку та розробки механізму реалізації регіональної політики цих територій.

Метою дослідження є розробка механізмів реалізації державної стратегії регіонального розвитку у Карпатському регіоні. Завдання даної публікації – аналіз державного врегулювання розвитку регіонів, зокрема прикордонних, і виокремлення елементів інструментарію соціально-економічного розвитку прикордоння.

У сучасній економічній літературі використовуються різноманітні тлумачення та класифікації „стратегій”. Визначити межі застосування поняття й окреслити коло завдань допоможе трактування „стратегії” як „...основних форм і методів перспективних дій, пов’язаних із вирішенням основних проблем, реалізацією стратегічних програм, досягненням значних, стратегічних цілей” [1,с.7]. Як вказує Б. Будзан, стратегія – це „набір правил, якими керуються в ухваленні управлінських рішень, щоб забезпечити здійснення місій і досягнення цілей організацій” [2,с.71].

Економічна стратегія - це цілісна система дій суб’єкта, спрямованих на реалізацію мети, завдань і пріоритетів його економічного відтворення, беручи до уваги комплекс впливів ендогенних та екзогенних чинників, розрахована на тривалий період часу. Одночасно „економічну стратегію” бачать як”...форму довгострокового управління соціально-економічними процесами на різних рівнях економічної системи” [3, с. 123].

Економічна тактика - це форма втілення економічної стратегії, комплекс адаптивних заходів впливу суб’єкта на перебіг конкретних економічних процесів з метою надати їм параметрів, визначених завданнями економічної стратегії.

Суб’єктом економічної стратегії може бути будь-який суб’єкт, здатний впливати на процеси власного відтворення, що завдяки своєму місцю в інституційній системі розробляє та здійснює власну стратегію. Такі суб’єкти це, зокрема: особа, фірма, корпорація, ділове об’єднання, держава, міждержавне економічне об’єднання тощо.

Об’єкт економічної стратегії визначається сферою дії суб’єкта

й може бути уособленим іншим суб’єктом, суспільним інститутом (системою відносин між суб’єктами) чи суспільною системою загалом.

Стратегічна мета - це орієнтир діяльності суб’єкта, сенс його розвитку. Найбільш загально вона полягає в забезпеченні тривалого збалансованого економічного відтворення суб’єкта стратегії та конкретизується залежно від його системних характеристик. Стратегічна мета є надсистемною характеристикою та може передбачати значну структурну модифікацію суб’єкта. Стратегічні напрями деталізують мету, визначають шляхи її досягнення, беручи до уваги системні характеристики суб’єкта. Стратегічні завдання - це конкретні цілі на тривалий період, які реалізують стратегічні напрями та впливають із характеристик об’єкта стратегії. Стратегічні завдання повинні утворювати основу стратегічного плану. Стратегічні пріоритети визначають вагу стратегічних завдань у формуванні економічної стратегії суб’єкта.

Розглядаючи економічну стратегію на рівні регіону, варто, передусім, звернути увагу на конкретизацію її об’єкта й суб’єкта. Класична економічна наука, аналізуючи державну активність в економіці, зазвичай, застосовує термін „держава” стосовно суб’єкта, що діє, адже в реалізації економічної стратегії бере участь весь комплекс інститутів державної і місцевої законодавчої та виконавчої влади, а також, певною мірою, всього громадянського суспільства. Пропонуємо використовувати поняття „регіон” як суб’єкта державної стратегії регіонального розвитку. Так поняття суб’єкта державної економічної стратегії набуває порівняно повнішого трактування, що дає змогу розглядати особливості інституційної структури окремих регіонів держави як один з чинників процесу суспільної саморегуляції.

Об’єкт державної економічної стратегії – соціально-економічна система загалом, що є категорією більш широкого порядку, ніж держава. Отож специфіка суб’єкт-об’єктних відносин у державній стратегії полягає у взаємодії складових, які керуються принципово різними системами цінностей. Регіони, як економічні суб’єкти, виходять з інтересів власного відтворення та розвитку, тоді як

держава створює умови для реалізації регіональних інтересів, делегованих їй суспільством, через систему демократичного ладу чи окремими корпоративними групами через інститути легального та нелегального впливу.

Розглядаючи безпосередньо поняття „економічна стратегія”, наголошуємо, що об’єктом нашого дослідження є специфічність суб’єкт - об’єктних відносин прикордонних регіонів, що зумовлює взаємопов’язані проблеми орієнтирів економічної стратегії держави та структури суб’єкта, що формує і втілює їх у життя. Підвищення конкурентних можливостей прикордонних регіонів є винятково важливим стратегічним завданням, яке повинно перебувати в центрі уваги регіональної влади і громадськості. Виконати його можна через реалізацію відповідного комплексу заходів, зокрема:

- вироблення спеціальної програми підвищення конкурентних можливостей прикордоння, що охоплює основні аспекти нарощування регіонального (прикордонного) потенціалу (економіко-господарського, фінансового, торговельного, інформаційного та ін.), їх реалізацію в інтересах прикордонного регіону;
- створення в прикордонному регіоні режиму найбільшого сприяння для іноземних та українських інвестицій, припливу капіталу, технологічної, наукової, політичної, культурної та іншої співпраці з іншими регіонами України і за кордоном;
- вдосконалення прикордонної інфраструктури регіону як пріоритету його розвитку, підтримка експортних спрямувань підприємств, освоєння нових українських і закордонних ринків збуту, активізація міжнародних економічних відносин;
- ефективно і оптимальне використання всіх наявних ресурсів прикордонного регіону;
- ідеологічне рекламне та інформаційне забезпечення конкурентних переваг прикордонного регіону, широке та активне використання для цих цілей наявних інформаційних мереж.

Урахування розглянутих вище пропозицій дасть змогу прикордонним регіонам, а саме регіональним і місцевим органам самоуправління, вибрати оптимальні стратегії їх розвитку і виробити ефективні механізми її реалізації [4, с. 361].

Але для вирішення цих питань необхідно за певною методикою визначити можливі варіанти стратегічного розвитку прикордонних регіонів на основі врахування сучасної соціально-економічної ситуації, перспектив формування ринкової економічної системи в регіоні та інтеграції економіки прикордонного регіону в регіональну територіально-господарську систему.

З цього приводу А.С. Філіпенко зазначає: „Насамперед мають бути правильно визначені та сформульовані цілі економічної політики, що безпосередньо впливають з національних економічних інтересів і тісно корелюють з ними. Очевидно, головною метою економічної політики України є закріплення, примноження, диверсифікація порівняльних і конкурентних переваг у різних галузях і сферах економіки, що в умовах її відкритості становить головний ресурс розв’язаних і поточних, і стратегічних соціально-економічних проблем. Йдеться про сукупність заходів економічного, політичного, фінансового, організаційного сприяння галузям і виробництвам, які за своїми статичними і особливо динамічними характеристиками, такими як ціна, якість, продуктивність, довговічність, оновлюваність та ін., є тепер і залишатимуться в перспективі конкурентоспроможними на внутрішньому і світовому ринках” [5, с.40].

Визначення регіональної стратегії розвитку прикордонного регіону залежить від вибору пріоритетів – соціальних, економічних, екологічних. Для цього використовують матеріали комплексного аналізу соціально-економічного розвитку регіону, за результатами якого визначають територіальні пріоритети. Соціально-економічний розвиток прикордонних територій відбувається під впливом багатьох чинників. Значення чинників у регіональному розвитку досить вагоме, оскільки через них реалізуються ті чи інші принципи, тобто враховуються конкретні умови, які стимулюють цей розвиток або гальмують чи обмежують його.

ЧЕРНИЧУК Л. В., кандидат економічних наук, доцент

СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ІНФЛЯЦІЇ

Звертається увага на необхідність визнання коштів стратегічним ресурсом підприємства, більш ефективної методики проведення аналізу та контролю грошових потоків господарюючого суб'єкта в умовах інфляції.

Attention applies on the necessity of confession of money facilities the strategic resource of enterprise, more effective method of conducting of analysis and control of money streams of managing subject in the conditions of inflation.

Функціонування підприємств у ринкових умовах передбачає безперервний рух грошових коштів, тому їх слід розглядати як важливий ресурс та результат діяльності підприємств.

Збереження стабільного економічного становища підприємства в умовах інфляції вимагає повсякденного управління грошовими потоками керівників всіх структурних підрозділів і рівнів. Потреба в комплексному управлінні грошовими ресурсами зростає при високих темпах росту рівня інфляції, оскільки гроші в цей час дуже швидко втрачають свою вартість.

Адміністративна система господарювання розглядала гроші саме як ресурс, постійно наявний на підприємстві. Тому в наукових колах дискусії велися лише з приводу ролі і значення прибутку в діяльності підприємства, а гроші розглядалися як найпростіший об'єкт обліку. Головним призначенням облікового процесу в області грошових ресурсів вважалося забезпечення їх збереження. Зміна економічної ситуації в країні зумовила необхідність визнання коштів стратегічним ресурсом підприємства, що знаходиться під впливом багатьох факторів, стан і аналіз якого повинні відбиватися в системі бухгалтерського обліку

Постала необхідність застосування більш ефективної методики проведення аналізу та контролю грошових коштів, оскільки

результати цих процесів є основою для ефективної діяльності господарюючого суб'єкта і його постійного розвитку.

Особливо загострилася проблема грошових ресурсів на сільськогосподарських підприємствах, окремі з яких знаходяться в кризовому стані. Одним з факторів, які визначають такий стан, є нестача коштів, що приводить до росту кредиторської заборгованості постачальникам, працівникам по заробітній платі, відрахуванням у фонди соціального страхування. У сформованій ситуації велике значення має система інформаційного забезпечення керівництва підприємств про напрямки грошового потоку для його оптимізації. Нездатність бухгалтерського апарату визначати й аналізувати грошовий потік приводить до неможливості передбачати кризовий стан підприємства і розробити шляхи виходу з цього стану.

Інформаційний характер і нові підходи до суті грошей через призму науки викликають необхідність перегляду процесу ведення бухгалтерського обліку, контролю та аналізу операцій з грошовими коштами.

При аналізі поглядів на сутність грошових коштів було виявлено, що питання їх обліку, аналізу і контролю досліджувались багатьма вітчизняними та зарубіжними науковцями, а саме: дослідження грошових коштів та грошових потоків як об'єктів обліку та контролю розглядали у своїх працях А.М. Андросов, С.Л. Береза, М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, Н.Г. Горицька, Н.В. Дубенко, М.В. Кужельний, А.М. Кузьмінський, В.В. Сопко, Е.С. Хендріксен; управління грошовими коштами та оптимізація їх залишків представлялись У.Дж. Баумолем, О.В. Грілицькою, Б. Колассом, М. Міллером; аналізом руху грошових коштів займались І.А. Бланк, Г.Г. Кірейцев, Є.В. Мних, Н.В. Радіонов, Г.В. Савицька, Д. Ференц, А.Д. Шеремет та ін.

Таким чином, наявність комплексу визначених проблем в області обліку грошових коштів й аналізу грошових потоків підприємства і необхідність їхнього рішення з метою поглиблення теорії бухгалтерського обліку й удосконалення діючої практики визначили актуальність, цільову спрямованість і практичну значущість теми.

Інфляція, тобто дисбаланс попиту та пропозиції, є не чим іншим, як простим підвищенням загального рівня цін. В умовах ринкової економіки (коли уряд не регулює попит та пропозицію за допомогою контролю) ціни на окремі товари нестабільні й можуть знижуватися чи підвищуватися, реагуючи певним чином на економічну та політичну ситуації. Визначеної залежності між коливаннями цін на окремі асортиментні групи товарів немає. На окремі товари ціни підвищуються постійно, по деякій продукції спостерігається зниження цін. Найбільш хворобливо суспільство реагує на збільшення цін, практично не зауважуючи зниження по деяких товарних позиціях. Підвищення цін на окремі види товарно-матеріальних запасів – не є ознакою інфляції.

Якщо рівень інфляції незначний і постійний щорічно, то це інфляція в чистому вигляді – повзуча. Суб'єкти підприємницької діяльності пристосовуються до цього явища відносно легко, передбачаючи сталий рівень інфляції в планах стратегічного розвитку.

Ситуація змінюється і виходить з-під контролю, коли очікується підвищення рівня інфляції. У цьому випадку необхідна зміна прийнятої підприємством стратегії, викладеної у бізнес-плані. Вона повинна бути змінена з обліком більш високого рівня цін, очікуваних на майбутній рік. Якщо інфляція очікується щорічно, то ця безупинна серія мінливих чекань і змін поведінки підприємства незабаром стає процесом, що самовідтворюється.

Очевидним є те, що при будь-якому рівні інфляції вартість грошей знижується. Накопичувати кошти в період інфляції недоцільно.

Для визначення стратегії поведінки підприємства в умовах інфляції варто розглядати дилему в контексті комплексного управління грошима. Йдучи по першому шляху, тобто створюючи запаси до підвищення цін, підприємство збільшує їхній обсяг, тим самим збільшуючи витрати на забезпечення, збереження й обслуговування цих запасів. Ріст витрат на забезпечення, збереження запасів веде за собою збільшення витрат готівки. Подібним чином, якщо підприємство є позичальником, то процентні

витрати, які необхідно платити за товарні запаси, будуть рости, що збільшить відтік грошей.

Стратегія, за якою повинні виживати підприємства в умовах, коли інфляція утримується приблизно на тому самому рівні, не може бути однаковою для усіх. Для розробки стратегії необхідний облік очікуваного росту темпів інфляції. Правильним і єдиним рішенням при інфляції й інфляційних чеканнях є фінансова і грошова дисципліна з боку керівників. Основна увага приділяється встановленню ціни на продукцію, що випускається.

Як уже відзначалося, інфляція визначається як збільшення загального рівня цін, а не цін на окремі товари і послуги. У більшості випадків при інфляції ціни на різні товари ростуть з різною швидкістю. Ціни на ринках, вільних від обмежень, наприклад на ринку зерна чи металу, можуть знижуватися і підвищуватися навіть протягом одного дня. Ціни на сезонний товар, якими є продукти сільськогосподарського виробництва, змінюються не так часто, великі стрибки цін відбуваються, як правило, при зміні сезонів. У зимовий період потреби в куті, рибі, олії значно зростають, що веде і до росту цін. А енергоносії, як найбільш затребуваний товар цього періоду, опосередковано визначають і цінову політику по відношенню до інших товарних груп. Основна задача керівництва в умовах, коли ціни піднімаються на окремі види товарів, – швидко підвищувати ціни до такого рівня, щоб компенсувати інфляцію. Ніяка інша функція керівництва не має більшого значення. Тільки ті керівники, що зацікавлені в прибутку, прагнуть підвищувати ціни. Але підвищення цін веде до зниження обсягу продажів, оскільки споживачі спочатку відмовляються платити більше. Росте соціальна напруженість.

Єдиний спосіб для компанії зберегти відносну стабільність у період інфляції полягає в тому, що необхідно підвищувати ціни так само швидко, як і зростання витрат. Така теоретична посилка на практиці звичайно втрачає свою гостроту, і політика компанії ґрунтується на швидкій зміні щоденних рішень відповідно до поточних подій.

Підвищення цін із такою самою швидкістю, якщо не швидше, з якою підвищується рівень інфляції, фактично робить свій внесок у продовження інфляції. Крім того, збільшення цін стає для покупців підвищенням витрат. Таким чином, коло залишається замкнутим.

Інфляція привертає увагу керівництва до грошового потоку. Процентні ставки підвищуються в результаті чекань суспільства у відношенні росту цін на товари і послуги. Процентні ставки будуть трохи вищими від рівня очікуваного росту цін.

У міру підвищення процентних ставок підприємства, що мають надлишок грошей, починають одержувати процентний дохід, що може перевищувати їхній прибуток від виробничої діяльності. У підприємств, чия діяльність ґрунтувалася тільки на отриманих позиках, найбільшою складовою витрат, що впливає на підсумки, стає виплата відсотків по позичках. Але в будь-якому випадку наявність грошових ресурсів при високій процентній ставці краще, ніж їхня відсутність при низькій ставці. Справа в тім, що висока процентна ставка привертає увагу керівництва всіх рівнів, як з боку позичальника, так і з боку кредитора. Необхідною умовою успішної роботи в таких умовах є комплексне управління грошима.

У періоди інфляції також різко зростає ризик інвестицій. Якщо ринок працює ефективно, то ставки по позичках будуть відбивати розходження в ступені ризику. Але при абсолютному, значно перевищуючому нормальний рівень відсотку, розходження в ставках, що зазначені для позичальників, можуть бути не помітні.

Надлишок грошей, що виникає в період інфляції, викликає необхідність аналізу їхнього використання. У подібній ситуації в підприємства є дві альтернативи: перша полягає в здійсненні фінансових вкладень і одержанні процентних доходів; друга – у придбанні реального майна за поточними цінами. В другому випадку реальною буде вигода від покупки виробничого устаткування і товарних запасів за цінами поточного періоду, а не за підвищеними цінами в майбутньому. Вибір альтернативних дій обумовлений метою діяльності підприємства. Дуже легко спокуситися блиском процентного доходу, особливо коли він великий і росте пропорційно чистому прибутку. Якщо ціни дійсно підвищуються і про це свідчать

високі ринкові ставки, варто задуматися про мету бізнесу. Виробничі підприємства все-таки створюються для виробництва продукції, а не для здійснення фінансових інвестицій.

Створення товарних запасів за меншою ціною на перший погляд здається досить вигідним для підприємства, тому що дозволяє зменшувати витрати на виробництво, використовуючи запаси більш низької вартості. Зростаюча в період інфляції ціна реалізації і досить низькі витрати дають можливість відбити у фінансовому звіті досить високі прибутки. Однак з погляду грошового потоку бізнес повинен змінювати товарні запаси на нові, куплені вже за більш високими цінами, а це вимагає грошей. Інфляція збільшує грошову вартість створених запасів, але потім, як тільки виникне необхідність їхньої заміни, робить свій вплив на грошовий потік. Таким чином, можна стверджувати, що підтримка товарних запасів на мінімальному рівні приводить до оптимальних грошових потоків, до більшої ефективності, продуктивності праці і кращої якості операцій.

Безсумнівно, інфляція спотворює прийняті рішення. Керівництво, що може собі дозволити довгострокове планування, повинне покладатися на реальну оцінку.

У період інфляції, особливо в її початковій стадії, має сенс збільшити суми позик і зменшити вартість капіталу. Низька вартість капіталу, у свою чергу, дає можливість прийняти більше планів по розвитку підприємства. Не всі вони виявляться прибутковими, але чимало з них принесуть дохід. Саме завдяки цим доходам керівництво підприємства може сподіватися на те, що воно розрахується з боргами, коли це буде необхідно.

Коли підприємство бере позичку для інвестицій у виробництво, устаткування й у відповідний оборотний капітал, то воно очікує одержати додатковий, позитивний грошовий потік за рахунок цього майна. Розумні суми позик – дуже перспективна стратегія за всіх часів і дуже правильна стратегія в періоди підвищення цін. Вибір стратегії управління грошовим потоком базується на фінансовій звітності.

У період інфляції бухгалтерська звітність піддається перекручуванням. Як уже зазначалося, ознакою інфляції є

підвищення ціни. На придбання майна підприємством у різні роки були витрачені різні суми коштів. Устаткування, придбане кілька років тому, у даний час має більш високу вартість. Аналіз фінансових звітів показує, що різні статті, незважаючи на їхнє вартісне вираження, мають різну вартість. Пріоритетною оцінкою при складанні фінансової звітності є історична чи фактична собівартість. Але цей показник оцінки вартості майна формується в різні періоди часу. Деякі статті балансу, такі як гроші і рахунки по дебіторській заборгованості, представлені за останніми цінами, деякі, такі як необоротні активи і запаси, – по історичній вартості періоду їхнього придбання. Аналізуючи дані вартісні категорії, стає зрозуміло, що те саме найменування „грошова одиниця (гривня)”, що застосовувалася до всіх цих категорій, являє собою зовсім різні поняття.

У залежності від рівня інфляції і швидкості обороту активів, вплив інфляції на ясність фінансового звіту варіює в широких межах. У період гіперінфляції визначення вартості всіх товарів єдиною мірою виміру веде до значних перекручувань фінансової звітності і неможливості зіставлення показників за різні періоди часу.

При скороченні вартості грошей (з погляду їхньої купівельної спроможності) вдвічі, легко внести виправлення. Такий рівень інфляції не вимагає значних зусиль для порівняння показників звіту по прибутку і збиткам поточного року з результатами діяльності того ж підприємства в попередні роки.

Питання полягає в тому, в який момент необхідно вносити виправлення у фінансові звіти, у яких всі статті представлені в деномінованих грошах, чия вартість зменшилася. Однозначної відповіді на це питання немає, але, як правило, як тільки інфляція відступає, „виправлення на інфляцію” не здійснюються.

Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 22 „Вплив інфляції” визначає порядок коректування публічної фінансової звітності на вплив інфляції. Коректування показників річної фінансової звітності здійснюється при досягненні значення кумулятивного приросту інфляції 90 і більше відсотків.

Але незалежно від рівня інфляції фінансова звітність повинна містити інформацію, що давала би можливість визначити дійсну вартість капіталу підприємства і здійснювати прогнозування його змін у майбутньому. Для формування такої інформації необхідна спеціальна бухгалтерська методологія, що дозволяла б компенсувати реальний вплив інфляції за допомогою введення спеціальних бухгалтерських статей. Основний метод, що дає можливість коректувати вплив інфляції, полягає у використанні поправкових коефіцієнтів.

Як уже відзначалося, ціни на окремі товари можуть підвищуватися і знижуватися в різні періоди – при низькому рівні інфляції, при відсутності інфляції чи навіть у період дефляції. При високому рівні інфляції ціни на більшість товарів ростуть дуже швидко, на деякі – повільніше, і тільки окремі товари ціни знижуються. Але відносні зміни цін все-таки існують. Інфляція не піднімає вартість усіх товарів на ту саму висоту. Це означає, що немає простого, „придатного для всіх” бухгалтерського рішення, яке б реально змогло внести виправлення на підвищення рівня цін, тому що рівень цін для всіх товарів підвищується нерівномірно.

Найбільш розповсюджена методика бухгалтерського обліку для внесення виправлень, пов'язаних з інфляцією, – це застосування індексу цін до фінансових звітів за попередній рік. Якщо індекс цін збільшився на 10% за період із грудня минулого року до грудня цього року, збільшуються всі цифри в торішньому фінансовому звіті на 1,10. Це фактично відбиває зміни в купівельній спроможності грошової одиниці. Методологія індексування фінансових звітів під час інфляції стверджує, що, помноживши торішні цифри на відповідний індекс, одержуємо поточні суми. Вірогідність цієї методології виправдана, принаймні, з математичної точки зору.

Відомо, що існує багато угод, припущень і оцінок, що входять у будь-які фінансові звіти. Одним з таких припущень є штучність перекладу іноземної валюти (який при цьому використовувати курс обміну, як співвідносити гроші, що знаходяться в обігу з основними активами, як працювати з пасивами, деномінованими в різних грошових одиницях, і так далі). Штучний переклад усіх вартісних

показників у єдину валюту означає, що можна врахувати існуючу відносну неточність і не приймати випадкових рішень.

Індексування попередніх фінансових звітів для зіставлення їх зі звітом поточного року дає можливість оцінити динаміку показників підприємства і зробити певні висновки про його роботу. Але наявна нормативна база, що регулює коректування показників фінансової звітності, не дає відповіді на виникаючі питання.

Теоретичне рішення полягає у використанні різних індексів для різних категорій майна. А отже, необхідно: по-перше, погоджувати, які саме індекси використовувати, і, по-друге, якщо дійсно необхідно знати нинішню ціну майна, придбаного раніше, то мова йде не про загальну інфляцію, а про зміну цін. Ціни змінюються під впливом різних економічних і соціальних факторів, що мають конкретний чи загальний характер. До факторів, що носять конкретний характер, належать зміна попиту та пропозиції товару чи зміна технології виробництва. Ці фактори можуть викликати значні зміни цін на окремі товари незалежно один від одного. Фактори, що мають загальний характер, можуть привести до зміни загального рівня цін і купівельної спроможності грошей.

Фінансову інформацію, що відбиває зміну цін, можна скласти двома способами.

Перший припускає, що фінансова звітність відбиває інформацію з погляду загальної купівельної спроможності грошей. Він базується на тім, що вартість грошової одиниці постійно змінюється і це впливає на загальний рівень цін в економіці. При використанні цього способу деякі чи всі статті фінансового звіту переглядаються з урахуванням зміни загального рівня чи цін індексу купівельної спроможності. Зростання індексу купівельної спроможності свідчить про збільшення цін у прямо пропорційному зменшенні купівельної спроможності грошей. Використання індексів купівельної спроможності при коректуванні статей звітності веде лише до зміни одиниці обліку, метод оцінки залишається незмінним. Активи, зобов'язання, доходи і витрати відбиваються в грошових одиницях однакової купівельної спроможності. У поточному обліку операції відбиваються в цінах їхнього виробника, а потім проводиться

коректування за допомогою загального індексу купівельної спроможності. Таким чином, усі статті фінансового звіту, що стосуються різних періодів, відображаються в однакових цінах.

Другий спосіб відбиває поточну, а не історичну вартість, визнаючи зміни цін конкретних активів. Основу цього методу складає відновна собівартість. Цей показник по конкретних активах визначається по поточній собівартості придбання аналогічного активу, нового чи бувшого у вживанні, або еквівалентної виробничої потужності. Дійсна вартість є поточною оцінкою майбутніх надходжень активів, дисконтованих відповідним чином. Спосіб передбачає зміну методів оцінки активів, зобов'язань, доходів і витрат. На нашу думку, для найбільш об'єктивного відображення результатів діяльності підприємства доцільне об'єднання обох способів. Це дозволить врахувати не тільки виправлення на зміну загального рівня цін, але і зберегти купівельну спроможність власного капіталу підприємства. Для користувачів фінансових звітів дійсно важливо знати реальні ціни. Це цінна інформація, необхідна для з'ясування справжньої вартості підприємства, незалежно від будь-яких угод, що враховуються при складанні фінансових звітів.

Відомості про вартість майна необхідні для прийняття орієнтованих на одержання доходу рішень. Для акціонерів важливо визначити, яка ринкова ціна акції в порівнянні з реальною вартістю компанії. Для керуючих ця інформація дає можливість визначити, яке майно можна продати в зв'язку з тим, що поточна прибутковість інвестицій у нього не досить велика. Звіти в поточних цінах фіксують економічну реальність, необхідну практично всім користувачам інформації, що міститься у фінансовій звітності.

У той же час слід зазначити, що використання коректувань оцінки вартості активів у період інфляції чи загальної зміни цін призводить до виникнення у підприємства нереалізованих прибутків (збитків) від володіння активами, що на грошовий потік впливу не роблять.

Таким чином, питання вибору стратегії управління грошовими потоками підприємства в умовах інфляції та пов'язаних з ним проблем ціноутворення і порядку коригування фінансової звітності,

яка оприлюднюється, є чи не найважливішим як для управлінського, так і для облікового персоналу, оскільки саме від правильності дій в період інфляції залежить перспектива подальшого ефективного функціонування підприємства.

Література

1. Закон України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” № 996–ХІУ від 16.07.99 р.
2. Закон України „Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні” № 3292–ХІІ від 17.06.93 р.
3. Розпорядження Кабінету Міністрів України „Про схвалення Концепції розвитку державного внутрішнього фінансового контролю” № 158 від 24.05.05.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 „Загальні вимоги до фінансової звітності”, затверджене наказом Міністерства фінансів України № 87 від 31.03.99 р.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 „Баланс”, затверджене наказом Міністерства фінансів України № 87 від 31.03.99 р.
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 „Звіт про фінансові результати”, затверджене наказом Міністерства фінансів України № 87 від 31.03.99 р.
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 4 „Звіт про рух грошових коштів”, затверджене наказом Міністерства фінансів України № 87 від 31.03.99 р.
8. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 „Дебіторська заборгованість”, затверджене наказом Міністерства фінансів України № 237 від 08.10.1999 р.
9. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 „Зобов’язання”, затверджене наказом Міністерства фінансів України № 20 від 31.01.2000 р.
10. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті № 22 від 21 січня 2004 р.//Податки та бухгалтерський облік. – 2006. – № 17–18 (113–114). – С. 20–47.

11. Accounting Principles (Jerry). Weygandt, Donald E. Kieso, Paul D. Kimmel. – 5th ed., 1999. – 1200 p.
12. Auditing Standards. – INTOSAI, 1995. – 48 p.

КОТИКОВА О. І., кандидат економічних наук
Миколаївський державний аграрний університет

ПЕРЕДУМОВИ ПЕРЕХОДУ ДО МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Проведено дослідження хронології зародження та розвитку ідеї сталого розвитку, визначено суб'єктивні (з точки зору відсутності в інших держав) передумови переходу до моделі сталого розвитку в Україні.

In the article the research of chronology of origin and development of idea of steady development is conducted, subjective (from the point of view absence at other states) pre-conditions of transition are definite to the model of steady development in Ukraine.

Зростаючі потреби суспільства в життєвих засобах і ресурсах та одночасно в чистому й еколого-безпечному довкіллі, з одного боку, і обмеженість природних ресурсів – з другого висувають на перший план проблеми раціонального використання природно-ресурсного потенціалу. В цих умовах важливим завданням науки та практики є дослідження передумов і закономірностей переходу суспільства до сталого розвитку.

Важливою роботою, на нашу думку, що визначила об'єктивні передумови та закономірності переходу до моделі сталого розвитку, є книга Д.Х.Медоуз та ін. „За межами росту” [1]. На думку авторів, межами росту є обмеження потоків: обмеження джерел – забезпечувати потік ресурсів, обмеження стоків – поглинати відходи (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Межі росту

Причина обмежень в тому, що населення та капітал в світовій системі мають експоненціальні темпи росту. Отже, економіка росте кількісно і, таким чином, руйнує свою ресурсну базу. В результаті – має відбутись колапс.

На основі проведених досліджень були сформульовані два основних висновки [1, с. 15]:

1. Темпи використання людством багатьох важливих видів ресурсів і темпи продукування багатьох видів забруднення вже перевищують допустимі межі. Без істотного зменшення потоків матеріальних і енергетичних ресурсів у найближчі десятиліття відбудеться неконтрольоване скорочення наступних показників на душу населення: виробництво продуктів харчування, споживання енергії і промислового виробництва. Однак це скорочення не є неминучим. Щоб запобігти йому, необхідні такі зміни: по-перше, всебічний перегляд політики і механізмів її реалізації, що сприяють росту чисельності населення і рівня матеріального споживання; по-друге, прискорене підвищення ефективності використання матеріальних та енергетичних ресурсів.
2. Необхідно розробити якісно нові технологічні та економічні підходи до створення „сталого” суспільства. Таке суспільство може виявитися набагато більш прийнятним у порівнянні із суспільством, що розв’язує всі проблеми за рахунок постійного кількісного росту. Перехід до нового суспільства вимагає ретельно збалансованих цілей і акценту на достатності, рівності і якості життя, а не на підвищенні обсягів виробництва.

Можна зауважити, що дана схема має досить песимістичне „передбачення” розвитку суспільства, оскільки природні ресурси представляє джерелом абсолютно обмеженим. Проте безспірно визнається цінність роботи у тому сенсі, що було визначено абсолютно новий вектор розвитку людства, головним пріоритетом якого вважається соціальний та екологічний розвиток.

Ідею переходу до нової моделі розвитку суспільства було закладено у період 70-80-х років. В результаті досліджень прогнозу розвитку суспільства, проведених членами Римського клубу та іншими науковцями, світовим співтовариством був визначений як стратегічний напрямок – перехід до сталого розвитку. Дослідження хронології зародження та розвитку ідеї сталого розвитку дозволяють

виокремити його головні етапи, в результаті яких була обґрунтована необхідність такого переходу:

1. Зародження ідеї

1968 р. – створення Римського клубу (більше 100 незалежних експертів із більше 50 країн світу) з метою прогнозування світового розвитку.

1970 р. – Генеральна конференція ЮНЕСКО, яка приймає рішення про організацію спеціальної Міжнародної програми ЮНЕСКО „Людина і біосфера”, відповідно до якої утворена Міжнародна координаційна Рада, що визначатиме і координуватиме напрямки досліджень стосовно 14 проектів.

1972 р. (Стокгольм) – відбулася Конференція ООН з проблем навколишнього середовища, в якій брали участь представники 113 країн – перша всесвітня зустріч з навколишнього середовища. На ній була представлена перша доповідь Римського клубу – „Межі росту”, – яку підготували Д.Х.Медоуз, Д.Л.Медоуз, Й.Рандерс, У.Беренс. На основі комп’ютерної моделі була визначена динаміка глобальних процесів, згідно з якою до 2050 р. індустріальне процвітання завершиться катастрофою [2]. Дослідження проводилось по п’яти глобальних напрямках світової динаміки: прискорена індустріалізація, швидкий ріст населення, недостатнє виробництво продуктів харчування, нарощування обсягів споживання невідновних ресурсів та погіршення якості навколишнього середовища [3]. Дослідження світових тенденцій за різними варіантами моделі динаміки показали, що збереження сучасних орієнтирів розвитку одночасно веде до кризи світової соціоприродної системи; уникнути „екологічного колапсу”, що наближається, сучасна цивілізація зможе, лише перейшовши від експоненціального росту до стану „глобальної динамічної рівноваги” – так званий нульовий ріст. На цій конференції була запропонована концепція екологічного розвитку [4, с.17-21]; висувалося завдання формування такої світової системи, яка, по-перше, була б стійкою по відношенню до можливих впливів антропогенно-техногенного характеру і, по-друге, забезпечувала б задоволення відповідних потреб суспільства. Історичне значення цієї концепції полягає в тому,

що в ній: інтегровані результати першого світового досвіду математичного моделювання глобальних процесів планетарного розвитку; зафіксовані критичні точки розвитку цивілізації, що вимагають радикальної зміни характеру динаміки і тенденцій світового росту; привернена увага світового товариства до глобальних проблем розвитку, що призвело до реалізації активної природоохоронної стратегії, забезпечуючи протягом „екологічного двадцятиріччя” (1972–1992 рр.) відому стабілізацію соціально-екологічної ситуації в розвинутих регіонах світу.

1972 р. – прийняття Програми ООН з навколишнього середовища – ЮНЕП, яка була затверджена Генеральною Асамблеєю ООН.

2. Формування основних положень ідеї

1983 р. – з ініціативи Генерального Секретаря ООН була створена міжнародна комісія з навколишнього середовища і розвитку (МКНСР), яку очолила прем’єр-міністр Норвегії Г.Х.Брунтланд.

1987 р. – звіт МКНСР „Наше спільне майбутнє” представлений в ООН Г.Х.Брунтланд. Цей документ мав значний вплив на формування концепції сталого розвитку як в теоретичному, так і в практичному відношенні. Мета його полягала в розробці глобальної програми змін у світовому розвитку. В звіті були представлені розроблені довгострокові стратегії в галузі охорони навколишнього середовища, які б уможливили забезпечення стійкого розвитку світового господарства на тривалий період; розглянуті способи та засоби, використання яких дозволило б світовому співтовариству ефективно розв’язувати проблеми природокористування. Всі ці розробки лягли в теоретичну і концептуальну основу рішень, прийнятих в межах Ріо – 92, про необхідність для цивілізації виходу на рівень сталого розвитку. Комісія закликала до „нової ери економічного розвитку, безпечного для навколишнього середовища” [5, с.10].

1989 р. (Токіо) – Конференція з навколишнього середовища і стратегії людства порушила проблему скоординованих заходів щодо використання ринкових механізмів для об’єднання економічного і

екологічного імперативів. По закінченні своєї діяльності Міжнародна комісія з навколишнього середовища і розвитку опублікувала також Токійську декларацію, де містився заклик до всіх країн включити завдання сталого розвитку в державну політику і керуватися при цьому такими принципами:

- поживлення економічного росту; забезпечення якісного росту;
- збереження ресурсної бази через скорочення споживання на душу населення і регулюючі заходи урядів;
- сталий демографічний ріст з розрахунком на кількість населення, яке здатне прогодувати себе і забезпечити іншими благами;
- управління ризиком через створення національних інститутів експертизи населення і забезпечення його доступу до відповідної інформації;
- врахування екологічного фактора в механізмі прийняття рішень на рівних правах з економічними, енергетичними, зовнішньоторговельними і продовольчими факторами; реформа міжнародних економічних відносин;
- об'єднання зусиль у використанні наукового потенціалу, створення спільної системи екологічного моніторингу та інші міжнародні зобов'язання [6].

1992 р. – публікація книги Медоуз Д.Х., Медоуз Д.Л. та ін. „За межами росту”. В результаті дослідження авторами робиться висновок про необхідність переходу до збалансованого, сталого розвитку. Для чого необхідно:

- 1) удосконалення сигналів (контроль за джерелами ресурсів і відходами, постійна реальна інформація про стан економіки та навколишнього середовища, включення у витрати затрат на природоохоронну діяльність та ін.);
- 2) звести до мінімуму використання невідновних природних ресурсів (підвищення ефективності використання, скорочення споживання при переході на використання відновлюваних ресурсів, повторний переробіток);
- 3) запобігати руйнуванню відновлюваних ресурсів (збереження,

- відповідність темпів використання темпам самовідновлення);
- 4) використання всіх ресурсів з максимальною ефективністю;
- 5) уповільнювати, а в перспективі припиняти експоненціальний ріст чисельності населення і фізичного капіталу (визначення бажаних і сталих показників чисельності населення та об'єктів промислового капіталу) та ін. [1].

3. Запровадження концепції сталого розвитку

1992 р. (Ріо-де-Жанейро) – Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку, на якій, серед інших документів, було прийнято представниками 179 держав „Порядок денний на XXI сторіччя” [7]. Цей документ по суті є глобальною програмою економічного і соціального розвитку людства у наступному столітті. У матеріалах конференції Ріо-92 сталий розвиток визначався як розвиток, який дозволяє на довготривалій основі забезпечити стабільний економічний ріст, не допускаючи деградаційних змін навколишнього природного середовища, при цьому право на розвиток повинно бути реалізоване так, щоб задовольнити потреби в розвитку й охороні навколишнього середовища нинішнього та майбутніх поколінь. Пошуки шляхів подолання прогнозованого катаклізму привели до розробки концепції „обмеженого росту” (якісного), як альтернативи традиційному „необмеженому росту” (кількісного). Механізм виходу на рівень „обмеженого росту” передбачає, по-перше, перегляд взаємовідносин розвинених країн та країн, що розвиваються, і по-друге, реальні зміни у визначеннях стереотипів цінностей і цілей як для національного, так і регіонального світового розвитку.

На конференції було визнано, що при погіршенні стану навколишнього середовища неможливі здорові суспільство і економіка. Економічний розвиток не може зупинитися, проте його необхідно спрямувати в іншому напрямку, який дасть змогу знизити антропогенний вплив на навколишнє середовище до мінімуму.

В результаті зустрічі в Ріо, крім „Порядку денного на XXI ст.”, прийнята Декларація з навколишнього середовища і розвитку, що містить 27 принципів, які визначають права й обов'язки країн.

1997 р. – 19-та спеціальна сесія Генеральної Асамблеї ООН. Практична реалізація цілей і завдань цієї сесії потребує науково обґрунтованої інтеграції економічних, соціальних та екологічних складових сталого розвитку. Сесія наголосила на необхідності до десятиріччя Ріо (червень 2002 р.) в усіх країнах сформулювати та розробити національні стратегії сталого розвитку. Такі стратегії повинні передбачати на рівні владних структур активні та дійові заходи щодо забезпечення врахування проблем навколишнього середовища і сталого розвитку в процесі прийняття відповідних рішень. Вказано також на необхідність здійснення заходів щодо докорінного підвищення ефективності використання ресурсів, що залучаються в господарський обіг. Зокрема, рекомендовано індустріально розвинути країнам розглянути можливість досягнення у довгостроковій перспективі десятикратного підвищення ефективності використання природно-ресурсного потенціалу, а в найближчі 20-30 років – можливість її підвищення у цих країнах в 4 рази [8, с. 5].

Серпень 2002 р., Йоганнесбург (Південна Африка) – Всесвітній саміт зі сталого розвитку: підведені підсумки десятирічного періоду реалізації концепції сталого розвитку та поставлені нові завдання на перспективу.

4. Запровадження концепції сталого розвитку в Україні

2001р., Україна – Відповідно до рекомендацій конференції Ріо-де-Жанейро (1992р.) прийнято Указ Президента України „Про Концепцію сталого розвитку України” (2001 р.) з метою радикальної політичної й економічної модернізації соціально-економічних відносин в країні [9, 11].

Травень 2003 р., Київ – на Євросаміті міністри екологічних відомств Європи обговорювали загальні питання забезпечення стійкого розвитку та прийняли Карпатську конвенцію, що передбачає збереження біорізноманіття в цьому регіоні.

Зважаючи на глобальний характер порушення рівноваги між політичним, економічним, соціальним та екологічним розвитком, необхідність переходу України до моделі сталого розвитку є очевидною.

Проте слід також наголосити на існуванні певних суб’єктивних (з точки зору відсутності в інших держав) передумов:

1. Україна і в теперішній період, незважаючи на низький рівень виробництва, має найвищий в Європі інтегральний показник негативних антропогенних навантажень на навколишнє природне середовище, причому практично на всій її території [11, с.58].
2. В Україні досить велика кількість потенційно небезпечних виробництв, питома вага яких у структурі промислового виробництва становить 42,8% вартості промислових фондів, 33,8% обсягів виробництва, на них припадає 21% працюючих [12, с.9].
3. В Україні розташовані великі ядерні та радіаційно небезпечні об’єкти, з них – 5 атомних електростанцій і 2 науково-дослідних інститути, які в своїй діяльності використовують 16 атомних реакторів. Окрім цього, 2664 об’єкти виробляють або використовують сильнодіючі отруйні речовини, працюють 308 шахт та 7 розрізів, 6 потужних нафтопереробних заводів, кожен з яких зосереджує від 300 до 500 тис. т вуглеводневого палива, енергомісткість якого еквівалентна 3-5 мегатоннам тротилу [12, с. 9].
4. Катастрофа на Чорнобильській АЕС. Її наслідки виходять далеко за межі проблем довкілля і переростають у цілу низку соціально-економічних, медико-біологічних, технологічних, морально-етичних, світоглядних і культурних проблем. Внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС із зруйнованого 4-го енергоблоку було викинуто в довкілля радіонуклідів об’єктивною активністю 50 МКи, що призвело до забруднення значних територій України, Білорусі, Росії та інших країн світу [12, с.10].
5. Високий рівень ресурсоспоживання. В Україні переважає природо-, ресурсо-, земле-, водо- й енергомістке суспільне виробництво, що значною мірою впливає на конкурентоспроможність продукції в усіх галузях національної економіки. Зокрема, землемісткість одиниці валового внутрішнього

продукту в 3–5 разів, водомісткість – у 5-7, енергомісткість у 7-9 разів вища, ніж у розвинутих західно-європейських країнах [11, с.58].

За даними наукових досліджень, частина відносно чистих територій нині становить лише 7% загальної земельної площі держави, умовно чистих територій, які характеризуються більш-менш нормальними природними умовами проживання людини – приблизно 8%. Мало забруднені території охоплюють 15% всієї території країни. Забруднені та дуже забруднені території, де значно погіршені і напружені екологічні умови життєдіяльності населення, становлять відповідно 40 і 30%. Території екологічної катастрофи (1% всієї території України) – це насамперед зона відчуження після аварії на ЧАЕС та райони прилеглі до неї, а також окремі місцевості в Донецькій, Дніпропетровській, Луганській, Львівській та деяких інших областях. Як бачимо, на 2/3 території України екологічна ситуація та якість довкілля характеризуються як гострокритична і несприятлива з точки зору здоров'я людини [11, с.58].

Таким чином, на сьогодні офіційно визнаний міжнародний статус нашої держави, стосовно її екологічного стану та рівнів забрудненості довкілля і основних природних ресурсів, – зона „екологічного лиха”.

На відміну від розвинутих країн світу Україна поки що залишається тією державою, де зберігаються екстенсивні методи розвитку економіки, що неминуче веде до нераціонального природокористування. Для країни характерні недостатня взаємоузгодженість загальнодержавних і регіональних економічних інтересів, невідповідність між розміщенням природно-ресурсного та соціально-економічного потенціалів, зростаюча науково-технічна і технологічна відсталість. За таких умов стає очевидною необхідність виконання складної системи завдань, пов'язаних з вимогами оптимізації природокористування і оздоровлення стану природного середовища.

Різке загострення екологічних проблем в Україні зумовлене дією цілого ряду чинників як політичного, соціально-економічного,

так і техніко-технологічного, організаційного характеру. Основними з них є відсутність цілісної екологічної політики держави, низький рівень свідомості суспільства, деформована структура виробництва й споживання ресурсів, відсутність належної екологічної інфраструктури, технічна відсталість очисних споруд тощо. Як бачимо, Україна має свої специфічні проблеми розвитку, які вимагають негайного вирішення. Це передбачає необхідність переходу до нової моделі розвитку держави, яка певним чином врахувала баланс економічних та екологічних інтересів [13].

Специфіка української ситуації полягає ще й в тому, що на шляху до формування ринкової економіки потрібно вирішувати складні питання виходу з кризового економічного, соціального, екологічного стану розвитку суспільства, визначивши при цьому траєкторію суспільного розвитку відповідно до світових тенденцій та норм міжнародного співіснування.

Вихід з такого становища вбачається в кардинальній зміні парадигми організаційних та економічних відносин у сфері природокористування. Україна постала перед вибором такої стратегії, яка б дозволила у відносно короткі строки забезпечити соціально-економічну стабілізацію та сталий, поступальний розвиток. Розробка регіональних і національних стратегічних планів створення умов переходу до сталого розвитку для України вийшла на рівень не просто абстрактної ідеї з невизначеним строком її реалізації, а набула ролі одного з найбільш значущих пріоритетів політичного, економічного та соціального змісту в побудові та зміцненні української державності [13].

При виборі стратегії сталого розвитку України слід звернути увагу на позитивні та негативні фактори впливу глобалізації на розвиток держави. Необхідно створити наукову базу переходу України на принципи сталого розвитку. Маються на увазі методологія і теорія сталого розвитку, принципи формування сталого розвитку регіонів і держави в цілому, а також виділення критеріїв сталого розвитку. Потрібно також враховувати концептуальні підходи до формування системи механізмів забезпечення ресурсно-екологічної безпеки і сталого розвитку.

Отже, зважаючи на глобальний характер порушення рівноваги між політичним, економічним, соціальним та екологічним розвитком, необхідність переходу України до моделі сталого розвитку є очевидною.

Література

1. Медоуз Д.Х., Медоуз Д.Л. и др. За пределами роста. – М.: Пангея, 1994.
2. The Club of Rome Executive Committee. The Club of Rome – the new threshold // *Technological Forecasting and Social Change*, – 1973, Vol. 5, – № 3.
3. The limits to growth. A report for the Club of Rome's project on the predicament of mankind/Meadows D.H., Meadows D.L., Randers J., Behrens III W.W.L. 1972.
4. Sachs – Ecodevelopment, 1974. *Ceres* 17. – N 4 – 17–21p.
5. Brundtland G.H. Opening address to the seventh meeting of the World commission on enviroment and development // *World Commission on Environment and Development. Highlights from the Public hearing.* – М, – 1986.
6. Drengson H.R. Beyond environmental crisis: From technocrat to planetary person. – N.Y. etc.: Lang, 1989. – XIV.
7. Програма дій „Порядок денний на XXI століття”/ Пер. з англ. – К.: Ін тел-сфера, 2000. – 360 с.
8. Проблеми сталого розвитку України. – К.: „БМТ”, 2001. – 423 с.
9. Концепція державної регіонально політики України (Проект. 18 квітня 2000р.); Про Концепцію державної регіонально політики України (Указ президента України 341/2001 від 25 травня).
10. Концепція сталого розвитку України. – К., 1997. – 15с.
11. Данилишин Б.М., Лібанова Е.М. Основні завдання активізації регіональної соціально-економічної політики України – Київ.: РВПС України, 1999. – 68с.
12. Луцько В.С. Шляхи вдосконалення системи державного управління у сфері екологічної безпеки України – Київ.: РВПС України., 1999. – 36с.
13. Герасимчук З.В. Еколого-економічні основи формування та реалізації регіональної політики сталого розвитку (питання

методології та практики): Автореф. дисертації доктора економічних наук: 08.10.01. – Львів, 2002. – 47с.

ЧИЖ В. І., кандидат економічних наук

Східноукраїнський національний університет імені
В. Даля м. Луганськ

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ У ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОМУ КОМПЛЕКСІ РЕГІОНУ

Житлово-комунальний комплекс має галузеві особливості, що впливають на облікову систему, яка забезпечує інформаційні потреби управління як окремих підприємств, так і регіону. Запропоновано концептуальні підходи до удосконалення бухгалтерського обліку житлово-комунальних підприємств з урахуванням їх особливостей.

A housing and communal complex has of a particular branch features, having influence on the system of account, which provides the informative necessities of management, both separate enterprises and region. Conceptual approaches are offered to the improvement of record keeping of housings and communal enterprises taking into account their features.

Розв'язання конкретної задачі вимагає розробки певної методології, яка б відбивала структуру, організацію, методи і способи діяльності. Методологія бухгалтерського обліку взагалі розроблена. Вона встановлена Законом „Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” та національними Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, деталізована в працях відомих вітчизняних та зарубіжних вчених. У той же час особливості діяльності окремих галузей господарювання, забезпечення інформаційних потреб управління регіонального розвитку потребують конкретизації або зміни існуючих складових діючої методології. До таких галузей у першу чергу належить житлово-комунальне господарство, яке має значні особливості діяльності, що впливають на методологію обліку, та яке займає не останнє місце в економіці регіонів. В Україні цій проблемі увага майже не приділяється. Захищена одна кандидатська дисертація та є посібник того ж автора [1]. Однак ці наукові розробки впровадилися до початку реформування облікової системи.

Практична потреба в створенні нових підходів до обліку фінансово-господарської діяльності підприємств житлово-комунального господарства породжує проблему вдосконалення методології бухгалтерського обліку для підвищення його ролі в інформаційному забезпеченні управління регіональними системами.

Метою даної статті є формування окремих концептуальних основ методології бухгалтерського обліку, яка відбиває специфіку і своєрідний характер виробничої діяльності підприємств житлово-комунального господарства (ЖКГ) як складової частини регіональної економіки.

Побудова методології бухгалтерського обліку в житлово-комунальному господарстві пов'язана з формуванням концепції теорії обліку і досягнення мети на підставі прийомів пізнання, що вже існують. Беручи до уваги складність об'єкта дослідження, концепція удосконалення бухгалтерського обліку у ЖКГ визначена як генеральний задум здійснення реформи зі збору, обробки, передачі, узагальнення інформації про основні об'єкти обліку, які суттєво впливають на розвиток галузі. Отже, методологія бухгалтерського обліку має ґрунтуватися на таких концептуальних підходах:

– система бухгалтерського обліку галузі будується відповідно до програми реформування бухгалтерського обліку в Україні і відповідає міжнародним стандартам; відповідно до цього розробляються цілі, задачі, принципи бухгалтерського обліку;

– кожен об'єкт бухгалтерського обліку розглядається з погляду його впливу на прибуток;

– побудова системи бухгалтерського обліку, яка відповідає вимогам і задачам системи управління житлово-комунальним господарством;

– інформаційне бухгалтерське забезпечення системи управління ЖКГ повинне відповідати цілям і задачам керування в умовах реформування галузі;

– поряд зі збереженням існуючих завдань бухгалтерського обліку, щодо законності і правильності оформлення господарських операцій, угруповання і узагальнення даних, які забезпечують складання єдиних форм зовнішньої звітності, передбачається

розвиток поточного контролю рентабельності галузі, а також факторів, що на неї впливають;

- не тільки формування абсолютних значень показників, а й виявлення відхилень від нормованих (планових) величин та побудова на цій основі системи управлінського обліку в ЖКГ;

- посилення контрольних функцій бухгалтерського обліку, побудова на цій основі поглибленого аналізу облікової і звітної інформації, як на рівні окремої організації ЖКГ, так і галузі в цілому;

- побудова системи бухгалтерського обліку на основі сучасних вимог автоматизації облікових процедур; створення автоматизованої мережі збору, обробки, передачі бухгалтерської інформації, яка поєднує всі організації ЖКГ;

- розробка єдиної облікової політики підприємств ЖКГ;

- розробка методики бухгалтерського обліку окремих об'єктів для формування інформації про фінансово-господарську діяльність ЖКГ і введення її в єдину інформаційну мережу; створення на цій основі центрів відповідальності за сегментами послуг ЖКГ;

- формування зведеної звітності за основними об'єктами управлінського обліку для аналізу й ухвалення управлінських рішень і включення основних показників діяльності у територіальний зведений баланс.

На підставі сформованих концептуальних основ можна визначити бухгалтерський облік у системі управління ЖКГ як систему методів визначення, виміру, передачі економічної інформації про активи і зобов'язання підприємств, об'єднаних такими цілями, як, по-перше, надання якісних, соціально значущих послуг населенню та юридичним особам; по-друге – забезпечення, принаймні, беззбиткової роботи або отримання прибутку. Процес бухгалтерського обліку можна представити як послідовність дій, що зображені на рис. 1.

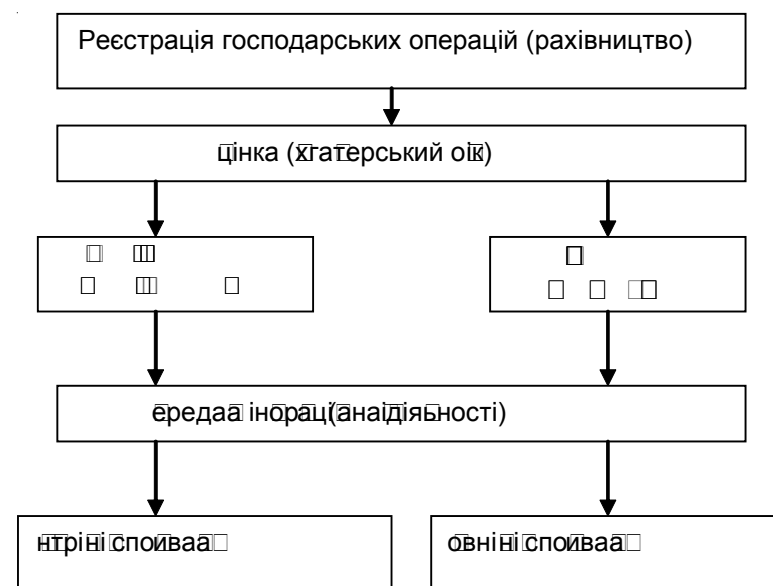

Рис.1. Послідовність облікових процедур на підприємствах ЖКГ

При отриманні інформації споживач має бути упевненим у її доречності, достовірності, корисності.

Доречною є та інформація, яка впливає на прийняття рішень, тобто дає порівнянні дані про прогнозовані і фактичні величини, що дає змогу здійснити вибір дії.

Достовірною можна вважати інформацію, яка за змістом і повнотою немає помилок, неупереджена, заснована на обґрунтованому описі й вимірі.

Корисною інформація може бути тільки тоді, коли вона суттєва, доречна і достовірна. Другорядними характеристиками корисності інформації може бути її зрозумілість, можливість порівняння та відповідність вимогам, встановленим обліковими стандартами.

Забезпечити такі якісні характеристики інформації в організаціях ЖКГ може система обліку, заснована на таких принципах:

Консерватизм. Бухгалтери обачні, вони не очікують прибутків і готуються до можливих збитків. Застосування принципу консерватизму означає, що в рахунках є тенденція швидше до заниження, ніж до завищення прибутку.

Сталість. Обліковий підхід до всіх подібних операцій повинний бути однаковим як протягом поточного звітного періоду, так і від одного звітного періоду до іншого. Це робить рахунки об'єктивними і створює умови для обґрунтованого порівняння результатів діяльності.

Відкритість. В усіх рахунках відповідно до визначених законодавчих і професійних положень повинні розкриватися деталі походження матеріальних цінностей у додаток до основних цифр. Підприємство також зобов'язане розкривати свої рахунки, якщо воно змінює свою облікову політику чи відхиляється від стандартних законодавчих і професійних вимог.

Подвійність. Цей принцип стосується реєстрації облікових операцій із застосуванням методу подвійного запису в рахівництві. Кожна операція, яка здійснена підприємством, двояко впливає на рахунки, наприклад, виплата заробітної платні впливає як на скорочення готівки, так і на зменшення зобов'язань.

Цілісність. Підприємство варто розглядати як щось ціле, окреме від власників цього підприємства.

Безперервність. Рахунки підготовляються, виходячи з припущення, що підприємство продовжить діяльність у доступному для огляду майбутньому. Якщо це не так, то рахунки будуть підготовлятися із застосуванням зовсім іншого набору припущень.

Відповідність. Цей принцип спрямований на приведення у відповідність доходів, які отримані за конкретний звітний період, і витрат, які виникли при одержанні цих доходів. Це незмінно викликає необхідність внесення виправлень у звіти наприкінці звітного періоду для точного відображення принципу відповідності (нарахування).

Грошовий вимір. В рахунках відображається тільки те, що піддається оцінці в грошовому вимірі. Таким чином, те, що не має грошового вираження, наприклад сильна команда керуючих чи гарні внутрівиробничі відносини, не може бути відображено в рахунках.

Об'єктивність. Звіти повинні бути об'єктивними і не мати особистого впливу. Тому існують законодавчі і професійні правила, яких варто дотримуватися і які забезпечують підготовку об'єктивних звітів.

Реалізація. Цей принцип визначає, у який момент операція має бути занесена в рахунки обліку (при відправленні рахунку-фактури чи при одержанні оплати).

Метою бухгалтерського обліку у ЖКГ, який ґрунтується на перелічених принципах, є формування інформації про фінансові результати, стан активів і зобов'язань як у окремого підприємства – виробника послуг, так і галузі регіону в цілому. Завданнями такого обліку будуть такі:

– надання інформації про економічну ефективність. Розв'язання даної задачі дозволить визначити інвестиційну привабливість підприємств ЖКГ в умовах ринкової економіки;

– надання інформації про величину збитків підприємств, пов'язаних з різницею в тарифах з надання послуг населенню. Дана інформація дозволить визначити рівень державних субсидій на покриття збитків і розвиток галузі;

– контроль схоронності майнового комплексу, що належить муніципальному органу влади. Це стара юридична задача і розв'язується вона своєрідно. Реалістичний її розгляд припускає, що нестачі, розтрата, утрата, псування, зловживання - явища зовсім природні, але ненормальні. Адміністрація підприємств не повинна ставити недосяжні завдання з ліквідації цих явищ, але повинна зробити все, щоб звести їх до мінімуму;

– прийняття управлінських рішень. Ця найважливіша задача пов'язана з тим, що вся єдина система бухгалтерського обліку ЖКГ має бути умовно розділена на фінансовий облік (для зовнішніх користувачів) і управлінський облік (для внутрішніх користувачів).

Задачі бухгалтерського обліку в організаціях ЖКХ обумовлені його функціями, які впливають з дії ряду об'єктивних економічних законів, пов'язаних з його економічною і юридичною сторонами.

Питання регіонального функціонування економіки в цілому є прерогативою макроекономіки. Оскільки житлово-комунальні

підприємства підпорядковані територіальним органам влади, а для економічній системі притаманні державне регулювання і ринкові методи управління одночасно, то виникає ідея необхідності обліку не тільки мікроекономічних показників, а й макроекономічних. Поняття „макрообліку” з’явилося в обліку та статистиці у 50-ті роки минулого століття, під ним розуміється національне рахівництво. В межах цього обліку здійснюється облік національного доходу за секторами економіки. Кожному сектору економіки привласнюється окремий рахунок, який деталізовано на рахунки майна та рахунки потоків, а саме: виробництва, експлуатації та виникнення доходів, доходу та його розподілу, використання доходу, капіталу, фінансовий рахунок, рахунок зміни вартості.

В активі рахунка майна відображають матеріальні блага, якими володіє окрема економічна одиниця, та кредити, що видані нею, в пасиві – боргові зобов’язання цієї одиниці. Різниця між активом та пасивом складає чисту вартість майна. Рахунок кожного сектора складається з декількох окремих рахунків.

В основу сучасного регіонального балансу покладено статистичний міжгалузевий баланс виробництва і розподілу продукції. В залежності від кількості галузей, що включені до нього, він може бути великим або малим і мати ряд модифікацій. Використання універсального принципу бухгалтерського обліку вартісного вимірювання в масштабах регіону є ефективним інструментом механізму регулювання.

Міжгалузевий баланс є сучасною моделлю економічної рівноваги і забезпечує прогнозування взаємозв’язку економічних процесів. Міжгалузевий баланс в зарубіжній економіці має вигляд шахової таблиці „затрати-випуск” і відображає, скільки продукції однієї галузі необхідно для виробництва продукції іншої галузі. За допомогою такої моделі можливе визначення питомих затрат будь-якого ресурсу на випуск кінцевого продукту. Для управління економічною системою регіону інформація про макроекономічні процеси, що формується за допомогою системи національних рахунків міжгалузевого балансу, важлива. Споживачами такої інформації є органи державного і місцевого управління. Джерелами

інформації є статистична звітність та галузеві звіти міністерств і відомств. Аналітичні можливості економічних служб державних органів управління значно зростають, якщо вони мають таблиці „затрати-випуск”.

Схема територіального фінансового балансу традиційно відображає систему фінансових відносин підприємств: всередині підприємства, з іншими підприємствами, організаціями та установами, всередині об’єднань, виробничо-фінансових груп, холдингів, з фінансово-кредитною системою. Фінансовий територіальний баланс відображає доходи і витрати певного регіону за встановленою деталізацією. Причому прибуток є показником, який формується на рівні окремих підприємств. Потім ці показники узагальнюють у територіальному, галузевому розрізі, щодо форм власності. Багатогранність відносин дозволяє сформувати різну за рівнями управління і потребами споживачів інформацію.

Такий підхід дає змогу визначити місце обліку в управлінні державною економічною системою (рис.2).

Поняття „мікрооблік” і „бухгалтерський облік” у працях вчених-економістів не протиставляються один одному, скоріше розглядаються як тотожні. З цим варто погодитися, оскільки облікова інформація є основою для прийняття управлінських рішень всередині суб’єкта і поза ним і тому поєднує цілі мікроекономічних процесів економічної системи і господарської діяльності економічних одиниць у єдине ціле.

Система управління ЖКГ в окремо взятому регіоні дозволяє одержати необхідну бухгалтерську інформацію не тільки у вигляді статистичних показників і форм звітності на рівні „макрообліку”, але і відповідну інформацію на рівні „мікрообліку”.

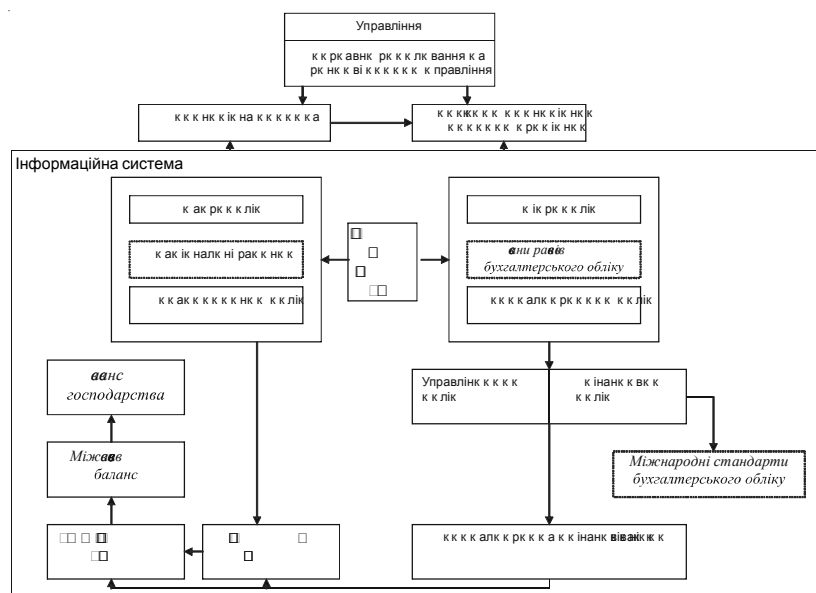

Рис. 2. Місце обліку в управлінні економічною системою

Практика управління регіонами в Україні свідчить, що для своєчасного прийняття управлінських рішень необхідні не ототоженені в загальних числах (показниках) результати, а виявлені тенденції економічного росту (спаду) за рахунок внутрішніх і зовнішніх кон'юнктурних факторів, які дозволяють розкрити причини господарських процесів. Макрооблік такої інформації не має. Як пояснює Я.В.Соколов, „...це в якомусь ступені пов'язано з тим, що наявна методологія не одержала поширення для цілей обліку всього народного господарства, мікрооблік не став ще макрообліком” [2, с. 537]. Усвідомлення такого недоліку дозволяє по-новому підійти до удосконалення обліку, перейти від „споглядальної бухгалтерії до діючої”. Це, у свою чергу, підвищить аналітичність облікової інформації в управлінні економічною системою в цілому.

Історично склалося, що спроби інтегрувати, з наукового погляду, усі види обліку - статистичного, бухгалтерського й

оперативного – на практиці не приводили до успіху. Обговорення цієї проблеми особливо широко велося з 70-х років минулого століття, коли одержала розвиток обчислювальна техніка, стали використовуватися бази і банки даних, а методологія бухгалтерського обліку почала поширюватися не тільки для відображення господарської діяльності організацій, але і галузей народного господарства. Не можна погодитися з думками окремих авторів про те, що один вид обліку при інтеграції може „розчинитися” в іншому, буде ним поглинений, що може з'явитися якийсь єдиний глобальний облік. Доки існує об'єктивна необхідність диференціювати види обліку за періодичністю, деталізацією і точністю в зв'язку з обов'язковістю надання звітності в різні інстанції, розвиток обліку неминуче веде до його диференціації та появи нових видів обліку. Не випадково в українській економічній літературі застосовуються поняття фінансового, управлінського, виробничого, податкового обліку й обліку за міжнародними стандартами.

Таким чином, надана концепція реформи бухгалтерського обліку в житлово-комунальному господарстві припускає зміну підходів до формування бухгалтерської інформації в новому управлінському просторі.

Подальші дослідження цього напрямку полягають у формуванні такої зведеної вихідної інформації, яка могла б бути включена в територіальний зведений баланс і використана регіональними органами управління для прийняття відповідних рішень.

Література

1. Ярьсько І.Й. Трансформація бухгалтерського обліку в житлово-комунальному господарстві за умов формування ринкового середовища: Автореф. дис. ... канд. екон. наук. – Тернопіль, 1997.
2. Соколов Я.В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней. – М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996.- 638 с.

ЄВДОКИМЕНКО В. К., доктор економічних наук, професор
Буковинський університет

ЯСКАЛ І. В., аспірант
Чернівецький національний університет
ім. Ю. Федьковича

ОЦІНКА МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В МЕЖАХ КРАЇНИ: МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Зроблено спробу оцінити рівень міжрегіональної інтеграції в Україні. Обґрунтовано вплив міжнародних зв'язків регіону на міжрегіональну взаємодію всередині країни та запропоновано можливий варіант оцінки інтенсивності інтеграційних взаємозв'язків між регіонами.

An attempt to estimate the level of interregional integration within the limits of country is presented in the article. Grounded influence of international connections of region on interregional co-operation up country and offered the possible variant of estimation of intensity of integration intercommunications between the regions of Ukraine.

У ході вивчення міжнародних та міжрегіональних інтеграційних зв'язків об'єктивно постає необхідність їх оцінки, в тому числі в межах національної економіки. Традиційні методи, які використовуються для аналізу участі регіону у міжрегіональному поділі праці, є ще мало придатними для виявлення тенденцій міжрегіональних взаємодій на сучасному етапі розвитку суспільства.

Вивченню зв'язків між регіонами приділяють серйозну увагу такі наукові установи, як Інститут регіональних досліджень НАН України (м.Львів), Інститут економіко-правових досліджень НАН України (м.Донецьк), Національний інститут стратегічних досліджень (м.Київ), Рада по вивченню продуктивних сил України (м.Київ), Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень (м.Одеса), вузівська наука. Для формування та

реалізації якісних конкурентних переваг у світлі глобальних викликів необхідно здійснити ряд заходів для утвердження високо інтегрованої національної економіки, що, у свою чергу, передбачає наявність стійких економічних зв'язків між регіональними господарствами. Вчені шукають необхідні методичні підходи для розв'язання цієї проблеми.

Наприклад, на думку І. Сторонянської та С. Шульц, методичний підхід до вивчення процесів міжрегіональної інтеграції може бути представлений у вигляді концептуальної схеми аналізу міжрегіональних взаємодій, яка включає п'ять аналітичних блоків:

1. Аналіз міжрегіональних економічних потоків та рівня інтегрованості в національну та світову економіку.
2. Аналіз бар'єрів міжрегіональної економічної інтеграції та причин їх виникнення.
3. Аналіз впливу рівня міжрегіональної інтеграції на економічний розвиток регіону та країни в цілому.
4. Аналіз наявних інтеграційних проектів за участю господарюючих суб'єктів двох чи більше регіонів щодо можливості їх реалізації та ефективності.
5. Аналіз взаємовпливу міжрегіональної інтеграції та асиметрії соціально-економічного розвитку регіонів, як в межах макрорегіонів, так і по країні в цілому [13, с. 131].

У даній роботі ми зосередимо увагу на першому блоці міжрегіональних взаємодій, оскільки багатоаспектність та різноплановість інтеграційних процесів не дозволяє приділити увагу всім блокам одночасно в одній статті. Відомо, що торгівля відіграє важливу роль у формуванні міжрегіональної взаємодії. Не перебільшуючи значення цього фактора у інтеграційних процесах між регіонами, спробуємо використати його для оцінки міжрегіональної інтеграції з дещо інших позицій, ніж це робилося попередниками.

Науковці досліджують різні аспекти торговельних відносин регіону. Наприклад, Р. Москалик та О. Чорний стверджують, що для реалізації пріоритетів розвитку зовнішньої торгівлі регіону в умовах приєднання України до СОТ необхідно розробити і

впровадити механізми адаптації соціально-економічної сфери України до умов членства в СОТ та інструменти інтенсивнішого залучення регіональних та місцевих органів влади до процесу прийняття рішень щодо торговельного режиму країни [7, с. 76]. Погоджуючись з такою думкою, Т. Оришин і Д. Долішній додають, що варто відмовитися від заходів переважно фіскального та адміністративного регулювання, які створюють ситуацію нормативно-правової нестабільності, накладають на дії суб'єктів ЗЕД відбиток непевності і тимчасовості [8, с. 129].

Однак, незважаючи на те, що дискусії з даної проблематики не припиняються, доцільно, на наш погляд, глибше вивчати можливості аналітичної оцінки міжрегіональних інтеграційних зв'язків всередині країни, допомагаючи у напрацюванні рекомендацій і алгоритмів, котрі могли б використовуватись практиками.

Метою статті є обґрунтування аналітичної оцінки міжрегіональної інтеграції з використанням показників торгового обороту регіону. Для досягнення мети необхідно:

- перевірити можливість застосування раніше розроблених підходів до оцінки міжрегіональної інтеграції;
- обґрунтувати вплив міжнародних зв'язків регіону на міжрегіональну взаємодію всередині країни;
- запропонувати можливий варіант оцінки інтенсивності інтеграційних взаємозв'язків між регіонами України.

Одним із методів оцінки міжрегіональної взаємодії є так звана гравітаційна модель. У певній формі вона зустрічалась ще в працях Г. Кері¹ [17], Е. Рейвенстейна [16], Е. Янга [15] і В. Рейлі [18]. Деякі автори зауважують, що цей тип моделі бере початок від Ліндера (1961), Тінбергена (1962) і Ліннеманна (1966) і часто застосовувався в емпіричних міжнародних економічних науках для оцінки сил, які формують потоки зовнішньої торгівлі [4, с. 276].

¹ Ще в середині XIX ст. Кері помітив наявність гравітаційної сили у суспільних явищах і показав, що ця сила прямо пропорційна масі і обернено пропорційна відстані.

У гравітаційних моделях регіон уподібнюється масі. Структура маси підпорядковується визначеним законам. Ці закони управляють в цілому поведінкою окремих елементів маси, обмежуючи та спонукаючи їх дію. Міжрайонні зв'язки можна розглядати як взаємодію мас. Частота і інтенсивність такої взаємодії також підпорядковується цим загальним законам, що впливають на поведінку окремих одиниць (складових) всередині кожної маси [3, с. 440].

Однак існує ряд суттєвих недоліків, які перешкоджають застосовувати гравітаційну модель на практиці. Ще У. Ізард звертав увагу на проблемність власне загальної формалізації функції, яка характеризує взаємодію факторів, зокрема не враховується послаблення впливу відстані [3, с. 453]. Окрім того, стримуючим фактором при використанні вказаних моделей для прогнозів є відсутність теорії, здатної пояснити значення функцій мас і показників степеня. Американський учений зазначає, що гравітаційна модель являє собою досить перспективний метод регіонального аналізу, але багато що потрібно зробити для дослідження її практичної цінності. Проте пройшло чимало часу, а означена модель подається практично в незмінному вигляді. Наприклад, Ю. Макогон пропонує вимірювати глибину інтеграції між країнами (а методично це підійшло б і до регіонів країни) по аналогії з гравітаційною моделлю:

$$ID_{12} = \varphi \frac{GDP_1 \times GDP_2}{r^2},$$

де ID_{12} – глибина інтеграції;
 GDP_1, GDP_2 – валовий внутрішній продукт країн 1 і 2 відповідно;

φ – коефіцієнт поправки (тіньова економіка, регулювання права власності, регулювання цін і заробітної плати, банківсько-фінансовий сектор, іноземні інвестиції, грошово-кредитна політика, фіскальний тягар, державне втручання, торгова політика тощо);

r^2 – відстань між країнами [5, с. 44; 6, с. 151].

Така формалізація є, на наш погляд, дискусійною, оскільки в сучасних умовах саме фактори, уміщені в коефіцієнт поправки,

нерідко відіграють найбільшу роль при прийнятті рішень. Проблемними також є і методика розрахунку подібного коефіцієнта, і наявність фактичного матеріалу. До того ж Ю. Макогон не уточнює, яка відстань має братися до уваги. У. Ізард указує на можливість використання як географічної відстані, так і економічної. Останньою вважається величина транспортних витрат. Дискусійною є також величина степеня знаменника. Очевидно, що гравітаційна модель задля практичного використання потребує подальшої деталізації та уточнення, подібно до [14] та [1].

Для аналізу ефективності міжрегіональної взаємодії всередині країни пропонуємо скористатися показниками, що характеризують рівень відкритості регіону: коефіцієнт вивозу, коефіцієнт ввозу та коефіцієнт товарообміну [2, с. 111].

Коефіцієнт вивозу (частка вивозу по відношенню до валового споживання продукції в регіоні):

$$\gamma_v = \frac{v}{q}, \quad (1.1)$$

де v – вивіз продукції;
 q – об'єм виробництва.

Коефіцієнт ввозу (частка ввозу по відношенню до валового споживання продукції в регіоні):

$$\gamma_w = \gamma \frac{w}{v \gamma v + w}, \quad (1.2)$$

де w – ввіз продукції.
 Коефіцієнт товарообміну

$$\gamma_{v+w} = \gamma \frac{v+w}{q}. \quad (1.3)$$

Значення коефіцієнтів γ_v і γ_w як по окремих галузях, так і в цілому знаходяться у межах [0;1]. Значення коефіцієнта γ_{v+w} для економіки регіону можуть бути більше 1.

Інтенсивність розвитку інтеграції регіону можна простежити по досить поширеному параметру – частці у відсотках від сумарного валового регіонального продукту, що припадає на внутрірегіональний товарооборот, експорт, імпорт. При цьому важлива і динаміка цього показника, яка дозволяє встановити, посилюється інтеграційна складова в економічному розвитку регіону чи ні.

Для ілюстрації (через відсутність даних щодо міжрегіональних зв'язків) наведемо значення показників відкритості Чернівецької області щодо зовнішньої торгівлі, розрахованих за формулами 1.1, 1.2 і 1.3. Через відсутність необхідних статистичних даних як вивізи ми беремо показник обсягу експорту, ввіз – показник імпорту, а як обсяг виробництва – обсяг ВРП регіону (до 2004р. використовувався показник ВДВ) (табл. 1).

Таблиця 1
Показники відкритості Чернівецької області

Рік	γ_v	γ_w	γ_{v+w}	γ_{v+w} %
1996	0,10	0,09	0,19	0,19
1997	0,16	0,09	0,25	1,10
1998	0,11	0,10	0,21	1,10
1999	0,10	0,10	0,20	0,90
2000	0,10	0,19	0,29	1,10
2001	0,10	0,10	0,20	1,60
2002	0,19	0,10	0,29	1,60
2003	0,10	0,10	0,20	1,10
2004	0,10	0,09	0,19	1,10
2005	0,10	0,10	0,20	0,10

Примітка. Джерело: [10, с. 40; 12, с. 44].

За показник, що характеризує рівень розвитку торгівлі в регіоні, взято частку валової доданої вартості (ВДВ), створеної торговельною сферою, у загальному обсязі ВДВ, виражену у відсотках.

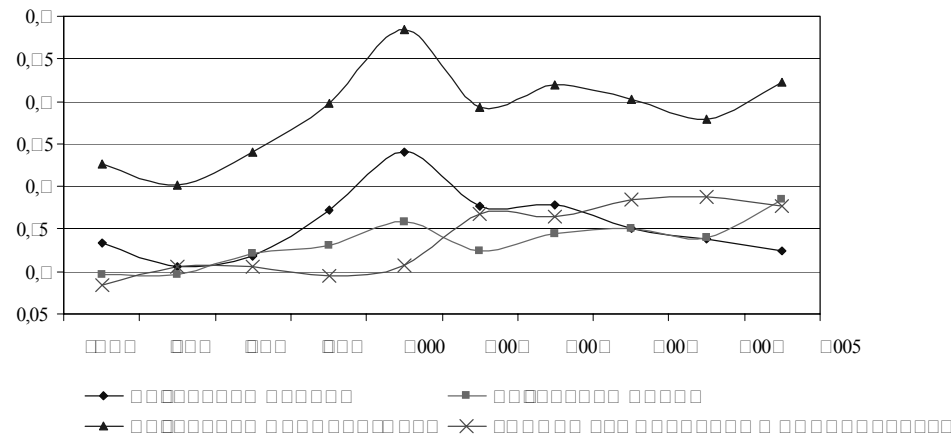

Рис. 1. Динаміка зміни показників відкритості Чернівецької області

При зіставленні коефіцієнтів помітна тенденція: при збільшенні коефіцієнта товарообміну не обов’язково зменшується частка ВДВ торговельної сфери у загальному обсязі ВДВ Чернівецької області. Іншими словами, збільшення обсягу експортно-імпортних операцій не завжди супроводжується зменшенням торговельної активності внутрі регіону. Це може означати, що зовнішньоекономічні зв’язки не обов’язково витісняють міжрегіональну взаємодію у межах національної економіки.

Для оцінки міжрегіональної інтеграції всередині країни можна використати показники оптового товарообороту та частини продажу товарів, які вироблені на території України і розраховуються Держкомстатом України. Окрім цього, є показники обороту роздрібною торгівлі та роздрібного товарообороту. Зокрема, оптовий товарооборот визначається як обсяг перепродажу підприємствами товарів без будь-яких змін (крім звичайних для торгівлі операцій) іншим підприємствам та організаціям (крім населення) для їх використання або наступного продажу як в Україні, так і на експорт. До обороту роздрібною торгівлі включено роздрібний товарооборот підприємств, які здійснюють діяльність з роздрібною торгівлі, а також

обсяги продажу товарів на ринках та підприємцями-фізичними особами. Роздрібний товарооборот підприємств визначається як обсяг продажу споживчих товарів населенню через роздрібну торгову мережу і мережу ресторанного господарства (громадського харчування) усіма діючими підприємствами незалежно від форм власності, а також промисловими, транспортними та іншими неторговими підприємствами безпосередньо населенню через касу підприємства [11, с. 208]. Одним із можливих варіантів є використання показника, що характеризує частку продажу товарів, які вироблені на території України. Правомірність такого вибору пояснюється тим, що частка продажу товарів вітчизняного виробництва за своїм складом відображає взаємозв’язки, що склалися між регіонами.

У 2006 році частка продажу товарів, які вироблені на території України, становила 76,3%, у 2005 р. – 83,6%. Всього за 2006 рік було реалізовано товарів, що вироблені в Україні, на суму 1593,3 млн. грн. [9, с. 5].

В областях Карпатського економічного району питома вага продажу товарів вітчизняного виробництва така:

Таблиця 3

Частка продажу товарів вітчизняного виробництва по областях Карпатського економічного району, %

Область	н н н н н н	н н н н н н	н н н н
Івано-Франківська	□ □ □ □	□ □ □	□ □
Закарпатська	□ □ □ □	□ □ □	□ □ □
Чернівецька	□ □ □ □	□ □ □ □	□ □ □ □

Примітка. Джерело: [9, с. 5].

Серед областей Карпатського економічного району у Чернівецькій області найбільше зменшилася частка реалізації товарів вітчизняного виробництва – на 7,3%. Можна припустити, що міжрегіональні торговельні зв’язки досліджуваного регіону послабилися за 2005-2006 роки. Однак ми не можемо однозначно стверджувати про послаблення міжрегіональної економічної

інтеграції в цілому, виходячи тільки з показників торгівлі. Наявна статистична база не дозволяє кількісно та якісно оцінити рівень внутрішньорегіональних та міжрегіональних зв'язків. Для цього за наявних умов можна здійснити подальші дослідження для оцінки міжрегіональної взаємодії по видах економічної діяльності. Крім того, зауважимо, що показник частки реалізації товарів вітчизняного виробництва лише опосередковано характеризує рівень міжрегіональної інтеграції, оскільки він об'єднує у собі величину реалізації товарів, вироблених і в Чернівецькій області, і в Україні в цілому. Натомість аналітичну цінність має виокремлення означених величин. Відсутність таких даних можна віднести до одного з недоліків вітчизняної статистики.

Таким чином, приходимо до висновків:

1. Розроблені раніше та пропонувані нині моделі, на нашу думку, поки що не відповідають вимогам часу і для практичного використання потребують подальшої деталізації та уточнення.
2. Аналіз показників зовнішньоторговельної відкритості регіону дозволяє припустити, що зовнішньоекономічні торговельні зв'язки не завжди витісняють міжрегіональні, зокрема для Чернівецької області. Це припущення, у разі його підтвердження шляхом подальших розрахунків та досліджень, матиме значення для корекції регіональної політики у царині активізації інтеграційних взаємозв'язків.
3. Зважаючи на те, що торгівля посідає значне місце у відносинах між регіонами всередині країни, ми припускаємо можливість використання частки товарообороту, що припадає на міжрегіональні зв'язки. Однак пропонувані показники може бути використані лише опосередковано і потребують подальших уточнень.

З огляду на сказане, перспективними напрямками наукових досліджень можна вважати розробку системи критеріїв та показників, які б якомога повніше характеризували рівень інтеграційної взаємодії регіонів України, базуючись на багатьох інших критеріях: виробнича і науково-технічна інтеграція, міграція робочої сили тощо.

Література

1. Бабецкая-Кухарчук О.А., Морель М. Роль рыночных институтов в процессе интеграции России в мировую экономику // Экономический журнал ВШЭ. – 2004. – №2. – С. 197-224.
2. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики. – М.: ГУ ВШЭ, 2006. – 495 с.
3. Изард У. Методы регионального анализа: введение в науку о регионах. – М.: Прогресс, 1966. – 659 с.
4. Лаазер К. Ф., Шрадер К. Интеграция Польши в аспекте розподілу праці в ЄС: приклад для України? // Журнал європейської економіки. – 2006. – №3. – С. 267-285.
5. Макогон Ю. Перспективи регіональної децентралізації і проблема відкритості економіки України // Економіст. – 2005. – №4. – С. 43-47.
6. Макогон Ю. Регіональна складова економічної стратегії України: сутність та проблеми // Стратегічні пріоритети. – 2006. – №1. – С. 150-158.
7. Москалик Р.Я., Чорний О.Т. Проблеми розвитку зовнішньої торгівлі регіону в умовах вступу України до СОТ (на прикладі Львівської області) // Регіональна економіка. – 2007. – №1. – С. 71-78.
8. Оришин Т.М., Долішній Д.Б. Про напрямки формування регіональної програми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків суб'єктів господарювання Івано-Франківської області // Регіональна економіка – 2007. – №2. – С. 125-130.
9. Про діяльність оптової торгівлі за 2006 рік. Економічна доповідь. – Чернівці: Головне управління статистики у Чернівецькій області, 2007. – 10 с.
10. Статистичний щорічник Чернівецької області за 2001 рік. – Чернівці: Головне управління статистики у Чернівецькій області, 2002. – 381 с.
11. Статистичний щорічник Чернівецької області за 2003 рік. – Чернівці: Головне управління статистики у Чернівецькій області, 2004. – 458 с.
12. Статистичний щорічник Чернівецької області за 2006 рік. – Чернівці: Головне управління статистики у Чернівецькій області, 2007. – 484 с.

13. Сторонянська І., Шульц С. Міжрегіональна інтеграція в Україні: Монографія / Інститут регіональних досліджень НАН України. – Львів: Арал, 2007. – 292 с.
14. Anderson J.E., van Wincoop E. Gravity with Gravitas; A solution to the Border Puzzle // American Economic Review. 2003. Vol. 93. № 1. P. 170–192.
15. E.C. Young, The Movement of Farm Population, „Cornell Agricultural Experiment Station Bulletin”, № 426, Ithaca (New York), 1924.
16. E.G. Ravenstein, The Laws of Migration, „Journal of the Royal Statistical Society”, v. 48, June 1855; v. 52, June 1889.
17. H.C. Carey, Principles of Social Science, Philadelphia, 1858-1859.
18. W.J. Reilly, Methods for the Study of Retail Relationships, „University of Texas Bulletin”. No. 2944, November 1929.

ТРОФІМОВА Т. В., кандидат економічних наук, доцент

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

У статті висвітлюються проблеми впровадження управлінського обліку на вітчизняних підприємствах. Пропонуються напрямки ефективного застосування системи управлінського обліку.

In the article the problems of introduction of administrative account on domestic enterprises are revealed. Directions of effective application of the system of administrative account are offered.

Необхідність прийняття управлінських рішень, пов'язаних з функціонуванням і розвитком бізнесу, рано або пізно змушує керівництво підприємства задуматися про створення такої системи обліку і звітності, яка дозволила б виконувати кілька завдань:

- одержувати необхідну для прийняття стратегічних рішень інформацію про свій бізнес у фінансових і натуральних показниках;
- стежити за фінансовими наслідками управлінських рішень;
- спостерігати за ефективністю діяльності як усього підприємства, так і кожного структурного підрозділу, а в деяких випадках оцінювати й ефективність окремих операцій.

Серед менеджерів вищої і середньої ланки неухильно зростає інтерес до управлінського обліку, оскільки їх інформаційні запити спрямовані на прогнозування явищ і подій та контроль за їх розвитком, зокрема витрат на виробництво і прибутку. Загальноновизнано, що управлінський облік є необхідним інструментом для управління підприємством, що дозволяє підвищити якість і оперативність прийнятих управлінських рішень, максимізувати очікуваний результат і ефективно контролювати ризики господарської діяльності.

У кожного підприємства виникає потреба накопичувати інформацію (із внутрішніх і зовнішніх джерел) за різноманітними

аспектами з метою більш ефективного планування, контролю, аналізу та прийняття управлінських рішень, що зумовлює посилення інформаційних функцій обліку і цільового їх спрямування та необхідність створення системи управлінського обліку як системи інформаційного забезпечення підприємства.

Значний внесок у розвиток управлінського обліку у зарубіжних країнах внесли А.Ф.Аксененко, К.Друрі, Р.Ентоні, В.Б.Івашкевич, С.Н.Ніколаєва, Т.П.Карпова, В.Ф.Палій, Я.В.Соколов, С.А.Стуков, В.І.Ткач, Р.А.Фатхутдінов, Д.Фостер, Ч.Т.Хорнгрен, А. Яругова та ін. В Україні проблемам організації управлінського обліку присвячені наукові праці О.С.Бородкіна, Б.І.Валуєва, А.М.Герасимовича, С.Ф.Голова, З.В.Гуцайлюка, В.І.Єфименко, М.В.Кужельного, А.М.Кузьмінського, Б.М.Литвина, В.Б.Моссаківського, М.С.Пушкаря, В.В. Сопка, М. Г. Чумаченка та ін.

Різноманітність факторів, що впливають на формування системи управлінського обліку, вимагає подальших глибоких досліджень у цій області, оскільки цілий ряд питань залишається невирішеним. Так, неоднозначність визначення суті, предмета, місця управлінського обліку в системі формування економічної інформації, а також підходів до основних аспектів управлінського обліку негативно позначається на ефективності його застосування на підприємствах і вимагає комплексного вивчення.

Мета статті полягає у поглибленні розробки й обґрунтуванні методичних принципів використання системи управлінського обліку на підприємствах.

Виклад основного матеріалу. У сучасній практиці промислових підприємств управлінський облік сприймається, як правило, як „реальний облік, що об’єктивно відображає операції підприємства”. Це пов’язано з тим, що деякі вітчизняні підприємства використовують різні методи мінімізації оподаткування. У цих цілях створюються фіктивні організації, застосовуються схеми податкового планування, деякі операції не фіксуються в офіційному обліку. А для того щоб власники бізнесу і керівники підприємств бачили всю картину бізнесу, ведеться управлінський облік. Як правило, у його основі лежать принципи, подібні до установлених

для бухгалтерського обліку, а більш розвинені компанії за основу беруть Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ). Останній варіант найбільш наочно демонструє протиріччя в розумінні управлінського обліку в Україні і за кордоном, тому що МСФЗ – це, згідно з визначенням фінансовий облік, який, незважаючи на свою прозорість, не забезпечує менеджмент компанії всією необхідною для прийняття управлінських рішень інформацією. Останнім часом унаслідок розвитку практики управлінського обліку дедалі більше вітчизняних підприємств застосовують управлінський облік у його класичному розумінні.

Проте останнім часом на Заході спостерігається помітний відхід від класичного підходу у бік якісних показників і відбувається розширення поняття управлінського обліку: як чинники, що впливають на ухвалення управлінських рішень, розглядається конкурентне середовище, система взаємин з клієнтами (CRM), система бізнес-процесів усередині підприємства тощо. Це вже інший, вищий рівень, а для більшості вітчизняних підприємств – це завтрашній день.

Загально визнаний фахівець у сфері управлінського обліку К. Друрі визначає управлінський облік як надання керівникам організації „інформації, на основі якої вони можуть обґрунтовано приймати рішення і підвищувати ефективність і продуктивність поточних операцій. Інформація з управлінського обліку дозволяє вимірювати економічні показники операційних структур організації, що діють децентралізовано, таких як її окремі підрозділи, цехи і відділи. Управлінська звітність є повною мірою факультативною, тобто така інформація готується тільки в тому випадку, якщо передбачається, що вигоди від неї будуть вище витрат на її підготовку” [1, с.9].

На думку С.Ніколаєвої, управлінський облік – це „система управління організацією, що передбачає реалізацію управлінських функцій у відношенні:

- сукупності процесів, що складають діяльність організації;
- структурних одиниць, що беруть участь у процесах організації;

- ресурсів, що використовуються у процесах;
- показників, що відображають характеристики всіх інших категорій об'єктів управління, для досягнення поточних і стратегічних цілей організації” [3, с.57].

Як визначає Хорнгрен Ч., „управлінський облік – система збирання і групування фінансової і нефінансової інформації, на основі якої менеджери приймають рішення для досягнення цілей організації [4, с. 14].

На відміну від фінансового (бухгалтерського) обліку, що ведеться на підприємствах відповідно до законодавства, управлінський облік служить винятково для прийняття управлінських рішень. Переваги системи управлінського обліку такі:

- вона створена конкретно „під підприємство”;
- система гнучка і при необхідності легко адаптується до нових процесів, що виникають у рамках здійснення основної діяльності;
- вона містить у собі як натуральні, так і фінансові показники;
- при належному впровадженні системи всі принципи обліку зрозумілі співробітникам і керівникам структурних підрозділів, а проміжна звітність використовується ними для більш ефективного виконання поточних завдань.

Концепція системи управлінського обліку базується в першу чергу на потребах керівництва. Саме воно визначає, яка інформація йому необхідна для аналізу прийнятих рішень.

Якщо керівництву потрібна інформація про показники збуту, його можуть зацікавити:

- рентабельність кожної позиції товару;
- терміни оборотності товару;
- період перебування товару у дорозі;
- терміни перебування товару на складах;
- накладні витрати, зв'язані з територіальним переміщенням товару.

Якщо керівника більше цікавлять фінанси, він може вимагати надавати йому:

- дані про фінансову оборотність реалізованих товарів і послуг;
- розміри виплат по позикових ресурсах;
- платіжні характеристики контрагентів;
- собівартість виготовленої продукції та наданих послуг;
- фінансовий результат.

Практично за всіма показниками (і виробничими, і фінансовими, і збутовими) можна простежити повний цикл діяльності підприємства і зрозуміти, на яких етапах ефективність його роботи висока, а які процеси вимагають доопрацювання.

Потрібно зауважити, що якщо в частині бухгалтерського обліку усе регламентовано державою, то правила управлінського обліку встановлюють на самому підприємстві.

Останнім часом все частіше ініціаторами постановки управлінського обліку стають власники: їм вже не досить лише бухгалтерської звітності та потрібна більш достовірна інформація про стан підприємства.

Одні керівники віддають перевагу досить докладним формам звітності, інші вимагають, щоб уся необхідна інформація була стислою. Керівництво підприємства, що виступає замовником управлінського обліку, має повне право вимагати будь-який варіант, головне, щоб він містив усю необхідну для прийняття рішень інформацію, дозволяв вирішувати повсякденні і стратегічні проблеми.

Для досягнення необхідного результату потрібно визначити, які дані повинні попадати в базу і де на підприємстві (або за його межами) їх можна одержати.

Якщо в бухгалтерському середовищі найчастіше використовуються бланки суворої звітності, то в управлінську базу може попадати інформація, близька до експертної оцінки.

Для того щоб у систему управлінського обліку не потрапила інформація, що не має нічого спільного з реальністю, потрібно контролювати дані, що поміщаються в базу, і осіб, що мають можливість вносити до неї зміни. Які дані використовувати в управлінському обліку, повинна вирішувати фінансова служба, але керівникові потрібно обов'язково взяти участь у виробленні цього

рішення. Інакше зведення, що складно враховувати і вносити в систему, можуть виявитися за межами управлінського обліку.

Основні фінансові показники звичайно надходять у систему управлінського обліку з бухгалтерії. Вони недостатньо оперативні, однак добре піддаються перевірці. Інші дані повинні попадати в управлінський облік за принципом: хто з даними працює – той їх і вносить. При цьому треба подбати про те, щоб дані попадали в систему тільки один раз, без дублювання.

Безпосередньо під час постановки системи обліку виникають певні труднощі. На практиці не всі співробітники підприємства зацікавлені у впровадженні подібних систем. Причин може бути декілька, зокрема:

- небажання розкривати всі особливості і „підводні камені” свого напрямку, оскільки прозорість може виявити некомпетентність;
- звичка працювати по-старому;
- небажання переходити з однієї програми обліку на іншу – це дуже актуально для співробітників бухгалтерії, прив’язаних часом до однієї з загальноприйнятих бухгалтерських програм;
- небажання брати участь у незрозумілому процесі.

Керівники підприємств, вирішуючи питання про ведення управлінського обліку, часто впадають у дві крайності. Перша полягає в тому, що управлінському обліку взагалі не приділяється належної уваги - вся його постановка зводиться до вольового рішення: „Вестимемо так само, як і бухгалтерський”. В результаті створюється система, в якій планові управлінські дані можна зіставити тільки з бухгалтерським фактом. Інша крайність - це надмірне ускладнення і деталізація облікових структур. Звідси виникають величезні списки статей, що містять одночасно дані по напрямках діяльності, товарах, регіонах, контрагентах, а в гірших випадках - такі різномірні показники, як доходи, надходження, заборгованості й інвестиції, тобто в одному документі бажають побачити „відразу все і про все”.

Окрім проблем з розумінням і інтерпретацією, велика частина проблем лежить на межі: управлінський облік – фінансовий облік.

Дуже складно правильно організувати взаємодію між обома видами обліку, оскільки об’єкт у них один, а цілі різні.

Фінансовий облік і управлінський орієнтовані на різних користувачів: якщо перший ведеться і регламентується державою, то другий цілком покликаний задовольняти потреби управлінського персоналу підприємства. Маючи різні цільові аудиторії, два види обліку базуються на абсолютно різних принципах і методологіях. Головне завдання бухгалтерського обліку - видати інформацію в тому форматі, який найбільш зручний зовнішнім користувачам. Перед менеджерами підприємства стоять зовсім інші завдання, а саме: день за днем ухвалювати обґрунтовані управлінські рішення. Таким цілям служить управлінський облік.

Поетапну технологію впровадження доцільно доручити фінансовому директорові або фінансово-економічній службі. Керівництву підприємства потрібно проконтролювати рішення таких питань:

1. Яким має бути результат?
2. Які дані для цього потрібні?
3. Хто відповідає за своєчасне внесення даних у базу?
4. Як дані будуть оброблятися та інтерпретуватися?
5. Як налагодити і контролювати процес?
6. Як автоматизувати управлінський облік?

Менеджери підприємств, усвідомивши необхідність ведення управлінського обліку, стикаються з питанням: як же технічно виглядає цей облік?

Відмова від бухгалтерського обліку як джерела інформації для потреб управління передбачає відмову від пропонованих ним реєстрів і алгоритмів розрахунків. Отже, необхідно розробити власну структуру і логіку обліку.

Техніку ведення управлінського обліку, що існує сьогодні, можна поділити на дві великі підгрупи: облік по бюджетних статтях і облік по рахунках. Перший варіант обліку передбачає відображення господарських операцій по всіх статтях, які логічно до них належать. Так, операції підприємства по реалізації виражаються через рух продукції, товарів (відвантаження зі складу), рух грошових коштів

(надходження виручки від покупців на поточний рахунок) і формування доходів (і це ще без урахування нарахування витрат, відповідних отриманим доходам). Отже, такі операції повинні бути відображені у статтях мінімум трьох бюджетів.

Підхід на основі управлінських рахунків менш суб'єктивний - кожна операція, аналогічно бухгалтерській, відображається по дебету і кредиту взаємопов'язаних рахунків, викликаючи симетричні зміни у всій обліковій системі.

Основною перевагою постатейного обліку є простота і наочність для управлінців, далеких від бухгалтерських понять, а підходу на основі рахунків - гарантована коректність при відображенні операцій і, зрештою, при зведенні балансу.

Ці дві системи не суперечать одна одній, і, більше того, облік по рахунках включає постатейний як складову частину.

При такому варіанті реалізації управлінські рахунки як одну із своїх властивостей мають аналітику „Стаття бюджету”, через яку дані, що вводяться, відображаються не тільки по рахунку, а й по статті. Так, рахунок „Доход від реалізації” пов'язується зі статтею „Доходи від реалізації продукції (товарів, послуг)” з бюджету доходів по основній діяльності, і тоді обороти по цьому рахунку одночасно формують і результат відповідного бюджету.

Така видима складність, на практиці вже методично відпрацьована деякими вітчизняними компаніями і підтримується програмними засобами.

Сьогодні спостерігається активний інтерес фахівців до типових програмно-консалтингових рішень по плануванню, управлінському обліку і, в цілому, управлінню підприємством.

Зокрема, при постановці бюджетування фахівці ставлять перед собою такі важливі завдання:

- складання платіжного календаря і визначення пріоритетів платежів;
- визначення фінансових результатів і управління по центрах фінансової відповідальності;
- планування руху грошових коштів і руху товарно-матеріальних цінностей;

- планування доходів і витрат компанії;
 - побудова і оцінка внутрішніх показників ліквідності і рентабельності компанії і окремих видів бізнесу;
 - підтримка процесу колективного планування, документообігу.
- Так, можливості програми „Бюджетне управління для ІС: Підприємства 7.7” дозволяють:

- побудувати повну систему бюджетів (продажу, закупівель, прямих і непрямих витрат, руху грошових коштів, заборгованості, балансу компанії);
- отримувати управлінські бюджети: руху грошових коштів, доходів і витрат; бюджет по балансу;
- побудувати систему фінансових показників компанії за плановими і фактичними даними;
- здійснити фінансовий аналіз і аналіз виконання планів, проводити план-факторний контроль;
- оптимізувати управління товарними запасами і мінімізувати прямі витрати на товарну логістику;
- автоматизувати складання бюджетів як за планом, так і за фактом;
- мінімізувати введення даних з різних служб: комерційних відділів, планово-фінансових відділів, бухгалтерії;
- складати і контролювати виконання платіжного календаря;
- автоматизувати документообіг серед користувачів програми;
- отримувати аналітичні звіти в різних розрізах, необхідних для підтримки процесу управління, використовуючи вбудовані можливості звітів і діаграм.

Програма „Корпоративні фінанси” для „ІС:Підприємство 7.7” виконує такі завдання фінансового управління:

- Бюджетування;
- Управлінський облік;
- Фінансовий аналіз;
- Підтримка процесу колективного планування, документообігу.

При постановці завдання розробники прийшли до висновку, що створюваний модуль повинен стати не тільки центром консолідації планової і звітної інформації, але і центром отримання всієї

управлінської звітності по бюджетах у формі, зручній для ухвалення управлінських рішень.

Враховуючи вищевказане, можна зазначити, що створення системи управлінського обліку може бути представлено у вигляді трьох етапів, на кожному з яких виконуються специфічні завдання.

1. Формування управлінського рішення облікового завдання чи аналіз і опис існуючого рішення.

Формування управлінського рішення являє собою таку послідовність дій:

- визначити управлінське завдання та його рішення (управлінське);
- з'ясувати, які дані потрібні для його рішення, систему їхнього збору, правила документообігу;
- визначити результати, які планується досягти, і призначити відповідальних за досягнення зазначених результатів.

У складних випадках наведені вище „блоки” можуть бути розбиті на окремі „кроки”. Так, визначення системи документообігу для підтримки управлінського завдання може бути виділене в окремий етап, тісно пов'язаний з аналізом використовуваних програмних систем, що не змінює логіку виконання завдання „у цілому”. Загалом у світовій практиці вироблена чітка система управлінських даних, спрямованих на вирішення „стандартних” управлінських питань (до яких належать управління логістикою, планування і прогнозування діяльності, фінансовий облік і аналіз), а також документації, що забезпечує їх збір і контроль. На жаль, у вітчизняній практиці в цій сфері спостерігається певна безсистемність.

Важливо, щоб усі прийняті відповідно до вищеописаної схеми рішення були письмово зафіксовані і затверджені менеджерами відповідної ланки компанії.

2. На другому етапі необхідно пов'язати прийняті рішення з існуючими управлінськими рішеннями, обліковою політикою і бухгалтерською практикою і, нарешті, вже існуючими обліковими технологіями.

Цілком природно погодити отримані на першому етапі результати з вимогами бухгалтерського, фінансового і податкового

обліку. Важливо пов'язати дані управлінського обліку з нормативним розрахунком собівартості в такий спосіб, щоб „валові” результати за період при різних методах обліку якщо і відрізнялися, то прогнозованим чином. Однак при цьому віднесення витрат у цих методах розрахунку може бути істотно різним. Так, витрати на рекламну компанію в цілому по підприємству можуть враховуватися „котловим” методом, тоді як реальна рекламна компанія може проводитися в інтересах тільки одного чи продукту групи продуктів. В управлінському обліку необхідно відносити дані витрати саме на конкретний продукт, для того щоб мати коректні фінансово-економічні результати по ньому. До того ж в управлінському обліку постає питання про різні терміни „амортизації” витрат, оскільки, наприклад, термін „дії” рекламної компанії може відрізнятися від податкового звітного періоду, протягом якого дані витрати можуть бути враховані. На жаль, вітчизняна квартальна (та й у цілому податкова) система звітності істотно ускладнює „справедливе” віднесення витрат по фінансових періодах.

Розроблена технологія управлінського обліку може вимагати збереження специфічних чи даних реалізації деяких нових функцій у програмному забезпеченні, що використовується, внаслідок чого при виконанні завдань даного етапу узгодження, особливо у вітчизняній практиці, цілком можуть виникнути проблеми, пов'язані з недостатністю використовуваних програмних продуктів чи несумісність із прийнятими положеннями облікової політики. Можливо, буде потрібно змінити положення облікової політики чи подумати про придбання програмного забезпечення, що підтримує відповідну функціональність. У свою чергу придбання програмного забезпечення західних виробників також може вимагати коректування окремих положень облікової політики.

3. Останній етап роботи - впровадження облікових технологій.

Для успішної розробки системи управлінського обліку на підприємстві фінансовій службі рекомендується:

1. Продумати фінансову структуру підприємства шляхом виділення центрів фінансової відповідальності.

2. Розробити склад, зміст і форми управлінської звітності.
3. Розробити класифікатор управлінського обліку.
4. Визначити методи управлінського обліку витрат і калькулювання собівартості продукції.
5. Скласти управлінський план рахунків і продумати порядок відображення типових господарських операцій.
6. Розробити внутрішні положення й інструкції, що регламентують ведення управлінського обліку.
7. Провести відповідні організаційні зміни на підприємстві.

Література

1. Друри К. Управленческий учёт для бизнес-решений. - М.: Аудит, ЮНИТИ, 2005. – 456с.
2. Друри К. Управленческий и производственный учет: вводный курс. 5-е изд., перераб. и доп. - М.: Аудит, ЮНИТИ, 2005. – 420 с.
3. Николаева С., Шебек С. Управленческий учёт. Легенды и мифы. - М.: Аудит, ЮНИТИ, 2005. – 212 с.
4. Хорнгрен Ч., Фостер Д., Датар Ш. Управленческий учёт. – М.: ИНФРА, 1997. – 548 с.

КОВАЛЬСЬКА Л. Л., кандидат економічних наук, доцент
Луцький державний технічний університет

ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА РЕГІОНІВ

У статті розглянуто процес формування видів конкурентного середовища регіонів. Автором виділено конкурентне середовище підприємств всередині регіону, конкурентне середовище галузі та міжрегіональне конкурентне середовище.

The process of forming of types of competition environment of regions is considered in the article. An author selects the competition environment of enterprises into a region, competition environment of industry and into a region competition environment.

Перехід України від командно-адміністративної до ринкової економіки відбувався на фоні глибоких економічних та інституціональних змін. Одним із напрямків таких змін є демонополізація власності та поява конкуренції між різними суб'єктами господарювання. Однак на початок цих реформ у суб'єктів господарювання був відсутній практичний досвід конкурентної поведінки, конкурентних відносин та відповідного конкурентного законодавства, яке б регулювало ці відносини, що призвело до появи кризових явищ в економіці держави.

В Україні розвиток конкуренції та конкурентних відносин здійснювався із використанням зарубіжного досвіду, тобто країн, де вже сформовано конкурентне середовище. Однак на той час використання світового досвіду не дало бажаних результатів, оскільки економіка України знаходилась в стадії перехідного періоду, де лише формувалось конкурентне середовище. Таким чином, неврахування особливостей перехідної економіки викликало певну хаотичність розвитку конкурентних відносин і як наслідок – конкурентного середовища в цілому. При цьому спостерігаються істотні регіональні відмінності в концентрації виробництва у певних

регіонах, які займають монопольне становище на ринку України та перешкоджають формуванню конкурентного середовища. Так, ресурсо- та капіталомісткі виробництва розміщені в основному на території Донецької, Дніпропетровської, Запорізької, Харківської областей, в яких практично відсутні конкуренти на іншій території України. Ці регіони держави виступають донорами для інших областей, забезпечуючи при цьому інвестиційну привабливість для іноземних та вітчизняних інвесторів. Така ситуація обумовлена тим, що Україна на той час розглядалась регіоном Союзу, а розвиток його в умовах колишнього СРСР відбувався під впливом економічної політики держави, де конкуренція є неможливою, а конкурентне середовище як таке відсутнє.

На сьогодні в Україні зроблено перші кроки у формуванні конкурентного середовища регіонів держави. Зокрема, розроблено ряд документів щодо формування конкурентного середовища як всередині регіонів, так і міжрегіонального. Однак ці документи носять дещо декларативний характер, лише частково висвітлюють питання формування та розвитку конкурентного середовища.

Реалізація комплексу заходів по формуванню ефективного конкурентного середовища передбачалося як одна з важливих складових державної політики „Основні напрямки конкурентної політики на 2002-2004 роки”, затверджена Наказом Президента України від 19 листопада 2001 року № 1097 [1, с.145]. Основними напрямками створення умов конкурентного середовища є оптимізація діяльності органів виконавчої влади і місцевого самоуправління як суб'єктів економічних відносин, вдосконалення регулювання діяльності суб'єктів монополій, розвиток законодавства про захист економічної конкуренції.

Так, у Посланні Президента України до Верховної Ради України „Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки” передбачено статтю щодо формування ефективного конкурентного середовища. Однак тут актуалізується необхідність скасування пільг та преференцій окремим суб'єктам господарської діяльності, вирівнювання умов конкуренції на регіональному та місцевих рівнях,

удосконалення правових механізмів добросовісної конкуренції [2]. Слід зазначити, що дане Послання не передбачає механізмів створення ефективного конкурентного середовища, не містить особливостей формування конкурентного середовища регіонів на державному рівні, що вимагає відповідного удосконалення та доповнення. Ці доповнення повинні бути зроблені в напрямку визначення об'єктів та суб'єктів конкурентного середовища, механізму їх взаємодії та регулювання з боку держави.

Необхідно зазначити, що між регіонами існують помітні відмінності в рівнях економічного розвитку, територіальному освоєнні, екологічній ситуації тощо. Географічні, історичні і соціально-економічні умови спричинили різний рівень розвиненості регіонів, обумовили кращий чи гірший стан середовища і спосіб життя людей [3, с.188]. Конкурентоспроможність господарських суб'єктів дедалі більше залежить не лише від підприємливості власника і продуктивності працівників, але також від ефективності функціонування територіальних суспільно-господарських систем і їх здатності до формування сучасних дієвих структур, які результативно використовують наявну в регіоні сукупність факторів виробництва [4]. Поруч із цим диспропорції часто мають структурний характер, зумовлений периферійним розташуванням регіону, складними кліматичними і географічними умовами, недостатньо розвинутою інфраструктурою, низьким рівнем трудового потенціалу тощо. Вважається, що вирішення питання пропорційності регіонального розвитку значною мірою залежить від реалізації стратегії створення конкурентного середовища регіонів держави [5, с.64].

В зв'язку з цим території, які різняться географічним розташуванням, природними ресурсами, розвитком інфраструктури, трудовими ресурсами, створюють неоднакові умови для розвитку конкурентоспроможності, урізноманітнюючи при цьому конкурентне середовище. Так, Р.Камані, президент Європейської регіональної науки, в своєму докладі „Концепція територіальної конкурентоспроможності: виправдана чи обманлива” відстоює точку зору, що регіони знаходяться в конкуренції один з одним, формуючи при цьому конкурентне середовище [6, с. 173].

З метою підвищення якості життя мешканців в Україні зростає міжрегіональна конкуренція за залучення інвестицій, кваліфікований персонал, розподіл держзамовлень і трансфертів. Так, регіональні органи влади з метою досягнення високого рівня життя населення конкурують за більш сприятливі, порівняно з іншими регіонами, економічні умови, вишукують можливості для самостійного встановлення зовнішньоекономічних зв'язків, забезпечення високого рівня інвестиційної привабливості тощо. Тобто в державі формується відповідне інвестиційне, інноваційне, зовнішньоекономічне та інше середовище, елементами якого виступають регіони держави, що знаходяться в конкуренції між собою.

У зв'язку з цим, формування конкурентного середовища регіонів держави є актуальним завданням для України та ефективним засобом для розвитку економіки в цілому.

На сьогоднішній день у науковій літературі є ряд думок з приводу формування конкурентного середовища регіонів держави.

У своїх працях конкурентне середовище розглядали та досліджували такі науковці, як Безугла В., Беленький П.Ю., Гранберг А.Г., Костусев А.А. Сіваченко І.Ю. та ін.

Звертаючи свою увагу на думки науковців з даного питання, слід зауважити, що в основному вони зосереджують увагу на сукупності та взаємодії окремих суб'єктів господарювання. Такими суб'єктами господарювання, в основному, виступають малі та середні підприємницькі структури.

Так, ряд авторів конкурентне середовище розглядають як сукупність суб'єктів і факторів ринку, що впливають на відносини між виробником (продавцем) і споживачем продукції, тобто як конкурентне середовище підприємств всередині регіону [7, с.36]. Інші науковці вважають, що конкурентне середовище становить область або сфера проведення змагання. Велика різноманітність таких областей і сфер зумовлює різноманітність конкурентного середовища. Всередині конкурентного середовища існують відповідні зв'язки, які формують загальний конкурентний фон, що відбиває конкретний історичний, політичний, соціальний і

економічний аспект. Особливо економічний аспект серйозно впливає на кінцеві показники конкурентоспроможності того або іншого суб'єкта змагання. Тому дуже важливо чітко розділяти завдання такого аналізу, досліджувати головні складові конкурентного середовища. Це, в свою чергу, може бути базою для створення стратегії росту конкурентоспроможності всієї національної господарської системи і окремих її елементів, зокрема регіонів [8, с.26].

Деякі науковці вважають, що конкурентне середовище – це складна економічна категорія, яка характеризує взаємодію окремих суб'єктів господарювання, держави, інститутів колективного захисту, факторів зовнішнього і внутрішнього впливу на умови економічної діяльності, що визначають відповідний рівень економічного суперництва та вагомість впливу окремих економічних агентів на загальну ринкову ситуацію. Інші науковці вважають, що конкурентне середовище регіону являє собою сукупність ринкових сил і факторів, які визначають функціонування господарюючих суб'єктів регіональної економіки і їх відносини в процесі конкуренції [9, с.9]. Конкурентоспроможність господарських суб'єктів все більше залежить не лише від підприємливості власника і продуктивності працівників, але також від ефективності функціонування територіальних суспільно-господарських систем і їх здатності до формування сучасних дієвих структур, які результативно використовують наявну в регіоні сукупність факторів виробництва [4].

Такі підходи дають уяву про те, що конкурентне середовище формується або створюється всередині регіону технологічно, економічно та організаційно взаємопов'язаними виробництвами, компаніями й організаціями, які діють у визначеній сфері. Поруч із цим, в основну даних підходів покладено сукупність факторів виробництва, які формують конкурентне середовище всередині регіону. Окремі підприємства, які знаходяться на території регіону, конкурують безпосередньо за інвестиційні ресурси в різноманітних формах, зокрема капітальних вкладень, кредитів лізингу та ін. Однак, на нашу думку, це може негативно вплинути на соціально-

економічний розвиток регіону, оскільки розвиток одних господарських суб'єктів може здійснюватись на шкоду іншим, знижуючи при цьому рівень розвитку регіону в цілому. В зв'язку з цим необхідно регулювати внутрішню конкуренцію за допомогою певних інструментів (пільгове оподаткування, інвестування), тобто створити рівні умови функціонування та розвитку для різних суб'єктів господарювання.

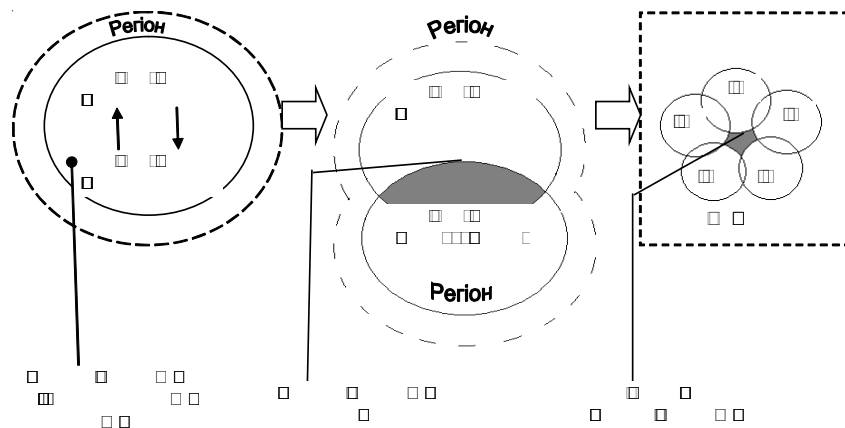

Рис. 1. Процес формування видів конкурентного середовища регіонів

Слід підкреслити, що більшість господарюючих суб'єктів, які знаходяться у регіоні, об'єднані загальною інфраструктурою, використовують одні і ті ж трудові, природні та інші ресурси та виходять на зовнішній по відношенню до регіону ринок, вступаючи в такий спосіб у конкурентну боротьбу з іншими виробниками, які мають спільні інтереси і цілі, головне завдання яких полягає у завоюванні і втриманні сегмента ринку. Це дозволяє формувати конкурентне середовище всередині галузі, де підприємства різних регіонів ведуть боротьбу за ринок збуту продукції та максимального задоволення потреб споживачів.

Таким чином, узагальнені підходи дають підстави виділити конкурентне середовище підприємств всередині регіону,

конкурентне середовище галузі, які виступають базою для формування конкурентного середовища регіонів держави (рис. 1).

Елементами конкурентного середовища всередині регіону виступають суб'єкти господарської діяльності в межах одного регіону. Елементами конкурентного середовища галузі виступають суб'єкти господарської діяльності, що безпосередньо конкурують із суб'єктами господарської діяльності інших регіонів.

Як було зазначено вище, регіони також можуть конкурувати між собою, формуючи конкурентне середовище всередині держави. При цьому, вони будуть вести боротьбу за інвестиційні, інноваційні, трудові ресурси, вихід на зовнішні ринки тощо. Однак у конкурентній боротьбі виграє той регіон, який виступає лідером і має найкращі конкурентні переваги у порівнянні з іншими, ефективно використання яких дозволить сформувати конкурентне середовище регіонів держави.

Література

1. Костусев А.А. Конкурентная политика в Украине. К: КНЭУ, 2004. – 310 с.
2. Послання Президента України до Верховної Ради України „Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки”. – К.: Держкомстат, 2001.
3. Ярош А. Конкурентоспроможність регіонів та еволюція регіональної політики Європейського Союзу // Регіональна економіка. – 2004. №1. – С. 188.
4. Klamut M. Konkurencyjnosc regionow. – Wroslaw AE, 1999.
5. Безугла В. Аналіз конкурентоспроможності регіонів України // Регіональна економіка. – 2004. - №4.
6. Гранберг А.Г. Региональный аспект экономической конкурентоспособности / Конкурентоспособность и модернизация экономики: В 2 т. / Отв.ред.Е.Г.Ясин. – М.: Изд.Дом ГУ ВШЭ, 2004. – Т. 2. – 480 с.
7. Управління міжнародною конкурентноздатністю: Навчальний посібник / За ред. д.е.н., проф., акад. Сіваченка І.Ю. - 185 с.

8. Інфраструктурне забезпечення конкурентної економіки регіонів (методологія і механізми)/НАН України ІРД. Ред.кол.: наук.ред. д.е.н., проф. П.Ю.Беленький. – Львів, 2002. - 308 с.
9. Журба М.В. Формирование конкурентной среды региона: Автореф. дис... канд. экон. наук. Нижний Новгород, 2003. – 24 с.

ІРТИЩЕВА І. О., кандидат економічних наук, доцент
Миколаївський державний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ АГРОПРОМИСЛОВОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

У статті досліджено доцільність агропромислової інтеграції. Увагу акцентовано на тому, що для ефективного розв'язання цієї проблеми в регіонах необхідно створювати асоціації виробників сільськогосподарської продукції.

This article explores the expediency of agroindustrial fusion. Special attention is paid to finding the ways to effectively solve this problem. The necessity to create association of agricultural producers is proved.

У ринкових умовах значно зростає роль агропромислової інтеграції, зокрема, міжгалузевих асоціацій, акціонерних товариств та інших формувань на базі переробних підприємств з сільськогосподарськими товаровиробниками, торгівлею, банківськими установами та іншими організаціями. Питання агропромислової інтеграції розглядалось у багатьох публікаціях вітчизняних вчених, а саме в працях П.Т.Саблука [1,6,9,10], В.Я.Месель-Веселяка [7], О.М.Шпичака [11], С.П.Азізова [6], С.Губанова [3], О.Кириченко [4], І.Ю.Сіваченка [5], Л. Пильник [8]. Однак це питання є вельмиактуальним.

Завданням статті є вивчення сучасного стану агропромислової інтеграції на регіональному рівні та визначення напрямів щодо ефективного вирішення цієї проблеми.

До основних цілей соціально-економічного розвитку країни належить зростання частки ВВП, створюваної харчовою промисловістю як галуззю з порівняно швидким оборотом капіталу, зорієнтованою на задоволення кінцевого попиту. Ефективність функціонування харчової промисловості значною мірою залежить від структури ресурсів, які вона споживає. Доцільно окремо розглянути структуру матеріальних (сировинних та енергетичних),

фінансових і трудових ресурсів. Основними стратегічними напрямками зміни структури сировинних ресурсів, що споживаються харчовою промисловістю України, мають стати: поліпшення якісних показників сільськогосподарської сировини, яка використовується у виробництві продуктів харчування; використання нетрадиційних видів сировини, харчових добавок, барвників тощо; максимальне зменшення залежності від імпортних сировинних ресурсів (насамперед, таро-пакувальних матеріалів); забезпечення комплексної переробки сировини та мінімізації її витрат.

Україна може бути продовольчо незалежною по життєво важливих продуктах харчування, для виробництва яких у неї є достатній природно-економічний потенціал. Але щоб забезпечити таку незалежність, необхідно розв'язати комплекс проблем. Однак у сучасних умовах, через обмеженість фінансових засобів, можна використати тільки ті фактори зростання виробництва, які не вимагають додаткових інвестицій, зокрема – здійснення інституціональних перетворень, удосконалення фінансово-кредитної системи, оптимальне поєднання ринкових регуляторів, посилення державного впливу на всі сфери діяльності.

У нинішніх умовах для збільшення виходу кінцевої харчової продукції доцільно стимулювати комплексну переробку сировини. Щоб вирішити таку проблему, треба підвищити ефективність виробництва, розробити паритетний ціновий механізм і запровадити його при закупівлі сировини та реалізації кінцевої продукції, забезпечити конкурентоспроможність вітчизняних виробів на внутрішньому і зовнішньому ринках. У свою чергу, для цього необхідно здійснити заходи щодо реконструкції та технічного переозброєння, поліпшення на їх основі асортименту і якості продукції. Важливо також розробити відповідний фінансово-кредитний механізм і створити сприятливі умови для підприємництва, удосконалення взаємовідносин з сільськогосподарськими товаровиробниками та розвитку агропромислової інтеграції.

У процесі реструктуризації підгалузей харчової промисловості доцільно поступово удосконалювати розміщення підприємств для

формування спеціалізованих зон виробництва і переробки основних видів сировини; забезпечити пріоритетну підтримку галузей, які виробляють цукор, олію, м'ясні та молочні продукти (з тривалим строком зберігання); розвивати МП. Треба також створювати умови для виведення з експлуатації неперспективних переробних підприємств.

Проблемою великого соціального і економічного значення є відродження цукробурякового виробництва. Для її розв'язання необхідно перебудувати сировинну і виробничо-технічну бази галузі (за аналогією з тим, як зроблено в ряді європейських країн), а вже на цій основі – підвищити ефективність виробництва, удосконалити економічні взаємовідносини, запровадити державне регулювання ринку цукру, з одночасними збереженням і розширенням його експорту для збільшення валютних надходжень. Щоб підвищити ефективність діяльності підприємств цукрової промисловості, збільшити обсяги виробництва цукру, добитися його конкурентоспроможності на світових ринках, стабілізувати внутрішній ринок цього продукту, слід реалізувати програму реструктуризації галузі. Така програма передбачає підвищення концентрації виробництва цукру на потужних підприємствах, оснащених сучасним високотехнологічним устаткуванням, раціоналізацію зон бурякосіяння, перепрофілювання або виведення з експлуатації неперспективних цукрових заводів. Результатом цих заходів стануть збалансування наявних сировинних ресурсів з виробничими потужностями підприємств галузі у мікро- і макрорайонному розрізах, а також удосконалення системи взаєморозрахунків. Усе це, разом узятє, забезпечить розширене відтворення цукробурякового виробництва.

В останні роки, внаслідок вивезення насіння соняшнику за межі України, скоротилося виробництво олії, знизилася завантаженість виробничих потужностей підприємств олієжирової підгалузі, що, в свою чергу, призвело до збільшення імпорту відповідної продукції. З метою створення сприятливих економічних умов для переробки на вітчизняних підприємствах максимальної кількості насіння олійних культур прийнято Закон України „Про ставки вивізного

(експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур”. Його реалізація сприяла поліпшенню ситуації в підгалузі: в Україні збільшилося виробництво олії та продукції з її використанням, а також знизилася їх собівартість і ціна, зміцнилося фінансове становище вітчизняних олієжирових підприємств, які дістали можливість регулярно здійснювати платежі до бюджетів усіх рівнів і до Пенсійного фонду.

Для збільшення виробництва спирту в умовах різкого скорочення його експорту доцільно на окремих заводах відповідної підгалузі харчової промисловості впровадити нові технології з використанням наявних виробничих потужностей. У 1999 р. на деяких її підприємствах освоєно промислове виробництво етилового технічного спирту і високооктанової кисневмісної добавки до бензинів.

Для збільшення виробництва м'ясо- і молокопродуктів дуже важливо розвивати комплексну переробку тваринницької продукції (і в тому числі – за рахунок повнішого використання вторинних продуктів), скорочувати втрати при її холодильній обробці, нарощувати випуск нових видів м'ясопродуктів підвищеної харчової та біологічної цінності, а також у фасованому і упакованому вигляді.

Модернізація і реконструкція діючих підприємств, розвиток нових виробництв повинні здійснюватися за рахунок власних коштів виробників продукції; бюджетних коштів, які надаватимуться на реалізацію державних програм; конкурсного інвестиційного кредитування проектів; довгострокових кредитів комерційних банків (і в тому числі – під заставу нерухомості); коштів підприємств інших галузей; приватних та іноземних інвесторів; лізингового фонду.

Перехід до ринкових відносин, підтримка підприємництва поряд з технічним переозброєнням великих спеціалізованих підприємств вимагають прискореного формування мережі малих і середніх підприємств з переробки сільськогосподарської продукції. Будівництво нових підприємств повинне здійснюватися за рахунок приватних інвестицій, залучення коштів з місцевого і частково з державного бюджетів. Досвід використання іноземних інвестицій

у харчовій промисловості підтверджує позитивні результати технічної модернізації, а також реконструкції тютюнових і кондитерських фабрик, пивоварних заводів та інших підприємств. Комерційний капітал використовується у цукровій і молочній підгалузях. Впровадження сучасних технологій транспортування, зберігання і розвантаження продовольчих товарів дозволить створити сучасну інфраструктуру. У найближчі роки ресурси харчової промисловості необхідно сконцентрувати на пріоритетних напрямках розвитку найефективніших виробництв і ресурсозберігаючих технологій. Для цього треба консолідувати всі бюджетні та позабюджетні джерела фінансування АПК, а також власні кошти товаровиробників. Важливо забезпечити пріоритетність розвитку його підгалузей шляхом державної фінансово-кредитної підтримки їх підприємств за рахунок розширення видів кредитування, а також поновлення практики передбачення у державному бюджеті коштів на кредитування міжсезонних витрат підприємств цукрової, олієжирової, консервної, виноробної та інших підгалузей харчової промисловості.

Кожний рік в Україні виробляється молока загальною вартістю більше 1 млрд. доларів США. При цьому середня бактеріологічна забрудненість молока, що поступає на переробні підприємства, в 20 разів перевищує західноєвропейські норми. Це дуже впливає на якість українських молочних продуктів, строк їх зберігання та експортні можливості нашої країни. Основним чинником існуючої проблеми якості молока є приватний сектор, де виробляється 50% всього об'єму молока. Більша кількість приватних виробників, що утримують 1-2 корови, не мають фінансової можливості забезпечити необхідні технічні умови для виробництва молока високої якості (холодильне обладнання, засоби гігієни для власника та тварини, ветеринарне та племінне обслуговування).

Товарне виробництво молока починається в середньому зі стада в 50 дійних корів. Середнє сільське стадо в Україні нараховує 100-200 корів, що є достатнім для створення молочарського бізнесу та ефективного використання придбаного обладнання, яке забезпечує якість молока. Але сільські виробники не мають

мотивації та фінансових можливостей для об'єднання своїх виробничих зусиль. В деяких регіонах України, наприклад у Київській області, такі переробники, як Галактон і Вім-Біль-Данн, частково розв'язують цю проблему, фінансуючи виробників молока. У Миколаївській області підприємство Лакталіс-Миколаїв також здійснює це на практиці. Але ця практика несе в собі дві основні проблеми, а саме: фінансова та конфлікт інтересів, що заважають поширенню цього досвіду по Україні. По-перше, довгострокове фінансування виробників молока є дуже обтяжливим як з фінансової, так і з управлінської точки зору. З іншого боку, підприємства не мають достатнього контролю, що профінансовані ними виробники не продають молоко їхнім конкурентам. По-друге, переробник, що фінансує, хоче отримати молоко за найнижчою ціною, що прямо протилежно інтересу виробника продати своє молоко якнайдорожче.

Для розв'язання існуючої проблеми пропонується державі стимулювати добровільне об'єднання дрібного виробника молока шляхом надання довгострокових пільгових позик молочарським кооперативам. Головною умовою фінансування повинне бути мінімальний розмір дійного стада кооперативу та розміру його основних фондів. Приблизні умови кредиту можуть бути такими: строк – 5 років; відсоткова ставка – 0% або дуже пільгова; повернення – рівними частинами по 50% в рік на 4 та 5 роки кредиту; сума – від 50,000 до 500,000 гривень, але не більше 75% від чистих активів кооперативу; застава – основні фонди кооперативу необтяжені заставою третіх сторін; використання – купівля технологічного обладнання, необхідного для виробництва молока, збільшення стада, облаштування пасовищ та корівників.

Програма кредитування може бути започаткована як пілотний проект під егідою Міністерства Аграрної Політики України та Спільки Фермерів України за підтримки міжнародних донорських організацій, які мають відповідну юридичну експертизу, місцевий та міжнародний досвід. У даному напрямку в Україні вже працює декілька міжнародних проектів, з яких основними є:

- 1) Проект TACIS – сприяння розвитку кооперативних сільськогосподарських організацій;
- 2) Канадська програма розвитку кредитних спілок в Україні;
- 3) Німецько-Український проект розвитку сільського господарства та інвестицій.

Початковою базою для проведення пілотного проекту можуть бути відібрані вже існуючі кооперативи виробників молока, яких в Україні зараз трохи більше 20. З точки зору фінансування можна використати довгострокові кошти Світового Банку, націлені на реструктуризацію Українського аграрного сектора або цільові бюджетні кошти. Вважаю, що бюджет першого року програми не буде більше 5 млн. гривень. З успіхом проекту загальна сума пільгової позички може зрости до 100 млн. гривень, тим самим фінансуючи розвиток мінімум 200 молочарських кооперативів.

Даний проект принесе користь таким групам:

- приватному виробнику;
- місцевим виробникам обладнання та послуг;
- кредитним установам;
- державі.

Приватний виробник, маючи сучасну виробничу базу, зможе виробляти більшу кількість більш якісного молока, отримуючи більше прибутків та поліпшуючи свій добробут.

Місцеві виробники холодильного та доїльного обладнання отримують значний об'єм замовлень, так само як ветеринарні та племінні служби.

Кредитні установи отримують нову сферу фінансування, яка зараз їх не цікавить у зв'язку із значною роздрібненістю, що призводить до адміністративних витрат, що не покриваються відсотками по кредиту.

Держава розширить свою податкову базу в особі заможного селянина, більш ефективно використає експертизу та кошти вже існуючих міжнародних проектів, а головне – створить основні умови для експорту Української молочної продукції.

У ринкових умовах важливе значення має агропромислова інтеграція, що здійснюється в різноманітних формах (таких, як

фінансово-агропромислові групи, агрокомбінати, агрофірми, концерни та інші формування з виробництва, переробки, зберігання і реалізації сільськогосподарської продукції та продовольства). Створення інтегрованих формувань, до складу яких увійдуть як сільськогосподарські та переробні підприємства, так і сервісні, торговельні та банківські організації, є одним з важливих шляхів підвищення ефективності виробництва продовольчих товарів. Такі формування дістануть поширення, насамперед, у цукробуряковому і м'ясному виробництвах.

Реалізація викладених заходів дозволить істотно поліпшити стан справ у харчовій промисловості України, а також створити економічні умови для подолання спаду виробництва в галузі, підвищення ефективності використання її виробничого потенціалу і забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних продовольчих продуктів.

Література

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. Інформаційно-аналітичний збірник (випуск 5) / За ред. П.Т.Саблука та ін. –К.: ІАЕ УААН, 2002. – 647с.
2. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств. Підручник. –К.: ІЗМН, 1996. – 512 с.
3. Губанов С. Вертикальная интеграция: новые подходы в развитых странах // Экономист. – 2002.- № 2.
4. Кириченко О. До проблеми розвитку харчової промисловості // Економіка України. - 2000. - № 10. - С.82-84.
5. Міжнародний агробізнес: Навч. посібн. / За ред. І.Ю.Сіваченка. – К.: ЦУЛ, 2003. – 208 с.
6. Організація виробництва і аграрного бізнесу в сільськогосподарських підприємствах: Підручник / С.П.Азізов, П.К.Канівський, В.М.Скупий. За ред. проф. С.П.Азізова. – К.: ІАЕ, 2001. – 834 с.
7. Посібник по реформуванню сільськогосподарських та переробних підприємств. Друге доповнене видання / За ред. П.Т.Саблука, В.Я.Месель-Веселяка /ІАЕ УААН. –К.: 2000. – 660 с.

8. Пильник Л. Наукове забезпечення і конкурентоспроможність харчової продукції // Харчова і переробна промисловість. - 2000. - № 5-6. - С.10-11.
9. Ринкова трансформація економіки АПК: кол.монографія у чотирьох частинах /За ред. П.Т.Саблука, В.Я.Амбросова, Г.Є.Мазнева. Ч.2. Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва. –К.: ІАЕ, 2002. – 754 с.
10. Саблук П.Т., Малік М.Й., Валентинов В.Л. Формування міжгалузевих відносин: проблеми теорії та методології. – К.: ІАЕ, 2002. – 294 с.
11. Ціни, витрати, прибутки агровиробництва та інфраструктура продовольчих ринків України / За ред. О.М.Шпичака. – К.: ІАЕ, 2000. – 585 с.
12. <http://www.ukr.kiev.ua>

ГАЛУШКА Є. О., кандидат економічних наук, доцент

МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ ЯК ЧИННИК СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

В статті розглядаються проблеми сталого розвитку регіону в контексті формування адекватного йому фінансового забезпечення. Проведений аналіз показує неспроможність місцевої влади здійснювати ефективний розвиток підвідомчої території через відсутність власної фінансової бази. Розкрито недоліки централізованої фінансової моделі та запропоновані конкретні заходи щодо реформування міжбюджетних відносин.

In the article the problems of steady development of region are examined in the context of forming of the financial providing adequate to him. The conducted analysis shows insolvency of local-authority to carry out effective development of jurisdiction territory for lack of own financial base. The lacks of the centralized financial model and offered concrete measures are exposed on reformation of interbudgetary relations.

Основними проблемами розвитку регіональної економіки України, які позначились ще наприкінці 90-х років і продовжують наростати сьогодні, є диспропорції у задоволенні основних потреб громадян та значна диференціація рівнів соціально-економічного розвитку різних регіонів, зміна балансу ресурсів і сил на користь окремих регіонів, загострення відносин між центром та регіонами, ускладнення взаємовідносин між місцевими органами державної влади - обласними (районними) державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування, у зв'язку із новими, більш широкими функціями та повноваженнями останніх.

Концепція державної регіональної політики в Україні (2001р.) передбачала створення умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку як України в цілому, так і її регіонів на основі підвищення ефективності використання потенціалу останніх та поглиблення процесів ринкової трансформації [3]. Проте реального практичного наповнення ця концепція не отримала і реалізація її основних завдань стала нині справою Державної

стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року, розробленої Кабінетом Міністрів України у 2006 році [4] з врахуванням вимог Закону України „Про стимулювання розвитку регіонів”[1].

Державна стратегія у черговий раз констатує нерівномірність регіонального розвитку та рівня життя населення в окремих регіонах, визнає цю нерівномірність передумовою виникнення соціальної напруги в суспільстві, чинником, що уповільнює ринкові перетворення та знижує їх ефективність, і відносить до пріоритетних завдань реструктуризацію неефективної виробничої бази окремих регіонів, підвищення їх продуктивності та рівня зайнятості населення, підтримку інноваційної діяльності, розбудову виробничої та соціальної інфраструктури загальнодержавного та міжнародного призначення.

У Стратегії зазначається, що основою сталого розвитку регіонів повинні стати нові механізми стимулювання, посилення конкурентоспроможності та потенціалу зростання останніх, які мають отримати належну оцінку і застосування при формуванні регіональних стратегій розвитку на середньо- та довгострокову перспективу.

Діалектика взаємовідносин центру та регіонів кожної країни полягає у постійній зміні балансу сил між ними. Прагнення до гармонізації цих взаємовідносин час від часу наштовхується на загострення протиріч в економічній, соціальній та адміністративній площинах. Причинами таких загострень можуть стати нерівномірність розвитку продуктивних сил, невідповідність організаційних взаємовідносин центру і регіонів ринковим викликам та надмірна їх централізація тощо.

В основі нинішніх проблем взаємовідносин Києва і регіонів лежить, на наш погляд, принаймні дві групи чинників. Перша пов'язана із відсутністю методологічних підходів до становлення теорії і практики регіональної економіки України в сучасних умовах. Тільки в останні роки намітились спроби децентралізувати державне управління та посилити роль регіональної політики, що привело до появи розуміння нагальної необхідності системних наукових досліджень у цій галузі та „...виокремлення регіоналістики у відносно

автономну сферу наукового знання, зосередження в її рамках зусиль економістів, географів, істориків, представників науки управління” [7].

Чинники, пов’язані із недостатнім фінансовим забезпеченням розвитку економіки в окремих регіонах, формують другу групу. Крім прозаїчного дефіциту фінансування, сюди слід віднести і недосконалу систему міжбюджетних відносин, побудованих виключно на перерозподілі централізованих бюджетних ресурсів, що не забезпечує реальної збалансованості загальнодержавних та місцевих інтересів. Саме тому Стратегія акцентує увагу на необхідності внесення змін до Бюджетного кодексу з метою посилення фінансових засад самоврядування та удосконалення міжбюджетних відносин [4].

Бюджетна реформа, яка розпочалася в Україні у 2000 році, так і не змогла істотно поліпшити систему міжбюджетних відносин, навіть із запровадженням формульної схеми розрахунків трансфертів. Залишився незавершеним розподіл функцій та повноважень між органами центральної та органами місцевої влади і місцевого самоврядування, як і відповідний механізм перерозподілу фінансових ресурсів, що істотно вплинуло на збереження значної диференціації у рівнях соціально-економічного розвитку регіонів.

Нинішні відносини центру і регіонів України мають всі ознаки централізованої моделі. Органи місцевої влади як за повноваженнями, так і за можливостями своєї фінансової бази, не в змозі забезпечувати економічний і соціальний розвиток підвідомчих їм територій. Основним джерелом фінансування місцевих бюджетів залишаються міжбюджетні трансферти, що не додає авторитету органам місцевої влади і не зацікавлює їх збільшувати надходження від власних та закріплених доходних джерел. Концепція державної регіональної політики України лише передбачає певну фінансову децентралізацію.

Державна регіональна політика, орієнтуючись на гармонійний, збалансований і сталий розвиток окремих регіонів, подолання диспропорцій та максимальне використання природно-ресурсного

потенціалу, потребує для реалізації своїх цілей адекватного фінансового забезпечення, теоретично обґрунтованих і законодавчо закріплених міжбюджетних відносин, глибокого розуміння економічної структури, ролі і місця у відтворювальних процесах останніх з точки зору забезпечення самоокупності та самофінансування регіонів. Проблеми удосконалення міжбюджетних відносин у контексті становлення та розвитку державної регіональної політики нині досліджуються такими вітчизняними вченими і практиками, як Буковинський С.А., Данілов О.Д., Заблоцький Б.Ф., Кашенко О.Л., Кириленко О.П., Мошенець О.С., Полозенко Д.В., Тарангул Л.Л., Юрій С.І. та інші.

Сьогодні в Україні залишаються надзвичайно актуальними питання про склад доходів та видатків місцевих бюджетів та міжбюджетне регулювання. Особливо гострою є проблема наповнення місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків та зборів, обсяг яких нині критично низький - 3-4% [5]. У 2004 році показники видатків місцевих бюджетів 13 областей України були вищими, ніж сума податків, зібраних на їх територіях, проти 5 таких областей у 1999 році. У 2005 році 92% усіх місцевих бюджетів потребували допомоги державного бюджету і отримали її в обсязі лише 85% від потреби. У 2007 році частка місцевих бюджетів у зведеному бюджеті країни має скласти 32%, а проект державного бюджету на 2008 рік передбачає зниження цього показника до 25,3% [9].

Зазначені вище дані свідчать не про фінансову децентралізацію, а навпаки, про посилення вищезгадуваної централізованої моделі. Теоретичні концепції, при всіх їх наукових обґрунтуваннях, поки що не витримують конкуренції із практикою і Державна стратегія, при збереженні такої ситуації, може залишитись черговою декларацією.

Не витримує критики практичне застосування формульних підходів до розрахунку трансфертів, що надаються місцевим бюджетам [2]. Фактично виділені обсяги коштів із державного бюджету у більшості випадків не відповідають результатам теоретичних розрахунків цих показників згідно з формулою. Крім того, за останніх 5 років до формули були внесені 11 змін, які кардинально відрізняються за окремими показниками.

Практика міжбюджетних відносин, що склалася в Україні, засвідчує, що бюджетна система має занадто високий ступінь централізації. Нинішня політика бюджетного регулювання забезпечує перерозподіл коштів від „багатих” регіонів до „бідних”, в результаті ні перші, ні другі не здійснюють необхідних видатків розвитку і фактично вирівнюються „у бідності”, а процедури формування трансфертів здійснюються адміністративними методами з високою часткою суб’єктивізму.

Не виняток і ситуація у Чернівецькій області, всі районні бюджети якої є постійно дотаційними. Тільки бюджети міст Чернівці і міста Новодністровськ передають державному бюджету кошти у межах, відповідно, 10 млн. грн. та 8 тис. грн. Область у цілому отримує дотацію вирівнювання у розмірі 50 млн. грн.

У доходах бюджетів окремих міст та районів України дотації займають до 80% [6]. Питома вага власних доходів місцевих бюджетів в Україні складає 14.2% , у той час як в Росії 25,5% [5], Японії – 35%, Німеччині – 46%, США – 66% [10]. Видається недоцільним зберігати цю систему масового „перекачування” коштів від регіонів до державного бюджету і назад - до місцевого бюджету, систему з надзвичайно високим впливом суб’єктивного чинника і мінімальними можливостями місцевої влади.

На регіональному рівні маємо не тільки слабку податкову базу, але й неефективне справляння податків та обов’язкових зборів, особливо місцевих, значну нерівномірність їх надходження до бюджетів, що супроводжується невиконання фінансових зобов’язань урядом щодо перерахування трансфертів з державного бюджету або несвоєчасним їх надходження та зростанням видатків, переданих із центру в регіони, що вимагає додаткових джерел покриття. У 2006 році питома вага добровільної сплати податків у Чернівецькій області склала 90%, що ненабагато вище попередніх років. При цьому зберігається достатньо високий рівень недоїмки. У 2006 році в порівнянні з попереднім цей показник зріс в 1.1 разу і склав понад 25 млн. грн.

Зберігається високий ступінь концентрації справляння податків, які надходять до державного бюджету. Від окремих областей до

Державного бюджету надходить 50-65% зібраних податків. Податки, що розподіляються між бюджетами, є головним джерелом надходжень до місцевих бюджетів.

Підвищення рівня загальнодержавних податків і зборів (регулюючих податків) з одночасним зростанням частки міжбюджетних трансфертів в загальному обсязі доходів місцевих бюджетів, зберігає значний рівень централізації, що призводить до незацікавленості в нарошуванні власної доходної бази та підвищення споживацьких настроїв серед місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування.

Переважна більшість адміністративно-територіальних одиниць, які формують бюджети базового рівня, неспроможні сьогодні самостійно забезпечувати навіть мінімальні потреби своїх громадян.

Очевидно, що проблему варто розв’язувати кардинально, розпочинаючи навіть не з поліпшення окремих механізмів міжбюджетного регулювання. На рівні держави необхідно завершити політичну реформу, що стратегічно змінить відносини між центральною та місцевою владою, їхніми функціями й повноваженнями; перерозподілити джерела надходжень та закріплені видатки між державним та місцевими бюджетами; чітко розмежувати повноваження на здійснення видатків і визначення джерел їх покриття з державного та усіх рівнів місцевих бюджетів, сформувавши реальні плани (стратегії) економічного та соціального розвитку регіонів, максимально забезпечивши їх власними фінансовими ресурсами; збільшивши частку останніх у місцевих бюджетах принаймні до рівня європейських країн, збільшити в загальній масі податкових надходжень частки як ресурсних, так і майнових платежів. Необхідно чітко, на законодавчому рівні визначити сталі та реальні джерела наповнення місцевих бюджетів власними фінансовими ресурсами.

Бюджетна політика повинна бути максимально зорієнтованою на підтримку „точок зростання”, а не замикатися на вирівнюванні соціально-економічного розвитку регіонів. Складання бюджетів має здійснюватися з низу до верху, як це передбачено Бюджетним

кодексом, і на декілька років уперед, що фактично уже розпочалося в Україні [9].

Державна регіональна політика має будуватися з урахуванням процесів, що відбуваються у світовому вимірі (це стосуються глобалізації, інноваційної спрямованості, посилення конкуренції тощо). Необхідно створити правову основу для використання такого інструменту міжбюджетних взаємовідносин, як внески території до державного бюджету України і відмовитися від регульованих доходів та міжбюджетних взаєморозрахунків як інструментів організації міжбюджетних взаємовідносин.

Довгоочікуване реформування податкової системи, міжбюджетних відносин, адміністративного і територіального устрою треба здійснювати з урахуванням перш за все завдань регіонального й місцевого розвитку

На рівні регіону та місцевої влади слід сформувати чіткі, напружені і водночас реальні стратегії розвитку з максимальним використанням місцевих ресурсів та можливостей, резервів підвищення ефективності виробництва та продуктивності праці, інноваційних та інвестиційних чинників. Весь процес регіоналізації в Україні має бути націлений на створення в регіонах власного потенціалу для економічного зростання, який повинен базуватися на мобілізації власних, насамперед людських ресурсів, на регіональних, місцевих зв'язках, удосконаленні інфраструктури тощо.

Необхідно подбати про розвиток малого і середнього бізнесу в регіоні, усіляко відстоювати інтереси регіону при прийнятті державними органами влади тих чи інших рішень. Регіони, територіальні громади мають перетворюватися з об'єктів у суб'єкти розвитку. Оскільки пряма бюджетна підтримка усіх регіонів неможлива, джерела зростання треба шукати на регіональному та місцевому рівнях, спираючись на територіальні громади, їхні об'єднання, місцеве самоврядування, підприємницькі структури, формуючи для них сприятливі умови розв'язання проблем.

Очевидно, що досягнення поставлених Державною стратегією регіонального розвитку цілей і розв'язання вищезазначених

проблем, вимагає реформування бюджетної та податкової системи країни, а також системи територіальної організації влади, у тому числі проведення адміністративно-територіальної реформи. Результатом таких дій повинна стати ефективна, прозора і відповідальна місцева влада, стабільний соціально-економічний розвиток регіонів та країни у цілому.

Література

1. Про стимулювання розвитку регіонів: Закон України від 08 вересня 2005 р. № 2850 – IV.
2. Про міжбюджетні відносини між районним бюджетом та бюджетами територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань: Закон України від 1 липня 2004 р. № 1953 - IV.
3. Про Концепцію державної регіональної політики: Указ Президента України від 25 травня 2001 р. № 341/2001.
4. Про Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2006 р. № 1001.
5. Антоньєва Г. Коли місцеве самоврядування в Україні стане реальністю // *Голос України*, 23 грудня 2000 р. – С.4.
6. Богач С. Місцеві бюджети: погляд на перспективу // *Урядовий кур'єр*. – 26 грудня 2006 р. – № 244. – С.4.
7. Литвин В. Проблема „центр-регіон” в Україні // *Урядовий кур'єр*. – 12 березня 2002 р. – №47. – С.3-5.
8. Литвин В. Реальне під'рунтя життя і розвитку. Фінансові проблеми місцевого самоврядування // *Голос України* – 23 жовтня 2004 р. – №199. – С.2.
9. Нагребецька І. Гірка копійка місцевих бюджетів // *Урядовий кур'єр*. – 12.10.2007 р. – № 188. – С. 5.
10. Слухай С.В. Особливості фінансової підтримки місцевих бюджетів // *Фінанси України*. – №9. – 2002. – С.48.

ПОЛЯНЕК А. В., аспірант*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КАПІТАЛЬНОГО БУДІВНИЦТВА УКРАЇНИ В РИНКОВИХ УМОВАХ

Досліджено роль капітального будівництва в будівельному комплексі та його вплив на економіку України в цілому. Запропоновано заходи щодо розвитку будівельного комплексу та його фінансового забезпечення.

Explored role of capital building in a build complex and his influence on the economy of Ukraine on the whole. Measures are offered on development of a build complex and his financial providing.

Ринкові перетворення в економіці України докорінно змінюють умови розвитку і методи господарювання в усіх сферах економіки, в тому числі і в капітальному будівництві, завданням якого і надалі залишається забезпечення розширеного відтворення і прискореного оновлення основних фондів виробничого і невиробничого призначення.

Капітальне будівництво є однією з найважливіших галузей економіки, від якої залежить стан справ в інших галузях. Як правило, основні інвестиції здійснюються саме в будівництво.

На підприємствах і в організаціях будівельного комплексу України працює нині близько 1/10 всього зайнятого населення. На будівельних майданчиках майже семи тисяч організацій зайнято 764 тис. працівників, 46 % будівельних організацій об'єднані в корпорації та концерни, інші працюють на ринку самостійно, 86,4 % підрядних організацій мають недержавну форму власності.

Несвоєчасність розрахунків замовників за виконані роботи негативно впливає на фінансовий стан будівельних підприємств і

організацій, зумовлює зростання дебіторської та кредиторської заборгованостей. Прибутково працюють лише 41% від загальної кількості великих і середніх підприємств. У порівнянні з 2002 роком їх питома вага зменшилась на 13 відсотків.

Стан промислового будівництва та перспективи його розвитку обумовлені загальним станом економіки України, де відбуваються позитивні зміни. Зростають обсяги ВВП, промислової продукції, інвестиції в основний капітал.

Зберігається тенденція скорочення обсягів будівництва житла державними підприємствами та організаціями. В цілому по Україні їх питома вага становить близько 10 %. Окремі колективи в останні роки суттєво нарощують обсяги робіт. Перш за все це ХК „Київміськбуд”, ПТ „Познякижилбуд”, концерн „Укрмоноліт-спецбуд” та ЗАТ „Аеробуд” корпорації „Укрбуд”, АТ „Консоль” (АР Крим).

Досить складна ситуація спостерігається у незавершеному будівництві.

За даними обстеження Держкомстату, ще у 2006 році у незавершеному будівництві за всіма формами власності налічується близько 2,0 тис. будов та 6,4 тис. окремих об'єктів виробничого і 14,4 тис. об'єктів невиробничого призначення (за винятком об'єктів індивідуального житлового будівництва). Більше двох третин будов та окремих об'єктів незавершеного будівництва тимчасово припинені або законсервовані.

Близько половини тимчасово припинених або законсервованих будов та об'єктів мають досить високий рівень будівельної готовності, а в деяких випадках будівництво припинено на майже закінчених будовах та об'єктах.

Через відсутність фінансування не будується 95% будов та 96% об'єктів, а решта - через невідповідність проекту екологічним вимогам, відсутність сировини для виробництва запроєктованої до випуску продукції, неукладання контрактів тощо.

Отже, виходячи з вищенаведених даних щодо стану будівельного комплексу, можна окреслити коло таких проблем:

- відсутність джерел фінансування будівництва (значне скорочення обсягів державних централізованих капітальних

*Науковий керівник – Козоріз М.А., доктор економічних наук, професор.

вкладень, зменшення інвестиційних можливостей домінуючої частини суб'єктів господарювання, відсутність коштів у значної кількості людей);

- високий ступінь зносу основних фондів, їх занедбаність через відсутність інвестиційного попиту;
- практична ліквідація великих будівельних підрозділів, здатних виконувати багатомільйонні проекти (неможливість конкурувати з такими крупними структурами, як французькі компанії „DUMES GTM” чи „BOUYGUES”);
- недосконала система ціноутворення;
- бюрократичні перешкоди на шляху реалізації інвестиційних проектів;
- відсутність рівних правових умов діяльності всім учасникам інвестиційного процесу;
- недосконала система механізмів нормативно-правового регулювання економічних, соціальних і правових відносин у житловій сфері (наприклад, законодавчо врегульованого механізму майнової відповідальності за порушення умов договору підряду).

Першочерговою проблемою, яка постає перед будівельною галуззю на даному етапі, є питання створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні, реальних фінансово-кредитних механізмів для стимулювання промислового та житлового будівництва з метою підвищення конкурентоспроможності галузі, через те, що ринкові умови господарювання вимагають формування нових засад взаємовідносин учасників інвестиційного процесу у капітальному будівництві.

Будівельні компанії належать до найбільших боржників (приблизно 40% компаній працює збитково, заборгованість по галузі в цілому склалає приблизно до 860 грн. на одного працівника). Проблема полягає у відсутності платоспроможного замовника, кожна п'ята частина робіт неоплачена. Але ситуація в глобальному плані поліпшилася: за останні роки вітчизняні будівельники поступово витіснили з ринку України болгарських, польських та турецьких забудовників, які активно задіяних на ньому з початку 90-х років.

У 2007 р. за рахунок усіх джерел фінансування освоєно капітальних вкладень на суму 49,5 млрд. грн., що на 11,2 відсотка більше, ніж у 2006 році, з яких 34,0 млрд.грн., або 68,7 %, - по об'єктах виробничого призначення і 15,5 млрд.грн. (31,3 %) - невиробничого призначення. На будівництві житла за рахунок усіх джерел фінансування освоєно 13,28 млрд.грн., або 16,8 % капітальних вкладень від загального обсягу.

У галузі житлового будівництва спостерігається нарощування обсягів будівництва. Державою було профінансовано лише 6% від загального будівництва житла. Вітчизняні банки активно ЄБРР кредитують довгострокове житлове будівництво. Головна причина цього полягає у налагодженні механізмів кредитування, високому рівні попиту на житло та законодавчому врегулюванні сфери довгострокового іпотечного кредитування житла.

Світовий досвід переконує, що одним із механізмів розв'язання житлових проблем у ринкових умовах господарювання є житлова іпотека. В Україні досить успішно може використовуватися змішана модель – це синтез американської класичної і німецької моделі іпотечного кредитування житла з додаванням української компоненти. Впровадження в Україні іпотечного кредитування житлового будівництва вкрай важливе як в економічному, так і в соціальному плані.

Для пожвавлення іпотечного ринку необхідні оздоровлення фінансової ситуації та врегулювання законодавчої бази. Незважаючи на те, що, нарешті, прийнято Закон „Про іпотеку”, нині закладено суперечності у Цивільному і Житловому кодексах: якщо позичальник не повертає кредиту, то закладене майно (в даному разі це придбане в кредит житло) має продаватися з торгів, що суперечить праву кожного громадянина на житло. За законом про іпотеку, виселяти людину не можна – у найскладніших випадках доводиться не виселяти, а переселяти (позичальник отримує різницю між ринковою вартістю квартири й заставою, який не повинен перебільшувати 60-70% тієї вартості).

Система житлових заощаджень громадян в Україні повинна включати такі складові:

- впровадження житлово-будівельних вкладів населення з подальшим використанням цих вкладів на будівництво та придбання житла;
- для збереження вкладів від знецінення держава щорічно гарантує вкладникам видачу премії у розмірі не нижче від рівня інфляції за рік;
- термін накопичення вкладів становить не менш як 5 років, після чого вкладник може отримати пільговий кредит у розмірі, не меншому за 3-кратну величину вкладу з виплатою відсотків не вище ніж 3% річних;
- строк повернення кредиту повинен бути не менше ніж 20 років, а суми, сплачені на погашення кредиту, і відсотки за ними вилучатися з оподаткованого доходу при заповненні декларації про доходи, одержані з 1 січня по 31 грудня поточного року або за інший період звітного року, що подається до Державної податкової адміністрації за місцем проживання;
- для зацікавленості банків у здійсненні кредитування житла прибуток, одержаний від вказаних операцій, не повинен оподатковуватись, а втрати банків від різниці між обліковою ставкою та ставкою відсотків за кредит слід відшкодовувати з бюджету.

Іпотека могла б значно оздоровити і соціальну, і економічну ситуацію в країні. Якщо б пересічний громадянин міг придбати квартиру в кредит, це перетворило б нерухомість із малоліквідного на першокласний товар та вивело б будівельний комплекс України із кризи, в якій він на сьогодні перебуває.

Необхідно створити, перш за все, відповідне правове та нормативне поле. Для будівельного комплексу України життєво необхідні прийняття закону про відносини між замовником і підрядником, внесення змін до закону про ПДВ у частині звільнення від сплати цього податку з обсягів будівельно-монтажних робіт, які виконуються на об'єктах будівництва, реконструкції, ремонту та проектування житла, яке будується за рахунок всіх джерел фінансування, а також щодо пропорційного зменшення податку на

землю під тимчасово законсервованими виробничими потужностями будівельників та багато іншого.

Таким чином, проблеми ринкової перебудови промислового та житлового будівництва в Україні є надзвичайно гострими та актуальними. Їх розв'язання стане реальним за умов наявності нормативно-правової бази, яка б стимулювала роботу всіх сфер і галузей будівельного комплексу, а також запровадження принципово нового інвестиційного механізму, що забезпечував би надходження до даної сфери економіки коштів з різноманітних джерел фінансування: державних, приватних, комерційних, іноземних. Таким механізмом могла б стати іпотека. На це треба націлити систему кредитування та надання пільгових позичок населенню. Створення бірж, інвестиційних та інших фондів, іпотечних і житлових банків, страхових компаній, інших ринкових структур, які можуть забезпечити залучення позабюджетних інвестицій у будівництво, – все це елементи нової політики в галузі будівництва.

І все це повинне будуватися на чіткій, збалансованій загальнодержавній програмі, яку б усі суб'єкти влади і господарської діяльності втілювали в життя як пріоритетний напрям економічної політики Української держави.

Додаткового розгляду потребує дозвільна процедура будівництва. Попри численні нормативно-правові акти, прийняті у цьому напрямку, вона залишається громіздкою та незручною, що зумовлює зволікання процесів будівництва об'єктів. Крім того, процедура має бути максимально прозорою, такою, яка унеможлиблювала б дію суб'єктивних факторів.

Серед запроваджених заходів треба згадати про затвердження доступних чи, можливо, диференційованих базових розцінок для визначення вартості розробки архітектурно-планувальних завдань, які надаються забудовникам місцевими органами містобудування й архітектури, а також про вартість надання технічних умов на під'єднання до інженерних систем і мереж.

Важливим елементом підприємницької діяльності у сфері містобудування та будівництва є архітектурна діяльність, причому в такому розумінні цього терміна, як це прийнято у світовій практиці

(тобто протягом усього часу реалізації проекту від задуму до втілення).

Важливим моментом під час формування бізнес-планів і програм розвитку підприємств та виробництв є наявність конкретної й достовірної інформації про подальший розвиток конкретних населених пунктів, використання й забудову відповідних територій.

Гостро також стоїть питання браку якісних матеріалів на вітчизняному будівельному ринку. Це призводить до заповнення ринку неякісними товарами та матеріалами сумнівного походження, які продаються під маркою відомих компаній. Проблемним залишається фактор тіньової складової будівельної галузі, який щороку становить близько 2-3 млрд. грн., що негативно впливає на реальну ситуацію розвитку регіонів.

Перспективи розвитку будівельного комплексу пов'язані з розв'язанням проблем:

- активного впровадження різних форм власності;
- застосування сучасних будівельних технологій;
- підвищення науково-технічного рівня на підприємствах усіх ланок комплексу;
- збільшення потужності будівельної ланки та підвищення її конкурентоспроможності для закріплення на вітчизняному ринку будівельних послуг;
- активного розширення сировинної бази комплексу за рахунок використання величезних обсягів відходів промислового виробництва;
- більш ефективного узгодження військового будівництва зі схемами розвитку і розміщення продуктивних сил та районної планування відповідних територій;
- зниження техногенного навантаження на природне середовище та забруднення його компонентів;
- зменшення дозвільних процедур та поліпшення нагляду за їх виконанням.

Таким чином, пріоритетними напрямками розвитку будівельного комплексу є:

- продовження реконструкції технічної бази;
- механізація будівельного процесу та перетворення суто будівельних робіт на складально-монтажні роботи;
- розширення випуску нових будівельних матеріалів;
- впровадження ефективних збірних будівельних матеріалів та економконструкцій;
- комплексне використання сировини; повніше використання вторинної сировини та відходів будівництва;
- удосконалення кредитно-фінансової діяльності будівельного комплексу; випуск продукції поліпшеної якості (досягати „Євростандартів”);
- вдосконалення чинного законодавства, яке б сприяло підвищенню інвестування в комплекс в цілому і по регіонах.

Література

1. Про архітектурну діяльність Закон України № 58-V(58-16) від 01.08.2006, ВВР, 2006, N 39, ст.342
2. Про планування і забудову територій Закон України № 703-V(703-16) від 22.02.2007, ВВР, 2007, N 21, ст.287
3. Про іпотеку Закон України № 3480-IV (3480-15) від 23.02.2006, ВВР, 2006, N 31, ст.268
4. Горник В.Г., Дацій Н.В. Інвестиційно-інноваційний розвиток промисловості: Монографія. – К.: Вид-во НАДУ, 2005. – 200 с.
5. Данилишин Б.М., Корецький М.Х., Дацій О.І. Інвестиційна політика в Україні: Монографія. – Донецьк: Юго-Восток, Лтд, 2006. – 292 с.
6. Дацій О.І. Наукові принципи розвитку житлово-комунального господарства та побудова цільових комплексних програм // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2006. – № 4. – С.46-50.
7. Євтух О. Житлова іпотека // Економіка України. – 2001. – №1.
8. Паливода К. Фінансові інструменти активізації інвестиційного потенціалу населення (на прикладі житлового будівництва) / Банківська справа. – 2001. – №1.
9. Статистичний щорічник України за 2006 рік - STATISTICAL YEARBOOK OF UKRAINE FOR 2003/ Ред. Осауленко О.Г.- К.: Консультант, 2007.- 552 с.

10. Федоренко В.Г., Тугай А.М., Гойко А.Ф., Джабейло В.Г. Концепція стратегії розвитку будівельного комплексу України на період до 2015 року (початок) // Економіка та держава. – 2006. – № 12. – С. 7-10.
11. Федоренко В.Г., Тугай А.М., Гойко А.Ф., Джабейло В.Г. Концепція стратегії розвитку будівельного комплексу України на період до 2015 року (продовження) // Економіка та держава. – 2007. – № 1. – С. 4-9.
12. Datsiy N.V. Forming of strategy of development of industrial production on the basis of activation of innovative-investment activity // Afes 2006 Davos Forum (July 4-10, 2006 – Davos, Switzerland. – 2006. – С. 37-44.

ФАТЕНОК-ТКАЧУК А. О., асистент

Луцький державний технічний університет

ЗНАЧЕННЯ ДОСВІДУ ПОЛЬЩІ ДЛЯ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Проведено аналіз останніх змін у Польщі у зв'язку з вступом до ЄС та виявлено їхній вплив на подальший розвиток економіки країни. Розглянуто спільні риси економік України та Польщі та відображено динаміку росту експортно-імпортової діяльності сусідніх країн за останні роки.

The analyse of recent changes has been occurred in Poland connecting with the entrance into the EES, found out the influence on future development of the country economy. The common economic features have been considered as in Ukraine as in Poland shown the dynamics of the increasing export-import activity next (neighboring) countries for last years.

Інтеграція України до ЄС, що закладена в Універсалі національної єдності, неможлива без вивчення досвіду становлення економік країн-сусідів, які мали подібний історичний та економічний курс розвитку, що дозволить більш ефективніше реалізовувати економічну стратегію держави.

Спрямованість України на зовнішній ринок ставить її у залежність від світової кон'юнктури. Сьогодні практично вся українська промисловість, крім авіації, оборонного комплексу і важкого машинобудування, є сировинним придатком Євросоюзу (більше 80% експорту в ЄС). Для українського експорту в ЄС співвідношення „сировина - оброблена сировина - технологічна продукція” дорівнює приблизно „40% - 43% - 17%”, а от для імпортних поставок з ЄС співвідношення становить приблизно „10% - 50% - 40%”. Ці показники істотно відрізняються у постсоціалістичних країн, які знаходяться в Європі.

Пріоритетною для вивчення та аналізу динаміки розвитку зовнішньоекономічної політики та економічних зрушень є економіка Польщі. Вивчення досвіду розвитку її економіки, торгово-

економічного, інвестиційного співробітництва з Україною та іншими країнами дають можливість не тільки взяти на озброєння або запозичити позитивні моменти та раціональні рішення, але й уникнути можливих помилок та не допустити небажаних прорахунків.

Значне зростання експорту Польщі, велику частину якого складає продукція з високим ступенем обробки, є гарним прикладом для врахування їхнього досвіду та запровадження його для наших реалій.

Вивченням досвіду економічних зрушень у економіці Польщі сьогодні займаються провідні вітчизняні вчені незалежно від тематики їхніх досліджень. Цікавість викликають питання інвестиційного розвитку, удосконалення банківської системи, підвищення прожиткового рівня населення, збільшення експорту та імпорту між Україною та Польщею. Найґрунтовніші дослідження викладені у працях Андрушків Б., Бакушевича Я., Вергуна В., Карліна М., Слав'юка Р., Флісак А.

Завдання, які ставляться автором статті, такі:

- виділити спільні риси становлення та розвитку економік України та Польщі;
- простежити динаміку розвитку експортно-імпортних відносин між країнами та перспективи подальшого розвитку.

Розвиток зовнішньоекономічної діяльності України спонукає до налагодження добросусідських відносин з країнами як ближнього, так і дальнього зарубіжжя. Особливу увагу викликають країни, розвиток економік яких відбувається швидкими темпами. Яскравим об'єктом цього є Польща. Шляхи входження країн-сусідів у світову спільноту паралельні, але темпи - різні. Між 1998 та 1998 роком Україна збільшила обсяги експорту до країн ЄС більше ніж вдвічі, але він і на сьогодні залишається низьким. Вже в 1988 році Польща експортувала стільки, скільки Україна в 1998 році. На сьогодні країна-учасниця ЄС експортує товарів на суму 16 млрд.євро, тоді як для України ця цифра лише 2,6 млрд.євро [6 ст. 93].

У своєму становленні - це дві постсоціалістичні країни, які мають ряд спільних рис: економіки країн є переважно аграрними;

подібні природно-кліматичні умови та корисні копалини; пройшли період „шокової терапії” та кризи економіки; на певному етапі розвитку мали високий рівень безробіття, низький рівень ВВП на душу населення та невисоку купівельну спроможність громадян. Темпи зростання та рівень ВВП двох країн кардинально відрізняється (рис. 1).

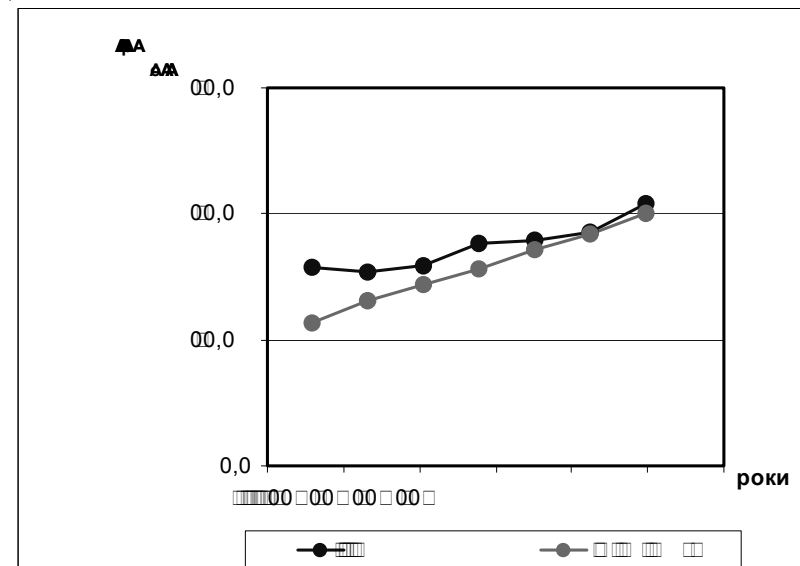

Рис. 1. Показники ВВП України та Польщі (Статистика та прогнози)

* Джерело: Polska statystyka publiczna, obroty handlu zagranicznego ogylem:? www/ stat.gov.pl.

** Джерело: [6. Додатки]

Трансформація економічної системи Польщі, лібералізація системи створення нових підприємств і врегулювання способу їх ліквідації (банкрутства) викликала значну активізацію підприємництва, особливо приватного [4, ст.19]. У 1991-2000 роках кількість підприємств зросла з 135510 до 300000. Істотно збільшилася кількість дрібних та середніх підприємств, тому

„перевернута піраміда” наблизилася до зразка піраміди у розвинутих країнах.

Значно зросла кількість підприємств з участю іноземного капіталу. Величина частки іноземних інвестицій до Польщі зросла у 10 разів. Іноземні інвестори на даний час беруть участь у 56% експорту та у 54% імпорту країни. Користь іноземних інвестицій полягає також у трансфері технологій і управлінських навичок, а також у можливості користуватися маркетинговими мережами.

Внаслідок приватизації кількість державних підприємств, згідно з даними Центрального статуправління, зменшилась на 20%. Значно змінилась структура форм власності. На приватний сектор у 2000 році припадає 69,5% створеного валового національного продукту, біля 69,7 % робочих місць.

У дев'яностих роках динаміка польської зовнішньої торгівлі була значно вищою, ніж динаміка світової торгівлі. Середньорічний приріст світового товарообігу (у USD в поточних цінах) складав на той час (за даними WTO) 5% у експорті і 6% в імпорті. Натомість польський експорт збільшувався середньорічно на 7,4%, а динаміка імпорту була у 2 рази вищою від експорту. В результаті участь польського імпорту у світовому імпорті склав 0,8%, що ставило Польщу на 25-ту позицію в переліку світових імпортерів. Водночас участь польського експорту в експорті світовому ставить країну на 34-те місце.

Польща стала учасницею ЄС у травні 2004 року. Це зумовило колосальні зміни в середині держави та безпосередньо зачепило інтереси українських товаровиробників та експортерів [3]. Після розширення ЄС його ринок перетворився для нашої держави на головний і має посісти чільне місце як ринок збуту українських товарів та як джерело нашого імпорту. У довгостроковій перспективі, позитивний ефект від розширення ЄС не підлягає сумніву, про що свідчить досвід інших країн-сусідів цього інтеграційного об'єднання (Швейцарія, Норвегія, Ісландія, Ліхтенштейн та ін.).

Як новий член ЄС, Польща повинна швидкими темпами наздоганяти найбільш розвинуті країни Європейського Союзу. І це їй

доволі непогано вдається. Починаючи з 1995 року рівень ВВП постійно зростає, більше того темпи зростання за останні роки були вищі, ніж у ФРН. У майбутньому Польщі прогнозується роль вагомій держави, не тільки беручи до уваги її економічний потенціал і географічне положення в Європі, але й з огляду на чисельність населення. За результатами перепису населення у 2002 році, в Польщі проживає 38,3 млн. чол. За прогнозами економістів на основі динаміки населення протягом останніх чотирьох років, його чисельність, найімовірніше, зростатиме. Цьому сприяє перш за все розмір зарплат, який реально зріс, починаючи з 2002 р. Суттєвим успіхом польської трансформації вважається стабільно невисокий рівень інфляції.

Слід зазначити, що польський уряд, активно реагуючи на можливі перешкоди у соціально-економічному розвитку, розробив стратегію розвитку країни на найближчі роки. Зокрема, передбачається зростання економіки, підтримка малих підприємств, розвиток інфраструктури і поступове обмеження безробіття. На цій основі будується активна економічна політика держави. Пожвавленню економіки мають також сприяти інвестиції в інфраструктуру. Передбачається, що будівельна галузь за рахунок незначних вкладень коштів може забезпечити тисячі нових робочих місць для працівників низького рівня кваліфікації. Урядова програма передбачає також спорудження до 2010 р. мережі автострад протяжністю 1750 км, які перетинатимуть Польщу із заходу на схід та з півночі на південь.

Друга головна причина цікавості України до Польщі полягає в тому, що, як і в Україні, у структурі польського експорту попереднього десятиріччя переважала сировина. Як відомо, в експорті товарів промислово розвинутих країн помітно посилились позиції високотехнологічної продукції, особливо у США, Японії, ФРН, Канаді, і зменшилась частка низькотехнологічної продукції. У більшості країн виділився комплекс галузей, що складають потужний експортний сектор. Це є перспективним завданням як Польщі, так і України.

Якщо розглядати співпрацю Польщі та ФРН [2], то можна відзначити, що за останній період часу у структурі експорту з'явилась

нова стаття, а саме водні транспортні засоби (кораблі та інші плаваючі засоби) питома вага яких становить 7% в обсягах експорту; значно зросла частка машин і механічного обладнання. Це означає, що у структурі польського експорту до ФРН дедалі більшу роль починають відігравати товари високого рівня готовності. Так, за даними німецької статистики, частка готових виробів у польському експорті дорівнювала у 2001-2002 рр.- майже 81%.

Проаналізувавши структуру платіжних балансів Польщі та України, можна зазначити, що частка в експорті виробів машинобудування, а саме механізми, обладнання та транспортні засоби у Польщі складають відповідно 34,7%, України - 9,76%.

Фактор зростання частки технологічної продукції у економіці Польщі ставить ще одне завдання для вивчення, а саме механізм організації та управління експортно-імпортною діяльністю підприємства цієї країни, що дозволило б поліпшити становище і в Україні.

Ситуація, яка склалась в Україні, не спонукає до експортних операцій безпосередньо на підприємствах виробників. Вигідніше мати фірму-посередника, на яку реалізовувати продукцію за ціною дещо вищою за собівартість, відповідно знижуючи податкове зобов'язання по ПДВ на виході, яка в свою чергу перебирає на себе експорт продукції і відповідно всі проблеми з експортним відшкодуванням ПДВ (відшкодування ПДВ у Польщі відбувається протягом 3-х днів). Але тим самим виробник обмежує свої прибутки. Це вказує як на недоліки податкового законодавства, так і на недосконалість механізму ЗЕД в цілому.

У той же час експорт польських підприємств є більш легалізований і його зростання більш реальне. Наприклад, у фірми Апатор корпорації Метрікс, яка має у своїй власності ряд заводів по виготовленню лічильників тепла, газу, ріст експорту на східні ринки (у тому числі України) з 2002 по 2005 рр. зріс у 3 рази.

Лібералізація міжнародного обміну створює об'єктивні передумови взаємної адаптації національних господарств до зовнішніх умов різних підсистем світового господарства. Звичайно, лідерство, а тому й найбільш сприятливі правила гри, все-таки залишаються на боці промислово розвинутих країн. Але завдяки

відкритості економік формується новий рівень можливостей реалізації економічних переваг не тільки розвинутих, а й іншим країнам.

Між Україною та Польщею добросусідські стосунки були завжди. Польща вважає Україну стратегічним партнером. В останні роки відзначається значне поживлення торговельних стосунків. Особливо вплинули на розвиток взаємозв'язків останні політичні зміни в Україні та її інтеграція до ЄС та НАТО.

Існує ряд угод, які регулюють стосунки між Україною та Польщею, а саме „Угода про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС”, підписана 14 червня 1994 року, яка набула чинності 1 березня 1998 року. 29 квітня 2004 року Україна підписала додатковий протокол, який в рамках угоди регулює стосунки з Польщею.

Торгівля між країнами поживилась з 1994 року. В 2002 році взаємні обороти товарів України та Польщі становили 1672 млн. дол. США. В наступні роки [7, ст. 202] ситуація поліпшувалась. У 2003 році Україна була для Польщі 9-м партнером у польському експорті (2.93 %) і 22-м партнером у імпорті (1.1%). Що стосується України, то Польща була для неї 7-м партнером в експорті (3.3%) і 4-м в імпорті (3.5%). Таким чином, можна зробити висновок, що за узагальненими показниками економічне співробітництво у 2003 р. порівняно з попередніми роками зросло і мало перспективу подальшого розвитку.

Таблиця 1
Українсько-Польські експортно-імпортні товарні обороти за 1997-2005 рр.

Рік	Імпорт		Експорт		Оборот		Співвідношення
	млн дол.	млн євро	млн дол.	млн євро	млн дол.	млн євро	
1997	100	100	100	100	200	200	1:1
1998	110	110	110	110	220	220	1:1
1999	120	120	120	120	240	240	1:1
2000	130	130	130	130	260	260	1:1
2001	140	140	140	140	280	280	1:1
2002	150	150	150	150	300	300	1:1
2003	160	160	160	160	320	320	1:1
2004	170	170	170	170	340	340	1:1
2005	180	180	180	180	360	360	1:1

В 2004 році український ринок для польських товарів став визначальним. Експорт Польщі в Україну становив 2 млрд. дол., у 2005 році ріст експорту продовжувався, чого не можна сказати про експорт України. Показники товарообміну між країнами відображено у табл. 1. Проаналізувавши динаміку експорту та імпорту, можна зробити висновок, що експорт обох країн зріс, але сальдо є від'ємним (рис. 2). Очевидно також, що динаміка експорту в Польщу досить нестала і змінюється щороку від 151,4% до 89,7% залежно від різних факторів.

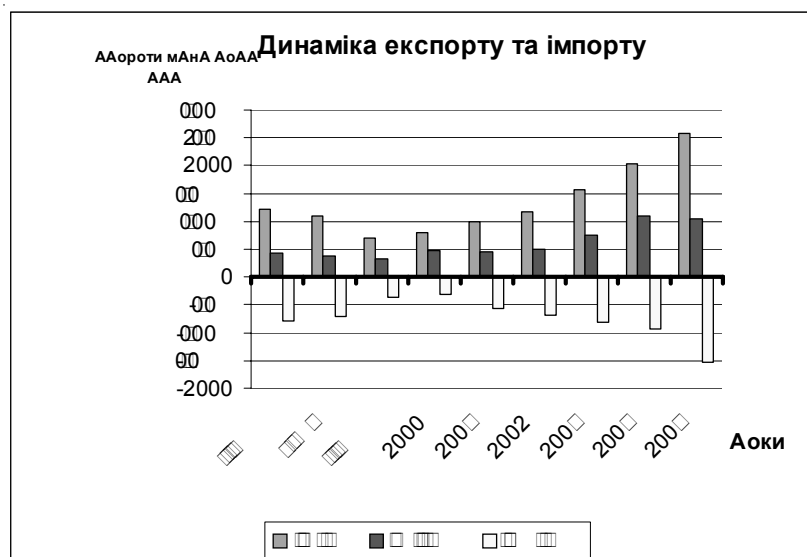

Рис. 2. Динаміка експорту та імпорту між Україною та Польщею, млн. дол. США [6, ст.203]

Ріст експорту та імпорту між Україною та Польщею протягом 2004-2005 року становив 2,9% і 2,7% відповідно.

Основними позиціями польського експорту в Україну були автомобілі та їх складові, папір та вироби з целюлози, меблі, лаки, будматеріали, косметика, лічильники, кухонні плити. Натомість предметами імпорту з України стали руда, концентрати заліза, лляні

вироби, мінеральні добрива, деревина, електроенергія та козеїн. На жаль, для України, структура експорту та імпорту в першому кварталі 2006 року погіршилася, хіба що знизилися обсяги товарного обороту.

Різке коливання показників зовнішньоторговельного обігу залежить насамперед від спрямованості вектора розвитку економіки України та Польщі, державної підтримки, як в економічній, так і у правовій площині.

Починаючи з 2001 року відбулось значне зростання інвестицій польських підприємств в Україну. Зацікавленість у поляків викликає співробітництво у таких напрямках, як виробництво сирів; упаковки; будматеріали; поліграфія; ресторанний бізнес; пивоваріння; лізингові операції; рослинництво та тваринництво.

На 1 квітня 2006 року на Україні було зареєстровано 1005 спільних підприємств з польським капіталом, розмір інвестицій становить 235 млн. дол. США. Польща займає 10-те місце у списку інвесторів в Україну.

Як видно з рис. 3, інвестиції підприємницьких структур в Україну найвищі в промисловість – 57%, наступний сектор банківські та фінансові послуги – 20%. Крім того, значні вкладення сягнули в такі сектори економіки, як торгівля, рослинництво, будівництво.

Виконання планів України щодо вступу до СОТ стимулюватиме вихід українсько-польських стосунків на якісно новий рівень.

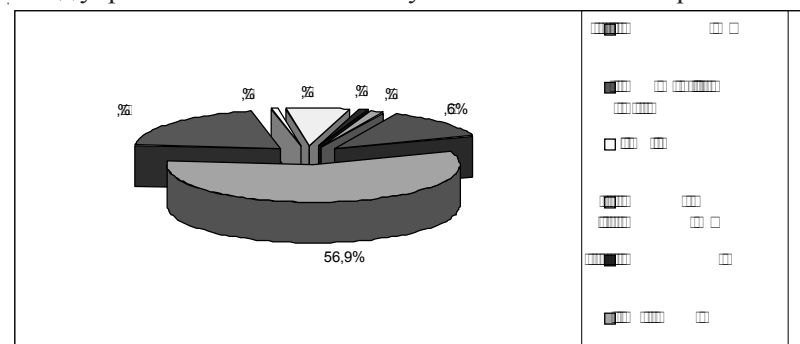

Рис. 3. Структура польських інвестицій на Україні – стан на кінець 2005 року

Стосунки України та Польщі вийшли на новий, більш високий рівень співробітництва. Модель двосторонніх відносин має передбачати розвиток зв'язків в усіх без винятку сферах життя двох країн. З огляду на реструктуризацію обох економік провідною ланкою у функціонуванні цієї моделі повинно виступати співробітництво, починаючи з прикордонних регіонів з їхніми величезними ресурсними можливостями.

Вивчення структури та методів експортно-імпоротної діяльності польських підприємств, стратегій виходу на зовнішні ринки та розвитку експортно-імпорتنих відносин допоможе змінити структуру експорту, яка буде більше відповідати національним інтересам, удосконалити механізм ЗЕД українських підприємств та збільшити їх прибутки.

Література

1. Андрушків Б., Бакушевич Я. Україна і Польща – економічні аспекти співпраці // Економіка України. – 2005. - № 1. – С. 82-85.
2. Вергун В., Фліссак А. Економічні зв'язки Польщі з ФРН // Економіка України. – 2004. - № 6. – С. 72-79.
3. Март'янов О.І., Злуніцина Т.В. Євроінтеграція України та єдиний економічний простір: суперечності чи нові можливості // Стратегія розвитку України. – 2004. - №3-4. – С. 329-335.
4. Польща – твій діловий партнер. – Міністерство економіки. Департамент господарчої промоції. – Варшава: Інститут кон'юктур і цін зовнішньої торгівлі, 2001, 160 с.
5. Світова економіка: Підручник / А.С. Філіпенко; О.І. Рогач, І. Шнирков та ін. – К. : Либідь, 2000, - 582 с.
6. Україна на шляху до Європи / За ред. Лупіца Хоффмана, Феліцітас Мьолерс. Пер. з англ. А.Гур'янової. - К. : Видавництво „Фенікс”, 2001. – 343 с.
7. Ukraina. Przewodnik dla przedsiębiorco'w. – Wydanie szó'ste rozszerzone. – Ministerstwo Gospodarki. – Warszawa, 2006, - 407 s.

ШТЕРМА Т. В., здобувач*

Державний агроекологічний університет

ОСОБЛИВОСТІ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

У статті показана необхідність впровадження засобів нематеріальної мотивації праці в ринкових умовах господарювання для досягнення результатів в підвищенні продуктивності праці працівників аграрного сектора.

The article shows the necessity of implementing non-material work motivation means in the terms of market economy for results obtaining in the work efficiency rise of agricultural sector workers.

Вихід аграрного сектора економіки України з депресивного стану пов'язаний, в першу чергу, із створенням у сфері трудової діяльності принципово нової мотиваційної системи, яка б спонукала працівників до підвищення продуктивності живої та ефективного використання уречевленої праці. Розробка такої системи починається із забезпечення зацікавленості кожного працівника у високопродуктивній праці. Це досягається на основі встановлення залежності розмірів винагороди за працю від особистого трудового внеску, відносин розподілу, а також від кінцевих результатів роботи підприємства. Проте в наш час людина досягла високих вершин професійної підготовки, досвіду, навичок, оснащена інформаційними технологіями та комп'ютерною технікою. І, звичайно, вона чекає від керівництва нових мотивів заохочень. Тому однією з важливих задач економічної теорії та прикладної економіки є повномасштабне дослідження проблеми нематеріальної мотивації праці в ринкових умовах господарювання.

Необхідні виявлення й аналіз тенденцій зміни суті і змісту наявних систем нематеріальної мотивації праці в сільськогосподарському секторі.

* Науковий керівник – Зіновчук В.В., доктор економічних наук, професор.

сподарських підприємствах різних організаційно-правових форм. Централізована планова система управління економікою прогнала ринковій економіці розвинутих країн саме тому, що не створила власний мотиваційний механізм високоефективної праці і не забезпечила підвищення продуктивності праці в сільському господарстві, в одній з найбільш важливих сфер національної економіки. Усвідомлення важливості нематеріальної мотивації, як необхідного заохочувального елемента загальної системи винагороди за працю, визначило напрям даного дослідження.

Значний внесок у розвиток теорії і практики мотивації трудової діяльності зробили Ф.Тейлор, Ф.Гілберт і Л.Гілберт, Г.Емерсон, М.Фоллер, О.Шелдон, А.Файоль, Е.Мейо. Класиками теорії мотивації стали А.Маслоу, Ф.Герцберг, Л.Портер, Е.Лоулер, Д.МакГрегор, Д.Мак-Клелланд, В.Врум та інші зарубіжні вчені. Зокрема, американські спеціалісти Т.Петерс і Р.Вотермен дійшли висновку, суть якого виражається формулою: „продуктивність від людини”, а людина, як відомо, має не тільки матеріальні, але й духовні потреби [4, с.297]. З цього випливає, що існує об'єктивна необхідність нематеріальної мотивації праці.

Проблема мотивації праці є однією з гострих проблем, яка стоїть перед сучасними підприємствами. Теорія ієрархії потреб А.Маслоу, яка називається „пірамідою” Маслоу, є фундаментальним, всевітньо визнаним вченням. В своїй теорії А.Маслоу розділив потреби людини на п'ять основних рівнів за ієрархічним принципом, який означає, що людина при задоволенні своїх потреб просувається як по сходах, переходячи від низького рівня до вищого. За теорією А.Маслоу, деякі потреби можуть задовольнятися тільки матеріально, деякі - тільки комбінацією матеріальних і нематеріальних факторів, а деякі - тільки нематеріальною мотивацією праці [2, с. 100].

Суттєвий внесок у створення та розвиток теорії мотивації праці зробили вітчизняні вчені. Зокрема, за визначенням А.Колота, „постіндустріальна епоха характеризується чітко вираженими тенденціями підвищення ролі цінностей нематеріального характеру” [1, с. 263-268]. М.Вольський підкреслює необхідність комплексно

поліпшувати фізичні, моральні та інтелектуальні умови існування людини. Із праць В.Парсяка, Дієсперова та М.Маліка випливає, що людина працює не тільки для задоволення потреб матеріального характеру, а й для комплексного забезпечення широкого кола соціальних, культурних та духовних потреб, а отже, нематеріальна мотивація праці є важливою складовою сучасних економічних відносин.

Мета дослідження полягає в розробці теоретичних і практичних напрямів поліпшення організації нематеріальної мотивації праці в умовах ринкової економіки. Для досягнення вищезазначеної мети необхідно обґрунтувати причини недосконалості системи матеріальної мотивації праці, визначити роль нематеріальної мотивації та розробити і дослідити шляхи поліпшення нематеріальної мотивації на сучасному етапі розвитку економіки. У роботі будуть використані такі загальнонаукові методи: *історичний* – для аналізу внутрішньої структури і джерел розвитку; *візуально-графічний* – для подання результатів у наочній формі; *наукової абстракції* – для формування висновків; *системного аналізу і синтезу, індукції і дедукції* – для аналізу структури механізму мотивації праці; *економіко-статистичні* – для показу динаміки факторів впливу на мотиваційні системи праці. Об'єктом дослідження обрано процес організації нематеріальної мотивації праці в сільськогосподарських підприємствах.

Виходячи з праць Нижнього М.І., Поліщука М.П., Маліка М.Й. та Вдовиченко М.Х. можна сказати, що у більшості випадків оплата праці в сільському господарстві носила затратний характер і не націлювала трудові колективи на повне і ефективне використання виробничого потенціалу. Гарантовані ставки і оклади при централізованій організації праці не забезпечували достатньою мірою зв'язок з кінцевими результатами праці, а отже, не зацікавлювали робітників краще працювати, максимально реалізувати свій фізичний та інтелектуальний потенціал, виявити свою ініціативність у процесі праці. З метою максимальної реалізації потенційних можливостей працівників в країнах з ринковою

економікою створена гармонійна модель оплати праці. А в нашій країні формування системи оплати праці поки що залишається недосконалим, оскільки формується в умовах, коли ринкові відносини ще не досягли відповідного високого рівня. Більшість як теоретичних, так і практичних питань проблеми дослідження на сучасному етапі розвитку недостатньо розроблені, тому очевидною є необхідність наукового вивчення та обґрунтування нематеріальної мотивації праці.

Вважається, що матеріальна та нематеріальна мотивації складають загальну мотиваційну систему. Як частина загальної мотиваційної системи, нематеріальна мотивація дозволяє істотно зменшити навантаження на фонд оплати праці і примусити працівників насправді оцінити і полюбити свою роботу. Те, що залишилося нам з радянських часів - дошки пошани, грамоти та подяки, - у відношенні деяких співробітників працює і сьогодні. На сільськогосподарських підприємствах з радянськими традиціями досі публічно вшановують подячними грамотами, путівками в санаторій. На аграрних підприємствах, які досягли певних вершин, як нематеріальну мотивацію використовують додатки до соціального пакета (безкоштовне харчування, уніформу, сухий пайок). Регулярно проводять корпоративні свята, на яких урочисто вручаються нагороди кращим працівникам.

Важливим також є визначення особистих пріоритетів кожного працівника, оскільки для однієї категорії робітників вагома оцінка керівництва, для іншої - суттєва лише команда, в якій здійснюється робота, деяким достатньо заохочення у вигляді грамоти, хоча знаходяться і такі, в кабінетах яких необхідно влаштовувати чаювання. Такий підхід набагато ефективніший, ніж навіть ретельно розрахована, складна система мотивації з урахуванням усіх показників ефективності. Одні й ті ж підходи до різних людей можуть мати різний ефект та ефективність. Проте існують деякі правила управління, які можна застосовувати з кожним працівником. При вмілому застосуванні, вони змусять персонал працювати значно ефективніше, кардинально змінивши поведінку співробітників.

Створення гарної репутації для працівника сільськогосподарського підприємства може стати запорукою того, що він намагатиметься виправдати всі сподівання керівництва, яке попри деякі неточності у виконанні його обов'язків, покладається на нього. Здебільшого це зумовлює зацікавленість робітника. Оскільки, будь-яка „команда” сприймається підлеглими як тиск на них та викликає опір, то більш важливе зацікавлення підлеглою, донесення до нього суті справи, яка йому доручається. Поряд із зацікавленням, важливим є досконале ознайомлення працівника із ситуацією, що виникла. Це, в свою чергу, приводить до відчуття його важливості, причетності та відповідальності щодо даного питання. Поряд із переліченими є ще й інші засоби нематеріальної мотивації праці робітника, наведені на рис. 1.

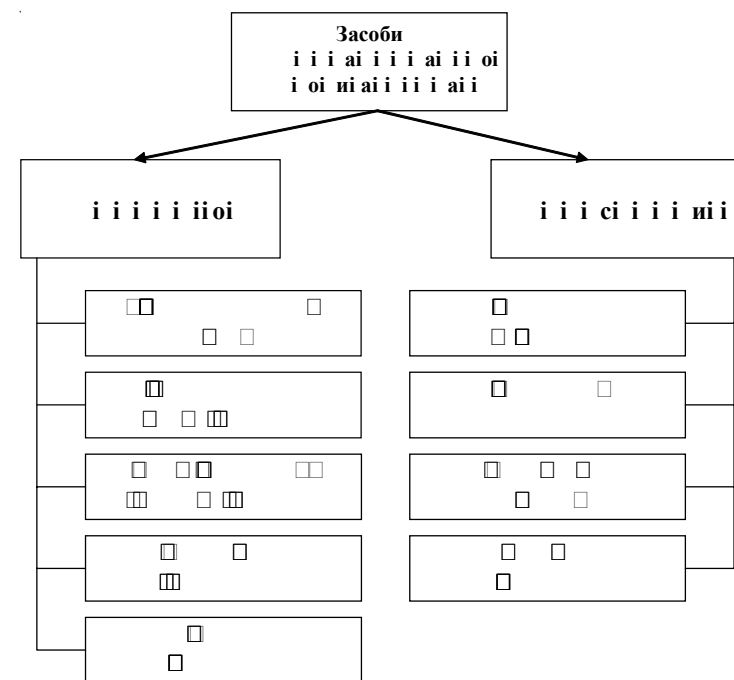

Рис. 1. Засоби нематеріальної мотивації праці
Джерело: власні дослідження

підприємств вирішують вибрати гнучкі підходи, поєднавши програми мотивації персоналу із заходами щодо посилення командного духу. Вважається, що корпоративні акції (свято, тренінг, виїзд на пікнік) – все одно що подарунок працівникам. Зрозуміло, створення якомога більш згуртованої команди однодумців – це дуже добре. Проте винагорода конкретного працівника є визнанням його персональних заслуг з боку керівництва. Змішування особистого й громадського у даному випадку може призвести до неприємним казусів.

Сформувати нематеріальну систему факторів, що вплинуть на мотивацію працівників, нелегко. У кожної людини є свої потреби, тому мотивація праці – поняття досить індивідуальне. До останнього часу мотивація як рушійна сила поведінки, як усвідомлене прагнення до певного типу задоволення потреб до успіху не була самостійним об'єктом дослідження. З тими працівниками, діяльність яких можна оцінити кількісними показниками, укладеними угодами, зростанням продажу, обсягом виготовленої продукції, набагато легше відпрацювати систему нематеріальних заохочень. Незважаючи ні на що, технологія оцінювання роботи сільськогосподарського працівника має ґрунтуватись на чітких критеріях. Інша річ, що їх потрібно розробляти індивідуально – залежно від мети сільського підприємства, від обов'язків працівника. Це може бути: швидкість роботи, кількість нових технологій, використаних при розробці проекту, рівень задоволення клієнтів. Дієвим і необхідним важелем нематеріального впливу на персонал є можливість кар'єрного росту. Отримавши всі професійні знання та навички, людина хоче рости, розширяти повноваження, зону відповідальності. Робота на найпрестижнішому сільськогосподарському підприємстві може бути “не в радість”, якщо не має перспективи кар'єрного розвитку. Тому важливою складовою мотивації є вплив організації на статусні мотиви працівників, приведення їх у дію передусім на основі планування кар'єрного росту, планомірного просування працівників вверх. За словами В.Н.Парсяка, будь-які риси особистості, корисні для досягнення спільних цілей, мають бути помічені, належним чином оцінені та відповідно заохочені [5, с.189]. Ще у радянські часи відомий економіст-аграрник Нижній М.І. писав: “Важно не только правильно

установить размер должностного оклада. Не менее важным является и разработка мотивирующей ее части, предусматривающей дополнительное вознаграждение за более напряженный и качественный труд” [3, с.161]. Люди вирішують, процвітати підприємству чи бути банкрутом, тому необхідно всіляко мотивувати працівника і справедливо оцінювати ефективність роботи персоналу.

В сучасних умовах проблема удосконалення нематеріальних відносин на підприємствах, в тому числі на сільськогосподарських, завжди була у центрі уваги економічної науки і практики. Вважається, що особливості нематеріальної мотивації праці компенсують недоліки матеріальної оплати праці в сільському господарстві. Вони є відображенням змісту роботи і сприйняття працівника, дозволять виявити напрямки розвитку персоналу, створити мотиваційні програми участі людини в керуванні її роботою. Для цього необхідно взяти до уваги і застосувати основні засоби нематеріальної мотивації праці, що буде сприяти зацікавленості змістом роботи, досягненню результатів в підвищенні продуктивності праці працівників аграрного сектора.

Література

1. Колот А.М. Мотивація персоналу. – Вид. 2-ге, без змін. – К.: КНЕУ, 2006. – 340 с.
2. Маслоу А. Мотивация и личность. –3-е изд. –СПб.: Питер., 2003 – 392с.
3. Нижній Н.И. Оплата по конечным результатам труда в колхозах. – К.: Урожай, 1985. – 176с.
4. Пітерс Т., Уотермен Р. В поисках эффективного управления: Опыт лучших компаний. –М.: Прогресс, 1986. – 297с.
5. Парсяк В.Н. Мотиваційне управління в сфері малого підприємництва. Монографія. – Херсон: ОЛДІ-плюс, 2003. – 248с.
6. Статистичний збірник. Діяльність підприємств - суб'єктів підприємницької діяльності Чернівецької області. – 2005. – 207с.
7. Статистичний бюлетень “Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств” – 2005. – 44с.

БУКАЛО Н. А., старший викладач

Волинський інститут економіки та менеджменту

РОЗВИТОК СТРУКТУРИ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Незалежна Українська держава, її поступальний економічний розвиток, зміцнення засад громадського суспільства потребують високоефективної системи освіти. Тому в даній науковій статті розглянуто актуальні питання відтворення і встановлення раціональної структури закладу освіти, досліджено особливості формування ринку освітніх послуг за регіонами.

Ukraine's independence, its economic development and strengthening of principles of public society need highly effective system of education. Thus, the article focuses on reproduction and development of rational structure of educational institution. The author also discusses certain features of forming regional educational market services.

За ринковою системою економіки кожна організація, кожне підприємство повинні створювати потрібний суспільству товар у вигляді матеріальних благ чи послуг, інакше немає сенсу в їх існуванні. Освітня галузь економіки створює товар у вигляді знань, умінь і навичок, створює громадянина, спеціаліста.

Сьогодні з високим рівнем країни, усвідомлюючи, що інтелектуальний потенціал народу є найбільшим багатством держави, на потреби освітньої галузі економіки витрачають до 10% валового національного доходу. Витрачені ресурси на освіту окуповуються повністю – підвищенням життєвого рівня народу за рахунок більш ефективного, розумного використання ресурсів держави.

Освітні заклади, а зокрема вищі навчальні заклади забезпечують висококваліфікованими кадрами спеціалістів із сучасною підготовкою промисловість, сільське господарство, освіту, медицину, культуру, що сприяє економічному розвитку регіону, готують управлінські кадри, формують творчу особистість, розвиваючи її таланти, розумові та фізичні здібності, виховують високі моральні якості, чим збагачують інтелектуальний потенціал

українського народу, забезпечуючи соціально-економічну та духовну сфери кваліфікованими фахівцями. А наукові пошуки вищих навчальних закладів значною мірою зосереджені на розв'язанні проблем соціально-економічного прогресу регіону.

Розвиток освіти нерозривно пов'язаний з історією і територіальним розміщенням продуктивних сил держави, тому мета статті полягає в обґрунтуванні й визначенні ефективних шляхів розвитку вітчизняної освіти, а також відтворення і встановлення раціональної структури закладів освіти регіону.

Вивчення питання розвитку та функціонування ринку освітніх послуг, а також відтворення і встановлення раціональної структури регіональних закладів освіти знайшло відображення в працях українських та закордонних вчених: Ф. Котлера., Н. Маслоу, В.М. Огоренко, О.А. Крат та інших. Однак питання розвитку навчальних освітніх послуг за регіонами досліджені недостатньо, що й зумовило вибір даної теми.

Основними завданнями даного наукового пошуку є проведення аналітичного дослідження розвитку освітніх закладів в регіонах та надання послуг освіти в них.

Розвиток освіти в Україні тісно пов'язаний із становленням української держави. За роки незалежності України створена нова законодавча та нормативно-правова база функціонування освітньої галузі, системно здійснюється реформування та модернізація її структури, змісту, форм та методів навчання, удосконалюється управління закладами освіти на основі принципів гуманізму та демократії.

За останні роки завдяки неконструктивній роботі Міносвіти ситуація ускладнилась, і замість розвитку реформування вищої освіти пішло за радянським принципом найменших зусиль – шляхом зменшення місць у вузах, хоч світовий досвід знає багато виходів зі скрутного становища, виправити яке можна тільки новими рішучими результативними реформами в освіті. Український народ повинен повернути собі славу одного з найосвіченіших народів [15].

Характерною рисою духовного життя сучасної цивілізації є безпрецедентний попит на освіту, зумовлений дедалі зростаючим

усвідомленням її вирішального значення для подальшого соціально-культурного та економічного розвитку і формування такого майбутнього, в якому знання відіграватимуть роль. Знання й освіта у сучасному суспільстві набули якостей визначального і соціального багатства [1, с. 35].

В Законі України „Про освіту” зазначено, що освіта це – основа розвитку як особистості, так і суспільства, нації та держави. Вона визначає головні чинники політичного, культурного, наукового та соціально-економічного розвитку суспільства і держави, відтворює та нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал країни. Вона виступає стратегічним ресурсом поліпшення матеріального становища людей, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені [2, с.18].

Метою освіти є загальний розвиток людини як особистості і щонайвищої цінності спеціаліста, розвиток її таланту і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування людей, здатних до творчого суспільного вибору, збільшення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу...” [3, с.36].

Освітні послуги у ринкових умовах класифікуються так: дошкільна підготовка, загальноосвітня підготовка, професійно-технічна підготовка, вузівська підготовка, перепідготовка кадрів, підвищення кваліфікації, післявузівське навчання [15].

До структури вищої освіти входять освітні рівні (неповна вища освіта; базова вища освіта; повна вища освіта) й освітньо-кваліфікаційні рівні (молодший спеціаліст; бакалавр; спеціаліст, магістр).

У вищих навчальних закладах підготовка за напрямками і спеціальностями фахівців всіх освітніх та освітньо-кваліфікаційних рівнів здійснюється за відповідними освітньо-професійними програмами ступенево або неперервно залежно від вимог до рівня оволодіння певною сукупністю умінь та навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності [15].

Вища освіта - це підготовка фахівців для народного господарства. На сьогодні вищі навчальні заклади діють як суб'єкти підприємницької діяльності, самостійно заробляючи коштами та розпоряджаючи ними, що послужило формуванню ринку освітніх послуг, який забезпечує діяльність інших видів ринку. З точки зору взаємозв'язку ринку освітніх послуг з іншими ринкам виділяються три основні напрямки в діяльності вищої школи: вищі навчальні заклади випускають товар (фахівців з вищою освітою), тобто є товаровиробниками і одночасно споживачами абітурієнтів і висококваліфікованих кадрів (викладачів) з ринку праці; вищі навчальні заклади працюють на ринку наукової, інтелектуальної продукції, одночасно як товаровиробники і споживачі; вищі навчальні заклади забезпечують функціонування інших господарських суб'єктів наданням різних послуг і є в такому випадку елементом інфраструктури ринку [4, с.128-139].

Платність освітніх послуг і необхідність задоволення особистих потреб в освіті через ринок стимулюють гнучкість, безперервність й мобільність системи вищої освіти. Реалізація цих властивостей системи в рамках формування в перспективі загальноєвропейської системи вищої освіти – європейського простору вищої освіти, - заснованої на спеціальності фундаментальних принципів функціонування, потребує:

- створення єдиних європейських стандартів вищої освіти, що обумовлюються на трьох рівнях знань (бакалавр, магістр і доктор);
- розробки загальних критеріїв оцінки якості освіти;
- взаємного визнання країнами ЄС дипломів європейських ВНЗ [5, с.6].

В даний час ринок освітніх послуг України знаходяться в стадії становлення та вдосконалення. Перший досвід показує, що в його розвитку мають місце елементи стихійності, некерованості, недостатнім є державне регулювання в цій важливій сфері. Існує ряд нерозв'язаних проблем економічного та організаційно-правового характеру, які гальмують розвиток недержавного сектора освіти. Вони чекають комплексного вирішення, потребують наукової

розробки. До числа таких проблем, зокрема, належать вдосконалення фінансово-кредитного механізму функціонування ринку послуг освіти, оптимізація існуючої мережі освітніх закладів, здійснення організаційно-правових заходів для інтеграції освітньої системи України у європейський освітній простір шляхом приєднання до Болонського процесу [6, с.195].

Розвиток регіону, зокрема його економіка, залежить від рівня освіти оскільки висококваліфіковані спеціалісти спроможні підняти економіку народного господарства.

Невід'ємною частиною і складовою загальних соціально-економічних перетворень, які здійснюються в Україні, є державна регіональна економічна політика, що передбачає поєднання широких повноважень місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування з координуючою роллю держави для забезпечення збалансованого розвитку господарства і стабілізації соціально-економічної ситуації в кожному регіоні.

Проте негативним є те, що коштів, які виділяє Україна для надання освітніх послуг у регіони, не вистачає на покриття базових статей витрат: зарплата, нарахування на зарплату, енергія та енергоносії. Дефіцит бюджетних коштів, які виділяють на середню загальну освіту в містах України, останні три роки становлять у різних регіонах від 10 до 20% [7].

Динаміка розвитку навчальних закладів та наданих ними освітніх послуг за регіонами України показана в таблиці 1.

Аналіз показників динаміки розвитку вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації за регіонами показав, що найбільша кількість навчальних закладів та студентів, які там навчаються, згрупована в м. Києві, Харківській, Донецькій, Львівській та Дніпропетровській областях. Станом на 2004/2005 навчальний рік кількість ВНЗ I-II рівнів акредитації та чисельність студентів цих закладів склали: Київ – 50 закладів з чисельністю 71,9 тисяч осіб, що становить 13,1% від загальної кількості студентів; Донецька область – 65 закладів, де навчалось 59,2 тисяч осіб (10,8% загальної кількості студентів); Харківська область – 40 закладів з чисельністю 32,4 тисяч осіб; Львівська область – 36 закладів та

33,1 тис. осіб; Дніпропетровська - 39 закладів з кількістю студентів 37.0 тисяч.

З наведених даних видно, що кількість навчальних закладів та чисельність студентів України у ВНЗ I-II рівнів акредитації значно зменшилася в 2004/2005 н. р. порівняно з 1995/1996 навчальним роком. Проте суттєво виросла потреба в отриманні освітніх послуг наданих вузів III-IV рівнів акредитації, а саме в 2004/2005 н. р. кількість закладів зросла в 1,4 разу, а чисельність студентів - в 2,2 разу порівняно з 1995/1996 н. р.

З таблиці 1 бачимо, що чисельність студентів Волинських закладів освіти в 2004/2005 навчальному році збільшилось на 176,7% порівняно з 1995/1996 н. р. Це відбулось за рахунок студентів, які здобували освіту у ВНЗ III-IV рівнів акредитації. Тенденція до збільшення попиту на освітні послуги ВНЗ III-IV рівнів акредитації спостерігається по всіх регіонах України.

Волинська область по кількості закладів освіти та чисельності студентів обіймає майже останнє місце по Україні (табл. 1). Проте розрахунок кількості студентів, яка припадає на 10000 населення в 1995/1996 н. р. у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації, показав, що потреба в отриманні освітньої послуги виникла в 125 осіб, а в 2004/2005 н. р. - в 99 осіб. Це й же показник по ВНЗ III-IV рівнів акредитації склав - 101 та 220 осіб за такий же період. Враховуючи чисельність населення регіону, картина суттєво змінюється на краще.

У кожному обласному та районному центрі планується створити спеціалізовані загальноосвітні заклади для розвитку талановитої та обдарованої молоді, до 2010 року функціонуватиме 150 модельних центрів професійно-технічної освіти, 250 вищих модельних центрів професійно-технічних училищ. У вищій освіті показник освіченості має досягти 200 студентів на 10000 населення [15].

Ринкові відносини, швидке зростанням в економіці сектора фінансових послуг, ріст дрібних приватних підприємств зумовили стрімкий розвиток ринку освітніх послуг, що спричинило появу в Україні та Волинському регіоні цілої низки нових закладів освіти усіх рівнів акредитації та форм (державні, приватні). На сьогодні характерна підготовка спеціалістів за схемою “замовник – абітурієнт – спеціаліст – підприємство.

Формування і становлення ринку освітніх послуг є позитивним явищем, що містить стимули для розвитку галузі. Разом з тим, ситуацію не можна назвати однозначною: з одного боку, відбувається прогресивний процес адаптації ВНЗ до реалій ринкової економіки, з іншого, ринкова економіка – це система вільного підприємництва, в якій будь-яке підприємство керується мотивами отримання прибутку, тому і товар, і послуги воно виробляє ті, що гарантовано принесуть прибутки. За таких умов вищий навчальний заклад формує перелік платних освітніх послуг відповідно до попиту споживача – абітурієнта, який витрачає свої гроші на послугу. Як наслідок, – невиправно великі обсяги прийому на підготовку фахівців в галузі економіки, менеджменту, юриспруденції, іноземних мов [14].

Нині в Україні діє 104 ВНЗ недержавної форми власності III-IV рівнів акредитації та 84 приватних ВНЗ I-II рівнів акредитації. Це становить 23 відсотків мережі ВНЗ нашої держави. За формою організації у приватних ВНЗ почали успішно функціонувати освітні модулі: дошкільна освіта - загальноосвітня підготовка – ВНЗ – післядипломна підготовка – аспірантура – докторантура. Приватні ВНЗ прагнуть заповнити ті ніші у вищій освіті, які не були заповнені державними ВНЗ або не задовольняли потреби населення. Приватними ВНЗ організовано підготовку фахівців з багатьох спеціальностей, але найпопулярнішими є ті, що безпосередньо пов’язані з переходом до ринкової економіки. Цим закладам притаманна мобільність щодо врахування вимог ринку на освітні послуги [9, с19].

Складовою системи освіти є професійно-технічна освіта. У Волинській області вона спрямована на формування у громадян професійних знань, умінь і навичок, розвиток духовності, культури. Україна успадкувала досить розвинуту систему цієї освіти, яка за

багатьма показниками відповідала потребам економіки того часу. У 90-х роках в області функціонувала розвинута система професійно-технічних закладів освіти та широка мережа навчально-курсівих комбінатів, які здійснювали початкову професійну підготовку та підвищення кваліфікації робітників [10, с.318]. Завдяки підвищенню рівня освіти, кваліфікації, загальної професійної підготовки збільшується продуктивність праці і значною мірою величина ВВП регіону.

Соціально-економічні умови, що склалися в державі впродовж 90-х років, диктували необхідність здійснення реформування цієї ланки освіти. На виконання Указу Президента України „Основні напрями реформування професійно-технічної освіти (ПТО) в Україні на 1996-2000 рр.” Волинська облдержадміністрація з управлінням освіти області затвердила низку заходів щодо спеціалізації та перепрофілювання професійно-технічних закладів [10, с.319], один із них - перегляд переліку професій, за яким відбувалася підготовка відповідно до потреб ринку праці та регіональних можливостей працевлаштування. Наступним кроком є те, що сфера діяльності ПТНЗ області поширилася за останні роки на підготовку та перепідготовку незайнятого населення, що здійснюється у взаємодії зі службами зайнятості.

Загалом профтехосвіта області зберегла свої основні надбання й адаптувалася до нових умов. Кількість професійно-технічних закладів за роки, що аналізуються, не змінилася [11], проте контингент учнів зменшився і в 2004/2005 н. р. становив 83% кількості учнів 1995/1996 н. р.

Розглянувши ринок освітніх послуг ВНЗ по районах Волинської області, бачимо, що 40% освітніх закладів I-II рівнів акредитації та 100% III- IV рівнів акредитації розміщені в обласному центрі. Професійно-технічні заклади освіти розташовані по районних центрах і тільки 22% закладів – у м. Луцьку.

Непослідовність проведення реформ у галузі освіти, а головне – суттєве скорочення обсягів її фінансування призвели до стрімкого погіршення стану матеріально-технічного забезпечення навчального процесу, зниження загального освітнього рівня населення, неприпустимого приниження соціального статусу викладача.

Освіта на Волині – пріоритетна сфера діяльності місцевих органів державної виконавчої влади та самоврядування, саме в області

нормальній ринковій економіці висококваліфіковані спеціаліст створить робоче місце собі й іншим. Не здобувши вищої освіти, людина і в особистісному плані не стане тим, ким вона могла би стати. Потрібно шукати нових шляхів надання все більшій кількості молоді можливостей для отримання вищої освіти. Надлишку інтелекту не було ніколи, тим більше того не може бути в сучасному суспільстві, яке намагається перейти до науково-інформаційних технологій, що саме і залежать від рівня освіченості громадян та розвитку науки в країні. Інша річ, що кожен студент з першого дня навчання має зрозуміти, що після закінчення навчання його чекає конкуренція на ринку праці, і тільки гідне навчання може забезпечити в ній успіх [15].

1. Становлення незалежної Української держави, її поступальний економічний розвиток, зміцнення засад громадського суспільства потребують високоефективної системи освіти, оскільки розвиток освіти визначає рівень економічного, соціального і духовного прогресу суспільства, а навчальні заклади покликані формувати інтелектуальну, творчу та ініціативну особистість, справжнього громадянина держави, здатного жити і творити у принципово нових, ринкових умовах, забезпечити процвітання країни.
2. Формування і становлення ринку освітніх послуг є позитивним явищем, що містить стимули для розвитку регіону, адже заклади освіти здійснюють забезпечення галузей економіки висококваліфікованими кадрами.
3. Ринок освітніх послуг України знаходяться в стадії становлення і вдосконалення. Найбільша кількість вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації та студентів, які там навчаються зосереджена в м. Києві, Харківській, Донецькій, Львівській та Дніпропетровській областях. За останні роки попит на отримання освітніх послуг ВНЗ I-II рівнів акредитації значно зменшився, проте в 2,2 рази збільшився - на освітні послуги ВНЗ III-IV рівнів акредитації. Тенденція до збільшення цих послуг спостерігається по всіх регіонах.

4. Волинська область за кількістю закладів освіти та чисельності студентів в них знаходиться майже на останньому місці серед регіонів України. Зокрема, заклади I-II рівнів акредитації – 19; III-IV рівнів акредитації – 14.
5. Необхідно продовжити вдосконалення і розробку програм розвитку вищої школи в Україні з врахуванням вимог і стандартів Болонського процесу.

Література

1. Федорченко В. Вища освіта: педагогічна стратегія сучасності// Вища школа, К.:Знання,-2002,-№1,-С.35-41.
2. Національна доктрина розвитку освіти: затверджено указом № 347 Президента України від 17 квітня 2002 року.
3. Про освіту: Закон України.- К.: Генеза, 1996.
4. Богиня Д.П., Грішнова О.А. Основи економіки праці: Навч.посібн. – 3-тє вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2002. – 313 с. – (Вища освіта XXI століття).
5. Ніколаєнко С. Якість вищої освіти в Україні: погляд у майбутнє// Вища школа.- 2006. - №2. – С. 3-22.
6. Уразов А.У., Бондар М.А.Ринок послуг освіти в умовах транзитивної економіки. Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції ЖДУ імені Івана Франка /За заг. ред. Данилишина Б.М.- Житомир: Вид-во ЖДУ ім. і.Франка, 2006.- С.195-196.
7. Освіта й освіченість//Український регіональний вісник. – 2001. – №27.
8. Лист МОН України № 1/9-440 від 27.08.04 „Про початок нового навчального 2004/05 навчального року”.
9. Корольов Б., Приватна вища школа на шляху інновації// Вища освіта України. – К.: 2006.-№1.- С18-22.
10. Бортніков В.І., Надольський Й. Е., Денисюк Т.В. та ін. Волинь на зламі століть: історія краю (1989-2000 рр.).- Луцьк: Ред.- вид. відд. „Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2001. – 694 с.; 420 іл.
11. Статистичний щорічник України за 2004 рік / За ред. Осауленка О.Г.-К: Консультант, 2005.-591 с.

12. Статистичний щорічник Волинської області за 2004 рік / За ред. Осауленка О.Г.- Луцьк, 2005.-558 с.
13. Лагутін В. Регіоналізація вищої освіти в Україні// Вища школа. - 2001.-№1.
14. www.irp.lutsk.ua.
15. <http://www.apsu.org.ua>.

КОНДІУС І. С., викладач

КОНЦЕПЦІЯ ПРОГНОЗУВАННЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Обґрунтована актуальність прогнозування стійкого розвитку регіону, сформульовані основні принципи та класифікація регіональних прогнозів, розроблена концептуальна схема прогнозування стійкого розвитку регіону.

In the present work certain actuality of prognostication of steady development of region, is grounded basic principles and classification of regional prognoses, are formulated, conceptual chart of prognostication of steady development of region is developed.

Розвиток людського суспільства відбувається в результаті екстенсивного використання ресурсів природи. Науково-технічний прогрес створив умови, за якими при зменшенні витрат людської праці до виробництва залучаються дедалі більші обсяги природних ресурсів і при цьому забезпечується їх глибока переробка та високі темпи зростання обсягів товарів. Проте необмежене зростання використання світових багатств неможливе. Сьогодні господарська діяльність людства за багатьма параметрами перетворилася в могутню силу, яка руйнує біосферу.

Очевидним став негативний вплив такого розвитку у вигляді виснажених природних ресурсів, забрудненого навколишнього природного середовища, озонових дір, змін клімату, перетворення територій в пустелі, зникнення лісів. В результаті господарської діяльності протягом ХХ століття екологічна ситуація на планеті стала критичною: площа орних земель збільшилася в 2 рази; внаслідок непродуманого і нераціонального використання природних ресурсів при збільшенні чисельності населення в 3 рази, споживання прісної води збільшилося в 11 разів, споживання чистої первинної продукції – в 40 разів. Таким чином, зростання темпів змін призводить до перевищення норм забрудненості.

На фоні зростаючого антропогенного тиску на навколишнє природне середовище очевиднішою стає неможливість подальшого розвитку без включення екологічного фактору в політику держав і окремих регіонів.

Різні країни, континенти, території мають неоднаковий рівень соціально-економічного і техніко-технологічного розвитку, антропогенних навантажень на навколишнє середовище, використання природних ресурсів, їх забруднення та ін. [18, с.34].

Саме поняття „стійкий розвиток” сьогодні трактуватиме по-різному (у цілому в літературі зустрічається понад 60 визначень стійкого розвитку), багато учених віддають перевагу термінам „сталий”, „збалансований” „розвиток”, „самопідтримуючий”, „зрівноважений”, „екобезпечний”, „кoeволюція”, „корозвиток”, які інколи можна розглядати як синоніми. На нашу думку, сталого розвитку взагалі не може бути через невідповідність цих понять: „розвиток” і „сталість”. У зв’язку з відсутністю відповідного державного рішення (затвердженої концепції) щодо варіантів перекладу терміна „sustainable development”, вважаємо за доцільне в подальших дослідженнях використовувати термін – „стійкий розвиток”. Різні вчені і фахівці, акцентуючи увагу на якому-небудь певному аспекті такого комплексного поняття, пропонують те або інше його трактування. Одні аналітики пов’язують поняття „стійкий розвиток” із зміною характеру зростання; інші загострюють увагу на взаємовідносинах країн розвинених з країнами, що розвиваються; треті – підкреслюють необхідність глобального управління світовими процесами; в деяких визначеннях акцент робиться на зміні якості життя і т.п. Таким чином, в залежності від світоглядних позицій в більшій чи меншій мірі підкреслюються соціальна (задоволення матеріальних і культурних потреб), екологічна (збереження функціональних і структурних якостей біологічних систем, їх здатність до самовідтворення, охорона генетичних ресурсів і біорізноманіття) або економічна (постійний економічний і технологічний процес) сталість.

Досягнення загальних цілей, одна з яких – забезпечення стійкого розвитку, вимагає узгодження інтересів і можливостей

розвитку всієї країни, її окремих регіонів і територій, з урахуванням їх ієрархічної підпорядкованості. Територіально, Україна – найбільша країна Європи, яка включає різні кліматичні пояси, має багатонаціональну етнічну структуру, нерівномірне антропогенне навантаження на окремих її територіях, де в залежності від рівня науково-технічного прогресу та соціального розвитку ставляться різні пріоритетні завдання при досягненні основної мети – досягнення зрівноваженого стійкого розвитку, що потребує розгляду цих питань в кожному регіоні окремо.

Враховуючи існуючий устрій України, регіоном будемо вважати адміністративно-територіальну одиницю.

Критерії прогресу і добробуту не можуть бути однаковими для всіх країн і народів, що мають різну історію, релігію, традиції, менталітет, рівень економічного розвитку та ін., тому до складу цільових параметрів стійкого розвитку регіонів необхідно включити характеристики стану навколишнього середовища, екосистем і територій, що охороняються, специфічні для регіону [2, с.128].

Таким чином, реалізація поставлених на державному рівні задач, загальних для всієї країни, повинна починатися з їх конкретизації для регіонів, оскільки більшість проблем соціально-економічного і екологічного характеру спочатку виникає на рівні регіону і тільки потім розростається до національних, глобальних масштабів. Тому наріжним каменем дослідження є регіон, забезпечення його стійкого розвитку.

У подальших міркуваннях за основу братиметься таке визначення: *стійкий розвиток регіону* – цілеспрямований, багатовимірний, незворотний, часовий процес, який відображає здатність певної територіальної системи та її найважливіших структурних підсистем (соціуму, економіки і навколишнього середовища) повертатись в збалансований стан за рахунок накопиченого потенціалу після відхилення під впливом внутрішніх (природні процеси, антропогенна діяльність та інші) і зовнішніх (соціальна, економічна, екологічні політика) чинників.

Значення регіонального підходу в сучасних умовах підтверджує і світовий досвід. Він показує, що баланс рівноваги в

державі, його цілісність і розвиток можуть бути досягнуті тільки за умови врахування територіальних особливостей, регіональної політики, розширенні прав і обов'язків регіону в розвитку чинників виробництва [4,6,8,11,13,14].

Необхідність передбачення ймовірного завершення подій у майбутньому пов'язана з бурхливим розвитком науково-технічного прогресу і його наслідком – посиленням антропогенного тиску на навколишнє середовище та багатьма іншими явищами сучасності. Передбачення подій дає можливість завчасно приготуватися до них, врахувати їх позитивний вплив і негативні наслідки, а в деяких випадках - втрутитися у процес їх розвитку, контролювати його.

Методологія прогнозування економічного, екологічного і соціального розвитку регіонів, маючи ряд регіональних особливостей розвитку конкретного середовища, багато в чому єдина з методологією прогнозування розвитку господарства країни. Виходячи з функції регіональних систем у відтворювальному процесі, очевидно, і слід визначити цільове призначення і сутність регіонального прогнозування.

Застосовуючи різні прийоми та методи, економічною елітою розглядалися завдання різновекторного прогнозування (таблиця 1).

Таблиця 1

Аналіз підходів до прогнозування

Автор	Т. ро. о. в.	о. р. то.	р. о
Ов	о. рог. о. т. о.	тр. о.	
А. о. т. в	ов. ртг. ов. о. о.	то.	
А.	о. ов. в. ро. о.		
А.	в. о. о. о. ово.		
А.	т. ро. о. в.		
А.	ро. ор. т. р. о.		
А.	о. р. т. в. ов.		
А.	р. т. ро. р. о. о.		
о.	в. т. в. т. во. т. т. в. о.		
	ро. о. т. о. в. о.		
	о. т. т.		

Автор	Т. ро. о. в.	о. р. то.	р. о
тр.	о. т. ро. о.	ов. т. т. о.	
р.	р. в.	ро. р. в.	
р	о. рро.	тр. т. р. о. ов. рт.	
	тр. ов. то. о.		
	тр. ов. р. р.		
	о. о. ро. о. р. ро. т. тв.		
	в. ро. о.		
	р. в. тт. тв.		
ов	р. о. ро. о. р.	то. в. р.	т. в.
в			
р.			
ов.	в. ро. от. ро.	то. т.	
А.	о. о.	р.	
	в. ор. т.	то. т. о. о.	
	р. в. р.	то. в. о. о.	
		о. т. в. о. рт.	
		рт. о. о.	
А. ов	р. р. т. в. в. т. ово.		
	ро. о. в.		
А.	в. о. ов. р.	т. то.	
	ор. ор. т. в. то. т.	р. р.	
	о. ов. тр. р. о. т.	то. о. т. в.	
о. р.	р. тв. в.	рт. о. о.	
А. р.	ро. р. о. о. ро. о. в.		
	во. т. т. р. в. в. т. т. т.		
	ро. о. в. ро. о. о. о. о.	р. тв.	
	р. в. ро. р. ва. р. тор.	о.	
	т.		

Як видно із вищенаведеного, різними фахівцями в економічному та математичному прогнозуванні розглядаються різнонаправлені об'єкти (попит, трудові ресурси, життєвий рівень, виробничі показники) та проблеми (зв'язок між економічним і науково-технічним прогнозуванням; властивості та відносини між процесами реального світу; проблеми регіонального економічного прогнозування; класифікацію прогнозів за різними аспектами), не акцентується увага на прогнозуванні збалансованого розвитку певної території. І для досягнення поставленої мети – забезпечення стійкого розвитку в окремому регіоні як в найнижчому елементі ієрархічної структури розвитку суспільства – необхідно виділити основні ознаки: перспективу нарощення потенціалу регіону та активізацію саморозвитку.

Необхідність прогнозування стійкого розвитку регіону пояснюється тим, що, по-перше, такий розвиток характеризується можливими відхиленням від збалансованого стану всіх трьох

закономірностям (виявлення та оцінка стійких тенденцій і взаємозв'язків у розвитку регіональної економіки), *об'єктивності* (стосується якості та статистичної коректності даних), *безперервності* (система взаємозв'язаних у часі прогнозів: короткострокових, середньострокових, довгострокових), *альтернативності* (побудова різних траєкторій стійкого розвитку регіону при зміні вихідних умов), *комплексності* (погодженість екологічних прогнозів з прогнозами економічного і соціального розвитку економіки регіону), *системності* (регіон розглядається одночасно як цілісна системна і як невід'ємна частина української держави), *варіативності* (оцінка достовірності, точності і обумовленості прогнозу стійкого розвитку регіону).

Головним інструментом розв'язання проблем стійкого розвитку має стати довгострокове прогнозування регіональних тенденцій розвитку економіки, потреб в ресурсах, зміни стану навколишнього середовища і здоров'я населення. Роль науково обґрунтованого прогнозування при розробці напрямків розвитку стійкого розвитку в регіоні постійно зростає, оскільки його результати дозволяють вчасно зосередити сили й засоби для розв'язання проблем нинішніх і майбутніх поколінь у забезпеченні необхідними ресурсами, достатнього рівня життя і здорового середовища життєдіяльності.

Результатом узагальнення досвіду видатних вітчизняних та зарубіжних вчених, усвідомлення глобальних економічних, соціальних та екологічних проблем, розв'язання яких починається з конкретних територіальних систем, є розроблена нами концептуальна схема прогнозування стійкого розвитку регіону (рис.1), де прогнозування розглядається як процес передбачення характеру та напрямку цілеспрямованого розвитку, при якому незбалансована або збалансована стійка система, що є об'єктом прогнозування, переходить в новий стан стійкої рівноваги, який надійно забезпечує існування та подальший розвиток всіх складових збалансованої системи.

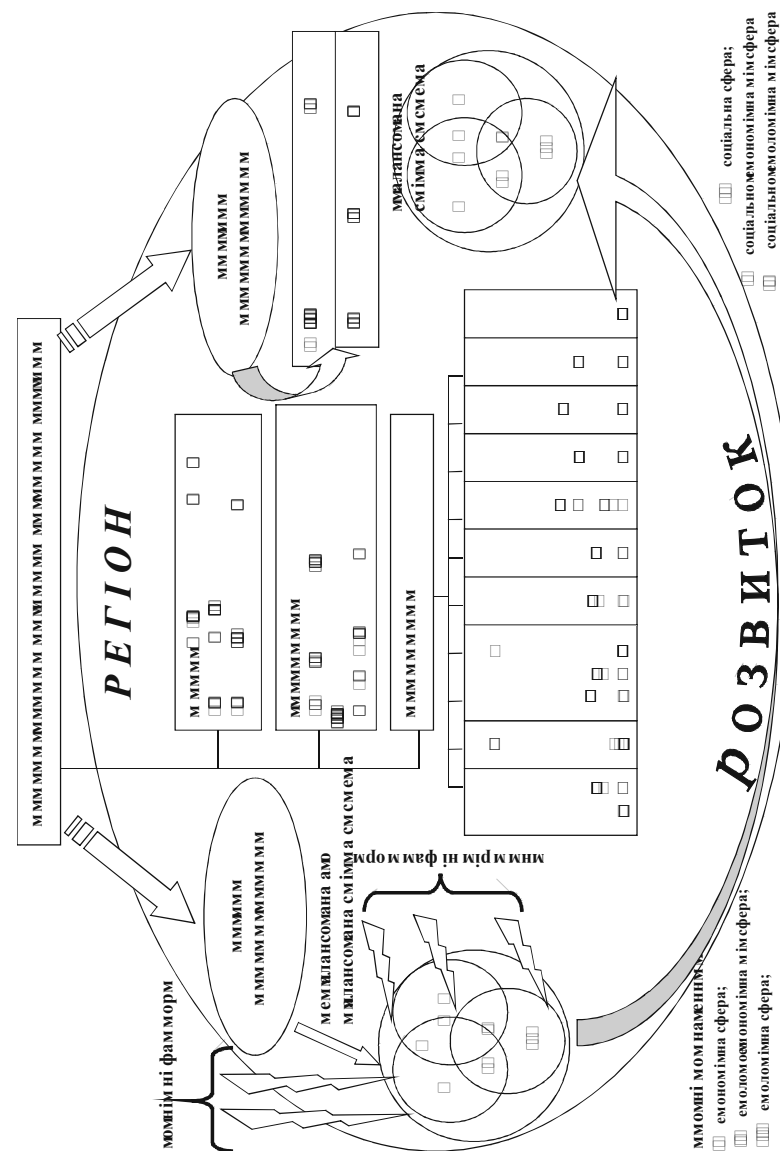

Рис.1. Концептуально схема прогнозування стійкого розвитку регіону

Регіональне прогнозування здійснюється на основі оцінки об'єктивних факторів довгострокового характеру, сучасного соціально-економічного та екологічного стану та передумов економічного та соціального розвитку регіонів.

На сьогоднішній день нова система прогнозування в Україні ще не сформувалась у повній мірі.

Основним критерієм якості регіонального прогнозу стійкого розвитку є його збалансованість, тобто непротиворічність прогнозних показників один одному на всьому горизонті прогнозування.

Підсумовуючи, можна виділити декілька ключових моментів розв'язання проблеми стійкого розвитку:

По-перше, хибне уявлення про невичерпність природних ресурсів, непродуманість дій людини в результаті економічної діяльності привели до підриву здатності природних комплексів до саморегуляції і самовідтворення. Тому актуальним є підхід до розгляду поняття збалансованого розвитку, що передбачає досягнення взаємоузгодженості соціальної, економічної та екологічної його складових, тобто стійкого розвитку.

По-друге, регіональний підхід до забезпечення стійкого розвитку є особливо актуальним через диспропорції, нерівномірність та незбалансованість функціонування регіональних суспільних систем та неузгодженість шляхів вирішення існуючих проблем, оскільки розвиток соціальних, виробничих та інших регіональних процесів обумовлений всією сукупністю суспільно-економічних і екологічних інтересів, що є унікальними для групи людей на певній території.

По-третє, розв'язання проблеми стійкого розвитку регіону потребує виважених підходів до процесу прогнозування, що дозволить не допустити виведення суспільної системи із зрівноваженого стану.

По-четверте, при здійсненні регіонального прогнозування стійкого розвитку, метою якого є обґрунтування перспектив економічного, екологічного та соціального розвитку регіонів, доцільно дотримуватись також принципів: наукової обґрунтованості, наступності в часі, об'єктивності, адекватності, безперервності,

альтернативності, системності, комплексності, варіативності, які дозволяють передбачувати розвиток регіону як комплексної цілісної системи.

По-п'яте, головним інструментом розв'язання проблем стійкого розвитку має стати довгострокове прогнозування регіональних тенденцій розвитку економіки, потреб в ресурсах, підвищення рівня технологій природокористування і зниження відходності виробництва.

По-шосте, недостатньо розробленим залишилось питання інформаційного забезпечення прогнозів, комплексного використання всіх видів інформації і обліку для повного виявлення основних рис функціонування об'єктів, що розглядаються.

Література

1. Адирим И.Г. Система моделей прогнозирования роста народного хозяйства республики. – М.: Статистика, 1981.–168с.
2. Багров Н.В. Региональная геополитика устойчивого развития. – К.: Лыбидь, 2002. – 256 с.
3. Бойко Є., Грита Я. Проблемні питання прогнозування розвитку виробництва в регіоні // Регіональна економіка. – 2004. - №2. – С.36-45.
4. Василенко И.А. Административно–государственное управление в странах Запада: США, Великобритании, Франции, Германии – М.: Логос, 2000. – 200с.
5. Глязер Л. Экономический прогноз: проблемы, методы, направления // Политическое самообразование. – 1986. – С. 44-50.
6. Зіллер Ж. Політико–адміністративні системи країн ЄС: порівняльний аналіз: Пер. с фран. – К.: Основи, 1996. – 420 с.
7. Зыков Ю.А. Экономическое прогнозирование научно технического прогресса. – М.: Экономика, 1982. – 234 с.
8. Иванов И.Д. Европа регионов. – М.: Международные отношения, 1998. – 250 с.
9. Леонтьев А. Теории, исследования, факты и политика. – М.: Прогресс, 1990.–370 с.
10. Лисичкин В.А. Теория і практика прогностики.–М.: Наука, 1972.– 183 с.

11. Максименко С. Регіональна політика в країнах Європи. Уроки для України. – К.: Логос, 2000. –170 с.
12. Маслов П.П. Статистика предвидения // Экономическая газета.– 1964. – 16 декабря. – С. 11-15.
13. Региональные проблемы управления хозяйством (зарубежный опыт)/ Под ред. Алаева Э.Б., Артоболевского С.С. – М.: ИГАН СССР, 1990. – 288с.
14. Регіональна політика та управління у країнах Європи / Под ред. Лендшел М.О., Керецмана В.Ю. – Ужгород: Ужгородський національний університет, 2001. – 248 с.
15. Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Проблеми оцінки соціально-економічних процесів // (Щорічник наукових праць). Вип. XXX/ НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2001. -271 с.
16. Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Статистичне оцінювання соціально-економічних явищ у регіоні: методологічні підходи // Щорічник наукових праць. Вип. 4'2004/ НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2004. - 545 с.
17. Теорія і методи оцінювання, оптимізація використання та відтворення земельних ресурсів: Матеріали міжнар. наук. конф.: У 2 ч. / НАН України // За ред.: Дорогунцова С.А. – К.: РВПС України, 2002. – 265 с.
18. Трегобчук В. Концепція сталого розвитку для України// Вісник НАН України. – 2002. – №2. – С. 31-41.
19. Юданов А.Ю. Конкуренция: теория и практика. – М.: Ассоциация авторов и издателей „Тендем”, „ГНОМ–ПРЕС”, 1998. – 384 с.

ПОЛАГНИН Д. Д., аспірант*

Чернівецький національний університет
ім. Ю. Федьковича

ВАЛЮТНА ІНТЕГРАЦІЯ, ЇЇ ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

На основі ідей інституціоналізму та лібералізму уточнюється суть та природа інтеграції, в тому числі і валютної. Проводиться аналіз етапів фінансової інтеграції та вказується на переваги та недоліки валютної інтеграції, як вищої форми об'єднання. Аналізується поведінка чинників, які в певних визначених ситуаціях можуть впливати на економічну стабільність та економічне зростання.

According to the ideas of the economic approaches essence and nature of integration, including currency integration are specified. The analysis of the stages of financial integration is conducted and the advantages and disadvantages of currency integration, as a higher form of association are highlighted. The conduct of factors which in certain situations can influence economic stability and economy growth is analyzed.

Процес трансформації валютних відносин є актуальним для України, яка пережила ряд перетворень і стала об'єктом впливу інтеграційних тенденцій. Інтеграція як об'єктивний процес політично-господарської взаємодії країн, яка проявляється в ліквідації взаємних зовнішньоекономічних обмежень в зближенні господарських механізмів, передбачає різні форми міждержавних об'єднань. Регіональні економічні об'єднання країн дозволяють створити стабільнішу і передбачену ситуацію для розвитку взаємної торгівлі. Інтеграційні об'єднання надають можливість державам, які туди входять, використовувати переваги економіки масштабу, формують для своїх учасників сприятливе зовнішньополітичне середовище. Тому розвиток інтеграційних процесів зумовлений прагненням країн-учасниць підвищити ефективність функціонування національних

* Науковий керівник – Никифоров П. О., доктор економічних наук, професор.

економік, яке реалізується завдяки наявності певних передумов. До найбільш значущих з них, на наш погляд, належать такі. По-перше, територіальна близькість країн, що інтегруються, наявність у багатьох випадках спільного кордону. По-друге, так званий демонстраційний ефект. У державах, що створили інтеграційні утворення, як правило, відбуваються позитивні економічні зрушення (прискорюються темпи економічного зростання, знижується інфляція, росте зайнятість і т.д.), що впливають на інші країни.

З погляду економічних відносин, базовими для теорії інтеграції виступають ідеї лібералізму і інституціоналізму, а також погляди, що знаходяться на стику цих двох теорій. Даною проблемою займалися такі зарубіжні та вітчизняні науковці, як Р. Коуз, А. Сміт, О. Уільямсон, Р.Манделл, П. Струве, Т.Золотухіна, Є.Коріцький, Н.Щеголева, В. Козюк, Т. Шемет, В. Міщенко, Я.Белінська та інші. Прихильники лібералізму стверджують, що економічна інтеграція може бути досягнута без створення спеціальних наднаціональних інститутів, основна умова при цьому - існування вільної міжнародної торгівлі. Прихильники ж інституціоналізму наполягають на зворотному: стихія вільного ринку на міждержавному рівні ніколи, на їх думку, не приведе до реальної економічної інтеграції. Вони виступають за узгодження політики різних держав і за спеціальні інститути.

На основі концептуальних підходів інституціоналізму та ідей лібералізму виникає необхідність вивчити суть та природу інтеграції, провести аналіз етапів фінансової інтеграції та вказати на переваги та недоліки валютної інтеграції як вищої форми інтеграції.

Останнім часом намітилася тенденція до пошуку компромісу обох теорій. Як показує практика, реальне втілення теоретичного поняття інтеграції складніше, його важко обмежити певними рамками і рецептами. З одного боку, економічну інтеграцію не можна насадити там, де цього не дозволить „невидима рука ринку”, з іншого – без чіткої координації на державному рівні така інтеграція не відбудеться сама собою.

У концептуальних підходах до інтеграції важлива роль відводиться мінімізації трансакційних витрат. Згідно з цією концепцією, мінімізація трансакційних витрат або оптимізація структури управління економікою лежить в основі створення економічних організацій (інститутів), які забезпечують обмін результатами діяльності людей. А суспільство, як відомо ще з часів А. Сміта, – це трансакційний союз. Кожна людина живе обміном або стає певною мірою торговцем, а саме суспільство перетворюється, так би мовити, в торговий союз [8, с.25]. Будь-яка економічна організація, інститут існує тому і для того, щоб мінімізувати трансакційні витрати або забезпечувати зручніше, довершене здійснення обміну діяльністю.

Основними елементами економіки, як визначив родоначальник теорії трансакційних витрат Р. Коуз, вважаються фірма, ринок і право [5, с.8]. Фірма і ринок зв'язані між собою відносинами контрактації або правовими відносинами. „Разом вони представляють продукт вражаючої серії організаційних нововведень - від дискретного ринкового обміну до централізованої ієрархічної організації, включаючи безліч змішаних або проміжних моделей, що заповнюють простір між ними”, – зазначає О. Уільямсон [7, с.48-50], послідовник Р.Коуза.

При поясненні дійсності в термінах інституційного порівняльного аналізу треба виходити з того, що точкою відліку служить трансакція, що реалізується в різних формах. Форми управління – це інституційні економічні утворення, однакові за призначенням, але різні за способами реалізації трансакцій. Поява нових інститутів обумовлена пошуком шляхів мінімізації трансакційних витрат, підвищення ефективності виробництва на даному технологічному рівні.

Згідно з новою інституційною теорією [5], інтеграцію можна розглядати у ряді безлічі моделей як економічну організацію, хоч і складнішу, ніж фірма, але альтернативою вільному ринку на міжнародному рівні взаємодії економічних суб'єктів. На перший погляд, інтеграція може бути орієнтована на різні цілі, наприклад на розширення інформації чи запобігання спотворенням у перерозподілі

чинників виробництва з одного сектора економіки в інший і т.д. Але головною метою створення інтеграційного об'єднання як форми економічної організації залишається мінімізація трансакційних витрат шляхом диференційованого закріплення трансакцій за відповідними структурами. Всі інші цілі в процесі досягнення головною підпорядковуються і реалізуються автоматично.

Порівняльний інституційний аналіз при дослідженні інтеграції повинен також виявити альтернативні управлінські рішення або різні форми економічних організацій на міжнародному рівні.

Згідно з теорією трансакційних витрат, основним чинником, з яким пов'язана необхідність інтеграції, є такий атрибут трансакцій, як специфічність активів (місцеположення, а також фізичні, людські і цільові активи), оскільки саме від них залежить вибір форми управління трансакціями і стає зрозумілим економічний сенс інтеграційного об'єднання. За відсутності специфічності активів немає переконливих причин для інтеграції.

Але автори нової інституційної теорії, які ввели в науковий обіг термін „трансакційні витрати”, вважають абсолютно інакше. Вони виходять з того, що предметом економічного дослідження є дія окремих осіб або організацій один на одного в рамках єдиної економічної системи, тобто відносини економічних суб'єктів один з одним. „Слід усвідомити, що коли економісти досліджують роботу економіки, вони мають справу з дією окремих осіб або організацій на інші, що працюють в тій же системі. Це і є наш предмет. Якби не було таких дій, не існувало б тих, що підлягають вивченню економічних систем”, – вважає Коуз [5, с.28].

Відзначимо, що в традиціях українського лібералізму розглядати обмін як основну економічну проблему в прикладній економіці [4, с.84].

Таким чином, теорії, яка вважає своїм предметом дію окремих осіб і організацій на інші, що працюють в єдиній економічній системі, все-таки важко відмовити в макроекономічному потенціалі. Просто в розвитку ідей, що розкривають суть обміну або взаємодії економічних суб'єктів, відбувся часовий розрив. Проблема була

поставлена значно раніше, ніж знайшовся спосіб її розв'язання, але це звичайна ситуація для будь-якої науки.

Але повернімося в русло нової інституційної теорії. Коуз стверджує, що його теорія трансакційних витрат доповнює неокласичну теорію в тому сенсі, що остання вивчає ідеальну економіку - довершену конкуренцію або економіку без трансакційних витрат, а нова інституційна теорія, вводячи трансакційні витрати в економічний аналіз, максимально наближає модель економіки до реальності. Ідеальна ж модель економіки ніде і ніколи не існувала і не може існувати. Коузу неокласична модель видається ідеальною і абстрактною, і тому прагнення втілити її в життя він вважає утопічним.

Проблема не в тому, щоб підігнати життя під якийсь суб'єктивний збудований ідеальний стан, а в необхідності правильно пояснити існуюче положення справ, його складності і суперечності і на цій основі дати можливі прогнози і підібрати засоби дії. Зокрема, Т.Золотухіна визначає інтеграцію як скріплення окремих частин або одиниць в більше ціле, причому це для деяких з них процес, для інших - стан, а для третіх - і те, й інше [3, с.29]. Таким чином, інтеграція країн як процес об'єднання, зближення їх життя, діяльності, зусиль, розвитку може охоплювати різні галузі - економічну, політичну, військову, культурну, науково-технічну і ін.

Факт організаційного оформлення і офіційного визнання об'єднувальних тенденцій зазвичай означає укладення угоди або союзу в конкретній сфері спільної інтеграційної діяльності.

У економічній літературі прийнято розрізняти такі рівні інтеграційного процесу:

- зона вільної торгівлі; припускає ліквідацію обмежень у взаємній торгівлі країн-учасниць, але зберігаються національні правила регулювання відносно третіх країн; не передбачається вільне пересування капіталів і робочої сили між країнами;
- митний союз шляхом ліквідації дискримінаційних бар'єрів по відношенню до руху товарів усередині союзу поглиблює інтеграцію, досягнуту в зоні вільної торгівлі, вводиться єдиний зовнішній тариф відносно третіх країн;

- спільний ринок усуває обмеження на рух капіталів і робочої сили, формується спільний ринок товарів, послуг і чинників виробництва;
- повний економічний союз передбачає уніфікацію всіх сфер господарської діяльності, координацію економічної політики країн-учасниць. Створюються наднаціональні органи, рішення яких обов'язкові для всіх країн союзу [2, с.32].

Економічна інтеграція як якісно вищий ступінь співпраці між окремими країнами забезпечує значний ступінь єдності національних відтворювальних процесів. При цьому в умовах збереження суверенітету держав і існування між ними ринкових відносин особливої ролі набуває узгоджений розвиток сфер співпраці. Кількісною ознакою інтеграції може служити частка взаємного товарообміну між країнами, що беруть участь в інтеграції, в їх загальному зовнішньоторговельному обороті.

Валютний союз, на нашу думку, - вищий ступінь інтеграції держав. У його основі лежить єдина фіскальна і соціальна політика країн-учасниць, тобто створюються спеціальні наднаціональні органи, провідні загальну міждержавну економічну політику, зокрема в області валютних відносин.

Визначимо наступні взаємозв'язки і спадкоємність понять і, відповідно, логіку дослідження: економічна інтеграція охоплює в першу чергу торгівлю, митну і інвестиційну сфери; фінансова інтеграція - бюджетну, податкову, кредитну області, рух капіталу; валютна інтеграція означає формування наднаціонального регіонального ринку єдиної валюти, організацію її випуску і звернення, створення єдиної системи фінансових розрахунків [9, с.248].

Необхідно підкреслити наступний принциповий момент: кожен подальший етап є вищий рівень інтеграційних відносин і рубіж інтеграційного процесу. Його можна досягти лише при забезпеченні відповідних передумов і умов, розробці і впровадженні нових механізмів і процедур. Наприклад, фінансова інтеграція, безумовно, є частиною, одним з напрямів економічній інтеграції. Проте країни можуть і не досягти даного етапу, оскільки його реалізація вимагає спеціальних умов.

До спеціальних умов фінансової інтеграції відносяться:

- створення загальних фінансово-кредитних інститутів для цілей розробки і проведення єдиної фінансової (бюджетною, податковою) і грошово-кредитної (антиінфляційною, валютною, кредитовою) політики, здійснення завдань фінансового регулювання;
- формування єдиних централізованих фондів фінансових ресурсів для проведення заходів щодо реалізації фінансової і грошово-кредитної політики;
- організація і введення в дію міжнаціональної системи міжбанківських розрахунків з відповідною інфраструктурою, мережами, технологіями;
- лібералізація і об'єднання фондів, кредитових, грошових ринків країн-учасниць, зняття обмежень на рух капіталів через національні кордони;
- розробка і ухвалення загального банківського і податкового законодавства, єдиних стандартів фінансового контролю банківського нагляду, валютного регулювання.

При цьому фінансова інтеграція припускає створення валютного союзу. Проте цей етап настільки складний, суперечливий і довготривалий, що його реалізацію слід розглядати окремо, хоч і в рамках фінансової інтеграції.

Таким чином, можна сформулювати наступне визначення категорії фінансова інтеграція: це економічний процес об'єднання фінансових, кредитних, грошових, валютних систем і ринків країн на базі єдиної валюти і створення наднаціональних фінансово-кредитних регулюючих інститутів, що здійснюють єдину фінансову і грошово-кредитну політику.

Отже, режими валютної конвертованості не є історико-економічним пережитком. Не дивлячись на властиві кожному режиму недоліки, всі вони проявляють себе в більш менш явній формі і до цього дня. За даними МВФ на сьогоднішній день є досить багато країн валюта яких прив'язана до основних резервних валют [10]. Але не дивлячись на прихильність країн до того або іншого валютного режиму, вони є членами МВФ. Проаналізувавши вищенаведені дані, можна стверджувати, що:

- валюти більшості країн мають більшою чи меншою мірою обмежену рухливість, що виражається в прив'язці до певної валюти;
- кожна держава демонструє прихильність до того валютного режиму, який вигідний в першу чергу саме цій країні.

Звідси нескладно зробити попередній висновок: не дивлячись на те, що інтеграція, у тому числі і валютна, стоїть на порядку денному сучасної економічної взаємодії, в числі інтеграційних мотивів переважають національно-прагматичні. Прагнення до збереження рухливості валютних курсів свідчить про те, що в стратегічному відношенні переважають диверсифікаційні орієнтири. Така не тільки дійсність, але і тенденція її розвитку, отже, при аналізі суті інтеграції необхідно значну увагу приділити її суб'єктивним складовим, тобто конкретним цілям вхідних або тяжіючих до якогонебудь союзу країн.

Звертаючись до проблеми інтеграції, необхідно розуміти, що це не просто макроекономічне значення, а суспільний процес. Для його характеристики потрібно застосовувати категорії динаміки та статичності. Тому повертаючись до проблеми методології валютної інтеграції треба виділяти проблеми інтеграційної статичності та інтеграційної динаміки. Вирішення цих двох проблем має своєю метою отримання відповідних економічних ефектів. Ефект статичності полягає в захисті від ризиків в майбутньому (втрати від невизначеності майбутніх обмінних курсів), а ефект динаміки носить характер економії (зменшення витрат обміну та обігу). Зміна їхніх станів є необхідною умовою розвитку. Це означає, що економічний ефект від об'єднання в унію не дорівнює ста відсоткам. Введення єдиної валюти нівелює втрати від обміну валюти на валюту, але важко уявити валютну систему, де б витрат обміну не було взагалі. З іншої сторони, це призводить до зниження ефекту в банківській сфері, хоча банки можуть застосовувати принцип диверсифікації. Зрозуміло, що єдина валюта не знімає протиріччя і торгівлі, тому що в певній мірі цінова дискримінація буде зберігатися, але відсутність обміну валюти на митниці та зменшення витрат по контрактам дає бонус союзу. Говорячи про невизначеність у

коливаннях валютних курсів у майбутньому, то очевидно, що їхній ефект має двійтий характер: з одного боку, видно соціальний ефект при зменшенні ризику коливання (зниження цін), з іншого боку – для покупців і продавців в результаті зниження цін та очікувань зменшується прибуток (ім вигідніше працювати на межі граничного ризику, що дає змогу використати максимальний потенціал джерела невизначеності і збільшити свої обороти при умові закономірності циклічних коливань).

В переваги валютної інтеграції можна зарахувати ефект інвестицій, який залежить від відсоткової ставки, що в свою чергу визначається рівнем інфляції та ступенем ризику. Таким чином, стабілізація обмінного курсу, в результаті валютної інтеграції, позитивно впливає на інвестиційний процес (зниження кредитних ставок прискорює інвестиційний оборот) і як результат валютної інтеграції забезпечує економічну стабільність, але не гарантує стійкий економічний розвиток. Отже, забезпечення економічного розвитку лежить не тільки в площині валютної сфери. Рух по шляху інтеграції проходить в певних рамках і зовсім не означає абсолютної валютної інтеграції, проте заключним її етапом є створення єдиної валюти. В той же час, існує безліч інтеграційних схем, які не вимагають відмови від власної національної валюти. Подальші дослідження доцільні і, на наш погляд, продуктивні у даному напрямку.

Література

1. Белінська Я. Можливості і наслідки валютно-фінансової лібералізації в Україні // Вісник НБУ. – 2006. - №1. – С.28-34.
2. Дахно І.І., Бовтрук Ю.А. Міжнародна економіка. – К.: МАУП, - 2002. – 216с
3. Золотухина Т. Интеграционные процессы в Европе: введение единой валюты // Вопросы экономики. - 1998. - №9. - С. 29.
4. Козюк В.В. Монетарні проблеми функціонування глобальної фінансової архітектури. Монографія. – Т.: Астон, - 2005. – 512 с.
5. Коуз Р. Фирма, рынок и право. - М: Справа, - 1993. – 220 с.
6. Корицкий Э., Нинчиева Р., Шетов В. Научный менеджмент: российская история. - СПб, - 1999. – 510 с.

7. Уильямсон О.И. Экономические институты капитализма: фирмы, рынки, „отношенческая” контракция. – СПб, - 1996. – 340 с.
8. Смит А. Исследования о природе и причинах богатства народов. Кн. 1. - М.: Наука, - 1955. - 434 с.
9. Шемет Т.С. Теорія і практика валютного курсу. Навч. посібник. – К.:Либідь, - 2006. – 352с.
10. WWW. IMF.ORG.

ВЕДМІДЬ Н. І., доцент

МИХАЙЛІЧЕНКО Г. І., доцент

кафедра готельно-ресторанного та туристичного бізнесу

Київський національний торговельно-економічний університет

АНАЛІЗ ВИКОРИСТАННЯ INTERNET-РЕКЛАМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

В статті розглянуті актуальні питання щодо використання потужного джерела обміну та розповсюдження інформації про туристичні, готельні та інші послуги в окремих регіонах, країнах світу та Україні. Трансформація ринку інформаційних послуг щороку зміщується в бік формування електронного простору для торгівлі товарами та послугами в Інтернет.

In the article actual questions are considered in relation to the use of powerful source of exchange and distribution of information about tourist, hotels and other services in separate regions, different countries of the world and Ukraine. Transformatsiya of market of informative services is annually displaced in the side of forming of electronic space for trading in goods and services in the Internet.

Для успішної діяльності будь-якого підприємства необхідний постійний потік правдивої та своєчасної інформації. Тим більше, що однією з особливостей функціонування туристичної галузі є інформаційна насиченість процесу виробництва, формування та реалізації такого специфічного товару як послуга. Збір, обробка, створення, застосування та передача інформації мають найважливіше значення в щоденній роботі підприємства.

В світовій практиці туристичної індустрії Інтернет став невід'ємною частиною надання послуг. Перш за все, Інтернет використовується як інформаційний канал. За його допомогою всі учасники туристичного ринку обмінюються корисною інформацією, мають можливість порівнювати її і аналізувати.

По - друге, графічні можливості Інтернет посилюють використання даного виду реклами в діяльності підприємств туристичної індустрії, в т.ч. готельних. Підприємства готельного господарства створюють спеціальні інформаційні сторінки, рекламні буклети та проспекти. Фотографії готелів та інших туристичних об'єктів посилюють наочне уявлення покупцем туристичного продукту.

Слід відзначити, що число користувачів Інтернету у світі вперше перевищило 1 млрд. осіб. Зокрема, до початку 2006 року доступом у глобальну мережу володіли 1 млрд. 20 млн. 610 тис. осіб. У порівнянні з попереднім роком цей показник виріс на 19,5%.

У першу „трійку” країн за числом Інтернет-користувачів увійшли США - близько 200 млн., Китай - 111 млн. і Японія - 85,29 млн. людей. Причому, в Китаї користувачі Інтернет складають 8%, а в Японії більш ніж 61% населення даних країн.

Отже, по кількості (див. рис. 2.1., 2.2.) користувачів традиційно лідирує США, але в 2005 році в порівнянні з 1998 роком її частка значно зменшилася.

Так, в 1998 році частка США складала 58% всіх відвідувачів Інтернету, частка інших країн складає лише 42%. Зовсім інша картина в 2005 році, де баланс зміщується в бік Європи та Азіатсько-Тихоокеанських регіонів, лише 20% займають в загальній структурі користувачі США.

Серед європейських країн найбільша кількість користувачів нараховується в Німеччині та Великобританії. **Україна посідає 12 місце у світі за кількістю користувачів Інтернету, число яких склало 4,5 мільйонів осіб на початок 2006 року.**

У Росії число користувачів „всесвітньої павутини” на кінець 2005 року складало 21,8 млн. осіб, збільшившись за рік на 17,8%. За цим показником Росія знаходиться на 11-му місці у світі. Слідом за нею йдуть Україна (4,5 млн.) і Білорусія (3,39 млн.).

В найбільшому ступені в 2005 році збільшилася кількість активних користувачів в Іспанії і Японії, в той же час в таких країнах як Бразилія, Швеція та Швейцарія, активних користувачів, навпаки стало менше.

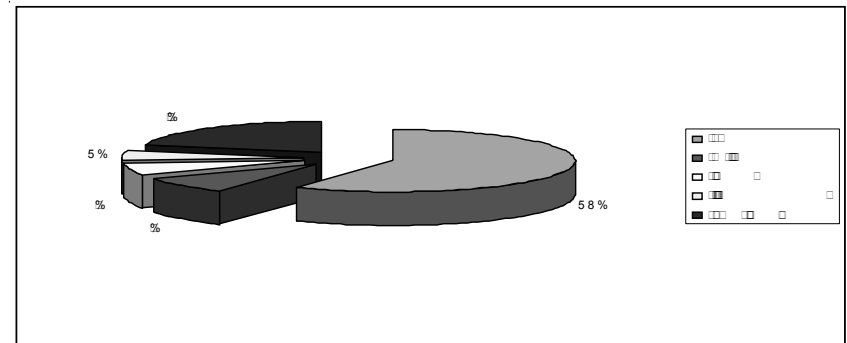

Рис. 1. Кількість користувачів Інтернет, 1998 р., млн.чол.

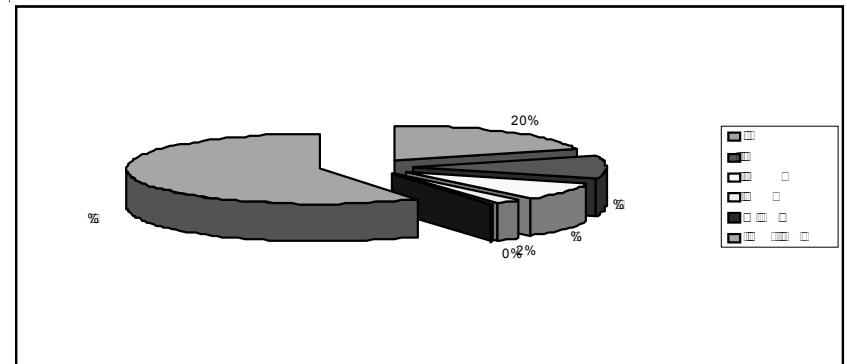

Рис. 2. Кількість користувачів Інтернет, 2005 р., млн.чол.

Велике значення має рівень довіри до інформації яка подається в Інтернет. Так, в США інформації в Інтернеті довіряють 48% респондентів, у Китаї - 58%, Угорщини - 60%, Південній Кореї - 70% .

Однак, є країни, де цей показник навіть нижче, ніж у США. Так, у Швеції лише 33% опитаних вважають, що вся інформація, надавана в Інтернеті, надійна. У Німеччині їй довіряють 25% опитаних, у Японії - 13%.

В той же час, відповідно до звіту The Global Market Forecast for Internet Usage and Commerce у найближчі чотири роки

Інтернетом буде користуватися 15% населення Землі. Це призведе до 70%-го річного приросту витрат на Інтернет з 354 млрд. доларів в 2000 році до 5 трлн. доларів в 2006 році.

У цілому у світі, згідно даним ACNielsen, налічується порядку 627 млн. чоловік, які що-небудь купували онлайн. При цьому 325 млн. зробили як мінімум одну покупку в Інтернет-магазині протягом жовтня 2005 року - 212 млн. респондентів у числі останніх трьох товарів, придбаних онлайн, вказали книги, а 135 млн. - DVD-диски, комп'ютерні ігри й квитки на літак. Найбільш популярним способом оплати Інтернет-покупок в усьому світі є кредитні карти - у середньому їх використовують при оплаті майже 60% онлайн-покупців.

Дослідження ACNielsen свідчить, що серед європейських країн найбільше число онлайн-покупців у Німеччині, Австрії й Великобританії, де в цей список входять 95% всіх Інтернет-користувачів. В Азіатсько-Тихоокеанському регіоні на перше місце по даному показнику виходять Південна Корея й Тайвань, де в числі Інтернет-покупців 90% від загального числа користувачів. США по числу онлайн-покупців стоять на 11-м місці, поступаючись першій третині ряду європейських і азіатських країн, а Росія - на 30-м.

Найбільш популярними товарами, що купуються в онлайн, відповідно до звіту ACNielsen, залишаються книги (34%), CD і DVD-Диски й відеоігри (22%), а також різноманітні квитки (21%), одяг і аксесуари (20%). Досить широко здобувається ПО, музика, електроніка, комп'ютерні комплектуючі й туристичні тури, а також бронюються готелі й здобуваються різноманітні квитки.

На наступному етапі проаналізуємо відвідувачів Інтернет, причому візьмемо російсько- та українськомовні сайти. Так відповідно до рис. основними відвідувачами Інтернет є російські громадяни, українці лише складають 2,06 % в загальній структурі.

Якщо, розглянути аудиторію інтернет по містах України, то закономірно що на першому місці знаходиться м. Київ – 72% користувачів. На другому місці Одеса -7%, а далі вже пішло рівномірний розподіл, який становить 3-2%, це такі міста, як Дніпропетровськ, Львів, Харків, Рівне.

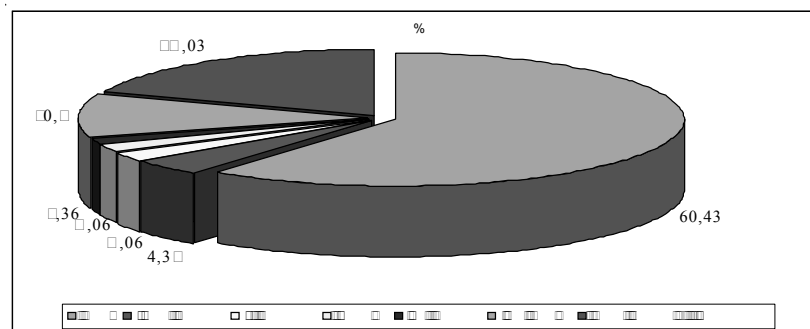

Рис. 3. Структура відвідувачів Інтернет по країнах (російськомовні сайти)

Тенденція швидкого зросту кількості користувачів відповідно відобразилася і на збільшенні обсягів онлайн-продаж, які зросли лише за 2005 рік на 22 % (дані comScore).

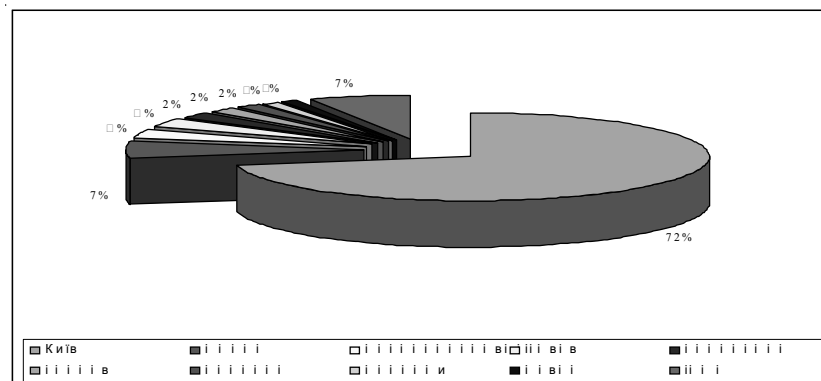

Рис. 4. Розподіл української аудиторії по містах

Звідси логічно припустити, що традиційний український бізнес „пішов в онлайн”. Підприємці зрозуміли, що заможні верстви українського суспільства регулярно використовують Інтернет, і теж почали освоювати його в надії залучити нових клієнтів. Аналітики Rambler’s Top100 вважають, що в Україні відбулося підключення до Інтернету критично важливої маси користувачів, що представ-ляють інтерес для бізнесу,

що у цьому випадку відкриває для себе можливість просування товарів і послуг через Мережу, по достоїнству оцінюючи ефективність реальних витрат і можливість добратися до цільової аудиторії.

Відбувається постійний зріст кількості ресурсів Мережі, зокрема на 41,2% збільшилася кількість сайтів великих організацій і на 22,1% – число сайтів невеликих компаній. Кожні три із чотирьох сайтів підтримують англійську мову. Загальне ж число ресурсів вимірюється вже в мільйонах, наприклад у пошуковій системі Yahoo! у категорії „Бізнес і економіка” утримується близько 726 тис. сайтів, у розділі „Комп’ютери й Інтернет” - близько 22 тис. ресурсів, порядку 55 тис. сайтів ставиться до категорії „Новини”.

Що стосується тематичного розподілу ресурсів в інтернет, то найпростіший спосіб його оцінити – подивитися статистику каталогів і рейтингів по кількості сайтів, віднесених до тої або іншої рубрики. Однак варто відзначити, що принципи рубрикації сильно розрізняються для різних проєктів.

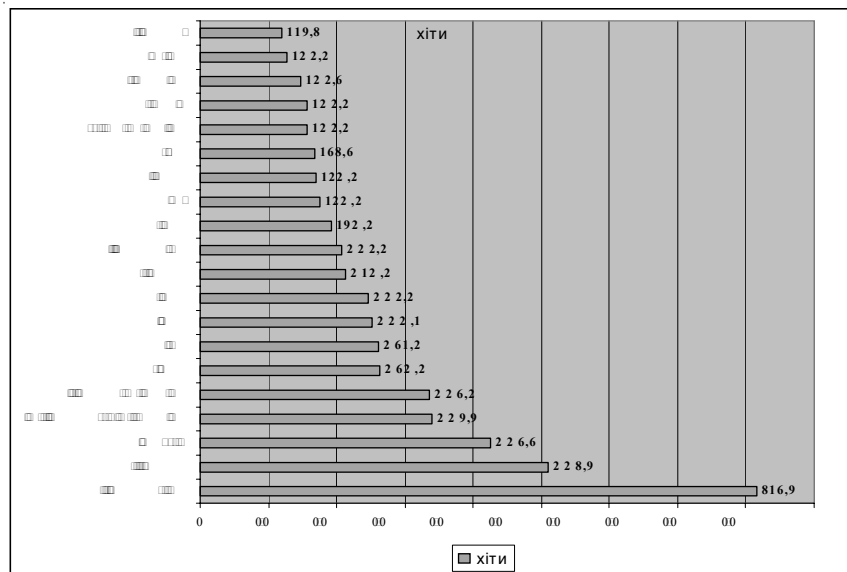

Рис. 5. Статистика каталогів і рейтингів по кількості сайтів, віднесених до тої або іншої рубрики, в 2006р.

Отже, найбільш популярними є наступні каталоги: новини і ЗМІ, інтернет, дозвілля і аж на двадцятому місці знаходиться туризм.

Хоча якщо розглянути темпи росту каталогів інтернет, то тут спостерігається зовсім інша тенденція. На наступному рисунку розглянемо, за рахунок яких сайтів Рунет в 2006 році. По даним Rambler’s Top100, швидше всього – не менш чим на 10% у рік – збільшувалася чисельність ресурсів у категоріях, що мають відношення до власності, товарів, послуг, бізнесу й кар’єри.

Максимальні темпи росту спостерігалися в категоріях „Нерухомість” (29%), „Будівництво” (26%), „Подорожі” (25%), „Товари й послуги” (24%), „Робота” (22%), „Техніка” (21%) і „Закони” (27%). Випереджальними темпами росли також такі тематичні ресурси, як „Зв’язок”, „Наука”, „Банки” і ін. З культурно-дозвільних категорій високий ріст був характерний тільки для „Кіно”: число сайтів по цій категорії збільшилося на 21%.

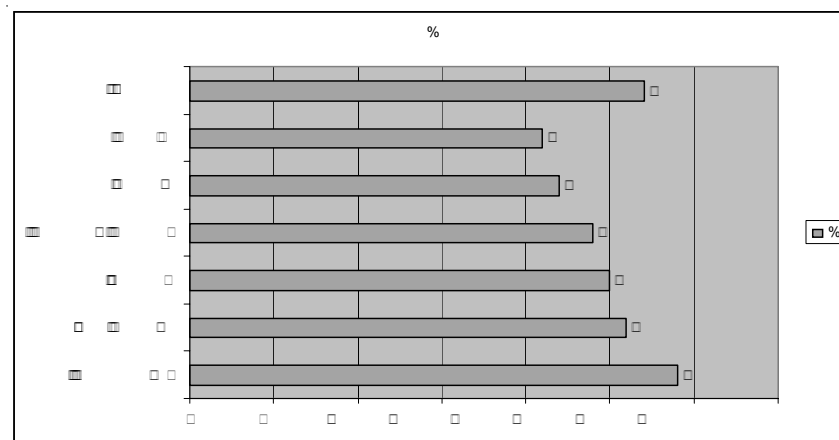

Рис. 6. Темпи росту сайтів в Інтернет по категоріях

Причини настільки стрімкого зростання числа Інтернет-Ресурсів і їхнього активного застосування спробували визначити аналітики eMarketer. Виявилось, що переважна більшість респондентів використовують можливості Мережі в першу чергу для пошуку інформації й довіряють даним, знайденим в Інтернеті.

ШВАБУ Ю. І., аспірант*

Подільський державний аграрно-технічний університет.

ВПЛИВ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ НА ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ М'ЯСНОЇ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розглядаються питання впливу якості продукції на фінансові показники діяльності підприємств м'ясопереробної галузі Чернівецької області.

The questions of influencing of quality of products on the financial performance indicators of enterprises of m'asopererobnoi industry of the Chernivetscoi region are considered.

На сучасному етапі розвитку ринкової економіки багато підприємств ставлять перед собою мету підвищити ефективність виробництва, передусім за рахунок скорочення витрат і виходу на нові ринки збуту продукції. Забезпечення населення продуктами харчування завжди було одним із пріоритетних і прибуткових напрямів діяльності. Безперервне зростання вимог до технічного рівня і якості виготовленої продукції на державному рівні, орієнтація на максимальне задоволення вимог споживачів в умовах конкуренції на рівні окремих підприємств обумовлюють необхідність істотного підвищення ефективності й обґрунтованості заходів і рішень в області забезпечення якості продукції. Актуальність даної проблеми і вимагає з'ясувати, наскільки існуюча система позитивно впливає на розвиток м'ясної галузі та на що слід звернути особливу увагу в подальшій перспективі.

Проблемам стратегії розвитку й ефективного функціонування м'ясної галузі, визначення ролі і впливу виробничих витрат на підвищення якості та формування ціни, присвячено праці вчених-

* Науковий керівник – Слободян В.Д., кандидат економічних наук, доцент.

економістів, серед яких: М.Д. Корінько, І.І. Лукінов, П.П. Борщевський, П.С. Березівський, О.М. Вишневська та ін. Висока динаміка змін у зовнішньому та внутрішньому економічному середовищах, ускладнення ринкових відносин за рахунок підвищення вимог в тому числі і до якості м'ясної продукції, вимагає подальшого дослідження.

Загальна економічна ситуація, яка склалася останнім часом в нашій країні, стосовно підвищення цін, призвела до появи проблеми вибору форм і методів виробництва, які забезпечують постійне зростання технічного рівня підприємства і підвищення якості продукції, що випускається.

У сьогоднішніх умовах ринкової економіки, коли рівень конкуренції значно виріс, питання конкурентоздатності підприємств відіграє важливу роль. Визначення пріоритетних напрямків у цій сфері зумовлене, перш за все, сучасними тенденціями розвитку і функціонування виробництва, зокрема:

- підвищення складності та якості продукції, що виробляється;
- розширення процесів виробництва та робіт з обслуговування і управління виробництвом;
- автоматизація і механізація процесів;
- зниження трудомісткості виробництва;
- диверсифікація видів діяльності.

На конкурентоздатність продукції впливає багато факторів. Вплив фактора якості на підвищення конкурентоздатності підприємства можна розділити на два рівні:

- підвищення користі продукції для споживача;
- зниження витрат виробника через зменшення невідповідностей у процесі виробництва.

При досягненні більш високого ступеня задоволеності споживача підприємство одержує можливість встановити більш високу ціну на свій продукт. Одночасно внаслідок зниження рівня невідповідностей очікується зниження витрат, що також призводить до підвищення рентабельності виробництва.

М'ясо і м'ясні продукти завжди користувалися попитом населення, тому ця галузь служить показником достатку і

благополуччя, а також здоров'я народу країни. За останні п'ятнадцять років Україна пережила колосальні втрати в тваринництві, птахівництві, а також у вітчизняній переробці м'ясних продуктів, оскільки проблема забезпечення високоякісною продукцією потребує належного рівня підготовки виробничого процесу. Однак, у 2007 році Україна досягла достатнього потенціалу для виробництва і забезпечення внутрішнього ринку потрібними м'ясними продуктами. Слід зазначити, що на початок звітного року виробництво м'ясних продуктів становило 404,6 тис. тон, що на 23,3 % більше ніж у попередньому році. Зокрема, згідно з офіційними даними у червні 2007 року загальний рівень виробництва м'ясних продуктів збільшився на 16,1 % проти минулого року.

Вагомий внесок у розвиток м'ясної галузі Чернівецької області зроблено приватним підприємством „Колос”, яке є найбільшим м'ясопереробним підприємством Буковини, котре має власні м'ясопереробні цехи.

ПП „Колос” - підприємство з повним технологічним циклом від вирощування зернових культур для створення власної кормової бази, вирощування і репродукції племінних свиней до переробки м'яса. Для створення власної сировинної бази, підприємством засновані сільськогосподарські товариства з обмеженою відповідальністю „Євросвинка”, „Колосок-1”, „Колосок-2”.

Наявна матеріально-технічна база господарства, єдині технологічні умови утримання племінних тварин, ветеринарне забезпечення, дозволяють вирощувати високопродуктивних тварин. Цьому сприяє також збалансована, повнораціонна годівля різноманітними високоякісними кормами власного виробництва, збагаченими білками, мінеральними речовинами і вітамінами. Для приготування комбікормів широко застосовується екструзійна обробка зерна пшениці, ячменю, кукурудзи, сої, що підвищує їх засвоюваність. Балансування складу кормів та їх оптимізація для різних вікових груп здійснюється спеціальною комп'ютерною програмою. Завдяки такій годівлі забезпечується швидкий ріст свиней, інтенсивний розвиток внутрішніх органів і репродуктивної системи, що дозволяє отримувати суттєві результати, а саме:

кількість опоросів на рік - 2,2 ; отриманий приплід - 10,5 голів; вік досягнення живої маси 100 кг - 165-175 днів; конверсія кормів -3,1. Щороку стадо господарства поновлюється на 25-30%, в результаті чого і обороти даного підприємства постійно зростають. На жаль, місцеве тваринництво за підприємством не встигає. Однак, переходити на привізне закордонне м'ясо невідомої якості, яке може викликати суперечки споживачів, підприємство вважає недоцільним. У розв'язанні цієї проблеми основна роль належить стандартизації як одному із засобів впровадження наукових досягнень, високопродуктивної техніки і передової технології. Тому, керуючись основними вимогами міжнародною системою стандартизації – ІСО – 9000 – стандарт управління якістю продукції, підприємством сформовано при власному виробництві завершений цикл від поля на ферму, з ферми на завод, з заводу в магазин, що дозволило йому значно підвищити свою конкурентоздатність, якість продукції, її основні кондиції, у першу чергу свіжість. Тепер на повну потужність працює племінний завод „Євросвинка”. Застосування збалансованого сухого способу харчування, контроль за якістю повітря та води дає можливість виростити 100-110-кілограмову товарну свиню менше ніж за 6 місяців при витратах кормів у межах 290-300 кілограмів.

В межах положень системи управління якістю, підприємство визначає основні шляхи подолання кризи в м'ясній галузі в найкоротші терміни, а саме, забезпечення збалансованими, повнораціонними комбікормами для інтенсивної технології виробництва свинини. В результаті використання даного методу виявлено, що середня собівартість виробництва 1 кг свинини (живою вагою) не перевищує - 6,5 грн., а рентабельність виробництва становить 60-100%.

Заключним процесом виробництва свинини є відгодівля, основна мета якого полягає в одержанні максимального приросту живої маси тварин за короткий період при мінімальних витратах кормів. У перші місяці від народження м'язова тканина у свиней формується найінтенсивніше і відповідно зростає її відносна маса в організмі. Пізніше збільшення живої маси та м'язів поступово

уповільнюється і зростає рівень відкладення жиру та відносна маса жирової тканини. Тому при відгодівлі дорослих тварин витрачається значно більше кормів на одиницю приросту їхньої живої маси, ніж при відгодівлі молодняка. Значна увага приділяється якості води, яка містить ряд мінералів, необхідних для годівлі свиней. За різними оцінками, потреба у воді при сухій годівлі складає від 4,2 л. до 10,5 л. води на 1 кг. сухого корму.

Норми витрат комбікорму на відгодівлю свиней наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Норми витрат кормів для дорощування та відгодівлі свиней

Тижні життя	. і . . і . т .		. і . . і . т н н и н и н и . . .
	5	5	5	5	5	5	5	5					
<i>Період дорощування</i>													
	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
<i>Період відгодівлі</i>													
	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5

Існує досить багато причин на користь використання методу інтенсивної технології виробництва м'ясних продуктів. Переваги, що дають такі технологічні бази, полягають, насамперед, в економічності і високій якості продукції. Основним аргументом на користь створення повної сировинної бази є незалежність від постачальників даної сировини. До цього додаються більш високі цінові показники, що отримує підприємство завдяки можливості переробки сировини власними силами. Що стосується якості, власні технологічні бази значно збільшують термін придатності продукту. Таким чином підприємство має точну інформацію про якість м'яса, при цьому заощадує час на транспортування і виключає додаткові витрати на виробництво продукції.

Найбільшу частку в структурі витрат займають матеріальні витрати, незважаючи на досить високий рівень технологічного процесу та значного зростання питомої ваги амортизації високотехнологічного обладнання.

Структуру витрат на виробництво м'яса та м'ясних продуктів ПП „Колос” відображено у таблиці 2.

Таблиця 2

Структура витрат на виробництво продукції ПП „Колос”

Стаття витрат	2 а2 т2 а в 2 а2 а2 22 2 22 22 2 2 2		2 2																	
	2	в	2	в	2	в	2	в	2	в	2	в	2	в	2	в	2	в	2	в
Матеріальні витрати	□□□□		□□□□		□□□□		□□□□		□□□□		□□□□		□□□□		□□□□		□□□□		□□□□	
Витрати на матеріал	□□		□□		□□		□□		□□		□□		□□		□□		□□		□□	
Витрати на пропантанна	□□		□□		□□		□□		□□		□□		□□		□□		□□		□□	
Витрати на інші	□□□□		□□□□		□□□□		□□□□		□□□□		□□□□		□□□□		□□□□		□□□□		□□□□	
Витрати на енергетичні витрати	□□□□		□□□□		□□□□		□□□□		□□□□		□□□□		□□□□		□□□□		□□□□		□□□□	
Витрати на інші	□□□□		□□□□		□□□□		□□□□		□□□□		□□□□		□□□□		□□□□		□□□□		□□□□	

Зміну структури елементів витрат на виробництво продукції розглянемо за допомогою даних рис. 1.

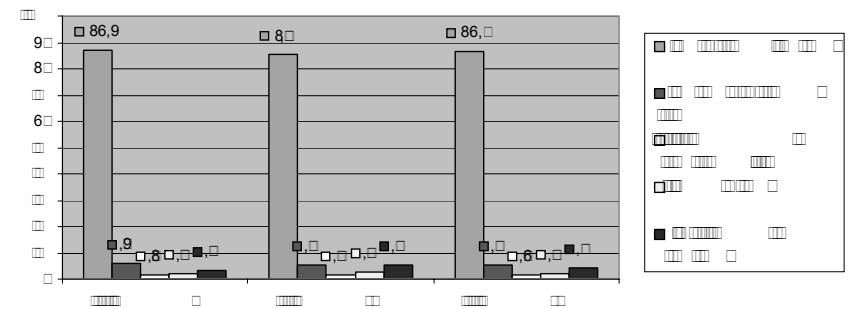

Рис. 1. Динаміка зміни структури виробничих витрат підприємства м'ясної галузі „Колос”

У рамках сучасних концепцій витрати на якість продукції, що виробляється, виступають як внутрішня економічна основа системи якості, що дозволяє визначити економічні наслідки будь-яких управлінських рішень, прийнятих у системі якості. Інформація про витрати на якість стає для підприємств ключовою, необхідною для рішення наступних основних задач:

- визначення розмірів необхідних інвестицій, спрямованих на підвищення якості продукції;
- довідності й ефективності функціонування системи якості організації, при необхідності внесення відповідних змін;
- визначення зусиль підрозділів організації, відповідальних за

розробку параметрів якості, підтримка досягнутого рівня якості та його підвищення.

Щоб зусилля організації в області підвищення якості продукції були максимально ефективними, її керівники повинні розуміти, що якість і собівартість продукції являють собою взаємодоповнюючі, а не суперечні один одному поняття. Висока якість продукції спричиняє скорочення пов'язаних з ним витрат, забезпечує підвищення продуктивності підприємств.

Від якості продукції залежить рівень задоволеності споживачів і відповідно фінансові показники підприємства. Через низький рівень доходів споживачі не можуть сприйняти ефективно співвідношення: ціна-якість. Переважно покупець вибирає продукт не за якістю, а за ціною. Тому для гарантування якості продукції виробники переробних підприємств повинні запроваджувати механізм економічного забезпечення якості продукції за принципом: „висока ціна за високу якість”. При цьому для виробників основним показником конкурентоспроможності їх продукції має бути ціна-якість.

Досить часто у м'ясній галузі виникає питання необхідності вибору між якістю і собівартістю продукції, зобов'язуючи знаходити компромісні рішення, оскільки вважається, що підвищення якості вимагає додаткових витрат і ускладнює виробничий процес.

Однак, дослідження показало, що ціни на продукцію з відносно високим рівнем якості можуть бути до 9 % вищими, ніж аналогічна продукція з менш якісними показниками. При цьому за інших рівних умов фактор якості абсолютно точно визначає конкурентоздатність пропозиції.

Визначення й аналіз виробничих витрат на підвищення якості продукції дозволяє отримати точні дані про здійснені витрати, які становлять основну для прийняття оперативних управлінських рішень щодо підвищення рентабельності та зростання конкурентоздатності. Таким чином, важливим етапом подальшого росту діяльності підприємства є контроль за ефективністю роботи кожного структурного підрозділу та одержані результати від виробництва кожного виду продукції.

Література

1. Звіт про фінансові результати приватного підприємства „Колос” за 2005-2007 рр.
2. Мясное дело. / 5/2007 – с. 70-72
3. Мясное дело. / 8/2007 – с. 6-15
4. Борщевський П.П. Підвищення ефективності розвитку і розміщення харчової промисловості. – К.: Наукова думка, 1994. – 158с.
5. Дейнеко Л.В. Розвиток харчової промисловості України в умовах ринкових перетворень: Проблеми теорії і практики. – К.: Знання, 1999. – 331с.
6. Статистичний щорічник Чернівецької області за 2006р. – Чернівці, 2007. – 186с.
7. Сільське господарство України за 2006. Статистичний щорічник / Державний комітет статистики України. – К.: 2007. – 326с.

САЛАМАНОВИЧ О. Г., *аспірант**

Київський національний університет ім. Т. Шевченка.

ШЛЯХИ ВІДПОВІДНОСТІ ВЕДЕННЯ ПОДАТКОВОГО ОБЛІКУ З БУХГАЛТЕРСЬКИМ ОБЛІКОМ

В статті звертається увага на проблеми облікового забезпечення податкових розрахунків, формування звітності, їх оптимізація, що є актуальним і своєчасним як з теоретичної, так і з практичної позиції.

In the article attention applies on the problems of the registration providing of tax calculations, forming of accounting, their optimization which is topically and timely both from theoretical and from practical position

Необхідною умовою становлення та розвитку економіки з ринковим механізмом господарювання, забезпечення стабілізації та прискорення темпів її росту є підприємництво.

Проблема податкового тягаря на підприємства полягає не лише у високих ставках і чисельності податків, але й у неузгодженості правил оподаткування із методикою бухгалтерського обліку. Це проявляється у фіскальному підході розрахунку доходів і витрат, котрі формують прибуток до оподаткування, відсутності регламентованої методики їх обчислення в бухгалтерському обліку.

Порядок ведення податкового обліку передбачений ст. 11 Закону України „Про оподаткування прибутку підприємств” (в редакції Закону України від 22 травня 1997 року № 238/97-ВР з усіма змінами і доповненнями у т.ч. внесеними Законом України „Про внесення змін до закону України „Про оподаткування прибутку підприємств „ від 24.12.2002 року № 349-IV) [1].

Зараз податковий облік та організація податкових розрахунків перебуває на етапі розвитку та вдосконалення, тому дослідженням

його методології та принципами ведення займаються майже всі обліковці.

Особливо вагомими стали роботи Ловінської Л.Г. „Методологічне, методичне та організаційне забезпечення складання податкової звітності „ [2], Герасим П.М. „Податковий облік і звітність підприємства” [3], Сердюк В.М. „Податковий облік” [4], Мурашко О. „Податковий облік і його узгодженість з фінансовим обліком” [5], Адамика О.В. „Бухгалтерська і податкова інтерпретація терміну „дохід” та їх взаємозв’язок” [6], Ткаченко Н.М. „Податкові системи країн світу.

Невід’ємним атрибутом держави, відображення її економічного, політичного, соціального стану є податкова система

Податкова система – сукупність правових норм, що регулюють розміри, форми і терміни стягнення податків і платежів, які мають податковий характер й необхідні державі для виконання її функцій.

Основними функціями податків є: фіскальна, регулююча і стимулююча.

Фіскальна полягає у тому що, держава за рахунок податкових надходжень до бюджетів різних рівнів намагається покрити загальнодержавні витрати. Саме фіскальна функція підготує реальні можливості для перерозподілу частини вартості національного прибутку, створює об’єктивні умови для втручання держави в економіку.

Виконання регулюючої функції передбачає участь держави у відтворювальному процесі шляхом керування інвестиційними потоками в окремі галузі.

Значення стимулюючої функції у діючій податковій системі зведено до мінімуму. її практично немає, оскільки держава не створює умови для розширення відтворювальних процесів, а також нагромадженню капіталу в різних сферах економіки.

Дослідження призначення і ролі податків вимагає їх класифікації. Вперше, вона була здійснена Джоном Локом, за принципом перекладання податків, наприкінці XVII ст.

В основу класифікації податків України покладено ознаки: бюджетного устрою, ціноутворення, способу стягнення, об’єкта оподаткування, суб’єкта оподаткування.

* Науковий керівник – Швець В.Г., доктор економічних наук, професор.

З введенням в дію Закону України „Про внесення змін до закону України „Про оподаткування прибутку підприємств” з’явилося поняття податкового обліку. Податковий облік регулює взаємовідносини між платником податку і державою за обсягами та структурою обов’язкових податкових платежів.

Головна задача податкового обліку – сформувати повну та достовірну інформацію про те, як врахована для цілей оподаткування господарська операція.

Організація податкового обліку – це діяльність у межах підприємства щодо створення та постійного впорядкування і удосконалення системи податкового обліку з метою забезпечення державних податкових органів інформацією, необхідною для контролю за правильністю нарахування та сплатою податків.

Податковий облік може здійснюватись як з використанням рахунків бухгалтерського обліку та записами у системі реєстрів, так і без рахунків бухгалтерського обліку. У практиці ведення податкового обліку на підприємствах України відомі такі варіанти:

- ведення податкового обліку позасистемне;
- ведення податкового обліку на позабалансових рахунках;
- ведення податкового обліку на балансових рахунках.

Перший варіант передбачає ведення податкового обліку у журналах (книгах) реєстрації інформації або комп’ютерних файлах. При такому варіанті необхідно розробити, затвердити та використовувати систему кодів, які відповідним чином узгоджувались з кодами Декларації про прибуток підприємства. Використовуючи цей варіант господарська операція повинна реєструватися у двох різних реєстрах бухгалтерському і податковому (книга обліку валових доходів)

Другий варіант полягає у веденні податкового обліку на відповідних позабалансових рахунках.

Використовуючи третій варіант (записи виконуються на рахунках бухгалтерського обліку), потрібно відзначити, що кількість проводок значно зростає і сприйняття суті операції порушується через використання у кореспонденції транзитних проміжних рахунків (для обліку валових доходів та валових витрат), які ще часто називають фіскальними.

Правильно організований бухгалтерський облік надає необхідні для здійснення розрахунку валових витрат з достатньою точністю, аналітичністю і простотою визначення та сприйняття.

Існують основні відмінності між бухгалтерським і податковим обліком які проявляються у:

- визначенні сум валового доходу і валових витрат не пов’язане з відображенням їх на рахунках бухгалтерського обліку у традиційному для бухгалтерів порядку.
- дати збільшення валових витрат і валового доходу з метою оподаткування в більшості випадків не збігаються з датами визначення виручки і прибутку від продажу продукції (робіт, послуг), товарів, інших товарно-матеріальних цінностей.
- величина витрат на виробництво продукції в бухгалтерському обліку не збігається із сумою валових витрат у податковому обліку.
- у податковому обліку об’єктом оподаткування є прибуток, який визначається шляхом зменшення суми скоригованого валового доходу звітного періоду на суму валових витрат і амортизаційних відрахувань, у фінансовому обліку прибуток відображається на рахунку 80 „Прибутки і збитки” як фінансовий результат від усіх видів діяльності підприємства за звітний період.

Окрім відмінностей між податковим та фінансовим обліком існують і спільні риси. Наприклад, більшість операцій, які відображаються у податковому обліку, взаємопов’язані кореспонденцією з іншими рахунками фінансового обліку, оскільки рахунки податкового обліку є складовою частиною загального Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств.

Рахунки фінансового і податкового обліку відображаються у одній Головній книзі, стосовно якої у теорії бухгалтерського обліку сформований принцип чотирьох типів змін у балансі, які, однак не впливають на рівність підсумків активу і пасиву. Цього правила не порушують записи на рахунках податкового обліку, хоча інколи можуть виникати ситуації: відображення кредиту в пасиві, а

податкових зобов'язань – в активі за субрахунками 644 та 643 відповідно.

Спільні риси податкового та фінансового обліку [8]:

1. підставою для ведення обох видів обліку є одні й ті ж облікові документи, що фіксують факти здійснення господарських операцій.
2. роботу з організації і ведення податкового обліку виконують в основному одні і ті ж працівники.
3. для використання даних бухгалтерського обліку в податкових розрахунках вносять зміни до порядку ведення бухгалтерського обліку деяких господарських операцій.

Відповідно до Закону України „Про оподаткування прибутку підприємств” об'єктом оподаткування є прибуток, який визначається шляхом зменшення суми скоригованого валового доходу звітного періоду на суму валових витрат платника податку та на суму амортизаційних відрахувань, нарахованих згідно цього Закону.

Валовий дохід – це сума доходу платника податку від усіх видів діяльності, отриманого (нарахованого) протягом звітного періоду в грошовій, матеріальній або нематеріальних формах як на території України, її континентальному шельфі, виключній (морській) економічній зоні, так і за її межами.

Валові втрати виробництва та обігу (далі валові витрати) – сума будь-яких витрат платника податку у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах, здійснюваних як компенсація вартості товарів (робіт, послуг), які придбаваються (виготовляються) таким платником податку для їх подальшого використання у власній господарській діяльності.

До валових витрат відносяться нараховані витрати звітного періоду, тобто ті, що відносяться на витрати виробництва (обігу), які були здійснені, але по яких ще не проведені розрахунки.

Валовими витратами визнається будь-яка з операцій здійснена на підприємстві раніше:

- перерахування авансу (передоплати) за сировину, товари (роботи, послуги), що належать постачанню (виконанню);

- одержання сировини, товарів (робіт, послуг) з їх наступною оплатою.

Підприємство може самостійно обирати метод ведення обліку валових витрат:

1. Підприємство може вести облік валових витрат на рахунок „Валові витрати” з використанням подвійного запису господарських операцій і відображенням їх у відповідних журналах – ордерах. Для цього у журналах – ордерах можуть вводитись різні додаткові графи і колонки.
2. Підприємство може вести облік валових витрат у спеціальних відомостях самостійно розроблених підприємством. Це, як правило, відомості накопичувального характеру. Підставою для заповнення цих відомостей є відповідні первинні документи і розрахунки або кінцевий результат бухгалтерських проводок із відповідних журналів – ордерів. В усіх випадках суми, віднесені з метою оподаткування, виділяють або помічають літерами (ВВ).
3. Для ведення обліку валових витрат може також використовуватись Книга обліку валових витрат. Сума заборгованості, яка включена до складу валових витрат в минулому звітному періоді, відображається на початок звітного періоду. Книга обліку валових витрат ведеться за двома подіями. В Книзі обліку валових доходів робиться повне розшифрування першої події, а саме: дата виникнення; документ, на підставі якого зроблений запис; назва контрагента – постачальника; виконавця; зміст господарської операції; сума, яка включається до складу валових витрат в звітному періоді; сума ПДВ, яка зазначена постачальником в податковій накладній. Записи в Книзі обліку валових витрат здійснюються аналогічними записами як і в Книгу обліку валових доходів.
4. Податковий облік валових витрат можна здійснювати і на позабалансовому рахунку. На ньому можна накопичувати дані отримані розрахунковим шляхом і не пов'язані із способом подвійного запису. Облік витрат при даному способі може вестись в накопичувальній відомості.

Порядок складання звітності по податку на прибуток регламентується наказом ДПА України від 29.03.2003 р. № 143. Згідно з ним декларація з податку на прибуток та додатки до неї подаються платником незалежно від того, чи виникло у звітному періоді в платника зобов'язання чи ні. Дані, наведені в декларації повинні підтверджуватися первинними документами та відповідати податковому обліку.

Достовірність даних підтверджується підписами головного бухгалтера та керівника підприємства.

Удосконалення податкового обліку

Незалежно від призначення податкового та фінансового обліку, існує необхідність співставності двох систем і виявлення причин розбіжностей, так як вони викликають ряд проблем. Наприклад, П(С)БО 17 „Податок на прибуток” вимагає виведення і відображення в бухгалтерському обліку податкових різниць, що за існуючих розбіжностей між бухгалтерським і податковим обліками зробити практично неможливо. У результаті податковий облік не вписується в П(С)БО 17 та інші вимоги міжнародних стандартів.

Виникає потреба спрощення податкового обліку, максимального наближення його показників до системи бухгалтерського обліку, що є надзвичайно важливим моментом для підвищення контрольованості господарських операцій та упередження ухилень від оподаткування. Система подвійного обліку є обтяжливою для платників податків і завищує собівартість.

Амортизацію у податковому законодавстві можна розглядати з кількох позицій. З одного боку, амортизація як будь-який елемент валових витрат амортизація повинна враховувати взаємозв'язок з виробничою сферою. З іншого боку, через механізми обчислення амортизації можна впливати на активну інвестиційну політику і забезпечувати регуляторну функцію податку. Наявність регуляторної складової в цій категорії, що впливає на інвестиційну привабливість, зумовлює певні розбіжності з бухгалтерським обліком. Єдиним напрямом у частині наближення до бухгалтерського обліку під час реформування податкової амортизації є впровадження пооб'єктного порядку обчислення амортизації.

Зважаючи на те, що система бухгалтерського обліку в Україні в сучасних умовах відповідає міжнародним стандартам, а також кореспондує з підходами до визначення об'єкта оподаткування, прийнятими у світовій практиці стосовно визнання доходів і витрат, доцільно метод першої події замінити методом нарахування й відповідності доходів і витрат згідно зі стандартами бухгалтерського обліку.

Розбіжності у прибутку до оподаткування і в прибутку власника підприємства зумовлені існуванням податкових різниць. Зменшення її кількості не лише дало змогу спростити процедуру підготовки даних для складання декларації про прибуток підприємства, а й мало б істотний вплив на зміст і структуру самої декларації.

Форма (зміст) декларації потребує спрощення. Необхідність спрощення форми та змісту декларації зумовлено необхідністю переробки її показників за централізованою схемою, потребою запровадження і використання електронної версії форм декларацій та інших процедур, пов'язаних з їх обробкою.

На практиці особливо при вирішенні спірних питань, негативного значення набула розбіжність у визначенні терміну „звичайна вартість”, який наводиться в Законі „Про податок з доходів фізичних осіб” з іншими законодавчими актами, де використовується термін „звичайна ціна”.

Існує ряд проблем пов'язаних безпосередньо з текстом законів.

Так, Закон України від 01.07.2004 р. № 1958- IV „Про внесення змін до Закону України „Про податок з доходів фізичних осіб” має ряд статей з подвійним тлумаченням, які створюють незручності у нарахуванні даного виду податків. Наприклад, відповідно до пункту 4.2.10 „б”, до місячного оподаткування доходу включаються неустойки, штрафи або пені, отримані платником, „крім відсотків, отриманих від боржника внаслідок прострочення виконання ним грошового зобов'язання в розмірі прямо встановленому цивільним законодавством, якщо інший розмір не встановлений таким цивільно-правовим договором”.

А відповідно до ст. 214 Цивільного кодексу, штраф становить 3% суми боргу з урахуванням індексу інфляції.

Для розкриття недоліку формулювання цього пункту Закону доцільно розглянути ситуацію, коли у договорі позики було вказано штраф у розмірі 200% суми боргу. З цього випливає, що боржник повернув потроєну суму.

Відповідно до ст. 214 Цивільного кодексу, штраф становить 3% суми боргу з урахуванням індексу інфляції.

Обкладання в кредитора такого надлишку податком на доход можна розглядати в двох аспектах, оскільки вона залежить від читання п.4.2.10„б”. Наприклад, якщо читати фразу („якщо інший розмір не встановлений таким цивільно – правовим договором”) відносити до слів „в розмірі прямо встановленому цивільним законодавством”, то кредитор уникне податку на всю суму штрафу.

Але якщо читати останню фразу як заперечення до „крім відсотків, отриманих від боржника внаслідок прострочення виконання в розмірі”, то в оподатковуваний дохід потрапить вся сума штрафу. Оскільки в договорі передбачено саме „інший розмір відсотку”.

Неузгодженість п.3.2., 1.3, 1.20.3. з п.9.3.4., 9.11.3.

Приклад: якщо іноземний інвестор вклав кошти в діяльність української компанії він має право на одержання дивідендів. Утримання з інвестора податку на отримуваним ним дивіденди залежить від читання Закону.

Аспект 1: у п.3.2. зазначено, що об’єктом оподаткування нерезидента є дохід із джерелом походження з України. У п.1.3. сказано: до доходів українського походження, зокрема належить „дивіденди, нараховані резидентом – емітентом корпоративних прав”. Але у п.1.20.3. вказано: „у разі якщо в даному законі використовуються терміни „резидент” або „нерезидент” у відповідних відмінках, під цими термінами відповідно розуміються „фізична особа – резидент” або „фізична особа – нерезидент”. А тому отримані дивіденди від українських юридичних осіб не належить до доходів українського походження і не входить в об’єкт оподаткування.

Аспект 2: але п.9.3.4. говорить „Дивіденди, сплачувані платнику податку емітентом корпоративних прав – резидентом, котрий є

фізичною чи юридичною особою, підлягають оподаткуванню за ставкою, визначеною пунктом 7.1. статті 7 даного закону”. П.9.11.3.: „При нарахуванні на користь нерезидента доходів у вигляді відсотків, дивідендів або роялті застосовується відповідна ставка податку для нарахування таких доходів резиденту”. Виходячи з даних норм Закону з отриманих дивідендів інвестором стягується у відповідному порядку податок з доходів.

Починаючи з 01.01.2007 р. змінами, внесеними Законом України „Про внесення змін до Закону України „Про оподаткування прибутку підприємства” від 30.11.2006 р. № 398 – V, абзац п’ятий підпункту 4.2.15 викладено в такій редакції: „Основні фонди, що отримуються у випадках, передбачених цим підпунктом, приймаються на баланс за ринковою (оціночною) вартістю і з метою оподаткування не підлягають амортизації”. Але, за яким методом визначити ринкову вартість та хто саме повинен проводити оцінку, не уточнюється.

Через суперечності в Законі України „Про оподаткування прибутку підприємств” не врегульованим є питання сплати податку на дивіденди, що є одним з видів податку на прибуток.

Згідно з положенням ст. 6 Закону України „Про податок на додану вартість” операції з експорту нематеріальних активів оподатковуються за нульовою ставкою. Причому під експортом розуміють надання послуг, що призначені для використання та споживання за межами митної території України, для нерезидентів.

Можна виділити два критерії віднесення таких операцій до експортних, що призводить до невизначеності при оподаткуванні операцій з передачі та придбання прав на нематеріальні об’єкти, а також до порушення в деяких випадках принципу призначення при оподаткуванні таких операцій ПДВ: місце споживання послуг; резидентність особи, яка споживатиме послуги. Отож, поняття „місце вчинення операцій, що підлягають оподаткуванню” взагалі не використовується у даному законодавчому акті.

Відсутність у чинному законодавстві України чіткості стосовно визначення місця вчинення операцій з нематеріальними активами дає можливість безпідставно відносити такі операції до експортних,

що призводитиме до надлишкового витрачання бюджетних коштів, пов'язаного з виплатою відшкодування з бюджету технологій. І навпаки – необґрунтоване звуження бази оподаткування, зумовлене не віднесенням тих чи інших операцій з передачі прав на нематеріальні активи до операцій з надання послуг на території України, призведе до зменшення надходжень до бюджету. Абзац 5 підпункту 3.2.8. Закону України „Про податок на додану вартість” визначення передання товарів, робіт та послуг на баланс платника податку для здійснення спільної діяльності як їхній продаж. Однак як показує досвід операція передачі майна в цьому випадку не спричиняє передачі права власності на нього платнику податку. Таким чином, ця норма не відповідає визначенню „продаж товарів”, викладеному в пункті 4 статті 1 цього ж Закону України і даний абзац необхідно виключити з підпункту 3.2.8.

Аналіз чинної системи оподаткування дають змогу зробити висновок щодо складності застосування цієї системи на підприємствах і наявності значної кількості недоліків у ній, зокрема:

- податкове законодавство дуже велике за обсягом
- податкове законодавство заплутане, складне для розуміння, містить багато суперечностей, при цьому офіційні тлумачення – переважно не на користь платника податків.
- постійні зміни в податковому законодавстві відволікають бухгалтерів, управлінців, на вивчення цих змін, потребують великих витрат на їх публікацію та тлумачення, збільшують імовірність помилок, при цьому кожна нова зміна, крім поліпшення, щось і погіршує або не враховує.

Кількість різних податків невиправдано завищено; насамперед це стосується відрахувань на соціальні заходи, які набагато простіше установити у вигляді єдиного соціального збору, який потім розподіляти між різними соціальними фондами, замість трудомістких розрахунків на кожному підприємстві за щоразу змінюваними ставками.

Тому для оптимізації податкового законодавства необхідно зменшити його обсяги, зробити зрозумілішим, чіткішим та прозорішим, взаємопов'язати положення різних законів, жорстко

підходити до ступеня грамотності і професіоналізму підготовлених законопроектів. Це вимагає затвердженню єдиного Податкового кодексу замість усіх чинних законів, а метою його розробки має стати поліпшення становища платника податків. Обов'язковим є також урахування вимог бухгалтерського обліку, який сьогодні ведеться за міжнародними стандартами, вивіреними практикою і часом.

Отже, існуючі проблеми взаємодії податкового обліку з бухгалтерським, організації та ведення податкового обліку зумовлені перш за все недосконалістю законодавства, його постійною зміною, відсутністю чіткої ціленаправленої політики в галузі оподаткування. Удосконалення законодавчої бази – перший крок на шляху до гармонізації податкового та бухгалтерського обліку.

Література

1. Закон України „Про оподаткування прибутку підприємств” від 22 травня 1997 року № 238/97-ВР з усіма змінами і доповненнями;
2. Ловінська Л.Г. „Методологічне, методичне та організаційне забезпечення складання податкової звітності в Україні”//Фінанси України. -№10.-2004 р.
3. Гарасим П.М., Журавель Г.П., Хомин П.Я. Податковий облік на підприємствах: Навчальний посібник. - К.: ВД „Професіонал”, 2004.- 448 с.
4. Сердюк В.М. Податковий облік: Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2005. -312с.
5. Мурашко О. Податковий облік і його узгодженість з фінансовим обліком // Бухгалтерський облік і аудит. - 2003. - № 3. - с. 50-53
6. Адамик О.В. Способи формування в обліку податкового зобов'язання з податку на прибуток // Економіка. Фінанси. Право. - 2002. - № 1. - С. 20
7. Закон України „Про систему оподаткування” від 25.06.1991 р. із змінами, внесеними Законом України від 18.11.2003 № 1271 –IV
8. Бутинець Ф.Ф. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник для вузів. - Житомир: ЖГП, 2005,- 640 с.

ГЛАДЧУК Г. Г., *аспірант**

Київський національний університет
ім. Т. Шевченка

ПРОБЛЕМИ РОЗМЕЖУВАННЯ ВИТРАТ НА ФОРМУВАННЯ СОБІВАРТОСТІ СИРОВИНИ ТА ВИТРАТ ВИРОБНИЦТВА НА ПІДПРИЄМСТВАХ-ВИРОБНИКАХ СТІНОВИХ МАТЕРІАЛІВ

Розглядається розмежування господарських процесів постачання та виробництва і об'рунтовується необхідність віднесення витрат першого процесу до заготівельних витрат на підприємствах виробників стінових матеріалів Чернівецької області з метою підвищення достовірності залишків сировини та незавершеного виробництва.

Differentiating of economic processes of supply and production is examined and the necessity of taking of charges of the first process is grounded to the purveying charges on the enterprises producers of wall materials of the Chernivtsi region, area with the purpose of increase of authenticity of tailings of raw material and uncompleted production.

В ряді галузей промисловості, в яких об'єктом обліку витрат є не виріб, а технологічний або виробничий процес, існують підприємства, де за об'єкт обліку взяті окремі процеси, і підприємства, де враховується весь виробничий процес в цілому. В літературі ці підприємства зазвичай відносяться до підприємств з попередільним або простим методом обліку витрат і калькулювання собівартості продукції. Оскільки за основу класифікації беруть об'єкт обліку витрат, найбільш обґрунтованим поділом підприємств буде розмежування на дві групи за ступенем деталізації обліку виробничого процесу. При цьому до груп підприємств, що враховують витрати по процесах, будуть відноситися ті з них, на

* Науковий керівник – Швець В.Г., доктор економічних наук, професор.

яких весь виробничий процес в обліку поділяється на окремі технологічні процеси, стадії процесу або технологічні операції, але чи варто ці витрати відображати як витрати виробництва?

Різні аспекти цієї проблеми знайшли відображення в роботах провідних вчених економістів України: Ф.Ф.Бутинця, С.Ф.Голова, В.О.Ластовецького, В.Г.Швеця. Однак вони нерідко обмежувалися в основному розробками методик обліку витрат на принципах нормативного методу в системі бухгалтерського обліку з використанням порівняно невеликого кола напрямків групування витрат. В той же час перехід вітчизняних підприємств на нові умови господарювання зумовив перегляд положень та розробки нових підходів до питань обліку виробничих витрат, їх глибокого осмислення та наукового обґрунтування щодо доцільності практичного застосування у конкретній галузі з урахуванням її специфічних особливостей. В числі основних проблем подальшого розвитку управлінського обліку на підприємствах виробників стінових матеріалів велике значення мають питання створення сучасної системи формування витрат виробництва і контролю за рівнем собівартості продукції, класифікації і групування витрат виробництва по різним ознакам, застосування різних методів обліку і розрахунків відшкодування витрат виробництва, що відносяться до собівартості продукції, методів калькулювання собівартості продукції і організації системного виявлення виробничо-фінансових результатів.

Метою статті є визначення шляхів розмежування витрат, пов'язаних з формуванням вартості запасів сировини та витрат виробництва.

Системи і моделі виробничого обліку формуються під кутом задоволення типових цілей – запитів менеджерів. Вони повинні виражати визначений взаємозв'язок прийомів і способів узагальнення витрат по складу, змісту, призначенню, місцям виникнення і центрам відповідальності, по видам продукції або робіт, їх однорідним групам, роздрібним частинам виробів, напівфабрикатам і способам контролю за використанням виробничих ресурсів. Сучасні моделі обліку підрозділяються на

два основних види: позамовну і попроцесну. Існують різновидності цих систем: облік витрат по поточним нормам, відкоригований на суми відхилень; паралельний облік фактичних і нормативних витрат; облік часткових і повних; фактичних і нормативних витрат. В літературі ці підприємства зазвичай відносяться до підприємств з попередільним або простим методом обліку витрат і калькулювання собівартості продукції. Деякі автори поділяють їх на однопередільні та загальновиробничі. На підприємствах виробників стінових матеріалів застосовується попроцесний метод обліку з окремими елементами нормативного обліку і калькулювання собівартості продукції, який полягає в тому, що витрати на виробництво, починаючи з підготовки, добування корисних копалин, обробки або виходу кінцевої продукції, враховуються в розрізі технологічних переділів виробничого процесу та поєднує у собі особливості притаманні як позамовному, так і попередільному методу. Так, з одного боку, продукція підприємства, на якому застосовується цей метод, може бути одночасно об'єктом обліку витрат і об'єктом калькулювання, а з іншого – випуск такої продукції носить масовий, хоча, як правило, однорідний характер. Однак необхідно мати на увазі, що такі методи обліку витрат на виробництво можливо використовувати лише на підприємствах, які знаходяться „на кар'єрі”, але є ряд підприємств, які розміщені в межах міста, або, іншими словами, на певній відстані від кар'єру, тому для безперебійної роботи підприємства їм необхідно створювати запаси сировини на території підприємства. Тоді виникає питання: витрати на добування сировини – це витрати першого процесу, тобто витрати виробництва, чи валові витрати, що формують собівартість сировини, котра через певний проміжок часу буде списана за методом середньозваженої вартості на витрати виробництва? У відповідності до ПБО 9 „Запаси”, „запаси - активи, які: утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством” [1], та ПБО 16

„Витрати” „до складу прямих матеріальних витрат включається вартість сировини та основних матеріалів, що утворюють основу виробленої продукції, купівельних напівфабрикатів та комплектуючих виробів, допоміжних та інших матеріалів, які можуть бути безпосередньо віднесені до конкретного об'єкта витрат [2], а звідси, витрати на добування сировини, яка складається в бурти на території заводу з терміном вилежання від 6 до 12 місяців, не можуть в бухгалтерському обліку відображатися як витрати виробництва, адже це витрати, понесені з формуванням первісної вартості даного виду запасів. Тому цегельним заводам, що формують запаси сировини в буртах запропоновано ввести субсубрахунок 2011 „Сировина”.

Собівартість сировини складається із затрат по добуванню, включаючи витрати на геологорозвідувальні і вскришні роботи і витрати по її транспортуванню до місця призначення. В даному випадку витрати по добуванню сировини слід обліковувати на дебеті субрахунку 2011 „Сировина”, що систематизується по таким статтям: гірничопідготовчі роботи; паливо технологічне і рухома енергія; основна заробітна плата виробничих працівників; додаткова заробітна плата виробничих робітників; нарахування на заробітну плату.

Таблиця 1
Господарські операції, пов'язані з формуванням собівартості сировини на цегельних заводах, які формують запаси сировини у буртах

опер	іс осподарско операці	Кореспонденція рахунків	
		е	Кред
	арохована арфна п а а рфн ка о прац в каррі		
	п сано па внас ні а еріа на ехніку о прац в каррі		
	ароховано а ор аці ав о транспор у о прац в каррі		
	ро ено нарахування на арі ну п а у нараховану працівн ка карру		
	п сано а пасніс н на по ю ре он		
	ідо ра ення в ра по переве енн с ров н кар ру на ер орі аводу		
	ідо ра ення в ра на у еп е ну р ів		

В складі шихти сировина становить 82-87%, отже її собівартість значною мірою впливає на собівартість продукції. На підприємствах даної галузі необхідне чітке розмежування сировини від технологічних матеріалів і тому важливим буде введення нового субрахунку 2011 „Сировина”, який буде узагальнювати витрати по формуванню собівартості сировини (Табл. 1).

Отже, на цегельних заводах, що формують запаси сировини в буртах витрати, понесені у зв'язку зі створенням запасів сировини не можна обліковувати як витрати виробництва, а процес видобування глини в кар'єрі не може розглядатись як один із технологічних процесів, а звідси процес добування, перевезення та буртування сировини є процесом постачання так як процес постачання являє собою стадію кругообороту, на якій гроші перетворюються в засоби виробництва і ресурси праці, в результаті чого підприємство забезпечується матеріальними ресурсами, а об'єктами обліку при цьому є витрати на придбання засобів і ресурсів, обсяг їх заготівлі, розрахункові операції з постачальниками.

Проблема визначення методів обліку витрат на виробництво стінових матеріалів та розмежування господарських процесів ґрунтується на вимогах і завданнях, висунутих перед теорією і практикою господарювання новими економічними методами управління з позиції системного підходу дослідженого питання обліку матеріальних витрат і калькулювання собівартості продукції підприємств промисловості будівельних матеріалів в період їх функціонування. Такий підхід дозволить отримати наступні результати, що матимуть певну наукову новизну:

- уточнять економічне групування і склад витрат як передумов удосконалення обліку і контролю витрат виробництва і впровадження національного стандарту обліку витрат;
- розроблять рекомендації щодо поліпшення обліку прямих і непрямих витрат за місцями виникнення і центрами відповідальності;
- розкриють соціально-економічну сутність витрат на формування собівартості сировини та розроблять принципи

- системи управління даними витратами як об'єкта управлінського обліку в умовах реформування економіки;
- будуть об'рунтовані доцільність використання в практиці обліку і управління витратами підприємств-виробників стінових матеріалів регіону та України в цілому прогресивних систем обліку витрат виробництва країн ринкової економіки;
- визначаться шляхи вдосконалення обліку витрат, понесених підприємством у зв'язку з видобутком, доставкою та зберіганням сировини;
- будуть досліджені на основі економіко-математичних методів вплив факторів, що визначають обсяг і структуру витрат та ефективність їх використання.

Практичне значення результатів таких досліджень полягає в розробці та обґрунтуванні конкретних рекомендацій щодо вдосконалення обліку витрат виробництва і калькулювання собівартості продукції промисловості будівельних матеріалів, зокрема підприємств-виробників стінових матеріалів. Їх застосування дозволить покращити якість облікової інформації, а отже, вдосконалити практику управління витратами, привести методику управління витрат і калькулювання собівартості на підприємствах-виробниках стінових матеріалів Чернівецької області у відповідність до сучасних вимог господарювання, міжнародних та національних стандартів.

Процес регулювання витрат і їх відповідність доходам визначається системою обліку собівартості і калькулювання продукції.

Визначення методів обліку витрат на виробництво стінових матеріалів дає можливість:

- визначити правильність формування собівартості продукції;
- контролювати за ефективністю витрачання природних, матеріальних, трудових і фінансових ресурсів;
- проаналізувати виробничі витрати досліджуваного підприємства;
- вказати на шляхи зменшення відхилень в умовах управління матеріальними витратами на підприємствах виробників стінових матеріалів.

Література

1. Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 9 „Запаси”, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 20 жовтня 1999 року №237
2. Положення (Стандарт) бухгалтерського обліку 16 „Витрати”, затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 року №318
3. Бутинець Ф,Ф., доц. Н. М. Малюга Бухгалтерський облік: облікова політика і план рахунків, стандарти і кореспонденція рахунків, звітність. - Житомир: ПП „Рута”. - 2000.-480с.
4. Голов С.Ф. Єрімеєнко В.І. Фінансовий та управлінський облік: - К.: ТОВ „Автоінтерсервіс”,1996.-544с.
5. Голов С.В. Управленческий бухгалтерский учет.-К.: скарбы,1998.-384с.
6. Ластовецький В. О. Виробничо-комерційний облік і внутрішньогосподарська (управлінська) звітність за центрами витрат і відповідальності. - Чернівці: Місто, 2003. - 156 с.

ЛУЧИК М. В., студентка*

Подільський державний аграрно-технічний університет

ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ

У статті розглянуті засади фінансової діяльності та інвестиційної привабливості в умовах виробництва конкурентоспроможної продукції у сільськогосподарських підприємствах.

Побудова ринкової моделі економіки зумовлює необхідність дослідження фінансів підприємств, складовою яких є інвестиційна діяльність. В умовах кризового стану розвитку та низького рівня фінансової забезпеченості рівень інвестиційної привабливості сільськогосподарського виробництва є недостатнім. Тому проблеми підвищення інвестиційної привабливості потребують вирішення на державному рівні, розробки і впровадження комплексу організаційно-економічних заходів.

Теоретичною і методологічною основою дослідження є спостереження, аналіз, порівняння та монографічний метод. Проблема регулювання інвестиційної діяльності в сільському господарстві була і є у центрі уваги українських та іноземних економістів. В умовах ринкових відносин ці питання знайшли своє відображення у працях іноземних та вітчизняних вчених: Дж. М. Кейнса, І. Фішера, Я. К. Білоуська, О. М. Голованова, М. Я. Дем'яненка, Д. П. Доманчук, І. Й. Дороша, М. І. Кіселя, М. М. Кропивки, Я. Д. Крупки, І. І. Лукінова, П. Т. Саблука та інших.

Однак, на наш погляд в їх працях недостатньо розглянута проблема механізму державної підтримки інвестування, зокрема у сільськогосподарських підприємствах у сучасних умовах.

* Науковий керівник – Доманчук Д.П., доктор економічних наук, професор.

Відомо, що важливим стратегічним напрямом формування та реалізації інвестиційної привабливості економіки держави, регіона, окремого підприємства є їх ринкова трансформація. Зростання інвестиційної привабливості на ринку розвитку підприємницької діяльності дозволяє формувати успішні засади ринкової економіки, стійкий їх економічний розвиток. Поряд з цим зростання інвестицій дозволяє прискорити процес ринкової трансформації аграрного сектору в цілому. Досвід передових сільськогосподарських підприємств свідчить, що вкладання капіталу у сільське господарство прискорюється там, де є відповідні умови розвитку ринкових відносин, і перш за все, вільна підприємницька діяльність. Про динаміку інвестицій в основний капітал в Україні можна аналізувати на основі даних табл. 1.

Таблиця 1

Ріки	Освоєно інвестицій в основний капітал			Індекс інвестицій в основний капітал відсотків до попереднього року
	абсолютні суми в млрд грн	в частині державного бюджету в млрд грн	в частині приватних підприємств в млрд грн	
2000	125,254	5,0	10,5	100
2001	125,254	5,0	10,5	100
2002	125,254	5,0	10,5	100
2003	125,254	5,0	10,5	100
2004	125,254	5,0	10,5	100
2005	125,254	5,0	10,5	100
2006	125,254	5,0	10,5	100

Дані табл.1 свідчать, що у 2006 році порівняно з 2000 роком інвестиції в основний капітал зросли до 125254 млн. грн. або в 5,3 рази більше. Однак доля державного бюджету до загальних обсягів інвестицій в основний капітал складала 5,0-7,0% і тільки у 2004 році складала 10,5%. Незначні коливання індексів інвестицій в основний капітал, відсотків до попереднього року.

В процесі ринкової трансформації аграрного сектора значні зміни виникли з інвестиціями, залученими у сільськогосподарські підприємства. Про введення в дію окремих об'єктів сільськогосподарського призначення та потужностей харчової промисловості можна проаналізувати з даних табл.2.

З наведених даних табл.2 бачимо, що у 2006 році число введених тваринницьких приміщень, включаючи механізовані ферми, зменшилось порівняно з 2000 р. Так, кількість місць для ВРХ у 2006 році порівняно з 2000 роком зменшилась у 1,5 раза, а для свиней - збільшилось у 2,0 рази. Відмічено внесення незначних вкладень з зрошування та осушення землі. За цей же період спостерігаються незначні збільшення потужностей виробництва м'яса та сиру відповідно з 31,1 і 5,0 т за зміну у 2000 р. до 36,0 і 20,3 у 2006 р.

Таблиця 2

Введення в дію окремих об'єктів сільськогосподарського призначення та потужностей харчової промисловості

Рік	Число місць для ВРХ	Число місць для свиней	Потужність виробництва м'яса (т)	Потужність виробництва сиру (т)	Число приміщень	Число місць для ВРХ	Число місць для свиней	Потужність виробництва м'яса (т)	Потужність виробництва сиру (т)	Число приміщень
2000	31,1	5,0	31,1	5,0	31,1	31,1	5,0	31,1	5,0	31,1
2001	31,1	5,0	31,1	5,0	31,1	31,1	5,0	31,1	5,0	31,1
2002	31,1	5,0	31,1	5,0	31,1	31,1	5,0	31,1	5,0	31,1
2003	31,1	5,0	31,1	5,0	31,1	31,1	5,0	31,1	5,0	31,1
2004	31,1	5,0	31,1	5,0	31,1	31,1	5,0	31,1	5,0	31,1
2005	31,1	5,0	31,1	5,0	31,1	31,1	5,0	31,1	5,0	31,1
2006	36,0	20,3	36,0	20,3	36,0	36,0	20,3	36,0	20,3	36,0

Потужності з виробництва продукції незбираного молока за відповідний період скоротились у 2,3 рази, олії- 48 разів, фактично повністю скоротилось виробництво плодоовочевих консервів.

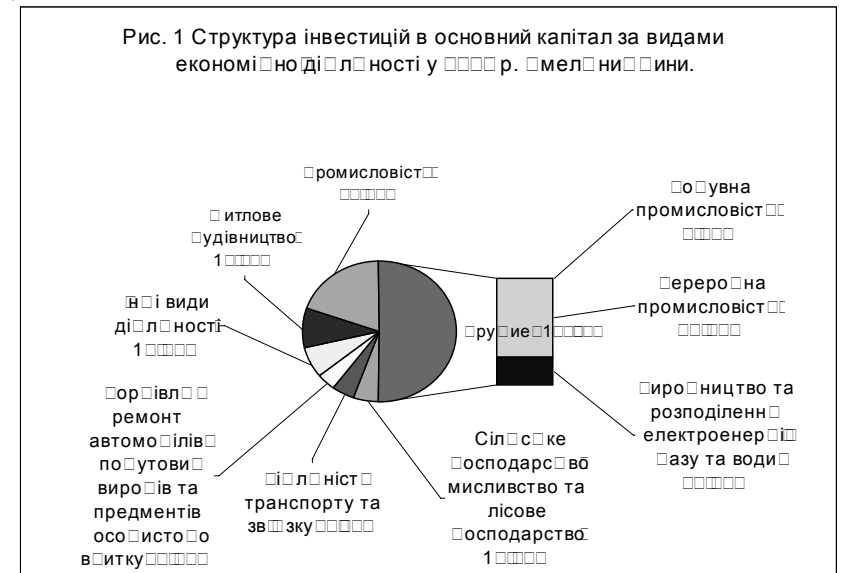
Дослідження свідчать, що значні обмеженості внутрішніх ресурсів країни потребують вирішення проблем залучення іноземних інвестицій, що дозволило створити відповідні джерела матеріально-технічного та фінансового забезпечення агропромислового комплексу. Так, за даними Національного наукового центру

„Інституту аграрної економіки УААН”, потенційне щорічне залучення в АПК іноземних івестицій може досягти 300 млн. долларів США, зокрема в 2006-2010 рр. – 700-800 млн. долларів США. Все це, безумовно, забезпечило б відповідні масштаби і темпи структурної перебудови через розвиток ринкових відносин і органічну інтеграцію національних ринків у міжнародні.

Аналіз інвестицій в основний капітал на одну особу в розрізі окремих регіонів показує, що тут існують значні коливання. Так, якщо у фактичних цінах на одну особу у 2006 р. в середньому по Україні інвестиції в основний капітал склали 2687,7 грн., то в таких регіонах як Тернопільська, Житомирська, Сумська областях вони склали на одну особу тільки 1098,1-1239,0 грн., що менше майже у три рази, ніж в середньому для України. А у таких регіонах як Дніпропетровська, Київська, Одеська, Полтавська, Харківська області, інвестиції на одну особу були значно більшими порівняно з середніми показниками.

Безперечно, що основними чинниками інвестиційної привабливості АПК в регіонах є відносно вищий, порівняно з іншими регіонами, рівень приватизації сільськогосподарських підприємств та підприємств системи агробізнесу, наявність кваліфікованої незайнятої, а тому дешевої робочої сили та інше. Нами досліджена Хмельницьчина - середній регіон, який на 80% відповідає таким основним чинникам інвестиційної привабливості в АПК. Регіон з виробництва основних видів сільськогосподарської продукції займає 4-5 місце в Україні, має вигідне географічне положення, забезпечений кваліфікованими працівниками. Однак рівень інвестиційної привабливості у регіоні незначний, а, саме, середні обсяги інвестицій в основний капітал на одну особу у 2006 р. склали 1521,1 грн. Структуру інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності у 2006 р. цього регіону можна проаналізувати з даних рис. 1.

Дані рис. 1. свідчать, що у Хмельницькій області у 2006 р. найбільшу питому вагу у структурі займали інвестиції у промисловість (39,3%). Інвестиції у сільське господарство, мисливство та лісове господарство склали тільки 10,7%.

В цілому у переробну промисловість було вкладено 74,0% інвестицій. Це свідчить про те, що даний регіон за темпами вкладення інвестицій в основний капітал, зокрема, у сільське господарство, займає одне із останніх місць.

В умовах ринкових відносин переорієнтації виробництва з метою випуску дешевої та конкурентноспроможної продукції необхідно удосконалювати механізм здійснення фінансового інвестування, зокрема у галузі сільськогосподарського виробництва, де низька питома вага інвестицій в основний капітал.

Література

1. Володін С. А. Інноваційний розвиток аграрної науки – К.: 2006. – 400 с.
2. Крупка Я. Д. Прогресивні методи оцінки та обліку інвестиційних ресурсів. – Тернопіль. Економічна думка, 2000. – 354 с.
3. Іваницька Г. Б. Ефективність іноземних інвестицій в АПК. – Тернопіль. 2002.- 20 с.

4. Унят А. В. Фінансовий аналіз інвестиційної привабливості проектів. - Тернопіль, 2002.- 19 с.

СТЕПАНЮК Н. А., *викладач*

Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ СКЛАДОВІ АГРАРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Розглянуто економічні та екологічні складові аграрного потенціалу Рівненського регіону. Проведено аналіз формування фермерських підприємств.

The economic and ecological constituents of agrarian potential of the Rivnenskogo region are considered. The analysis of forming of farmer enterprises is conducted.

Ефективність функціонування будь-якого аграрного формування в тривалій перспективі напряму залежить від стійкості його розвитку, яка визначається здатністю системи зберігати цілісність і відтворювати свої властивості при прогнозованих коливаннях зовнішніх і внутрішніх умов господарювання.

Слід зазначити, що можливість залучення в процес виробництва абсолютно всіх наявних ресурсів при дотриманні їх оптимальних пропорцій забезпечує граничну ефективність використання

Нарощування ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств є базисом створення умов їх стійкого розвитку. Формування цього базису відбувається в двох площинах. З одного боку, це зростання рівня ресурсозабезпеченості господарюючих суб'єктів і оптимізація ресурсних пропорцій, що забезпечують створення потенційно ефективних виробничих систем підприємств. З другого боку - вдосконалення системи організаційно-економічних відносин, що забезпечують реалізацію об'єктивно діючих економічних законів.

За роки незалежності України на селі здійснені глибокі структурні реформи, докорінно перебудовані земельні і майнові відносини, створені організаційно-правові структури ринкового типу

на основі приватної власності на землю і майно індивідуальної, сімейної і колективної форм організації праці. Однак ці надзвичайно важливі процеси вимагають постійної державної підтримки і стимулювання [1, с.181].

Така необхідність спричинена як об'єктивними особливостями функціонування сільського господарства, відставанням вітчизняного сільського господарства порівняно з розвинутими країнами за технологічним рівнем виробництва, так і потребою у вирішенні специфічних проблем українського аграрного сектора, нагромаджених за роки пострадянського розвитку [2].

Однак очевидно, що в умовах обмеженості бюджетних коштів перед державою постає завдання найбільш ефективного їх використання у всіх напрямках, у тому числі й щодо вироблення найбільш ефективної аграрної політики.

Окремим аспектам теорії економіки, організації, управління і регулювання природокористування присвячені праці вітчизняних та зарубіжних учених і фахівців. Серед них виділяються дослідження М.Т. Агафонова, О.Ф. Балацького, С.А. Генсирука, К.Г. Гофмана, М.І. Долішнього, С.І. Дорогунцова, В. Леонтєва, М.Ф. Реймерса, В.Г. Сахаєва, В.М. Трегобчука, Т.С. Хачатурова, М.А. Хвесика, К.С. Харичкова та інших.

Ми здійснили спробу визначити складові аграрного потенціалу Рівненського регіону для забезпечення еколого-економічної безпеки.

Інтеграція аграрного сектора в ринок супроводжується формуванням кількісно та якісно нових продуктивних сил, трансформації структури виробництва, складу та зайнятості сільського населення. Вирішення проблеми ефективної регіональної політики щодо аграрного сектора вимагає нового методологічного підходу, де мають бути закладені наступні критерії:

- конкурентноздатне раціональне використання аграрного природно-ресурсного та виробничого потенціалу;
- максимально ефективного використання трудового потенціалу;
- ефективна фондвідача;
- збалансованість попиту - пропозиції на ринку;

- покращення екологічного стану природних ресурсів економічно вигідним шляхом;
- збільшення експортних можливостей регіону.

Ефект, який суспільство отримуватиме від трансформації відносин власності і господарювання, на сьогодні є надзвичайно необхідним, хоча поки що загального приросту від цього не досягнуто.

Вирішення таких, поставлених самим життям проблем потребує виваженого методологічного підходу, конкретизованого стосовно регіональної специфіки соціально-економічного механізму реалізації і всесторонньої оцінки набутого практичного досвіду трансформації колективних і державних форм господарювання в нові, більш ініціативні та результативні підприємницькі структури і види діяльності, господарські товариства (союзи) й агрокооперативні та агропромислові утворення, корпорації, фермерські господарства, агрофірми тощо.

Дослідження приватизаційних процесів на селі повинні здійснюватись на комплексній основі з урахуванням особливостей кожного регіону країни. При цьому важливо детально враховувати фактори економічного, соціального, політичного і психолого-побутового характеру, а також фізичної здатності частини сільського населення до приватного ведення сільськогосподарського виробництва. Ігнорування хоча б одного з цих факторів може завдавати економічної і соціальної шкоди, негативно позначатися на результатах господарювання всього АПК.

Слід мати на увазі, що в Україні історично склалися регіональні зони торгового землеробства і тваринництва стосовно до природнокліматичних умов.

Ознайомлення з окремими аспектами соціально-економічного розвитку Рівненської області дозволяє з'ясувати найголовніші особливості формування аграрного потенціалу регіону.

Агропромисловий комплекс Рівненщини представлений близько 900 підприємствами харчової промисловості, агросервісними підприємствами і організаціями, у тому числі 268 переробними. У процесі реформування АПК в області створено 670 агроформувань, з них 564 фермерських господарства.

Земельний фонд Рівненської області станом на 1.01.2006 року складає 2005,1 га, з них 936,1 тис. га (46,7%) займають сільськогосподарські угіддя, що свідчить про високий рівень сільськогосподарської освоєності земель.

В області здійснено приватизацію земельних ділянок в межах населених пунктів, в результаті 290,7 тис. громадян (94,8%) приватизували понад 430 тис. земельних ділянок для ведення особистого селянського господарства та інших потреб.

Значна частина земель здаються в оренду. Але, на жаль, строки оренди земельних часток (паїв) є не довготерміновими, в основному 4 -5 років (46%).

Загальна площа земель в користуванні сільгосптоваровиробників в 2006 році зменшилась на 34,7 тис. га внаслідок отримання власниками сертифікатів права на земельну частку (пай) земельних паїв в натурі (на місцевості) та передачі лісів колишніх колективних сільськогосподарських підприємств із земель запасу місцевих рад новоствореним сільськогосподарським агроформуванням [3].

Проведений аналіз екологічного стану земель, свідчить, що у зв'язку з різким зменшенням внесення органічних та мінеральних добрив, фактичним призупиненням вапнування кислих ґрунтів, не впровадженням протиерозійних та інших заходів, активізувалися всі напрями деградаційних процесів. В той же час використання у великій кількості пестицидів та інших хімічних препаратів разом з промисловим і радіаційним забрудненням може ще більше ускладнити екологічну ситуацію, знизити відтворювальну здатність біосфери та екологічну стійкість агроландшафтів.

На сьогодні загострилася проблема з балансом поживних речовин та гумусу, зростає рівень кислотності ґрунтового покриву, а також інтенсивність ерозійних процесів. Отже, розвиток різних форм власності та господарювання на землі без суворого і надійного державного екологічного та митного контролю за ввезенням небезпечних відходів призводять до споживацького ставлення до землі.

Обов'язково необхідно законодавчо врегулювати терміни перебування сільськогосподарської землі в оренді врахувавши типи ґрунтів та сівозміни.

За 2000 – 2006 рр. на землях сільськогосподарських підприємств створено 1784 га захисних лісонасаджень на ярах, балках, пісках. Захисні лісонасадження створені за рахунок коштів державного бюджету силами державних та міжгосподарських лісгосподарських підприємств.

Рівненщина у числі інших регіонів включена до програми розвитку ООН, згідно з якою область і обласний центр отримують чималі інвестиції, зокрема, для будівництва очисних споруд, розширення русла ріки Устя, розвитку малого і середнього бізнесу. З точки зору екологічно збалансованого соціально-економічного розвитку ця обставина може розглядатися як досить позитивне явище. Адже одночасно передбачається і посилення ділової активності, і здійснення запобіжних заходів у сфері охорони довкілля.

В економіку області в 2006 році було залучено майже 45 мільйонів доларів іноземних інвестицій, використано 38 млн. грн. коштів державного інноваційного фонду, що дало можливість ввести в дію і наростити потужності першої в Україні сірникової фабрики, реалізувати ряд інших важливих для економіки краю проектів [3].

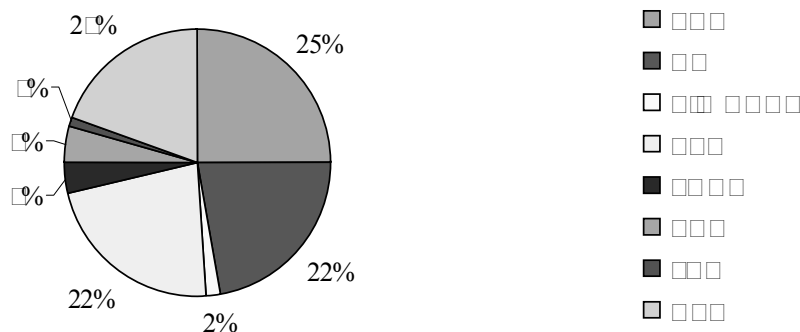
Як і по всій країні в регіоні існує проблема зайнятості працездатного населення. Найвищий рівень безробіття станом на вересень 2006 року був зареєстрований в Рівненській і Тернопільській областях (4,5%), найнижчий - в Києві (0,4%) [3].

За статистичними даними область належить до менш забруднених з точки зору забруднення атмосферного повітря в Україні – у розрахунку на квадратний кілометр тут викиди становлять 1,9 тонни, тобто майже у 3 рази менше, ніж у середньому по Україні. Скидання забруднених стічних вод становить 28,0 млн. куб. метрів на рік, з яких лише 0,4 відсотки – без очищення, що є позитивним явищем.

Для порівняння: в цілому по Україні ці показники становлять відповідно 3920 млн. куб. метрів і 19,1 відсотка, тобто забезпеченість очисними спорудами у Рівненській області є цілком достатньою. Гірший стан справ зі зберіганням токсичних відходів у сховищах. На сьогодні їх в області накопичилося понад 16 млн. тонн [4].

Таблиця 2

Кількість фермерських господарств в Рівненській області, 2006 рік

Положення Земельного Кодексу, державні законодавчі акти про право власності на землю та інші повинні глибоко враховувати особливості окремих регіонів (щільність населення, оціночні показники якості і вартість сільськогосподарських угідь, рельєф місцевості, лісистість, водозабезпеченість тощо).

Потребують повнішого відображення в земельному законодавстві різні аспекти здійснення земельної реформи, в т. ч. диференційованого врахування місцевих умов, особливостей розміщення сільських і міських поселень, промислових і природоохоронних територій, транспортних артерій, рекреаційних зон та інші. Особливо важливо, щоб діючі закони про землю були достатньо повними і чіткими для розуміння, не допускали їх вільного трактування з боку місцевих органів влади, судів, управлінських органів і всіх землевласників і землекористувачів.

Література

1. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015) „Шляхом Європейської інтеграції” / Авт. кол.:

А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін.; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань Європ. інтегр. України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.;

2. Перспективи розвитку аграрного сектору України після вступу до СОТ (Матеріали до другого засідання Спільної парламентсько-урядової комісії з інтеграції України до Світової організації торгівлі) // <http://www.wto.inform.org.ua/attach/materials%20>;

3. <http://www.rivne.com>;

4. www.rivne.org.

КОСМИНКО М. В., асистент

Буковинська державна фінансова академія

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМНОГО (ФІНАНСОВОГО, УПРАВЛІНСЬКОГО, ПОДАТКОВОГО) ОБЛІКУ НЕЗАВЕРШЕНОГО ВИРОБНИЦТВА

В статті приділено значну увагу організації бухгалтерського та оперативного обліку незавершеного виробництва як класифікаційної групи запасів, визначено його місце та значення в калькуляційному процесі.

The given article pays much attention to the organization of the accounting and operating accounts of semi finished production as a classified group of the funds, also it is defined the place and importance in the calculation process.

Незавершене виробництво та напівфабрикати як елементи виробничого процесу в промисловості та об'єкти обліку традиційно є предметом економічних досліджень. Розвиток економічних відносин та технічного рівня виробництва визначив етапи та аспекти наукових досліджень цієї економічної категорії. Так, у 30-тих роках зростання промислового виробництва та необхідність його наукової організації зумовили науковий інтерес до проблем планування незавершеного виробництва та оптимізації його розмірів. Середина ХХ сторіччя визначається спрямуванням досліджень на аналіз функціональних можливостей різних методів документування, оцінки та калькулювання незавершеного виробництва. Сучасні науковці вважають суттєвим питання оптимізації обліку незавершеного виробництва для цілей об'єктивного визначення собівартості продукції.

Питання обліку незавершеного виробництва та напівфабрикатів в своїх працях досліджували і такі фахівці як І.А. Басманов, П. Савічев, П.С. Безруких, Д.У. Бікулова, О.С. Бородін, М.Д. Дейнека, О.М. Кашаєв, І.Г. Сустретова, М.В. Кужельний, Л.С. Логінов, А.Ш. Маргуліс,

В.Ф. Палій, І.І. Поклад, С.С. Сатулбадін, В.П. Савін, В.В. Сопко, С.А. Стуков, М.Г. Чумаченко. Як правило, вказані науковці вважають суттєвим питання оптимізації обліку незавершеного виробництва та напівфабрикатів як фактора об'єктивного калькулювання собівартості продукції, робіт, послуг.

Аналіз наукових праць, предметом яких є незавершене виробництво, приводить до висновку про те, що існує декілька аспектів його розгляду, і в більшості робіт відсутній системний підхід до його вивчення. Зазначена проблема посилюється з відокремленням як складових облікової системи фінансового, управлінського та податкового видів обліку.

Комплексне дослідження незавершеного виробництва як облікового об'єкту, теоретичне обґрунтування та науково-прикладна розробка напрямків удосконалення обліку та оцінки незавершеного виробництва має велике значення як для теорії, так і для облікової практики.

На підставі аналізу науково-методичної літератури, нормативних документів та фахової преси, можна зробити висновок про неоднозначність тлумачення незавершеного виробництва як економічної категорії. Пов'язане це, в першу чергу, з тим, що інформація про стан незавершеного виробництва є необхідною для різних ланок управління підприємством. Крім того, всі існуючі визначення характеризують лише конкретну функцію незавершеного виробництва, а для з'ясування значення та сутності цієї категорії їх необхідно розглядати комплексно.

В сучасних умовах посилюється значення незавершеного виробництва: якщо традиційно цей показник впливав на оборотність коштів, формування фактичної собівартості готової продукції, комплектність виробництва та ритмічність випуску продукції, то сьогодні незавершене виробництво впливає також на розмір корегування валових витрат на суму приросту (убутку) матеріальних ресурсів, а також на прийняття управлінських рішень, зокрема при обґрунтуванні цінової політики.

В економічній літературі на практиці традиційне відокремлення в складі господарського обліку трьох його видів: оперативного,

бухгалтерського та статистичного. Але реалії нових умов господарювання зумовили стійку тенденцію до поділу бухгалтерського обліку на фінансовий і управлінський. Деякі вчені відокремлюють також і виробничий облік. Посилення фіскальний акцентів податкової політики призвело до виникнення в Україні ще одного виду обліку – податкового.

В умовах відсутності єдності поглядів на систему обліку намітилася негативна тенденція спрощеного підходу до його ведення, що відноситься і до незавершеного виробництва та напівфабрикатів як традиційного облікового об'єкту. Тому, на нашу думку, сьогодні необхідним є визначення місця і ролі таких категорій для кожного виду обліку (оперативного, бухгалтерського, фінансового, управлінського, виробничого та податкового).

Одна з найбільш вагомих складових господарського обліку підприємств України – це бухгалтерський облік. Його ведення регламентують Закон України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” [1] та Положення „стандарту” бухгалтерського обліку (П(С)БО). У пункті 6 П(С)БО 9 „Запаси” зазначено: „для цілей бухгалтерського обліку запаси включають незавершене виробництво у вигляді не закінчених обробкою і складанням деталей, вузлів, виробів та незакінчених технологічних процесів. Незавершене виробництво на підприємствах, що виконують роботи та надають послуги, складається з витрат на виконання незавершених робіт (послуг), щодо яких підприємством ще не визнано доходу [3]”.

Крім того, враховуючи, що незавершене виробництво та напівфабрикати є складовими запасів, на них поширюється дія Методичних рекомендацій з бухгалтерського обліку запасів [4]. Згідно з даним нормативним актом для цілей бухгалтерського обліку запаси включають: „...напівфабрикати, ... незавершене виробництво у вигляді не закінчених обробкою і складанням деталей, вузлів, виробів та незакінчених технологічних процесів. Незавершене виробництво на підприємствах, що виконують роботи та надають послуги, складається з витрат на виконання незакінчених робіт (послуг), щодо яких підприємством ще не визнано

доходу”. Тобто, спостерігається відповідність П(С)БО 9 „Запаси” та Методичних рекомендацій стосовно визнання та характеристики незавершеного виробництва як складової запасів. Проте, в стандарті 9 як елемент запасів напівфабрикати не згадуються. Тобто, автори даного нормативного акту дотримуються широкого розуміння терміну „незавершене виробництво”, що також включає і власні напівфабрикати.

Кінцевим продуктом системи бухгалтерського обліку є звітність. Незавершене виробництво та напівфабрикати являючись активами підприємства відображаються у відповідних формах фінансової звітності, зміст яких розкритий у відповідних П(С)БО.

Сьогодні той факт, що господарський облік поділяється на оперативний, бухгалтерський та статистичний став аксіомою. Вони тісно пов'язані між собою і доповнюють один одного. Але у 70-х та на початку 80-х років біля цього факту точилась дискусія, яка знайшла своє відображення як у фаховій пресі, так і на сторінках монографій з бухгалтерського обліку.

Відокремлення у складі господарського обліку оперативного його виду було зумовлено тим, що бухгалтерія з її звичайним відставанням від моменту здійснення господарських операцій не могла надавати необхідну інформацію для щоденного оперативного планування і регулювання. Оперативний облік мав виконувати три функції: контрольного-довідкову, розпорядницько-організаційну та координаційно-планову. Оскільки ці функції були не характерні для бухгалтерського обліку тих років, то відчувалась гостра інформаційна недостатність, обумовлена низькими оперативними властивостями бухгалтерського обліку. Оперативний облік здійснюється безпосередньо на місці та забезпечує реєстрацію певних виробничих та комерційних операцій, які не мають безпосереднього відображення на рахунках бухгалтерського обліку або відображаються на них в іншому аспекті. Він застосовується для оперативного планування та поточного спостереження за окремими операціями.

На нашу думку, на сьогодні найбільш чітка характеристика оперативного обліку належить Б.І. Валуєву, який відокремив три групи процесів, що є об'єктами цього обліку:

1. Окремі елементи ще не завершених процесів виготовлення продукції і різного роду незавершених операцій;
2. Уже завершені процеси і господарські операції локального характеру;
3. Сукупні процеси, що здійснюються на відповідних стадіях кругообігу засобів та включають в себе всі однорідні процеси і господарські операції.

На думку Л.П. Л.П. Горлової та Є.Л. Зернова, інформація про об'єкти, які віднесені, які віднесені до першої групи, як правило не міститься в бухгалтерському обліку. Так як для бухгалтерських узагальнень принципово не потрібні відомості про окремі елементи ще не завершених процесів і господарських операцій, які життєво необхідні в практиці оперативного управління. Характерним прикладом може слугувати облік руху деталей і напівфабрикатів у виробництві, який ведеться з метою оперативного регулювання комплектності і ритмічності зборки виробів. Ці відомості мають виключне значення під час оперативного управління виробництвом, але зовсім не використовуються в бухгалтерських групуваннях, які опираються на систему первинних документів.

З нашого погляду твердження „інформація про об'єкти першої групи (до якої відноситься і незавершене виробництво) накопичується лише в системі оперативного обліку” є справедливим лише в тій частині, яка стосується різного роду незавершених господарських операцій, а незавершені процеси виготовлення продукції є об'єктами і бухгалтерського і оперативного обліку.

Так, у теорії і практиці облік незавершеного виробництва традиційно поділяється на оперативний і бухгалтерський. Оперативний облік ведеться в цехах у натуральному виразі на підставі первинних документів з обліку виробітку і внутрішнього руху напівфабрикатів.

Усе вищезгадане дозволяє стверджувати, що незавершене виробництво та напівфабрикати є не лише об'єктом оперативного обліку, а одним з найважливіших показників, що при його веденні.

Інформація про стан незавершеного виробництва та напівфабрикатів, що отримала своє кількісне вираження в системі

оперативного обліку, остаточно формується в системі бухгалтерського обліку.

Хоча на законодавчому рівні в Україні вже закріплено поділ бухгалтерського обліку на фінансовий та управлінський, дискусії щодо цього на сторінках фахової преси та науково-практичних конференціях точаться ще й досі. Для з'ясування того, чи є незавершене виробництво об'єктом цих видів обліку, насамперед необхідно визначитися з особливостями та відмінностями зазначених систем.

Фінансовий облік є обов'язковим для всіх підприємств, установ та організацій України. Правила його ведення регламентуються законодавчо.

На думку В.В. Сопка, фінансовий облік витрат виробництва здійснюється

Здійснюється за трьома напрямками: за елементами витрат, за місцями виникнення витрат та центрами відповідальності, а також за об'єктами калькулювання. Зрозуміло, що об'єктивний облік за всіма переліченими напрямками неможливий без врахування впливу незавершеного виробництва.

Фінансовий облік, як вважає К. Друрі передбачає порівняння витрат з доходами для визначення прибутку. Відповідно, дуже важливо, щоб нереалізовані запаси готової продукції та запаси незавершеної продукції не включалися до собівартості проданих товарів, яка порівнюється з доходами від реалізації за певний проміжок часу. При визначенні собівартості виготовленої продукції на підприємстві, що випускає великий перелік товарів чи здійснює декілька видів робіт та послуг, необхідно враховувати вартість кожної виконаної роботи. Загальна сума, яка складається з вартості виконаних робіт, робіт в стадії виробництва (тобто незавершене виробництво) і вартості невикористаної сировини, складає основу для оцінки вартості запасів продукції, яку при визначенні прибутку необхідно вираховувати з суми витрат поточного періоду. Також ця сума є підставою для визначення вартості запасів продукції при включенні в баланс.

Тобто, в межах фінансового обліку необхідною є інформація про стан незавершеного виробництва, а отже даний показник в

сукупності з напівфабрикатами є невід'ємною складовою системи бухгалтерського обліку.

Досвід економічно розвинених країн свідчить, що розподіл бухгалтерії на загальну та аналітичну або фінансову та управлінську позитивно вплинув на рівень економічної роботи і досягнення основної мети – збільшення прибутку та зменшення собівартості. Сьогодні, як вважають Р.В. Віл та В.Ф. Палій, порівняльної області досліджень і практичної діяльності яка називається на Заході управлінським обліком, поки ще в пострадянських країнах не існує, хоча є багато публікацій щодо методів оперативного обліку. Цей вид обліку практично збігається з управлінським обліком. Проте, методи, підходи і завдання управлінського обліку набагато ширші. Офіційне визначення оперативного обліку давало можливість вітчизняним науковцям досліджувати проблему його розвитку та взаємодії „управління - облік”.

Необхідно зазначити, що серед науковців та практиків України відсутня єдність щодо доцільності відокремлення управлінського обліку. У вітчизняній фаховій літературі спостерігаються три підходи до проблеми структуризації обліку. Перший підтримує ідею формування управлінського обліку в межах єдиного бухгалтерського обліку. Його дотримується Ф.П. Васін, який визначає управлінський (виробничий) облік як процес виявлення, вимірювання, накопичення, аналізу, переробки і передачі інформації про господарську діяльність підприємств, яка використовується для планування, управління і контролю. Таким же чином визначає управлінський облік С.Ф. Голов.

Другий підхід полягає в тому, що традиційний облік виробничих витрат і калькулювання повинен розширюватись у відповідності з потребами управління. С.О. Стуков вважає, що бухгалтерський облік витрат повинен доповнюватись технічним нормуванням, плануванням, даними оперативного та статистичного обліку, елементами економічного аналізу і навіть прогнозуванням майбутніх господарських процесів та подій. Але при цьому облік повинен залишитись відокремленим і мати назву „виробничий”.

Третій підхід полягає в запереченні доцільності формування управлінського обліку, збереження колишнього єдиного

бухгалтерського обліку. Його прибічниками є Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв та ін. Б.І. Валуєв вважає, що „концепція в цілому і основні її положення, які характеризують відмінності фінансового і управлінського видів обліку, навряд спроможні встояти перед критикою”. За його думкою, доцільність збереження і вдосконалення бухгалтерського обліку в якості єдиної інформаційної системи визначається системною цілісністю підприємства.

Цієї точки зору дотримуються також В.В. Сопко, Г.Г. Кірейцев, О.С. Бородин. На думку В.В. Сопка, внутрішньогосподарський облік не є самостійним бухгалтерським обліком. Це є продовження, а точніше подальше поглиблення, деталізація даних бухгалтерського фінансового обліку в частині витрат і доходів діяльності, коли розкривається вся ефективність придбання ресурсів, їх переробки, технологічних та організаційних рішень, мотивації тощо.

На думку фахівців ця проблема мала бути вирішена з прийняттям Закону України „Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”. Справді, стаття 1 даного Закону містить визначення терміну „управлінський облік”. Згідно з даною статтею, внутрішньогосподарський (управлінський) облік - система обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством. Проте, прийняття Закону і такої редакції не вирішило проблему, оскільки передбачається лише факт визнання існування управлінського обліку і його тотожності внутрішньогосподарському обліку. Однак, на нашу думку, негативним є, по-перше, не достатньо чітке визначення управлінського обліку, по-друге, відсутність організаційного закріплення співвідношення бухгалтерського, фінансового та управлінського обліку, і по-третє, не визначеність місця управлінського обліку в обліковій системі підприємства. Отже, управлінський облік, по-перше, надає керівництву інформацію необхідну для прийняття управлінських рішень. Інформація про стан незавершеного виробництва та напівфабрикатів, їх відхилення від оптимального (нормального) рівня є необхідною при здійсненні контролю за ритмічністю випуску продукції та комплектністю виробництва і може свідчити про відхилення в роботі певних

структурних підрозділів підприємства. По-друге, управлінський облік повинен забезпечувати ефективне використання ресурсів, а отже, слідкувати за обсягами незавершеного виробництва.

У процесі розвитку управлінського обліку змінюється і трактування обліку виробничих витрат. В сучасній літературі існують різні підходи до співвідношення термінів „управлінський облік” і „виробничий облік”.

Наприклад, М.С. Пушкар вважає, що виробничий облік орієнтується на технічний бік і методику відображення витрат на виробництво, а управлінський облік – на аналіз ситуацій, прийняття рішень, використання комп’ютерної техніки, вивчення запитів споживачів в інформації, що характеризує використання ресурсів, формування собівартості, аналіз відхилень від нормативних витрат тощо.

На думку К. Друрі, у системі виробничого обліку визначаються виробничі витрати для оцінки вартості матеріально-виробничих запасів, що відповідає вимогам зовнішньої звітності, в той час як завданням управлінського обліку є підготовка відповідної фінансової інформації для посадових осіб, в межах підприємства, яка необхідна їм для прийняття правильних рішень. В останні роки, відмічає С.Ф. Голов, намітилася тенденція трактування виробничого обліку, як джерела даних про витрати, які використовуються як в управлінському, так і в фінансовому обліку. Ми погоджуємось з останньою точкою зору. На нашу думку, управлінський облік на вітчизняних підприємствах фактично „виріс” з виробничого і на сьогодні отримує завдяки йому необхідну інформацію про витрати виробництва.

Білобжецький І.А. та Бражник О.С. вважають, що одним із найскладніших аспектів виробничого обліку є облік незавершеного виробництва. Отже, можна зробити висновок про те, що незавершене виробництво є об’єктом цього виду обліку.

Ознайомившись з матеріалами фахової преси, а також нормами чинного бухгалтерського законодавства, слід зазначити, що сьогодні в українському законодавстві відсутнє чітке визначення податкового обліку. Однак відомо, що він ведеться з метою визначення бази

оподаткування стосовно податку на прибуток та податку на додану вартість. За сучасних умов господарювання та відповідно до чинного законодавства відсутній взаємозв’язок між незавершеним виробництвом і напівфабрикатами з однієї сторони та податковими зобов’язаннями і податковим кредитом з податку на додану вартість з іншої сторони. Але вплив на базу оподаткування з податку на прибуток існує і його ступінь залежить як від питомої ваги та обсягів незавершеного виробництва в поточних витратах, так і від частки матеріалів в незавершеному виробництві.

Так, згідно з п. 5.9 статті 5 Закону України „Про оподаткування прибутку підприємств” підприємства повинні вести податковий облік приросту (убутку) балансової вартості товарів (крім тих, що підлягають амортизації, та цінних паперів), сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, напівфабрикатів, малоцінних предметів (запасів) на складах, у незавершеному виробництві та залишках готової продукції, витрати на придбання та поліпшення (перетворення, зберігання) яких включаються до складу валових витрат згідно з цим Законом (за винятком тих, що отримані безкоштовно).

У разі коли балансова вартість таких запасів на кінець звітного періоду перевищує їх балансову вартість на початок того ж звітного періоду, різниця включається до складу валових доходів платника податку у такому звітному періоді. У разі коли балансова вартість таких запасів на кінець звітного періоду є меншою за їх балансову вартість на початок того ж звітного періоду, різниця включається до складу валових витрат платника податку у такому звітному періоді [2].

Таким чином, незавершене виробництво та напівфабрикати як складові оборотних активів є важливим об’єктами бухгалтерського обліку, щодо яких повинні бути дотримані всі визначені законодавством принципи його ведення, а також реалізовані методи обліку (документація, інвентаризація, оцінка, калькуляція, рахунки обліку, подвійний запис, баланс та звітність).

Отже, значення категорій „незавершене виробництво” та „напівфабрикати” для облікової системи України у зв’язку із

змiнами орієнтації економіки та регламентації обліку не лише не зменшилося, а навіть зросло у зв'язку з впливом його обсягів на прийняття управлінських рішень при здійсненні виробничої діяльності. Незавершене виробництво є об'єктом як в системі господарського обліку в цілому, так і в системах всіх його складових (оперативного, бухгалтерського, фінансового, управлінського, виробничого та податкового обліку).

Література

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV.
2. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 22 травня 1997 р. №283/97-ВР.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 „Запаси”: Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 20 жовтня 1999 р. № 246.
4. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів: Затверджено наказом Міністерства фінансів України від 10.01.07 №2.

УЛЬЯНИЦЬКА О. В., кандидат економічних наук, доцент
Донбаський технічний університет, м. Алчевськ

ВПЛИВ ПРОЕКТНОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІКИ ДЕРЖАВИ

У статті розглянуті суть, джерела та необхідність професіонального управління проектами, основні тенденції і стан управління проектами в світі, а також вплив проектного управління на підвищення ефективності економіки держави.

In the article essence, sources and necessity of professional management of projects, basic tendencies and state of management of projects, is considered in the world, and also influence of project management on the increase of efficiency of economy of the state.

До недавнього часу у вітчизняній практиці з поняттям „проект” зазвичай зв'язувалося уявлення про комплект проектно-кошторисної документації на будівництво будівель, споруд або технічних пристроїв. У професійному ж управлінні проектами під проектом розуміється процес здійснення комплексу цілеспрямованих заходів щодо створення нового продукту або послуг в рамках встановлених бюджету, часу і з необхідною якістю. При цьому процес розділяється на дві складові:

- процес, орієнтований на створення продукту або послуг;
- процес управління створенням продукту або послуг.

Поняття нового продукту або послуги розповсюджується на всі види людської діяльності – від того, від видання книг до освоєння космосу.

Управління проектами в сучасному уявленні пов'язують з творчою діяльністю по керівництву і координації людських і матеріальних ресурсів впродовж життєвого циклу проекту шляхом застосування сучасних методів і технологій управління для досягнення результатів по складу і об'єму робіт, їх вартості, часу і

якості виконання, до задоволення очікувань учасників проекту. Суть і основні джерела успішності управління проектами криються, на наш погляд, в чотирьох його головних властивостях, які стисло можна сформулювати таким чином:

- націленість на кінцевий результат проекту;
- застосування проектно-орієнтованого підходу;
- моделювання, розрахунок, прогноз і управління параметрами проекту;
- орієнтація на застосування сучасних інформаційних і комунікаційних технологій.

Саме в націленості на кінцевий результат проекту і полягає головна відмінність управління проектами від традиційного або операційного управління, яке, як правило, направлене на підтримку стабільності і стійкості процесу. Проект завжди пов'язаний із змінами, він має кінцевий результат у вигляді нового продукту або послуги, комплекс робіт для їх отримання, дату початку і закінчення, свій бюджет, специфічну організацію і команду змінного складу, тоді як традиційне управління підтримує незмінність безперервного процесу створення стандартних продуктів або послуг постійною командою.

Управління проектами, по суті, і є спосіб успішного досягнення результату проекту.

Підводячи підсумок попереднього аналізу суті і джерел успіху УП, можна сказати, що сучасне професійне управління проектами базується на наступних основоположних принципах: чітке визначення цілей, результатів і комплексів робіт проекту;

- визначення центрів відповідальності, розподіл відповідальності між суб'єктами управління і встановлення взаємозв'язку між ними;
- створення системи комплексного і прогнозуючого планування робіт і параметрів проекту з урахуванням можливих прийнятних ризиків;
- створення системи безперервного моніторингу прогресу проекту, контролю та регулювання ходу виконання робіт проекту;

- організація командної роботи: формування команд, організація їх ефективної роботи і взаємодії з метою об'єднання і координації зусиль всіх виконавців, залучених в проект;
- побудова системи комунікацій і документообігу в проекті.

Очевидно, що послідовне застосування цих принципів управління проектами за допомогою спеціальних методів і технологій на практиці приведе до більшого, в порівнянні з традиційним управлінням, успіху проекту.

Багаторічний світовий і вітчизняний досвід, аналіз численних успішних і „провальних” проектів дозволяє відповісти на питання успішності професійного управління проектами.

Сьогодні понад 14 млн. фахівців і практиків у всьому світі залучено в проектну діяльність. На проекти, за оцінками PMI, щорічно витрачається 25% світового бюджету (близько \$40 трлн.).

Професійна світова спільнота включає (по даним на початок 2005 р.) близько 210 тис. фахівців з управління проектами, що працюють практично у всіх сферах проектної діяльності і що належать до глобальної мережі професійних міжнародних і національних організацій. Близько 150 тис. з них є членами PMI, 30 тис. – члени IPMA, 30 тис. – члени інших професійних організацій. З них понад 110 тис. чоловік – сертифіковані професіонали по управлінню проектами: 80 тис. – PMP за програмою PMI, близько 20 тис. – за чотирьохрівневою сертифікаційною програмою IPMA [1].

Світ управління проектами (УП) можна охарактеризувати наступним даними:

1. Набором спеціальних концепцій, методів і технологій, які широко використовуються в різних сферах. Серед них найбільш відомі:

- методи сіткового планування і управління;
- методи освоєних об'ємів;
- методи управління програмами і портфелями проектів;
- методи управління загальною якістю (TQM);
- методи управління ресурсами в проектах;
- методи управління ризиками в проектах;

- методи формування команд і управління персоналом в проєкті;
- методи організаційного проєктування і створення проєктних офісів;
- моделі зрілості в області управління проєктами;
- проєктно-орієнтоване корпоративне управління та ін.

В той же час багато областей управління проєктами потребують розробки нових і розвитку наявних методів і технологій. Це в першу чергу відноситься до наступних сфер:

- управлінню проєктами на основі ієрархічних систем сіткових моделей;
- управлінню невизначеностями та ризиками в проєктах;
- управлінню якістю, змінами, контрактами і постачаннями в проєктах;
- управлінню проєктами з боку найважливіших зацікавлених сторін (інвестор, замовник, компанія, що управляє, органи влади і ін.);
- інтеграції управління проєктами з інжинірингом, експлуатацією і інформаційними бізнес-технологіями впродовж життєвого циклу високотехнологічних продуктів;
- деяким іншим напрямом.

2. Обширними науково-практичними знаннями по управлінню проєктами, опублікованими більш ніж в 2 тис. книг і періодичних видань і в Інтернеті на всіх провідних мовах миру.

3. Розробкою і введенням в дію ряду міжнародних і національних стандартів нормативних документів, що відносяться до управління проєктами.

4. Створенням індустрії і розвиненого ринку програмних продуктів по управлінню проєктами. Сьогодні на світовому ринку налічується понад 300 програмних засобів по управлінню проєктами, а об'єм їх річних продажів перевищує \$25 млрд. Нові програмні продукти по управлінню проєктами, як правило, забезпечують інтеграцію з сучасними ІТ, включаючи інтернет-технології, і ослаблюють обмеження за обсягами і швидкістю обробки інформації

Сьогоднішній ринок вимагає створення нових і вдосконалення наявних програмних засобів на основі сучасних наукових результатів з метою розширення їх функціональності і ширшої інтеграції – як усередині дисципліни управління проєктами, так і із зовнішнім оточенням. Особливо це важливо для масштабних проєктів з багаторівневою системою управління і великим ступенем невизначеності, якими, в першу чергу, є державні соціально-економічні і організаційні перетворення, дослідницькі і інноваційні проєкти і програми та ін.

5. Створенням обширного ринку професійних послуг з управління проєктами.

Як правило, це відноситься до приватних компаній, типовим представникам малого і, рідше, середнього бізнесу з оборотом в межах \$2-10 млн. Багато хто з них працює на цьому ринку вже 30-40 років, надають комплексні послуги і усесвітньо відомі.

6. Створенням багатоступінчатих систем освіти і підготовки фахівців з управління проєктами, як в університетах і коледжах, так і в професійних учбових і тренінг-центрах приватних компаній. Спеціальність менеджера проєктів стає однією з найпопулярніших і високооплачуваних професій в світі.

7. Розробкою і введенням в дію міжнародних (IPMA і її національної асоціації, PMI) і національних (Японія, Австралія) програм сертифікації фахівців з управління проєктами.

8. Безперервним розширенням областей застосування методів і технологій управління проєктами: від окремих проєктів – до проєктно-орієнтованих організацій і утворень, від традиційних областей (будівництво, технічні системи) – до нетрадиційних (економіка, управління, соціум, культура, охорона здоров'я, спорт і ін.), від приватних компаній – до державного і міждержавного управління, від розвинених до країн, що розвиваються, і країн третього світу, від ексклюзивних проєктів – до управління проєктно-орієнтованою діяльністю без меж [2].

Причина популярності управління проєктами, перш за все, полягає в його успішності при здійсненні проєкту. Недаремно професіонали говорять, що управління проєктами „Прирікає проєкт

на успіх”. Неможливо успішно, за ринковими мірками, завершити достатньо складний проект без професійного управління. Саме тому УП стало останнім часом визнаною у всьому світі методологією підприємницької діяльності.

Управління проектами з його багатю термінологією, перевіреними на практиці методами і технологіями перетворилося також на ефективний засіб спілкування і ділової співпраці компаній і країн з різною історією розвитку, традиціями, економікою і культурою. Все це, безумовно, дозволяє отримати конкурентну перевагу в бізнесі, суспільному і державному розвитку.

За даними дослідження стану управління проектами в Європі, виконаного Інститутом управління проектами і інноваціями Бременського університету, спільно з Volkswagen Coaching GmbH Projekt Management і PM consultancy Orbitak, компанії на питання: „Навіщо у вашій компанії потрібно управляти проектами?” – відповіли таким чином:

- через зростання складності проектів – 27%;
- через збільшення числа проектів – 25%;
- через посилювання термінів виконання проектів – 23%;
- через конкуренцію та вимоги ринку – 11%;
- через збільшених вимог до якості продукту – 9%;
- в цілях мотивації персоналу – 4%;
- через нове керівництво – 1%.

Як видно з приведених даних, потреба в застосуванні професійного управління проектами викликана в першу чергу зростанням складності і кількості виконуваних проектів, а також скороченням ліміту часу, підвищенням вимог до якості, тиском ринку і конкуренції.

В той же час керівництво і персонал багатьох компаній поки що не повною мірою усвідомлюють необхідність і корисність переходу на проектне управління [3].

Сучасні методи управління проектами дозволяють:

- ефективно управляти інвестиціями і інноваціями;
- забезпечити відповідність проектів стратегії розвитку підприємства і організації;

- забезпечити виконання проектів в рамках встановлених термінів і бюджету;
- понизити ризики неуспіху проектів і управляти можливостями зниження витрат;
- ефективно розподілити відповідальність і обов’язки між учасниками проекту;
- зробити проекти контрольованими і прозорими для керівників, відповідальних за їх результати, а також для замовників, інвесторів і інших зацікавлених сторін.

Управління проектами при його широкомасштабному застосуванні забезпечить високу ефективність здійснення проектно-орієнтованої діяльності. Це сприятиме соціально-економічному розвитку України за рахунок:

- підвищення ефективності управління на державному, регіональному та муніципальному рівнях;
- підвищення якості управління державними і приватними підприємствами;
- поліпшення інвестиційного клімату і подальшого збільшення інтенсивності обороту фінансово-кредитних ресурсів.

Все це неминуче приведе до підвищення величини ВВП і рівня життя населення.

Різні категорії учасників проектно-орієнтованої діяльності отримують наступні переваги від професійного управління. Інвестори: підвищення прозорості державних і приватних проектів, зниження і контрольованість ризиків, розширення круга інвесторів і інвестиційних можливостей, економію інвестиційних ресурсів за рахунок підвищення ефективності використання засобів, збільшення повернення на інвестиції.

Менеджери і власники: підвищення конкурентоспроможності, збільшення повернення на інвестиції, додатковий прибуток, поліпшення керованості.

Держава: підвищення обґрунтованості і чіткості планування і здійснення проектів і програм, контроль витрачання засобів, ресурсів і термінів виконання, зниження ризиків, витрат часу і ресурсів, прозорість, зниження витрат бюджетів всіх рівнів, підвищення

ефективності державного управління, скорочення можливостей для корупції, підвищення економічної безпеки і ефективності інноваційної і інвестиційної діяльності, а також ВВП.

Суспільство: підвищення ефективності економіки в цілому, зростання вкладень в соціальний сектор з боку бюджетів всіх рівнів і керівництва підприємств, поліпшення якості і рівня життя [2].

Успішне застосування управління проектами залежить, в першу чергу, від політичного рішення і підтримки керівництва і реального практичного використання методів і засобів УП, а також професійної підготовки персоналу по управлінню проектами і створення відповідних проектному управлінню організаційних структур.

Менший вплив роблять програмні засоби – не тому, що їх роль низка, а тому, що на початкових рівнях освоєння проектного управління досить використовувати прості програмні продукти. Навіть у розвинених компаніях і організаціях функціональні можливості таких продуктів часто використовуються не більше ніж на 15-20%.

Для того, щоб управління проектами розвивалося в Україні динамічно, щоб воно стало надбанням країни і приносило плоди, необхідна зацікавленість і підтримка держави і суспільства, потрібна державна і професійна інфраструктура проектного управління, починаючи від освіти і закінчуючи застосуванням методів на практиці. Для динамічного розвитку проектного управління в Україні, виходячи з світового і вітчизняного досвіду, можна виділити наступні пріоритетні напрями:

- створення системи мотивації і забезпечення підтримки УП як одного з найважливіших напрямів соціально-економічного розвитку України в третьому тисячолітті з боку законодавчої і старанної влади, ділових кіл, громадськості і засобів масою інформації;
- створення необхідної законодавчої і нормативно-правової бази для професійного управління проектами і програмами, а також механізмів взаємодії професійних співтовариств з державними структурами і діловими колами;

- введення спеціальності „Управління Проектами” в професійно-кваліфікаційний перелік спеціальностей Міністерства освіти, інтенсифікація вищої професійної освіти в області УП, зокрема створення комплексної навчально-методичної бази по управлінню проектами, видання учбової і спеціальної літератури і журналів, розвиток дистанційної освіти і підготовки фахівців з УП [4];
- організація масової перепідготовки і підвищення кваліфікації керівників всіх рівнів для освоєння методології і засобів управління проектами;
- розробка і введення в дію комплексу національних стандартів по управлінню проектами і програмами;
- проведення масової сертифікації фахівців з управління проектами;
- сприяння створенню, розвитку і підтримка консалтингових, інжинірингових фірм і професійних організацій по управлінню проектами;
- сприяння подальшому розвитку цивілізованого ринку програмних продуктів (зокрема українського виробництва) і послуг, використовуваних в управлінні проектами і програмами;
- активна участь в міжнародній співпраці і кооперації по всіх аспектах управління проектами;
- розвиток і широке використання інформаційних можливостей і ресурсів Інтернету для розвитку професійного проектного управління.

Література

1. Воропаев В.И., Гальперина З.М., Разу М.Л., Секлетова Г.И., Якутин Ю.В. и др. Управление программами и проектами./ Под редакцией Разу М.Л.- М.: Инфра-М,1999
2. Воропаев В.И. Управление проектами в современном обществе// Управление проектами, 2005, №1(1).- с.5-17
3. Є.Ю.Сахно, М.В. Богдан, А.В. Ребенок. Застосування концептуальних систем управління проектами розвитку

- організації// Актуальні Проблеми Економіки, 2004, №8(38). - с. 170-175
4. Шпиловой В.Д. Совершенствование системы подготовки профессиональных проектных менеджеров на Украине// Управление проектами, 2005, №4(4).- с.68-75

ЩЕГЛЮК С. Д., науковий співробітник
Інститут регіональних досліджень НАН України,
м. Львів

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕРЕЖНОЇ ЕКОНОМІКИ: РОЛЬ І МІСЦЕ В НІЙ РЕГІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ

Розкрито поняття мережної організації сучасної економіки, проявів мережних ефектів, визначені головні відмінності нової економіки від індустріального типу господарювання, обґрунтовано особливості та можливості формування кластерів в Україні.

Перехідний період до постіндустріальної економіки, формування інформаційного суспільства під впливом зовнішніх факторів глобалізації та посиленого зростання інформатизації зумовлюють конвергенційні процеси в економіці України, які неодмінно проявляються на всіх рівнях організації національного господарства.

Трансформаційні процеси, які відбуваються в українській економіці яскраво проявляються у зміні господарських відносин між суб'єктами діяльності, у пошуку нових ефективних форм співпраці, організації виробництва тощо. Мережний характер економіки особливо яскраво проявився завдяки формуванню нових видів економічної діяльності, які до цього часу не були в командно-плановій економіці індустріального типу. Функціонування первинних мереж пов'язують із формуванням мережі транспортних магістралей та форм розселення (або опорного каркасу за Лаппо), ліній електропередач, газо-, нафтопроводів. На них накладаються і підсилюють ефективність вищезгаданих новітні мережі, які пов'язують всіх учасників єдиного процесу та формують потоки інформації (знань), капіталу, послуг, населення: мережа Інтернет, фінансові мережі банківських платежів, міграційні потоки населення, торговельні мережі, комунікативні (мобільного зв'язку), готельні, освітні, наукові тощо.

Нові види економічної діяльності передбачають існування нових форм організації виробництва та надання послуг, це не лише є специфічною рисою діяльності, вони насамперед викликані зміною технологічних укладів розвитку економіки, оскільки нові технології не пристосовані до ефективної реалізації в „старих” традиційних умовах. Як стверджує І.К.Бистряков, на зміну традиційній „центристській” моделі приходиться „мережна” модель [1, 12]

Така мережна організація сучасної економіки є ознакою глобалізації та зумовлена пошуком оптимальних форм організації виробництва для підвищення конкурентоспроможності та завоювання власних позицій на світовому ринку. Проблематика мережної економіки висвітлена у працях Д. Тапскотта [15], С.І. Парінова [9], [10], М.Кастельса [6]. Серед українських вчених згаданими проблемами організації мережної економіки займаються Л.Г. Мельник [13] та ін.

Питаннями функціонування нових просторових форм організації виробництва у сучасних умовах та розробкою інструментів їх оптимізації займаються вітчизняні економіко-географи та економісти, зокрема регіоналісти: І.Г. Смирнов [11], О.Г. Топчієв [12.] І.К. Бистряков [1] Л.Т.Шевчук та ін.

Незважаючи на таку велику кількість публікацій, вчені не акцентують увагу на особливостях, проблемах і перспективах мережної організації економіки в Україні, також недостатньо описаний механізм залучення окремих учасників до реалізації проектів у кластері як нової форми організації виробництва. Важливість дослідження мережної організації економіки полягає у можливості систематизувати особливості розміщення виробництва та підприємств сфер послуг, де можливі і ефективні будуть саме кластерні утворення для подальшого оптимального використання існуючих конкурентних переваг регіону.

З огляду на це, а також на актуальність структурної перебудови економіки, метою нашого дослідження є розкриття особливостей становлення та прояву мережної економіки в Україні, обґрунтування переваги нових форм просторової організації виробництва та окреслення головних проблем і перспектив подальшого їх розвитку в сучасних умовах.

Особливу увагу останнім часом приділяють мережному характеру організації простору та особливостям здійснення в них економічних процесів. Формування нового способу організації простору особливо актуально для України, оскільки підтримка таких глобальних процесів при правильному їх розуміння сприятиме поглибленню євроінтеграційних процесів та дозволить зайняти власну нішу в світовому господарстві. Сучасна економіка ЄС та США визначається рисами, які характерні для постіндустріального суспільства, в якому домінують інформація та знання а також принципово інша соціальна організація. Конкурентні індивідуальні засади індустріального суспільства змінюються на колективні постіндустріального [16, 3].

Об’єктивне існування таких мереж підтверджується щоденною практикою здійснення економічної діяльності та зумовлюють пошук нових наукових досліджень феноменів (проявів) мережної економіки.

У фаховій літературі зустрічаються різноманітні визначення, які характеризують мережну економіку: нова економіка, цифрова економіка, інформаційна економіка, економіка, що базується на знаннях, Інтернет-економіка, мережна економіка, економіка мережного капіталізму тощо. В усіх цих трактуваннях є спільні риси, що дозволяє нам трактувати дані поняття як тотожні, синоніми однак не завжди рівноцінні.

Розкриємо зміст вихідних понять які будемо використовувати у нашому дослідженні:

Термін „**мережа**” використовують у фаховій літературі у кількох варіантах:

- **мережа підприємств** – для означення специфічної організаційної форми економічної діяльності, яка базується на складних і взаємних, коопераційних, тимчасово стабільних відносинах між юридично самостійними, але економічно більш або менш залежними підприємствами [14, 123]. Для мережі характерні такі риси: складність, щільність, поліцентричність, відносини довіри, взаємні зобов’язання. Такі риси особливо властиві міжнародним мережам в епоху глобалізації, саме мережний принцип організації дозволяє їм здійснювати експансію на нові ринки збуту;

- **цифрова (інформаційна) мережа** – характеризується використанням інформаційних технологій, що формують нові форми економічної активності, встановлює принципово нові закономірності в економічних подіях [3, 87]. Такий підхід до нової мережі став можливим при зміні парадигми розвитку, яка базується не на енергії, а на інформації [3, 88].

Під мережною економікою (**Networked economy**) у науковій літературі розуміють:

1) економіку, яка здійснюється за допомогою електронних (комп'ютерних та Інтернет-мереж). Основою мережної економіки є мережні організації.

2) середовище, в якому будь-яка компанія або індивід, які знаходяться в будь-яких точках економічної системи можуть легко із мінімальними затратами комунікувати з іншою фірмою, чи індивідом з приводу спільної праці, торгівлі, надання послуг консультативного характеру, обміну ідеями або ноу-хау або просто заради задоволення [5]

3) широке впровадження в практику господарської діяльності сучасних інформаційних та комунікаційних технологій, формування економіки високих технологій та економіки знань [4].

Спочатку цей термін характеризував економіку США на поч. 90-х рр. минулого століття, яка мала сталі темпи економічного зростання, високий рівень зайнятості, низьку інфляцію, а також становлення нового електронного бізнесу і з використанням Інтернет-технологій. Нова економіка представляє собою синтез трьох головних складових: мережної (інформаційної), економіки високих технологій, економіки, що базується на знаннях [4]. Ці елементи нової економіки тісно переплетені між собою і виконують певні функції, які в результаті дають суспільству готовий інформаційний продукт. Головною особливістю функціонування мережної економіки є **формування нового економічного простору – мережний (network economics)**, особливістю якого є нові форми взаємозв'язків, нові види віртуальної економічної діяльності, нові способи ведення бізнесу: електронна торгівля, для якої в мережі є розвинена віртуальна інфраструктура.

Мережа складається з окремих елементів: точок і ліній, які пов'язані між собою різноманітними вузлами. На місцях скупчення і перетину кількох мереж, наприклад: капіталу, інформації, знань формуються вузли (кластери). Мережний підхід дає можливість розглядати регіон через призму відносин між вузлами [1, 13].

Головні переваги від реалізації мережної економіки визначаються мережним ефектом і полягають у :

- 1) зменшенні трансакційних витрат;
- 2) ширшого доступу до інформації зацікавлених осіб, розширення географії учасників ринку;
- 3) усунення просторових та часових перешкод;
- 4) покращання умов для добросовісної конкуренції на ринку між фірмами;
- 5) додатковий сервіс, який супроводжує реалізацію товару;
- 6) додаткова зайнятість і віртуалізація робочого місця.

Бурхливий розвиток новітньої системи мобільного зв'язку також має великий успіх завдяки новітнім технологіям в галузі телекомунікацій, а також мережному принципу організації діяльності. Крім того, Дж. Гілдером виведена цікава закономірність: ширина смуги частот збільшується щонайменше в три рази швидше, ніж потужність комп'ютерів, тобто подвоюється кожні півроку [3, 89]. Сучасні мережі стають центрами зосередження інформаційних технологій, які удосконалюються за рахунок науково-технічного прогресу та вимог споживачів.

Ще одна особливість, яка показує відмінності між новою та традиційною економіками сформульована у законі Хантлі: за відношенням основного капіталу телекомунікаційна компанія перевищує у 10 разів звичайне промислове підприємство [3, 90]. Головною ж вартістю передових компаній у мережній економіці формують нематеріальні активи, відповідно зростає інвестування в інтелектуальний ресурс.

Важливо відмітити, що технологічна мережа особливо у сфері телекомунікацій формує специфічну соціальну мережу, яка характеризується сумісністю всіх її елементів. Такий ефект у фаховій літературі називають мережним ефектом [3, 90]. Важливо

на думку Р. Вайбера розрізняти прямі та опосередковані мережні ефекти. Прямий мережний ефект досягається лише тоді, коли збільшується кількість користувачів даного продукту, чи послуги. Такий ефект помітив і сформулював Б. Меткальф: вартість мережі визначається кількістю можливих комунікаційних зв'язків між всіма користувачами [3, 91].

Опосередкований ефект проявляється у зниженні вартості комплектуючих та зростає попит на продукцію, покращується сервісне обслуговування [3, 90].

Дослідження фахової літератури та врахування об'єктивних процесів глобалізації, що відбуваються сьогодні в світі та в Україні зокрема показують, що поняття „мережева економіка” слід розглядати у двох площинах:

1) Віртуальній (всі особливості протікання економічних процесів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ))

2) Організаційній (специфічно організована система виробництва, надання послуг із горизонтальними зв'язками, у якій особливо чітко проявляються мережеві ефекти від співпраці кількох економічних агентів)

Наголосимо, що це умовний поділ, оскільки сучасне проникнення ІКТ у традиційні види економічної діяльності змінює останні і формує нові форми організації виробництва із різноманітними економіко-правовими типами співпраці та інтеграції.

Саме такими перспективними формами організації виробництва, на думку багатьох науковців, є кластери, які успішно діють в багатьох країнах світу та окремі прояви кластерної ініціативи спостерігаються в Україні (Поділля Перший – будівельний кластер та ін.). Величезний синергетичний ефект та позитивний досвід функціонування кластерів спонукають до подальших наукових досліджень можливостей формування та реалізації промислових та туристично-рекреаційних кластерів в Україні. Після здобуття Україною незалежності розпалися великі ТВК через структурну економічну кризу та неефективність діяльності в нових умовах. Як стверджує І.К.Бистряков, відбувається еволюція поняття кластер – від ТВК до кластерної стратегії, яка

базується на центрах ділової активності, тобто наявний вже динамічний підхід [2, 33]. Розвиток даний термін отримав завдяки працям М. Портера, під **кластером** (від англ. cluster - група, скупчення) розуміють групу географічно взаємозалежних компаній і пов'язаних з ними організацій, що працюють у певній сфері економіки і характеризуються спільною діяльністю та взаємодоповнюють один одного з метою досягнення більш якісного і конкурентоспроможного продукту. На думку М. Портера, кластери являють собою новий спосіб структурування економіки, організації, теорії та практики економічного розвитку, а також встановлення державної політики, який забезпечує додаткові можливості для зростання продуктивності суспільної праці.

Характерні риси мережної економіки проявляються у кластерах, які еволюціонують від промислових округів до інтеграції об'єктів економічної діяльності у сфері послуг. Власне внутрішня структура кластера є мережною і цей ефект від інтеграції є не лише вигідним і очевидним для всіх його учасників, бо базується на соціальних зв'язках, де домінує високий ступінь довіри. Особливістю структури кластеру є те, що він об'єднує всі компоненти виробничого процесу – від постачальників сировини до споживачів кінцевого продукту, включаючи обслуговуючу сферу і спеціалізовану інфраструктуру. При цьому головною метою об'єднання є досягнення конкретного економічного результату, який стосується підвищення ефективності діяльності кожного окремого підприємства, що в цілому сприятиме зростанню конкурентоспроможності продукту, а також прискоренню розвитку економіки регіону.

Починаючи з 1998 р., в Україні успішно діють кластери у швейно-текстильній, будівельній, туристичній сферах: Поділля Перший (Хмельницька обл.), м. Кам'янець-Подільський, Вознесенськ, останнім часом активізувалися кластерні ініціативи практично в усіх областях України, що знайшли свої відображення у регіональних стратегіях довгострокового розвитку.

Однак у сучасних умовах існують певні проблеми, що блокують розвиток кластерів. Проаналізувавши головні їх причини ми виділили їх у такі групи:

1. Проблеми законодавчого характеру: не закріплена і не визначена суть поняття кластеру, недостатнє правове поле, яке регулює діяльність кластерів, обмежені місцеві ініціативи кластерних утворень; Відсутність державної стратегії з розвитку кластерів та визначення пріоритетних напрямів діяльності. Як наголошує О.Хименко, доцільним є переведення державного управління інноваційною діяльністю від галузевих до функціональних засад [16, 4].

2. Організаційно-економічні:

- низький ступінь довіри при здійсненні субконтрактації, непрозорість і відсутність однакових гарантій для учасників кластеру на випадок недотримання зобов'язань;
- низька економічна і соціальна ефективність використання наявного науково-технічного та інноваційного потенціалів;
- розпорошеність окремих елементів інноваційної інфраструктури, які могли бути б залучена до кластеру;
- відсутність венчурного бізнесу, спроможного фінансувати проекти передусім інноваційних кластерів;
- відсутність інформаційної бази даних для потенційних учасників кластеру.

На думку деяких дослідників, через існування великого ступеню ризику для реалізації інновацій в сучасних умовах України, найбільш реально займатися інноваційною діяльністю можуть великі фірми з потужними фінансами [16, 5]. Частка ж малих та середніх підприємств у інноваційній діяльності є занижена через брак коштів та тіньову економічну діяльність, тому складається хибне враження про незначну їх роль та присутність у інноваційних процесах. Саме кластери покликані сприяти розвитку малих та середніх підприємств, надаючи їм доступ до необхідних інновацій, фінансову та фахову підтримку, а також формувати взаємовигідну субконтрактацію для всіх учасників кластеру. Крім того прогнозується важливий соціальний ефект: створення нових робочих місць у високотехнологічних видах діяльності, поліпшення інвестиційного клімату тощо.

Інноваційна діяльність повинна бути узгодженою між усіма учасниками інноваційного процесу, тому формування інноваційного

кластеру як сукупності таких складових елементів як джерела інновації, фінансові установи, інноваційні інкубатори й технопарки, які пов'язані діяльність інноваційного менеджера, який виступає зв'язуючою ланкою [16, 6]. Успішний проект, який реалізований в інноваційному кластері може дати поштовх до нового виду економічної діяльності, нового бізнесу для учасників кластеру, або вийти на ринок як радикально новий товар. Тобто успішна інновація породжує наступну інновацію іншої організаційної форми та змісту.

У запропонованій стратегії інноваційного прориву, О. Хименко особливе поточне завдання відводить регіональним інноваційним кластерам, як реальним полюсам зростання [16, 8-9]. Виконання поставленого завдання можливе лише при структурній трансформації економіки країни у інноваційну із залученням і активізацією регіональних полюсів росту. Стимулювання інноваційного менеджменту в Україні можливий за наявності підтримки на державному рівні, визначення пріоритетних напрямків реалізації інноваційної діяльності, розбудові відповідної інфраструктури та підготовки кваліфікованих кадрів. Перспективним на думку багатьох дослідників є застосування на практиці спільної стратегії уряду і промисловості, яка відома під назвою CALS - технологія і передбачає управління інноваціями протягом всього її життєвого циклу. Використання CALS – технологій скорочує час виходу на ринок розробки та підвищення її якості на кожному етапі реалізації продукту чи послуги, крім того допомагає формуванню і функціонуванню мережі інноваційних кластерів через механізм автоматизованої інформаційної системи [16, 9].

Перспективним на думку вчених є регіональний аспект здійснення інноваційної діяльності, оскільки її передумовою є локальна організація різних елементів регіональної інноваційної системи (РІС). Вона створює мережу, яка об'єднує всіх господарських суб'єктів, які займаються інноваційною діяльністю, передусім це вигідно малим і середнім фірмам. За визначенням Л.А. Яремко – РІС є локальним утворенням, яке спирається на місцеві ресурси і покликане активізувати ендogenous чинники зростання, поліпшувати соціальний клімат в регіоні [17, 165-166]

Самі промислово-інноваційні кластери є мережею взаємопов'язаних підприємств, наукових установ, фінансових і страхових компаній, які об'єднані метою підвищення ефективності діяльності, скорочення витрат на основі нововведень. Прикладом діючого інноваційного кластеру вугільного машинобудування є технопарк „Вуглемаш”. Переваги кластерів над окремими фірмами та галузями очевидні, найголовніше, що всі позитивні моменти від їх діяльності залишаються в регіоні. Кластери відрізняються також різними рівнями взаємодії між компаніями - від вільних відносин в асоціації до форм структурованого співробітництва і конкуренції. Об'єднання в кластер дає можливість залучати фінансові ресурси в будівництво і виробництво шляхом об'єднання спільних фінансових можливостей підприємств кластера, залучення інвестицій через спільну участь в інвестиційних програмах, а також шляхом участі в конкурсах проектів, що фінансуватимуться як гранти, об'єднання спільних фінансових можливостей для надання гарантій на отримання кредитних ресурсів [7, 167]. Мережевий принцип внутрішньої організації кластера характеризується горизонтальними зв'язками і неформальними особистісними стосунками між партнерами інтеграції, що покращить соціальний клімат в мережі.

Аналіз сучасного розвитку економіки України, зокрема становлення кластерів і формування мереж різноманітних організацій показав протиріччя у сучасній структурі економіки: переважання індустріального типу розвитку, посилення позицій ринкової економіки та проникнення ззовні рис нової економіки. Таким чином мережна економіка в умовах України, на думку Бистрякова І.К., є результатом значного просторового розширення економічної діяльності і виникненням багатосторонніх взаємозв'язків.

Розглянуті нами особливості функціонування мережної економіки з позицій організації виробничих процесів та використання інформаційних мереж набувають особливої актуальності в умовах розвитку України. Становлення мереж підприємств різних галузей і формування регіональних кластерів як чітко сформованого утворення значно підсиляться інформаційним супроводом їхньої діяльності, переконаний Рольф Вайбер.

Отже, мережна економіка породжує нові точки зростання, формує нові форми організації праці і способу випуску продукту, нові види зайнятості, нові види діяльності та нові галузі, в яких важливим ресурсом є підвищена роль інтелектуального капіталу та його інноваційна складова. Під впливом інновацій у мережній економіці відбуваються структурні зрушення на користь нових динамічних високотехнологічних галузей, з коротким життєвим циклом продукції.

Література

1. Быстряков И.К. Проблемы пространственного развития Украины // Земельні відносини і просторовий розвиток в Україні: матеріали Між нар.наук.конф. – У двох частинах (Київ, 13-14 квітня 2006 р.) / НАН України, Рада по вивченню продуктивних сил України. Редкол.: Данилишин Б.М. (відп. ред.), Бистряков І.К., Новоторов О.С., Ніколаєнко Т.С., Кучер О.О., Осипенко В.М. – Київ: РВПС України НАН України, 2006. – Ч.І. – С.11-15.
2. Быстряков И.К. Экономическое пространство региона: новая исследовательская парадигма // Продуктивні сили України. – 2006. – №1. – С.32-41
3. Вайбер Р. Эмпирические законы сетевой экономики // Проблемы теории и практики управления. – 2003. – №3. – С.86-91
4. Гвоздецький І. Феномен „нової економіки” у контексті економічного зростання // Вісник ТАНГ. – 2005. – №3. – www.library.tane.edu.ua/images/nauk_vydannya/sPsImZ.pdf
5. Глоссарий по информационному обществу <http://www.iis.ru/glossary/index.html#authors>
6. Кастельс М., Киселева Э. Россия и сетевое сообщество. // Мир России. – 2000. – №1. – <http://www.nethistory.ru/biblio/1043175738.html>
7. Кухленко О.В. Прогнозні орієнтири інвестиційної діяльності в Україні // Продуктивні сили України. – 2006. – №1. – С.159 -168, 167
8. Макарова М.В. Українське інформаційне суспільство і його мережна економіка: реалії й перспективи – www.e-commerce.pl.ua/pdf_files/2004_4.pdf

9. Паринов С. К построению теоретической модели сетевой экономики <http://rvles.ieie.nsc.ru/~parinov/> Институт Экономики и ОПП СО РАН Июль-1999
10. Паринов С. Экономика в новом информационном пространстве сети Интернет – <http://rvles.ieie.nsc.ru/~forsis/publ/asisws/parin-net.html>
11. Смирнов И.Г. Логістично-кластерний підхід в суспільній географії: подвійна синергія // Економічна і соціальна географія. – 2003. – Вип. 54. – С.25-31
12. Смирнов И.Г., Топчієв О.Г. Просторові структури у суспільно-географічній логістиці і методи їх аналізу // Геоінформатика. – 2006. – №1. – С.20-25
13. Социально-экономические проблемы информационного общества / Под. Ред. д.э.н., проф. Л.Г. Мельника. – Сумы: ИТД „Университетская книга”, 2005. – 430с.
14. Сюдов Й., Винделер А., Вирт К. Выход на зарубежные рынки как вступление в организационную сеть // Проблемы теории и практики управления. – 2004. – №3. – С.122-127, 123]
15. Тапскотт Д. Электронно-цифровое общество: Плюсы и минусы эпохи сетевого интеллекта / Под. ред. Писарева С. – К.: INT Пресс; М.: - Реле бук., 1999. – 432с.
16. Хименко О. Україна інноваційна: реалія чи обрій? // Зовнішньоекономічний кур'єр. – 2006. – №1-2. – С.2-10,
17. Яремко Л.А. Проблеми інституційного забезпечення інноваційного розвитку регіону // Наукові праці ДонНТУ. Серія економічна. Випуск 103-3. – 2006. – С 164-169, 165-166].

ЄВДОКИМЕНКО В. К., доктор економічних наук, професор
ПОЛЯК О. В., кандидат наук з державного управління
директор Чернівецької філії Міжрегіональної
Академії управління персоналом

ІНСТРУМЕНТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЯК СКЛАДОВА ТЕРИТОРІАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ

Обґрунтовано сутність територіального управління економікою. Визначено потребу формування набору інструментів управління через застосування на регіональному рівні економічного та управлінського інструментарію. Висловлена думка про їх взаємозалежності та взаємовпливи від наявності ефективного соціального капіталу.

Якісний злам розвитку людської цивілізації пов'язаний із поступовою зміною її економічної основи. Злам - як перехід до нового постіндустріального стану і одночасно – до інформаційної цивілізації, як незворотний, багатоваріантний і неоднозначний процес. Глибинні його витоки формуються під впливом внутрішніх суперечливостей самих процесів глобалізації та постіндустріальних трансформацій, суперечливостей між ринком та людиною у глобалізованому світі. За цих умов формується новітній вид суперечливостей, що виходить з поєднання глобалізації та регіоналізації та вмотивовується зростанням ролі регіонів (не лише окремих країн, а окремих частин країн) як безпосередньо діючих суб'єктів на світових ринках. Окрім того, глобалізація економічної діяльності в цілому та локалізації її окремих видів також кидають виклик один одному, що визначає суть вимог до загальнодержавних та регіональних економічних політик та механізмів їх здійснення.

Цим питанням присвячені численні наукові праці та розвідки: монографії, підручники, посібники, статті, актуальність яких не потребує окремої аргументації, оскільки глобальне визначає тенденції, концепції, принципи, сутність тощо. Плеяда сучасних українських відомих економістів у більшій чи меншій мірі науково

обґрунтовує поставлене завдання та дає практичні рекомендації, які вже використовуються чи можуть бути застосовані в державному будівництві України, зокрема територіальному управлінні економікою.

Але проблеми починаються у сфері пошуку адекватних часу і вимогам відповідей в теорії і практиці регіонального управління, що спричиняється, зокрема, відсутністю повноцінного зворотнього зв'язку на вісях „державна-громадянин”, „суб'єкт-об'єкт управління”, „орган влади-фізична чи юридична особа”, „посадова особа-споживач”; „функція-послуга”, „повноваження-результат” та інших. Окрім того, визначальним, на жаль, у нинішній практиці управління соціально-економічним розвитком областей, як адміністративно-територіальних одиниць, є залежність від харизми лідерів; вибору специфічних способів впливу на дієвість інституцій чи їх представників; неоднозначність системи формальних і неформальних важелів; застосування не досить апробованих методів спонукання чи мотивування щодо виконання регіональних стратегій, програм, планів; специфіки здійснюваної кадрової політики тощо.

Все це визначає потребу створення набору інструментів публічного управління як складової територіального управління економікою, що становить мету даного дослідження. Даний аспект неможливо розглядати без аналізу змістовного наповнення функцій та методів організаційної структури, технології та техніки територіального управління, що формуються під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників розвитку регіону. Що стосується внутрішніх (внутрішнього середовища), то вони загалом є похідними від моделі взаємодії складових соціально-економічної системи. Зовнішні ж (зовнішнє середовище) формуються під впливом історично-конкретної ситуації, яка позначається сучасними тенденціями і реаліями в глобальному, державному та локальному (місцевому) масштабах, що також потребує докорінних змін взаємовідносин суб'єкта і об'єкта управління. Іншими словами, територіальні органи управління (звісно в синхронному режимі з інституціями державного рівня) повинні відслідковувати, вирізняти, враховувати і

найважливіше - формувати на регіональному рівні зміни щодо застосування механізмів та інструментів державного управління.

Сутність управління територіальною системою найбільш повно розкривається в його організаційній, функціональній та інструментальній підсистемах (остання часто-густо називається технологією управління), які повинні функціонувати на основі певної нормативно-правової бази. Ефективність дії згаданих підсистем, повноцінна реалізація функцій управління потребує спеціального економічного та управлінського інструментарію. Що стосується першого, то в науковій літературі достатньо обґрунтовані маркетингові інструменти, проектне управління, управління логістичними ланцюгами, управління ризиками, управління фінансами, управління персоналом тощо. Аргументами „за” такий економічний набір є, наприклад, наступне:

- нестабільність, мінливість, невизначеність сучасного зовнішнього середовища висуває вимогу оволодіння майстерністю стратегічного та ситуаційного управління;
- регіоналізація, локалізація вимагають нових форм інтеграції, зокрема функціонування промислово-фінансових груп, економічних кластерів, транснаціональних кампаній тощо;
- потреба збору кількісних та якісних даних про стан регіональної економіки визначає розробку просторових маркетингових досліджень тощо.

Стосовно просторового маркетингу, як найновітнішої форми розвитку економічних процесів, то принципово важливо розглядати його (з однієї сторони) як інструмент розбудови суспільно-приватного партнерства, що є вкрай необхідним у ринковому середовищі для створення привабливіших умов переваг конкретної території для залучення інвесторів [6]. Так, скажімо, в Чернівецькій області, конкретний аналіз з боку регіональних органів влади в цілому та в кожній ланці господарства допомагає вибирати шляхи і форми впливу на управлінські процеси та прийняття управлінських рішень. У зв'язку з цим ефективною видається розроблена Чернівецькою обласною державною адміністрацією та затверджена Чернівецькою обласною радою „Стратегія розвитку Чернівецької області на період

до 2015 року”, техніко-економічне обґрунтування створення спеціального режиму інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку області тощо, що направлено на покращення життя та добробуту громадян краю в найближчій перспективі. З іншого боку, на нашу думку, саме сутністю розвитку просторового маркетингу може вибудовуватися підхід до формування публічного управлінського інструментарію, що в свою чергу потребує уважного теоретичного обґрунтування.

Актуалізація даної проблеми свідчить про недостатність наукових розвідок про механізми державного управління, інструментарій публічного управління, окремі аспекти яких все ж розробляються впродовж останніх десяти років українськими вченими, зокрема, В.Авер'яновим, Г.Атаманчуком, В.Князєвим, М. Лесечком, В.Луговим, Н.Нижник, В.Олуйком, Р.Рудніцькою, О.Сушинським, А.Чемерисом, Ю.Шаровим та іншими. Попри певні наукові результати, складність повноти таких обґрунтувань полягає в тому, що на сьогодні інструментом державного управління в найбільшій мірі вважають систему органів управління [1]. Р.Рудніцька, О.Сидорчук, О.Стельмах в обґрунтованій моделі механізму державного управління визначають лише місце інструментів та відносять їх до групи важелів управління, що ще більше завуальовує розуміння елементів даного механізму. При цьому автори зауважують, що „така модель все ж може стати теоретичною основою для розробки конкретних механізмів державного управління різними сферами суспільного життя” [16].

Якщо ці та інші науковці лише наблизилися до розуміння понять „механізм, механізми та інструменти державного управління”, то практично недослідженим є суть та зміст публічного управлінського інструментарію на регіональному рівні. Дослідники економічного інструментарію управління територіями в більшій мірі не ставлять за мету розглянути визначені нами питання в єдиному напрямку та встановити взаємозалежності чи взаємовпливи цих двох видів інструментарію, що є невинуватим для надто складної ситуації в сучасній Україні, яка й досі не може вибудувати зрозумілу для

загалу стратегію розвитку. В контексті сказаного, відомі українські дослідники М.Лесечко, А.Чемерис вбачають, що через велику кількість політичних скандалів, непрозорість приватизації об'єктів державної власності, спроби адміністративного регулювання тих сфер, які повинні функціонувати за ринковими механізмами, відсутність прозорих механізмів контролю урядів, не відбувається достатнього відтворення в Україні соціального капіталу, що визначається ними „як системний продукт соціальних відносин на всіх рівнях суспільної організації, який суттєво впливає на розвиток усіх сфер суспільства і за певних обставин може створювати або підсилювати синергетичний ефект розвитку” [9]. Досліджуючи дану проблему вчені зауважують, що відродити соціальний капітал адміністративними методами не приносить успіху, але розвинені країни світу йдуть шляхом створення державного механізму формування соціального капіталу. Західні вчені ще в другій половині ХХ століття дійшли висновку, що соціальні зв'язки, норми, цінності в найбільшій мірі впливають на розвиток економіки, оскільки соціальний капітал включає всі формальні та неформальні відносини і є об'єднувальним елементом, який скріплює суспільство в єдину систему.

Першим дослідником сутності соціального капіталу вважається П.Бурдьє, який відштовхувався у його вивченні від поняття „простір”, а відтак просторовості та прийшов до висновку, що він (соціальний капітал) являє собою сукупність наявних або поточних ресурсів, які передбачають існування системи інституціоналізованих відносин взаємного розпізнавання або визнання. Даний дослідник вважає, що проблему накопичення соціального капіталу слід вирішувати шляхом конвертації всіх форм капіталу в економічний. Він стверджує, що володіння культурним і соціальним капіталом призводить до перетворення їх у економічний капітал, що пов'язано з ефективністю соціальної діяльності та управління [3]. А.Чемерис, обґрунтовуючи роль держави у формуванні соціального капіталу, виокремлює напрями взаємодії владних інститутів та соціального капіталу: організаційний, фінансовий, правовий [18]. Аналіз зарубіжної літератури в цілому та окремих праць, зокрема

Р.Патнама, Ф.Фукуями, М.Шиффа та інших, на думку М.Лесечка свідчить, що існує щонайменше чотири основні підходи до концепції визначення соціального капіталу: антропологічний, соціологічний, політичний, економічний [8], останній з яких є дотичним до предмету даного дослідження. При цьому важливими є рівні, форми соціального капіталу, методи інвестування в соціальний капітал тощо. Першими з названого вважаються мікрорівень, мезорівень, макрорівень, наднаціональний, що ідентифікує аналогічні взаємозв'язки у сфері економіки: макроекономіки, мікроекономіки тощо.

Таким чином, обґрунтування потреби формування економічного та управлінського інструментарію необхідно, на нашу думку, мотивувати взаємозв'язком зі соціальним капіталом, що визначає ефективність управлінської діяльності в цілому. Але, оскільки ми обмежені рамками даної статті, що не дає можливості цілісно простежити весь набір інструментів, зосередимо свою увагу на одному з можливих взаємозв'язків: соціальний капітал – економічний інструмент – управлінський інструмент та спробуємо лише висловити підхід до формування гіпотези їх взаємодії у наступному варіанті. А саме, вченими доведено, що соціальний капітал базується на просторовості; основою маркетингових досліджень є простір, просторовість; вихідним положенням просторового маркетингу є співвідношення у вираженні інтересів продуцентів та споживачів. Останнє, на думку авторів публікації [6] проявляється у потребі мати стільки рівнів влади скільки є класів товарів та послуг. Тому Нове державне управління, започатковане в кінці ХХ століття адміністративними реформами у Великій Британії, Франції, Італії та інших європейських країнах, формує потребу бачення органів влади в якості „підприємств”, що виробляють і надають послуги населенню: адміністративні, державні, муніципальні, управлінські [2, 5, 7, 10, 12]. Про послуги для громадян від органів влади вже писали українські дослідники В.Авер'янов, В.Долечек, М.Лесечко, А.Ліпенцев, А.Чемерис та інші автори [2, 5, 7]. Але важливим для висловленого вище підходу є розуміння поняття та сутності управлінської послуги як одного з

інструментів у механізмі державного управління. Таке припущення висловлене автором в одній з наукових робіт [14], що виражається у формулюванні абсолютно нового поняття, обґрунтованого на підставі проаналізованих інструментів оцінювання через критерії та показники якості, а саме: „управлінська послуга” - це передбачена законодавством частина управлінської діяльності посадових осіб органів влади, яка спрямована на задоволення потреб користувачів в управлінні та здійснюється на основі застосування системи управління якістю в органах влади.

Надання „управлінських послуг, як складова механізму функціонування державної служби” та „основна проблема правового характеру у сфері державної служби”, визначені Указом Президента України „Про Концепцію розвитку законодавства про державну службу” від 5 січня 2005 року [15]. Новий стан економічних і соціальних відносин, що склався в Україні після виборів Президента України у 2005 році, а також новообраний уряд зразка 2007 року посилять тенденції руху України до стандартів Європейського Союзу та перспектив майбутнього членства в ньому. Тому неминучим є спрямування перетворень у системі державного управління в цілому, в органах місцевого самоврядування в інтересах громадян, з метою вдосконалення взаємин органів управління всіх рівнів з громадянами, їх об'єднаннями, надання їм якісних послуг.

Але при дослідженні цього напрямку управлінської діяльності виникає чимало проблем, які потребують теоретичного осмислення та обґрунтування, зокрема: визначення комплексу маркетингу надання управлінських послуг; упорядкування семантики поняття „управлінська послуга”; наповнення регіонального законодавства нормами про систему надання управлінських послуг; визначення критеріїв оцінювання надання управлінських послуг та показників різних видів оцінювання тощо, що, безперечно складає змістовну основу цього виду управлінського інструментарію. За цих умов виникає потреба у проведенні значно більшої кількості досліджень, написання наукових праць, аналізі незалежними експертами характеру та стилю управлінської діяльності органів влади на

регіональному рівні, що в цілому дасть підстави ґрунтовніше застосовувати управлінську послугу в якості управлінського інструментарію. З іншого боку, і надалі відсутні ініціативи користувачів послуг щодо формування публічного інституту надання органами влади управлінських послуг громадянам.

Таким чином, окреслена гіпотеза та недослідженість її складових визначають потребу обґрунтування сучасного набору управлінських та економічних інструментів; визначення способів їх взаємодії; встановлення, яким чином впливає на ці процеси формування та відтворення на регіональному рівні соціального капіталу; чи можна утворити групи інструментарію та дослідити їх дієвість залежно від видів управлінської чи економічної діяльності тощо. Саме такий підхід та цілеспрямоване проектування відповідних напрацювань, в першу чергу середовищем владних інституцій різного рівня, на нашу думку, може формувати нову філософію сучасного територіального управління та сприяти ідентифікації новітнього інструментарію публічного управління.

Література

1. Авер'янов В.Б. Апарат государственного управления: интересы и деятельность. – К., 1993. – 274 с.
2. Адміністративні послуги місцевих органів державної виконавчої влади: Монографія /А.О.Чемерис, М.Д.Лесечко, А.В.Ліпенцев, О.В.Поляк/ За заг. ред. А.О.Чемериса. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2004.- 152 с.
3. Бурдьє П. Социология политики. – М., 1993. – 333 с.
4. Державне управління: теорія і практика. За загальною редакцією доктора юридичних наук, професора Авер'янова В.Б. – К.: Юрінком інтер, 1998. – 432 с.
5. Долечек В. Адміністративна реформа: поліпшення якості і підвищення ефективності державних послуг // Вісник НАДУ при Президентіві України. –2002.- № 1.- С.217-224.
6. Євдокименко В.К., Мусурівська Л.О. До нової парадигми регіонального управління соціально-економічним розвитком //

- Збірник наукових праць. Економічні науки. – Чернівці: Книги-XXI, 2006. – С.16-22.
7. Євдокименко В., Поляк О. Управлінські, адміністративні і громадські послуги як сегмент регіональних ринків // Регіональна економіка. – 2004. - № 4. – С. 16-23.
 8. Лесечко М. Соціальний капітал як довіра і взаємодія // Ефективність державного управління: Збірник наукових праць Львівського регіонального інституту державного управління Української Академії державного управління при Президентіві України /За заг. ред. А.О.Чемериса. – Львів: ЛРІДУ УАДУ, 2003. – Вип. 3. – С. 38-46.
 9. Лесечко М., Чемерис А., Сидорчук О. Методичні підходи до оцінки соціального капіталу // Актуальні проблеми державного управління. Збірник наукових праць. – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2006. – Вип. 1(25). – С.34-43.
 10. Матеріали круглого столу „Адміністративна реформа – скільки повинні коштувати населенню та підприємцям послуги від держави”, Київ, 12 лютого 2003 року.- 86 с.
 11. Нижник Н.Р., Машков О.М. Системний підхід в організації державного управління: Навчальний посібник /За заг. ред. Н.Р.Нижник.- К.: УАДУ, 1998. – 160 с.
 12. Оцінка та стандарти якості муніципальних послуг: проблеми та перспективи. Проект Світового банку, ПАДКО та МЦПД. Матеріали міжнародної конференції. - Київ. 14-16 липня 2004 року. - 229 с.
 13. Патнам Р. Творення демократії: Традиції в сучасній Італії / Р.Д.Патнам, Р.Леонарді, Р.Й.Нанетті; Пер. з англ. В.Ющенко. – К.: Вид-во ім. Соломії Павличко „Основи, 2001.-302 с.
 14. Поляк О. Визначення основи формування механізмів надання управлінських послуг органами влади /Збірник наукових праць. Економічні науки. – Чернівці: Книги-XXI, 2007. – С.186-200.
 15. Про Концепцію розвитку законодавства про державну службу. Указ Президента України від 5 січня 2005 року №1/2005 // Офіційний вісник України, 2005.- №2.- с. 55-59.
 16. Рудніцька Р.М., Сидорчук О.Г., Стельмах О.М. Механізми державного управління: сутність і зміст /За наук. ред. д.е.н., проф.

- Лесечка М.Д., к.е.н. доц.. Чемериса А.О. – Львів; ЛРІДУ НАДУ, 2005. - 28 с.
17. Fukuyama F. Trust: the Social Virtues and the Creation of Prosperity.- London: Hamish Hamilton, 1995.
18. Чемерис А. Роль держави у формуванні соціального капіталу // Ефективність державного управління: Збірник наукових праць Львівського регіонального інституту державного управління Української Академії державного управління при Президентіві України /За заг. ред. А.О.Чемериса. – Львів: ЛРІДУ УАДУ, 2003. – Вип. 3. – С. 14-17.
19. Чемерис А. Системний підхід до аналізу поняття „соціальний капітал” // Ефективність державного управління: Збірник наукових праць Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України /За заг. ред. А.О.Чемериса. – Львів: ЛРІДУ УАДУ, 2003. – Вип. 4. – С. 11-23.

ЛАЩАК В. В., кандидат економічних наук
начальник державної інспекції з контролю за цінами
в Чернівецькій області

АЛГОРИТМ СПІВПРАЦІ З ОРГАНАМИ МІСЦЕВОЇ ВЛАДИ В НАПРЯМКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ ТАРИФНОЇ ПОЛІТИКИ

Розроблено структурно-логічну схему взаємодії органів влади і викладено досвід розрахунків економічно обґрунтованих планових витрат які служать основою для розрахунку тарифів на житлово-комунальні послуги з ознаками попереднього контролю.

A structure logical scheme of government bodies interaction is worked out. The experience of economically grounded calculations of planned expenditures which are the base for tariffing on housing and communal services with some features of preliminary control is expounded.

Плата за житлово-комунальні послуги займає досить значну частку витрат в бюджетах українських сімей. Комунальні послуги за високою ціною та неналежною якістю, призводять до того, що значна частина населення відмовляється сплачувати нараховані платежі, що в свою чергу, призводить до погіршення економічного стану житлово-комунальних підприємств. З метою встановлення економічно обґрунтованих тарифів та наведення порядку в їх формуванні була прийнята постанова КМУ №297 від 27.02.07, якою надано повноваження Державній інспекції з контролю за цінами, надавати висновки щодо розрахунків економічно обґрунтованих планових витрат, пов'язаних з виробництвом, транспортуванням, постачанням теплової енергії, наданням послуг з централізованого водопостачання та водовідведення, централізованого опалення і постачання гарячої води, вивезення побутових відходів та технічного обслуговування ліфтів. Для досягнення цієї мети в Чернівецькій області розроблено та апробовано структурно-логічну схему або алгоритм взаємодії суб'єктів, які задіяні в формуванні тарифів.

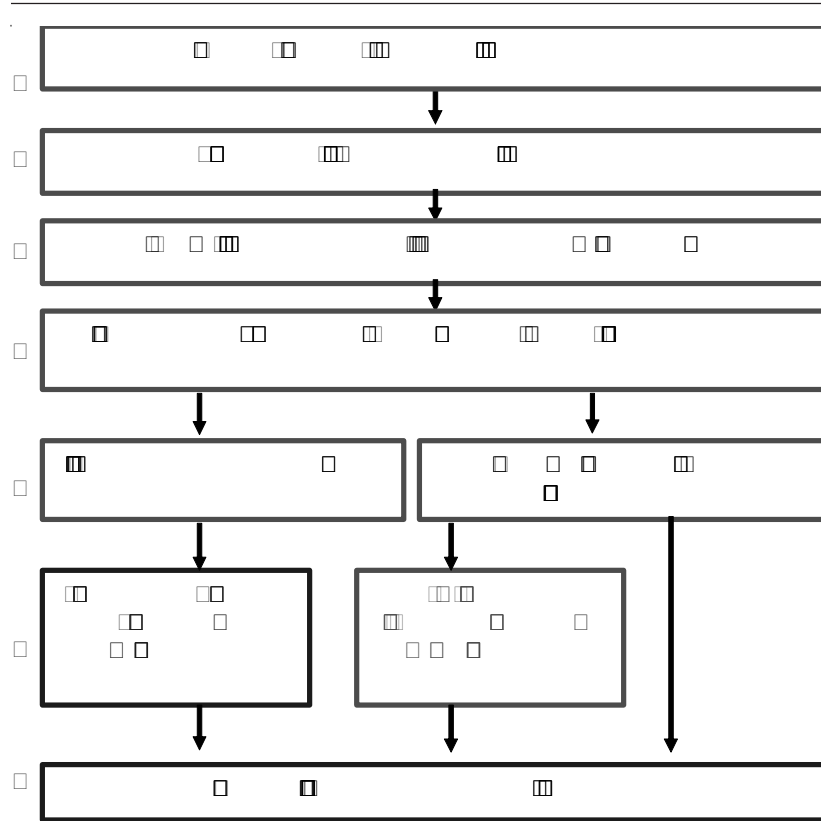

Рис. 1. Структурно логічна схема (алгоритм) співпраці з органами влади

Першим кроком є вивчення регіональної структури суб'єктів господарювання, які підпадають під дію постанови КМУ №297. Для цього всім головам місцевих рад були направлені листи з проханням проінформувати про кількість підприємств, які надають житлово-комунальні послуги на території їхнього населеного пункту. Рекомендувалось вказати конкретний вид послуг та їхні юридичні адреси. Після проведеної інвентаризації було отримано 252 суб'єкта. Станом на 01.09.2007р. в області налічується 48

підприємств, які підпадають під дію постанови, з яких 20 суб'єктів господарювання запланували переглянути 110 тарифів.

На наступному етапі було ініційовано прийняття розпорядження Обласної Державної адміністрації, мета якого була перш за все залучити органи влади до організації роботи з надання висновків, а також впорядкувати та рівномірно розпланувати навантаження з надання висновків.

На виконання даного розпорядження проведено робочі зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування та підприємствами-надавачами послуг. Під час їх проведення інспекцією доведено до відома всіх учасників повноваження надані КМУ та вручено пакет документів, якими регулюється порядок формування планових витрат, та розроблено графік подачі розрахунків.

В результаті органи місцевого самоврядування більш виважено почали ставитись до тарифної політики, а підприємства покращили якість розрахунків, які подаються інспекції на погодження.

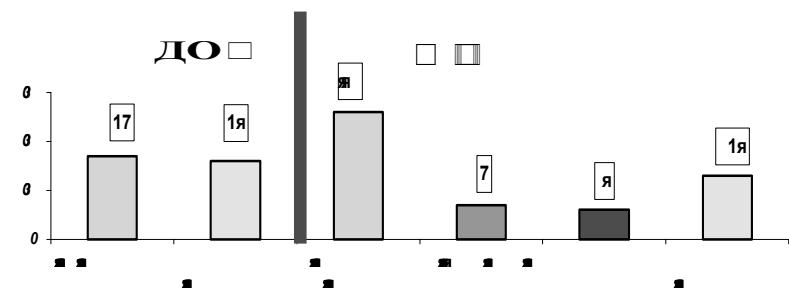

Рис. 2. Кількість розглянутих матеріалів до введення розпорядження облдержадміністрації та після

Четвертим етапом структурно логічної схеми є подача суб'єктами господарювання самих проектів розрахунків. За 8 місяців п.р. звернулись за висновками 11 суб'єктів господарювання, що складає 55% від числа запланованих. З них повторно звернулись

за висновками 3 підприємства житлово-комунального господарства. Кількість поданих розрахунків для отримання висновків складає 26. У зв'язку з наданням неповного пакету документів, що передбачені наказом Мінекономіки України № 67, відмовлено у наданні висновків 6 підприємствам житлово-комунального господарства по 13 розрахункам.

П'ятим кроком нашого алгоритму є надання інспекцією самих висновків, які можуть бути економічно обґрунтованими або не обґрунтованими.

При розгляді розрахунків підприємств, що звернулись за висновками інспекція керувалась наказом Мінекономіки України № 67, методичними рекомендаціями ДІЦ, а також вимогами ЗУ „Про оподаткування прибутку підприємств” зокрема (ст.5,8,9).

З метою покращення тарифної ситуації на ринку житлово-комунального послуг облдержадміністрацією прийнято доручення від 24.04.07 за № 1611, відповідно до якого рекомендовано Головам державних адміністрацій, управлінню житлово-комунального господарства, органам місцевого самоврядування та Державній інспекції з контролю за цінами проводити наступні заходи:

1. Вишукувати резерви здешевлення житлово-комунальних послуг за рахунок зменшення питомих витрат електроенергії та газу природного, шляхом забезпечення їх повного обліку та скорочення витрат на всіх стадіях виробництва послуг.

2. Обмежити рівень адміністративних витрат, що включаються у тарифи в розмірі не більше ніж 15 відсотків на оплату праці, визначених за нормами обслуговування та включеними до планових виробничих витрат.

3. Обмежити рівень рентабельності у тарифах для населення 3-ма відсотками

4. Запровадити механізм корегування тарифів у разі зміни окремих складових витрат для забезпечення поступового їх перегляду.

Здійснивши апробацію даного розпорядження, можна на прикладі лише 2 пункту зробити ряд висновків.

Алгоритм співпраці з органами місцевої влади в напрямку регіональної тарифної політики

Аналіз ситуації в цілому по області встановив що середньооблікова чисельність (в еквіваленті повної зайнятості) у сфері надання послуг з водопостачання та водовідведення складає 1059 осіб, з них адмінперсонал - 166,6 осіб, або 15,7 відсотка.

У сфері надання послуги теплопостачання загальна середньооблікова чисельність працюючих в еквіваленті повної зайнятості складає 619 осіб, з них АУП - 126 осіб, або 20,4 відсотка до загальної чисельності. У сфері надання послуг водопостачання та водовідведення середньомісячна заробітна плата 1-го працівника адмінперсоналу вища, ніж виробничого майже на 60 %, у сфері надання послуг теплопостачання - на 34 %.

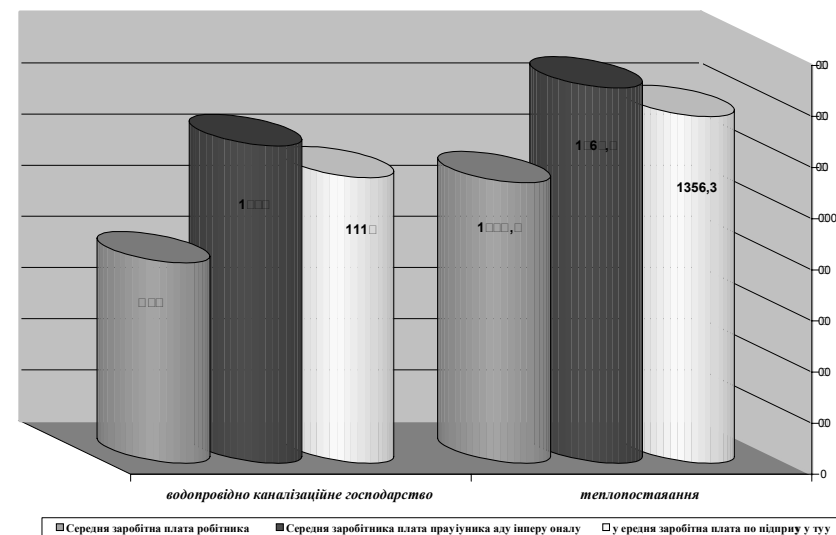

Рис. 3. Дані середніх рівнів заробітної плати в цілому по підприємству в порівнянні з робітниками та працівниками адмінперсоналу

Зокрема, у водопровідно-каналізаційному господарстві середньомісячна заробітна плата 1-го працівника адмінперсоналу(з преміями, надбавками) складає 1242 грн., а робітника, що

безпосередньо зайнятий у виробництві, - 784 грн. Диспропорція у зарплаті складає 1,6 рази.

На підприємствах, що надають послуги теплопостачання, середньомісячна заробітна плата 1-го працівника адмінперсоналу(з преміями, надбавками) складає 1468,8 грн., а робітника, що безпосередньо зайнятий у виробництві, - 1097,7 грн. Диспропорція у зарплаті складає 1,3 рази. Обмеження адміністративних витрат (на загальнодержавному рівні) на нашу думку, є одним із резервів здешевлення вартості житлово-комунальних послуг. Чіткі правила формування всіх статей витрат які є основою для формування тарифів, дали б змогу більш прозоро і об'єктивно здійснювати тарифну політику в державі. Нині певні обмеження окремих статей витрат передбачені тільки в податковому законодавстві та деякими нормативно-інструктивними галузевими документами.

Заключним кроком нашого алгоритму є практичне застосування запропонованого продукту органами місцевого самоврядування. Ними в основному враховуються рекомендації Державної інспекції з контролю за цінами але є також випадки, коли органи місцевого самоврядування затверджували тарифи без висновків інспекції. В таких випадках інспекція зверталась в органи прокуратури з проханням скасувати рішення органів місцевого самоврядування. В результаті в області є факти, коли рішення про затвердження тарифів скасовувались за протестами прокуратури. В даному випадку орган місцевого самоврядування, на нашу думку, до кінця не усвідомив, що здійснення попереднього контролю Державною інспекцією з контролю за цінами досить суттєво полегшує ношу соціальної відповідальності перед громадою в проведенні тарифної політики.

Надаючи висновки, інспекція зіткнулась з рядом проблемних питань, які, на нашу думку, є актуальними на загальнодержавному рівні, і їх можна систематизувати в певні групи.(рис.4)

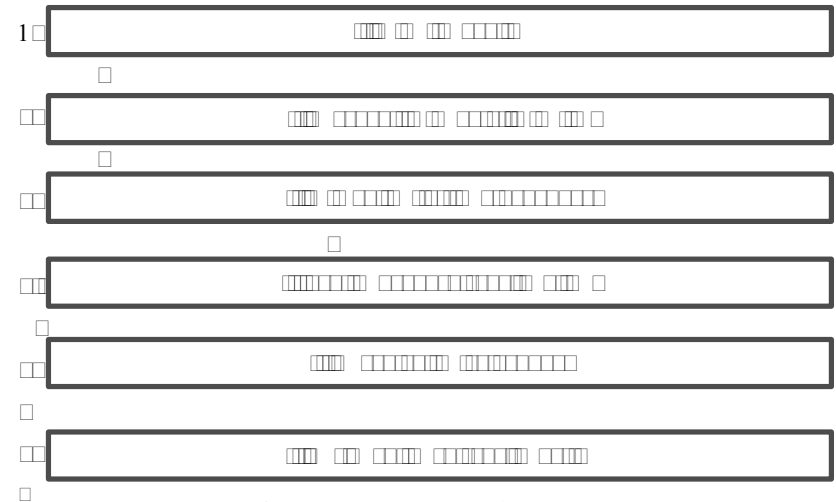

Рис. 4. Проблематика попереднього контролю в тарифоутворенні

1. Концептуальна – суть її полягає в тому, що одним органом здійснюються функції попереднього камерального контролю (це надання висновків) і наступного (це проведення самих перевірок), що зменшує ефективність послідовних перевірок. В зв'язку з цим варто, на нашу думку, розробити концепцію розвитку інспекції в напрямку попереднього контролю.

2. Статусу висновків інспекції не визначає чи вони носять характер обов'язкових, за невиконання яких передбачається відповідальність, чи вони будуть носити тільки рекомендаційний характер.

3. Соціальна відповідальність. Суть її полягає в тому, що орган місцевого самоврядування, який в більшості випадків є засновником підприємств житлово-комунальної галузі, буде апелювати до населення як виборця стосовно того, що тепер він не несе відповідальність за те, чи тарифи є економічно обґрунтовані, чи ні, а також стосовно ефективності роботи підприємств житлово-комунального господарства.

4. Законодавчо - нормативна. Необхідно на законодавчому рівні закріпити за Державною інспекцією з контролю за цінами даний напрямок роботи та встановити чіткі вимоги для формування всіх статей витрат.

5. Матеріальна та кадрова. Для вирішення даної проблеми необхідно збільшити фінансування для покриття витрат, які здійснює інспекція під час виконання постанови Кабінету Міністрів України №297, а також проводити семінари та навчання з працівниками, які відповідають за даний напрямок роботи.

6. Нормативного забезпечення. Необхідно забезпечити централізовано нормативно - технічною літературою як надавача послуг так і інспекції. (ДБН, СНіПи та інша технічна документація)

Розвиток житлово-комунальних підприємств з огляду на перспективу неможливий виключно на засадах ринкових регуляторів і важелів, як одночасно він не можливий і на принципах командно-адміністративних методів. Їх комплексне поєднання і використання є оптимальним для галузі, а удосконалення системи попереднього контролю дасть змогу уникнути проблем, викликаних незадоволенням тарифною політикою в майбутньому.

Література

1. Конституція України. // Відомості Верховної Ради (ВВР).- 1996.- №30.-Ст.115
2. Закон України „Про житлово-комунальні послуги” від 24.06.2004р. № 1875-IV //www.rada.gov.ua.
3. Закон України „Про природні монополії” від 20.04.2000р. №1682 // www.rada.gov.ua.
4. Постанова КМУ „Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України” від 27.02.2007р. №297 //www.kmu.gov.ua.
5. Розпорядження Чернівецької ОДА „Про організацію роботи з надання висновків щодо розрахунків економічно об’рунтованих планових витрат, пов’язаних з виробництвом та наданням житлово-комунальних послуг” від 30 травня 2007р. №213-р// www.oda.cv.ua.

ПАСІЧНИК В. В., доктор технічних наук, професор

ШАХОВСЬКА Н. Б., кандидат економічних наук

Національний університет „Львівська політехніка”

АЛГОРИТМИ УСУНЕННЯ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ У СХОВИЩАХ ДАНИХ РЕЛЯЦІЙНОГО ТИПУ З МЕТОЮ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

Описано методи побудови класифікаційних правил для усунення невизначеностей. Запропоновано алгоритми для вирішення основних задач.

The methods of uncertain eliminate are described. The main algorithms of design are described.

Сховище даних визначають у [1, 2] як предметно-орієнтований, інтегрований, залежний від часу набір даних, призначений для підтримки прийняття рішень різними групами користувачів. Оскільки сховище має предметно-орієнтований характер, його організація націлена на змістовний аналіз інформації. Ця властивість визначає архітектуру побудови сховища і принципи проектування моделі даних, відмінні від тих, що застосовуються в реляційних базах даних [2, 3] .

Враховуючи специфіку, сховище даних має такі особливості проектування та побудови:

- отримання інформації з різних джерел даних (у тому числі і з реляційних баз даних) у деталізованому та агрегованому вигляді ;
- багатовимірне подання інформації;
- наявність метаданих для опису джерел метаданих та структури самого сховища даних;
- наявність процедур аналізу даних та отримання нових даних;
- орієнтованість даних на аналітичне, а не на статичне опрацювання.

Вхідною інформацією для сховища даних є бази даних. У сховище даних інформація може надходити у первинному вигляді

(тобто структури відношень бази даних - джерела та сховища даних - приймача є ідентичними) або у інтегрованому (перед внесенням у сховище даних інформація агрегується).

Описані особливості сховища даних привели до необхідності введення формальної моделі сховища даних, якої на сучасному етапі досліджень не існує. Оскільки інформацію з сховищ даних використовують для підтримки прийняття рішень, то виникає задача збільшення якості моделі даних.

Реляційною базою даних називають трійку [4] $DB = \langle r, R, Z \rangle$, де r - множина відношень бази даних, R - множина їх схем, Z - множина обмежень цілісності.

Тоді *сховищем даних*, побудованим на основі реляційної моделі, назвемо шістку

$$DW = \langle DB, rf, RF, rm, RM, func \rangle,$$

де DB – множина реляційних баз даних (РБД) (або множина відношень, їх схем та обмежень цілісності, які містять інформацію з вхідних баз даних), rf – множина відношень фактів, RF – схема rf , rm – множина відношень метаданих, RM – схема rm , $func$ – множина процедур прийняття рішень.

Метадані – дані, що містять опис структури сховища даних, джерел та приймачів даних тощо (дані про дані) [2, 3].

Тоді нові дані (або рішення) – це результат застосування функцій сховища даних над відношенням фактів:

$$\square \square \square \square = \square \square \square \square (r \square \square \square \square \square \square param).$$

де $user_param$ – множина параметрів користувача, або вимог, які ставляться до рішення.

Точність моделі даних (якість прийнятих рішень, тобто відповідність даних деяким еталонним значенням), що зберігаються у СДРМ, залежатиме саме від повноти та достовірності рішень *Design*.

Оскільки відношення rf містить агреговану інформацію з відношень баз даних, то зв'язок між ним і відношеннями баз даних DB приводить до утворення так званого гіперкуба даних (моделі багатовимірного подання даних) [2, 3, 5].

У реляційній моделі гіперкуб даних подається за допомогою розгортання даних у множини відношень вимірів та відношень фактів.

Виміром назвемо множину відношень бази даних $V_i \in Universum(DB)$. Кожен вимір включає напрямки консолідації даних, що складаються із серії послідовних рівнів узагальнення (рівнів ієрархії).

Відношення між вимірами – відношення, яке є зв'язком між певними вимірами та відношенням фактів:

$$\square \square \times \square \square \times \dots \times \square \square \times r \square \rightarrow rel.$$

У відношенні фактів виміри подаються за допомогою зовнішніх ключів, а самі значення – за допомогою атрибутів агрегації.

У свою чергу, rel можуть бути параметрами для інших відношень між вимірами, і тим самим створювати ієрархію вимірів.

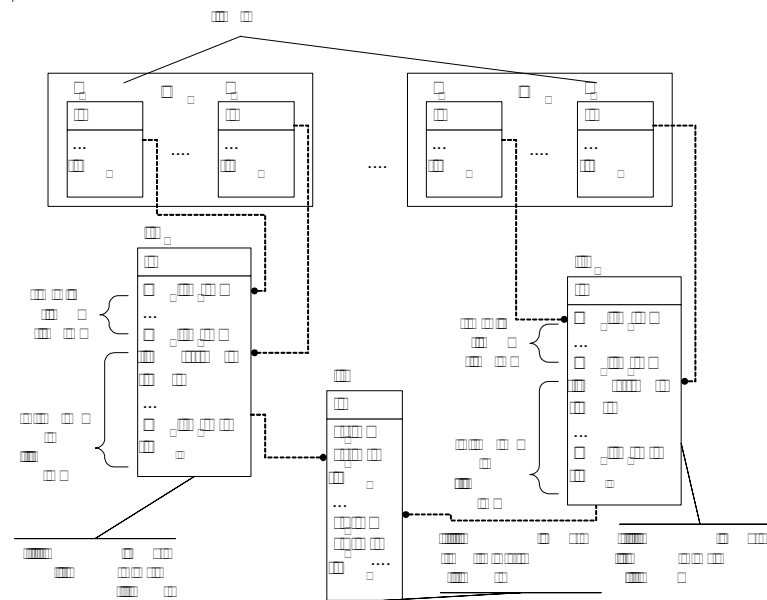

Рис. 1. Схема сховища даних з ієрархією вимірів

Осями багатовимірної системи координат служать основні атрибути аналізованого бізнес-процесу. На перетинах вимірів (dimensions) містяться дані, що кількісно характеризують виміри.

Формування відношення rf здійснюється на основі функції агрегування Agg: [5]

Оскільки не між всіма об'єктами, що зберігаються у вимірах, можна встановити однозначне відношення, то це призводить до виникнення невизначеності у відношенні вимірів.

Разом з інформацією з вхідних БД до сховища даних надходять також і невизначеності. Невизначеність може виникати на рівні атрибута, кортежа та відношення. Поява невизначеності на рівні атрибута і кортежа у зв'язку з багатовимірністю відображення інформації призводить до поширення невизначеності на всі кортежі відношення фактів, у яких значення зовнішнього ключа за вказаним виміром не є порожнім. Оскільки відношення фактів містить велику кількість кортежів, то опрацювання невизначеності традиційними засобами (інтервальна математика, багатозначна логіка) [6] стає неефективним через велику кількість операндів.

Крім того, невизначеність може виникати у відношенні фактів і за значеннями атрибутів, що містять агреговану інформацію, наприклад, невідомі обсяги продажу у вказаному регіоні за вказаним товаром.

Отже, специфіка сховищ даних (а саме його багатовимірність) приводить до того, що невизначеність, яка у традиційних реляційних базах даних розглядалася у межах одного відношення і могла виникати на рівні атрибута, кортежа та на рівні відношення, в цьому випадку поширюється на все сховище даних. Тому для опрацювання невизначеності у сховищі даних необхідно використати якісно новий підхід, потреба застосування якого не виникала у реляційних базах даних.

Неврахування невизначеності у інтелектуальних системах підтримки прийняття рішень приводять до таких наслідків:

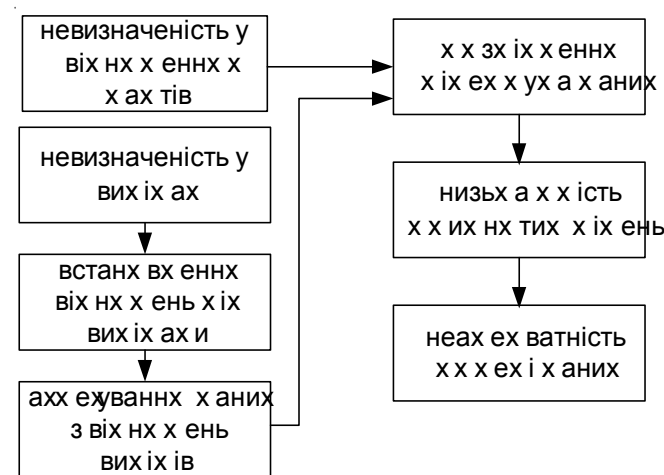

Рис. 2. Наслідки неврахування невизначеності у сховищі даних

Одним із методів врахування невизначеності є її зменшення (усунення) на основі аналізу наявних у СУРМ визначених даних. Під зменшенням невизначеності розуміють збільшення значення довіри до даних, під усуненням – заміну відсутнього значення на визначене.

Для невизначеностей, які є характеристиками об'єкта, доцільно застосувати об'єктно-орієнтований підхід до проектування схеми СДРМ. Моделювання об'єкта за допомогою перелічення його складових або властивостей та перенесення властивостей з вищого рівня ієрархії на нижчий, і навпаки, є одним із методів усунення невизначеності його характеристик.

Авторами введено ряд операторів для руху по мережі записів.

Оператором визначення предка Ur назовемо оператор виду

$$\square_{\square \sigma \square} (R') \sigma \sigma_{\square \sigma \square} (\sigma_{\square \sigma \square} (R')) ,$$

де – універсальне відношення, в якому зберігається інформація про зв'язки між об'єктами; X – первинний ключ відношення; Y – зовнішній ключ відношення g (вказує на підпорядкування записів); – значення первинного ключа запису, для якого здійснюється пошук

У третьому випадку до кортежів з невизначеністю був застосований алгоритм усунення невизначеності. Рівень співпадіння складеного плану та реальних даних становив відповідно 81% для працівників, 86% - для сировини та 92% - для допоміжних засобів.

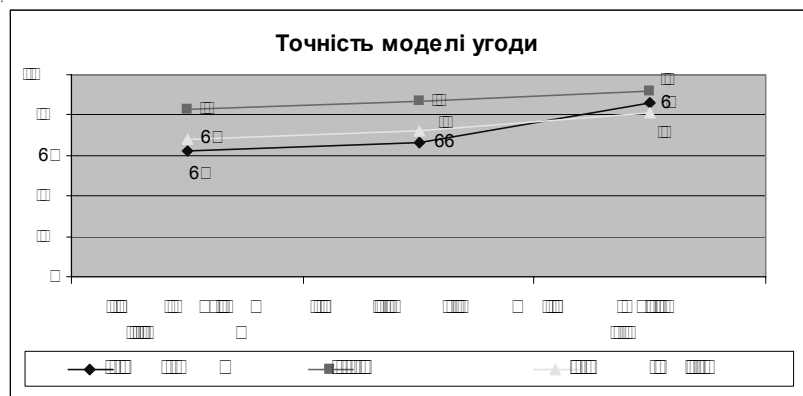

Рис. 4. Співпадіння плану виконання підрядних робіт, породженого на основі різної вхідної інформації, з реальним документом

Таким чином, алгоритм усунення невизначеності сприяє підвищенню якості прийнятих рішень, а, отже, точності моделі даних інтелектуальної системи.

У роботі розв'язано важливу науково-практичну задачу моделювання невизначеностей у сховищах даних, побудованих на основі реляційної моделі, що дозволило збільшити якість інформації, що зберігається у сховищі даних, та підвищити ефективність прийнятих рішень. У результаті виконання цієї роботи одержані наступні результати.

1. Здійснено математичний опис сховища даних, що будується на основі реляційної моделі, та типів невизначеностей у сховищі даних.
2. Розроблено алгоритм усунення невизначеностей на основі аналізу зв'язків між кортежами відношення сховища даних, що дало можливість не тільки підвищити якість інформації, але й дослідити залежності між даними.

Література

1. Ковтун В.Я., Москаленко Л.В. Средства извлечения геологических знаний из электронных хранилищ данных в геологических фондах. // Труды международного семинара Диалог 2001 по компьютерной лингвистике и её приложениям. – Таруса, 2001. – т.2. Прикладные проблемы.
2. Shaudhuri S., Dayal U. An overview of data warehousing and olap technology // SIGMOD Record. -№ 26(1), 1997. - P. 65–74.
3. Shaudhuri S. Data mining and database systems: Where is the intersection? // IEEE Data Eng. Bull. № 21(1):4–8, 1998.
4. Дейт Дж. Введение в системы баз данных. – М:Мир. –2002. – 690 с.
5. Кравець Р.Б. Моделювання системи інтелектуального аналізу даних на основі реляційних баз даних: Автореф. дис. канд. техн. наук: 01.05.02/; Національний університет „Львівська політехніка”. – Львів, 2003. – 20 с.
6. Батыршин И.З. Методы представления и обработки нечеткой информации в интеллектуальных системах // Новости искусственного интеллекта. – Москва, № 2, 2002. – С. 60 - 65.

СОПИН М. О., кандидат физико-математических наук, доцент
 САВИЦКИЙ А. В., доктор физико-математических наук, профессор
 ЗАБИДОВСКАЯ Л. Е., доцент
 ДЕМЧУЧЕН В. М., преподаватель кафедры компьютерных систем и технологий

КОНСТРУКТИВНАЯ РОЛЬ ХАОСА НА РЫНКЕ УСЛУГ

На прикладі моделі рекламної кампанії показано конструктивну роль хаосу на ринку послуг.

On an example of mathematical model of advertising campaign the constructive role of chaos in the market of services is shown.

При изучении рынков обычно исходят из того, что экономические индексы имеют статистическую природу и являются случайными величинами, заданными на некотором фильтрованном вероятностном пространстве $\mathbb{P} \times \mathbb{R}^n$. В зависимости от выбора стохастического базиса возможно построение большого многообразия математических моделей. Например, при исследовании финансовых рынков широко используются модели L.Bachelier (1900), A.Cowles (1933), H.Working (1934), H.Roberts (1959), M.F.M.Osborne (1959), P.Samuelson (1965), R.C.Merton (1973), F.Black&M.Scholes (1973), T.Ho&S.Lee (1986) и многие другие [1, 2].

Однако правомерно поставить вопрос: на самом ли деле экономические величины являются случайными величинами, а последовательности экономических индексов имеют статистическую природу? Напомним, что еще к Аристотелю восходит взгляд, что не может быть науки о случайности [3]. В случае же применения статистических представлений, выявление всех детерминированных связей между изучаемыми компонентами подменяется поиском статистических закономерностей для ансамбля изучаемых моделей. Однако в

основе функционирования любого рынка лежит вполне осознанная, детерминированная деятельность определенного числа агентов [4]. Поэтому при построении более адекватных моделей должно исходить из детерминистических предпосылок.

В настоящем сообщении изучается простая детерминистическая модель рекламной кампании в предположении, что рынок услуг хаотичен. Показано, что хаотическое поведение агентов рынка приводит к нетривиальным эффектам, подобным неравновесным, индуцированным стохастическим шумом фазовым переходам в динамических системах [5, 6]. Полученные результаты позволяют говорить о конструктивной роли хаоса в социально-экономических системах.

Будем исходить из того, что изменение со временем относительного числа клиентов, охваченных рекламной кампанией, аддитивным образом определяется денежными затратами на рекламу и вербальным общением клиентов между собой [6]:

$$\dot{n} = \alpha_1 n - n^2 \quad (1)$$

где коэффициент денежных затрат α_1 считается экзогенной переменной. Второй коэффициент α_2 , описывающий информационные отношения, определяется парными столкновениями уже вовлеченных в кампанию агентов и еще не участвующими в кампании лицами. Такие столкновения носят нерегулярный (хаотический) характер и должны описываться некоторой динамической системой. В качестве динамической системы, генерирующей хаотическое поведение, возьмем хорошо изученную систему E.Lorenz [7] и примем, что α_2 входит в нее в качестве эндогенной переменной:

$$\begin{cases} \dot{\alpha}_2 = \alpha_2 (\alpha_1 - \alpha_2) \\ \dot{y} = \alpha_2 (y - \alpha_2) \\ \dot{\alpha} = \alpha (\alpha - \alpha_2) \end{cases} \quad (2)$$

Известно, что при значениях параметров $\sigma = 10$, $b = 8/3$, $r = 28$ в системе (2) устанавливается хаотический автоколебательный режим [7, 8]. Посмотрим, как хаотическое поведение общающихся друг с другом агентов скажется на эффективности рекламной кампании. Результаты численных расчетов уравнений (1) и (2) в зависимости от размаха хаотических колебаний $\text{rang}[\alpha_2]$ при затравочном значении α_0^* и заданном α_1 представлены на рисунках 1,3,5. Соответствующие инвариантные меры (характеристики посещаемости динамической системой определенных областей фазового пространства) приведены на рисунках 2, 4, 6. Исходные экономические коэффициенты взяты таковыми, что соотношение денежных и информационных потоков, определяющее ожидаемое, можно сказать, прогнозируемое состояние числа клиентов, которые воспользуются услугами рекламного агентства, составляет 66% от общего числа потенциальных клиентов. Видно, что при небольшом уровне хаотических колебаний (рис.1) прогнозируемое значение охваченных кампанией клиентов находится в интервале (0,4 - 0,7) (рис.2),

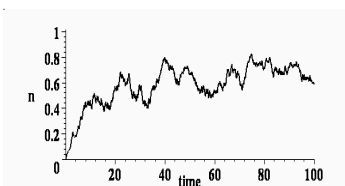

Рис. 1

Рис.1. Зависимость относительного числа покупателей от времени проведения кампании для $\alpha_1 = 0.1$, $\alpha_0^* = 0.66$,

$$n^* = 0.66, \text{rang}[\alpha_2] = 0.1$$

Рис.2. Инвариантная мера, рассчитанная при значениях экономических коэффициентов: $\alpha_1 = 0.1$, $\alpha_0^* = 0.66$, $n^* = 0.66$,

$$\text{rang}[\alpha_2] = 0.1$$

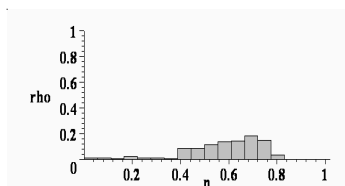

Рис. 2

причем мода инвариантной меры сосредоточена в точке 0,66. Усиление хаотического поведения агентов рынка приводит к сильным колебаниям прогнозируемого числа охваченных кампанией клиентов (рис.3). Однако динамической системой чаще посещается окрестность правой граничной точки фазового пространства (рис.4).

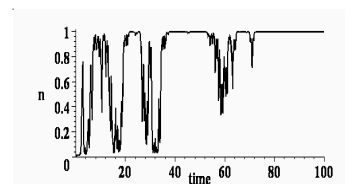

Рис. 3

Рис.3. Зависимость относительного числа покупателей от времени проведения кампании для $\alpha_1 = 0.1$, $\alpha_0^* = 0.66$,

$$n^* = 0.66, \text{rang}[\alpha_2] = 0.2$$

Рис.4. Инвариантная мера, рассчитанная при значениях экономических коэффициентов: $\alpha_1 = 0.1$, $\alpha_0^* = 0.66$, $n^* = 0.66$,

$$\text{rang}[\alpha_2] = 0.2$$

При значительном уровне хаоса агентов рынка, в системе через некоторое время наступает порядок (рис.5). Прогнозируемое значение числа участвующих в рекламной кампании лиц составляет величину порядка от общего количества покупателей (рис.6).

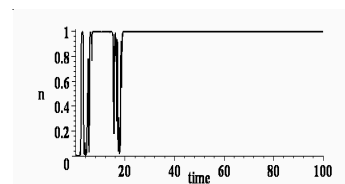

Рис. 5

Рис.5. Зависимость относительного числа покупателей от времени проведения кампании для $\alpha_1 = 0.1$, $\alpha_0^* = 0.66$,

$$n^* = 0.66, \text{rang}[\alpha_2] = 0.3$$

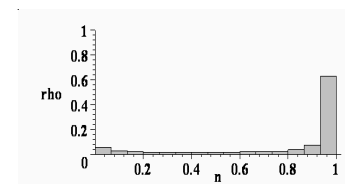

Рис. 6

Рис.6. Инвариантная мера, рассчитанная при значениях экономических коэффициентов: $\alpha_1 - \square\square\square$, $\alpha_2^* - \square\square\square$, $n^* = \square\square\square$,
 $\text{rang}[\alpha_2] = \square\square\square \square\square\square$

Цель произвольной социально-экономической системы может быть определена как „максимальное удовлетворение потребностей при рациональном использовании ресурсов” [4]. Как было показано в данной работе, эта цель достигается в условиях хаотического поведения агентов рынка. Было также показано, что в социально-экономической системе наличие хаоса может приводить к увеличению степени порядка. Разумеется, при полностью детерминистическом описании динамических систем, главная трудность состоит в нахождении всех связей и закономерностей, что, конечно, невозможно. Однако, если при построении экономико-математических моделей воспользоваться принципом подчинения Н.Хакен [9], то задачу можно сильно упростить, сведя к небольшому набору уравнений. Поскольку главной задачей экономико-математического моделирования является определение тенденций развития социально-экономических систем – построение подобного рода моделей вполне оправдано. Наконец, в качестве генераторов хаотичности при имитационно-числовом моделировании можно обратиться к системам J.Sprott, воспользовавшись результатами работы [10].

Литература

1. Ширяев А.Н. Основы стохастической финансовой математики. Том.1. Факты. Модели. – М.: Фазис, 1998. – 512с.
2. Ширяев А.Н. Основы стохастической финансовой математики. Том.2. Теория. – М.: Фазис, 1998. – 544с.
3. Князева Е.Н., Курдюмов С.П. - Основания синергетики. Режимы с обострением, самоорганизация, темпомиры. – М.:Алетейя, 2002. – 414с.
4. Маркетинг / Бейкер М. (ред.) – СПб.: ПИТЕР, 2002. – 1200с.
5. Хорстхемке В., Лефевр Р. Индуцированные шумом переходы. – М.: Мир, 1987. – 400с.

6. Сопин М.О., Савицкий А.В., Забидовская Л.Э. Использование синергетических эффектов для коррекции принимаемых решений. // Збірник наукових праць. Економічні науки. Вип.3. – Чернівці: Книги XXI, 2007. – С.417-434.
7. Лоренц Э. Детерминированное непериодическое течение. // Сб. Странные аттракторы / Под ред. Я.Г.Синяя и Л.И.Шильникова. – М.: Мир, 1981. – С.88-116.
8. Ott E. Chaos in dynamical systems. – Cambridge University Press, 1993. – 385p.
9. Synergetics / Haken H. (ed.) – Berlin, Heidelberg, New York: Springer-Verlag, 1977. – 274p.
10. Sprott J.C. Some simple chaotic flows. // Phys.Rev. – 1994. – V.E50. – №2. – P.647-650.

СОПИН М. О., кандидат физико-математических наук, доцент
 САВИЦКИЙ А. В., доктор физико-математических наук, профессор
 ЗАБИДОВСКАЯ Л. Е., доцент
 ДЕМЧУЧЕН В. М., преподаватель кафедры компьютерных систем и технологий

НЕПРЕДСКАЗУЕМОСТЬ В СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ СИСТЕМАХ

Вивчається можливість довгострокових прогнозів в економіці на прикладі математичної моделі рекламної кампанії.

The opportunity (possibility) of the long-term forecasts (prediction) in economics on an example of mathematical model of advertising campaign is studied.

Одной из наиболее важных задач, необходимых при проведении экономического анализа деятельности социально-экономической системы (предприятия, фирмы, рекламного агентства), является получение прогнозных оценок наиболее значимых экономических коэффициентов. Прогнозирование, как и планирование – это род предвидения, поскольку имеет дело с получением информации о будущем состоянии системы. Прогнозирование основано как на научно-аналитических методах (метод экспертных оценок, экстраполяция трендов, регрессионный анализ, экономико-математическое моделирование, имитационное динамическое моделирование и пр.), так и на интуиции лица, принимающего решение (ЛПР) [1-6]. Однако недавно было осознано, что наши возможности в отношении прогнозирования сильно ограничены и что существует принципиальная невозможность долгосрочных прогнозов [7-8].

В настоящей работе изучается модель пропагандистской кампании, проводимой рекламным агентством с учетом дозволенных стратегий поведения на рынке. Показана возможность существования различных режимов в рассматриваемой социально-

экономической системе: релаксационных, периодических и хаотических. В рамках исследуемой модели изучаются прогностические возможности лица, принимающего решение. Доказано, что при некоторых значениях экономических параметров долгосрочное прогнозирование становится невозможным.

Исходить будем из того, что относительное число потребителей, которые вовлечены в кампанию на момент времени t_{j+1} , аддитивно определяется их числом в предыдущий момент времени t_j и числом проинформированных клиентов за промежуток времени $[t_j, t_{j+1}]$. Число охваченных кампанией клиентов за промежуток времени $[t_j, t_{j+1}]$ определяется, в свою очередь, денежными затратами на рекламу и информационными потоками, которыми обмениваются между собой уже охваченные кампанией агенты и еще неохваченные кампанией потенциальные клиенты. Итак, для относительного числа, участвующих в кампании на данный момент времени клиентов, можно записать:

$$x_{j+1} = x_j + \alpha_1(1 - x_j) - \alpha_2 x_j^2 \quad (1)$$

где $\alpha_1 \in R^1$ и $\alpha_2 \in R^1$ - коэффициенты, характеризующие обменные процессы, причем в основе информационного обмена лежит бинарная схема „рекламодатель-клиент”. Отрицательные значения α_2 отвечают за распространение негативных слухов. Динамическая система (1) задает точечное одномерное двухпараметрическое отображение, однозначно определяемое начальным состоянием x_0 при фиксированных значениях параметров α_1, α_2 . Разрешенные значения параметров, при которых система осуществляет отображение отрезка $[0, 1]$ в себя, лежат в области пространства параметров управления

$$D = \{ \alpha_1, \alpha_2 \mid \alpha_1 \in [0, 1], \alpha_2 \in [0, 1 - \sqrt{\alpha_1}] \}$$

В зависимости от того, какому каналу отдается предпочтение в ходе ведения рекламной кампании – материальному (денежные затраты) или коммуникативному (информационный обмен с потенциальным клиентом), можно выделить три стратегии рекламодателя.

Предпочтение отдается материальному каналу: $\alpha_1 - \alpha_2$.

Динамика отображения $f: n \rightarrow \alpha_1 n + \alpha_2 (1-n) \Rightarrow n \rightarrow 1$ наглядно представлена на рис.1 и рис.2. Последовательные итерации точечного отображения (1) сходятся к правой граничной точке фазового пространства. Желаемое состояние, когда 100% клиентов будут охвачены кампанией, достигается тем быстрее, чем интенсивнее вкладываются денежные средства. Прогноз однозначен и очевиден.

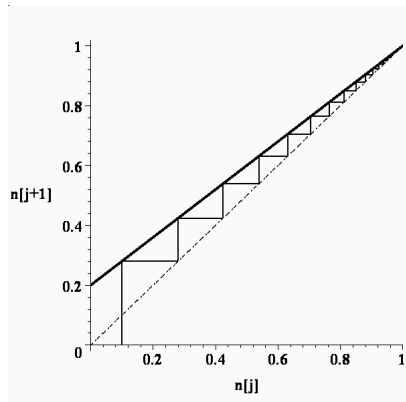

Рис. 1

Рисунок 1. Диаграмма Ламерея для стратегии щедрого рекламодателя при значении управляющих параметров

$\alpha_1 - \alpha_2$, $\alpha_2 - \alpha_1$. Начальное состояние $n_0 = 0$.

Рисунок 2. Диаграмма Ламерея для стратегии щедрого рекламодателя при значении управляющих параметров

$\alpha_1 - \alpha_2$, $\alpha_2 - \alpha_1$. Начальное состояние $n_0 = 0$.

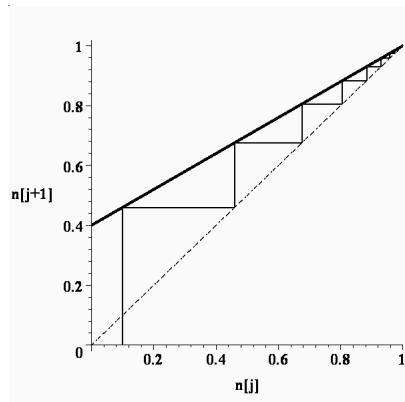

Рис. 2

Стратегия скупого рекламодателя

Предпочтение отдается коммуникативному каналу: $\alpha_1 - \alpha_2$.

В этой ситуации следует различать два случая. Случай, когда в коммуникативном канале преобладают негативные тенденции (напр., черный PR со стороны конкурентов) изображен на рис.3. Прогноз для рекламодателя явно пессимистичен – при хороших начальных данных неподвижной точкой динамической системы (1) является левая граница фазового пространства – товар покупать не будет. Нетрудно показать, что чем сильнее выражены негативные тенденции, тем быстрее система достигает левой границы. Случай преобладания позитивных тенденций в коммуникативном канале показан на рис.4. Прогноз для рекламодателя является благоприятным – со временем товар купят 100% клиентов, причем тем быстрее, чем более насыщен коммуникативный канал.

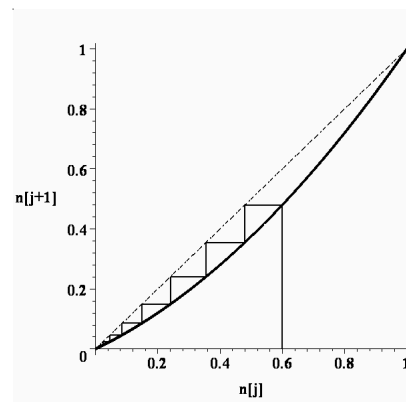

Рис. 3

Рисунок 3. Диаграмма Ламерея для стратегии скупого рекламодателя при значении управляющих параметров

$\alpha_1 - \alpha_2$, $\alpha_2 - \alpha_1$. Начальное состояние $n_0 = 0$.

Рисунок 4. Диаграмма Ламерея для стратегии скупого рекламодателя при значении управляющих параметров

$\alpha_1 - \alpha_2$, $\alpha_2 - \alpha_1$. Начальное состояние $n_0 = 0$.

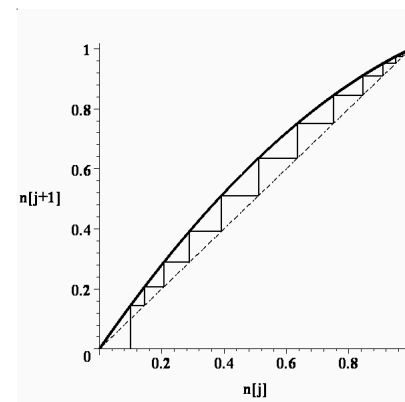

Рис. 4

Умеренная стратегия

Придерживаясь умеренной стратегии, рекламодатель равным образом апеллирует и к материальному каналу и к каналу коммуникативному: $\alpha_1 \sim \alpha_2$. Зафиксируем уровень денежных затрат и посмотрим, как будет меняться динамика системы при различных значениях интенсивности информационного обмена. До тех пор, пока в коммуникативном канале преобладают позитивные тенденции, система имеет одну неподвижную локально устойчивую точку – правую границу фазового пространства. При достаточно малых потоках негативной информации, правая граница фазового пространства остается притягивающей устойчивой предельной точкой последовательности итераций: $n_{j+1} \rightarrow n_j^*$ (рис.5). Однако дальнейший рост потоков негативной информации приводит к тому, что правая граничная точка теряет устойчивость и рождается новое устойчивое состояние $x^* \in [0, 1]$ (рис.6).

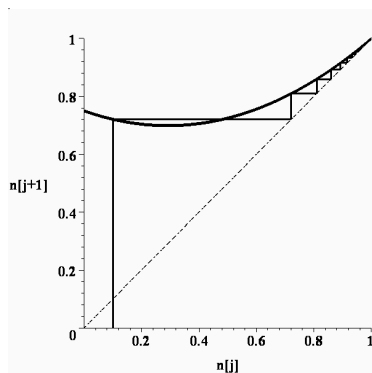

Рис. 5

Рисунок 5. Диаграмма Ламерея для умеренной стратегии при значениях управляющих параметров $\alpha_1 = [0, 1]$,

$\alpha_2 = [0, 1]$. Начальное состояние $n_0 = 0$.

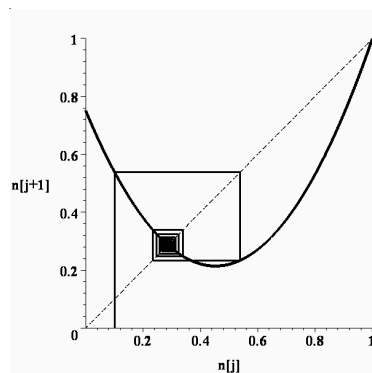

Рис. 6

Рисунок 6. Диаграмма Ламерея для умеренной стратегии

при значениях управляющих параметров $\alpha_1 = [0, 1]$,
 $\alpha_2 = [2, 2]$. Начальное состояние $n_0 = 0$.

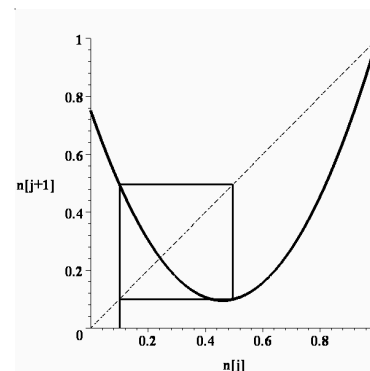

Рис. 7

Рисунок 7. Диаграмма Ламерея для умеренной стратегии при значениях управляющих параметров $\alpha_1 = [0, 1]$,

$\alpha_2 = [1, 1]$. Начальное состояние $n_0 = 0$.

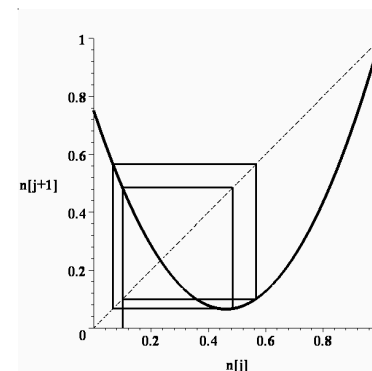

Рис. 8

Рисунок 8. Диаграмма Ламерея для умеренной стратегии при значениях управляющих параметров $\alpha_1 = [0, 1]$,

$\alpha_2 = [2, 2]$. Начальное состояние $n_0 = 0$.

В этих двух случаях прогноз однозначен. Дальнейшее усиление негативных тенденций приводит к рождению двукратного цикла (рис.7), затем происходит разрушение двукратного цикла S^2 и рождение четырехкратного цикла S^{2^2} (рис.8). Далее, наблюдается каскад бифуркаций удвоения периода – рождаются и уничтожаются циклы конечной кратности и прогнозы сводятся к множественным альтернативам.

При некотором значении параметра α_2^- формула (1) дает уже непериодическую последовательность $\{n_j\}$. Проведенные нами

Рисунок 12. Множество сосредоточения инвариантной меры для умеренной стратегии при значениях управляющих параметров $\alpha_1 = 0.001$, $\alpha_2 = 0.01$.

Усиление негативных тенденций в коммуникативном канале, начиная с некоторого значения α_2^- , приводит к тому, что нерегулярные режимы перемежаются с режимами периодическими. Важно знать, при каких значениях параметров задачи происходит смена режимов. Ответ на этот вопрос дает

показатель Ляпунова:
$$\lambda(\alpha_1, \alpha_2) = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N \ln \left| \frac{\partial x_i}{\partial x_{i-1}} \right|$$

Известно, что отрицательные значения λ соответствуют областям существования устойчивых периодических решений, а положительные значения λ указывают на нерегулярное движение [9, 10]. Результаты численного расчета зависимости показателя Ляпунова от параметра α_2 при фиксированном значении $\alpha_1 = 0.001$ представлены на рис.13.

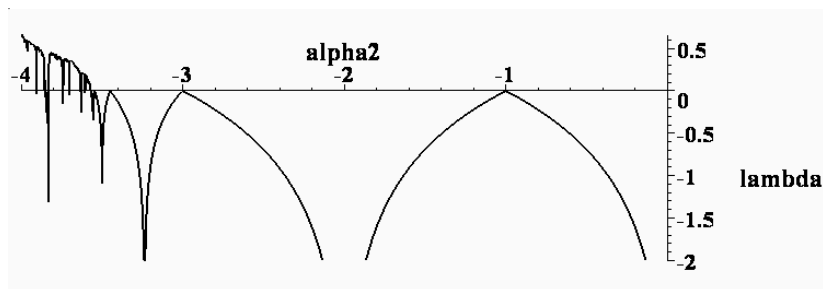

Рисунок 13. Показатель Ляпунова динамической системы (1) для $\alpha_1 = 0.001$.

Для получения зависимостей ляпуновского показателя от параметра α_2 для всех допустимых значений α_1 нужно учесть

тот факт, что правая граничная точка фазового пространства теряет устойчивость при превышении порогового значения $\alpha_2^{cr} = \alpha_1$, а далее воспользоваться следствием универсальности Фейгенбаума [9, 10] перехода к хаосу системами подобного рода. Это легко достигается путем трансляции оси абсцисс влево (так, чтобы первый нуль показателя Ляпунова отвечал значению $-\alpha_1$) с последующей редукцией графика согласно области D разрешаемых значений параметров.

Наконец, продемонстрируем невозможность долгосрочных прогнозов рисунком 14, представляющим два решения системы (1), изображаемые сплошной и штрих-пунктирной линиями, начальные состояния которых отличаются на величину $\delta n_0 = 0.0001$. Небольшая погрешность через некоторое время приводит к значительным искажениям динамики – в таком случае говорят о чувствительности динамической системы к начальным данным. Несовершенства определения экономических величин, малейшие неточности или незначительные помехи, способные обернуться огромными расхождениями, снижают прогностическую ценность предсказаний.

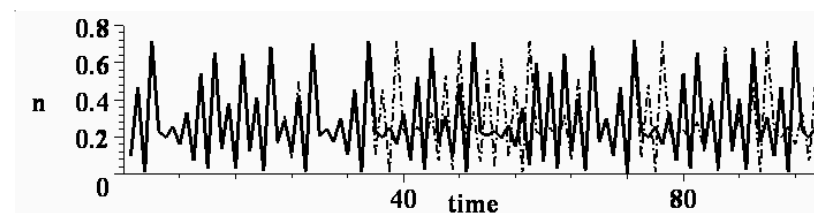

Рисунок 14. График, показывающий чувствительность системы к начальным данным. Значения управляющих параметров $\alpha_1 = 0.001$, $\alpha_2 = 0.01$. Начальные состояния различаются на величину $\delta n_0 = 0.0001$.

Таким образом, собственные режимы простейших детерминистических социально-экономических систем могут

оказаться довольно сложными. Возможность выбора того или иного режима заложена в самой системе, и прогнозирование сводится, в первую очередь, к указанию значений параметров, при которых нежелателен тот или иной режим. Чувствительность к начальным данным ограничивает горизонт прогноза и делает невозможным стратегическое планирование. Однако и тактическое планирование проблематично вследствие способности системы к свободному выбору между множественными альтернативами. Разумеется, в реальной прогностической практике, решающая роль принадлежит человеческому фактору – волевым усилием ЛПР разрывает „защелкивание” альтернатив или прерывает цепочку бифуркаций. Поэтому более адекватная экономико-математическая модель должна учитывать человеческий фактор. В этом аспекте следует также отметить весьма перспективное, интенсивно развивающееся в последнее время направление в нелинейной динамике, которое посвящено проблеме управления динамическими системами и возможности подавления хаоса в них [11, 12].

Литература

1. Рабочая книга по прогнозированию / Бестужев-Лада И.В. (отв. ред.) – М.: Мысль, 1982. – 430с.
2. Калина А.В., Конева М.И., Яценко В.А. Современный экономический анализ и прогнозирование (микро- и макроуровни). – Киев: МАУП, 2003. – 416с.
3. Давнис В.В., Тинякова В.И. Прогнозные модели экспертных предпочтений. – Воронеж: Изд-во Воронеж. гос. ун-та, 2005. – 248с.
4. Распознавание. Классификация. Прогноз / Журавлев Ю.И. (отв. ред.) – М.: Наука, 1989. – 269с.
5. Новиков Д.А., Чхартишвили А.Г. Активный прогноз. – М.: ИПУ РАН, 2002. – 101с.
6. Бокс Дж., Дженкинс Г.М. Анализ временных рядов. Прогноз и управление. – М.: Мир, 1970. – 406с.
7. Капица С.П., Курдюмов С.П., Малинецкий Г.Г. Синергетика и прогнозы будущего. – М.: Эдиториал УРСС, 2003. – 288с.

8. Князева Е.Н., Курдюмов С.П. Законы эволюции и самоорганизации сложных систем. – М.: Наука, 1994. – 236с.
9. Chaos / Arun V.Holden (ed.) – Princeton, New Jersey: Princeton Univ.Press, 1986. – 324p.
10. Шустер Г. Детерминированный хаос. – М.: Мир, 1988. – 240с.
11. Фрадков А.Л. О применении кибернетических методов в физике. // УФН. – 2005. – Т.175. – №2. – С.113-138.
12. Лоскутов А.Ю. Проблемы нелинейной динамики. Подавление хаоса и управление динамическими системами. // Вестник МГУ (сер. физ.-астр.) – 2001. – №3. – С.3-21.

КУЛЬЧИЦЬКА Н. Є., кандидат економічних наук, доцент
Тернопільський національний економічний
університет
ПЕРДЕЙЧУК В. М., студентка

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ

Розкрито основні шляхи та питання удосконалення оподаткування прибутку підприємств, наведено нові підходи як до системи справляння податку на прибуток підприємств, так і до проведення податкового контролю за його справлянням.

The taxation is opened the basic ways that questions arrived the enterprises, given new approach as to system pay to the tax from the profit of the enterprise and to realization of the tax control.

Питання удосконалення оподаткування прибутку підприємств під час оновлення податкового законодавства в Україні виникло не випадково. Оподаткування прибутку, з одного боку, забезпечує залежність державного бюджету від процесів, які відбуваються в матеріальному виробництві, а з іншого - надає широкі можливості здійснення заходів з державного регулювання економіки.

Дана проблема досліджується рядом таких вчених: Гладун Ю., Мельник П.В., Свердан М.М., Сичевський В., Фурман А., Янушевич Я.

Хоча в даному питанні проблема оподаткування прибутку підприємств є дуже важливою і потребує також детального дослідження, а саме в проекті Податкового кодексу України для регулювання справляння податку на прибуток пропонується :

1. Послабити податкове навантаження на платників податку за рахунок зниження ставки податку на прибуток з 30 до 20 %;
2. Зробити цей податок нейтральним по відношенню до всіх категорій платників податків шляхом скасування податкових пільг;

3. Спростити адміністрування податку на прибуток. Для цього передбачається подання декларацій з податку на прибуток один раз на рік не пізніше 25 лютого року наступного за звітним.

Щоб оцінити систему оподаткування, необхідно визначити цілі, мету, досягнення яких вона ставить перед собою. Бруклінгським інститутом сформульовано три цілі політики оподаткування:

1. Переведення ресурсів із приватного в суспільний сектор економіки;
2. Справедливий розподіл витрат на управління між дохідними класами (вертикальна справедливість) і серед народу з приблизно рівними економічними доходами (горизонтальна справедливість);
3. Сприяння економічному росту, стабільності й ефективності.

Тому, важливим напрямком реформування національного оподаткування є перехід до оподаткування сукупного валового доходу платника податку, який включає суму доходу з усіх джерел у грошовій, матеріальній і нематеріальних формах.

Досвід розвинутих країн свідчить, що система прибуткового оподаткування громадян часто охоплює і доходи від володіння житловими будинками, приміщеннями для професійного використання, сільськогосподарськими землями та будівлями. Кожному виду нерухомості відповідає розмір доходу, що береться до розрахунку незалежно від того, чи був дохід реально отриманий, чи ні. Такий механізм забезпечує ефективне функціонування ринку нерухомості й надходження до бюджетів.

Водночас проведення обґрунтованої політики стосовно використання дозволених вирахувань із сукупного валового доходу, яка б відповідала вимогам соціально-економічного розвитку держави, та сприяла зростанню нагромаджень та заощаджень населення.

Зважаючи на демографічну ситуацію в Україні, стан здоров'я населення, варто застосовувати пільги на дітей і осіб похилого віку, на проведення лікування і оздоровчих заходів. Із сукупного оподаткованого доходу пропонуємо вираховувати відповідно до встановлених законодавством меж витрати на соціальне, пенсійне, медичне страхування, вартість проїзду на роботу, витрати на освіту, професійні видатки.

Оскільки податкові системи розвинутих європейських країн зорієнтовані на оподаткування доходів громадян і ця тенденція має незворотний напрям, очевидним для України є приділення особливої уваги такому виду оподаткування. І головним моментом, про що свідчить європейський досвід, повинно бути стягнення податків із тієї частки доходів платників, які залишаються після забезпечення основних життєвих потреб робітника та його сім'ї. В цьому контексті повинен бути переглянутий неоподатковуваний мінімум доходів громадян, який на сьогодні не відповідає потребам платників.

Як свідчить світовий досвід, підприємницький сектор є головним структуроутворюючим елементом ринкового середовища, рушійною силою розвитку економічної системи: розширює можливості працевлаштування населення, повніше задовольняє потреби споживачів, наповнює державний бюджет.

Становлення підприємництва в Україні відбувається в умовах нестачі стартового капіталу, інфляційного тиску, обмеженого доступу до кредитних ресурсів, надмірного податкового тягара. За результатами соціологічних досліджень, головними перешкодами розвитку підприємництва є: високі податкові ставки (97 % опитаних керівників малих підприємств), велика кількість різних податків (86 %), часті зміни податкової звітності (77 %), нестабільне законодавство (78 %), неплатежі клієнтів (58 %). Частка „неофіційної” економіки, за висновками Міжнародної фінансової корпорації, сягає 70 % офіційного ВВП України [4, с.77] .

Дослідження теоретико-методологічних засад формування та розвитку ринкового середовища, впливу на економічну поведінку суб'єктів підприємницької діяльності податкової політики держави дозволяє зробити наступні висновки:

1. Нормативно-правова база бюджетно-податкової системи України знаходиться у стадії вдосконалення, що в цілому відповідає завданням реформування, реструктуризації та побудови високорозвиненої економіки. За допомогою системи оподаткування, певної податкової політики можна регулювати такі параметри підприємництва:

- структурні співвідношення між кількістю підприємств у різних сферах бізнесу (інноваційне підприємництво, венчурний бізнес, малі підприємства у сфері виробництва та послуг тощо) з урахуванням потреб держави і регіонів, соціальної значущості тих чи інших видів діяльності;

- обсяги виробництва певних видів продукції, цінову політику на ринках, структуру собівартості, зовнішньоекономічні зв'язки, рівень доходів підприємців та життя населення.

2. З метою формування концептуальних засад податкової політики держави слід використовувати положення найбільш виправданих світовою практикою теорій оподаткування:

- теорії оптимального оподаткування А. Лаффера, який визначив, що обсяг державних доходів від оподаткування є максимальним тоді, коли середній рівень податкових ставок у країні не перевищує 30 % від сукупного прибутку платників податку. Ми поділяємо думки окремих фахівців про те, що оптимальна система оподаткування повинна містити тільки один податок який обчислюється, як податок на додану вартість, а стягується, як податок з продажів. Ставка цього комбінованого податку повинна становити 25 % від доданої вартості

- теорії сукупного попиту Дж. Кейнса та його послідовників, які вважають, що впливати на ділову активність, інвестиції, зайнятість можна за допомогою диференціації податкових ставок. Згідно з цими поглядами підвищення податкових ставок зумовлює зменшення доходів, що залишаються після сплати податків, а це, в свою чергу, викликає зменшення витрат споживачів, а отже і сукупних витрат (сукупного попиту).

- теорії „економіки пропозиції”, в яких доведено, що зменшення податків неминуче приводить до зростання збережень, що є джерелом інвестування реального сектора, активізації інноваційного підприємництва, венчурного бізнесу. Ця теорія суттєво відрізняється від ортодоксальної монетаристської теорії, що взята на озброєння в сучасних умовах для реформування економіки України

3. Суттєвий вплив на розвиток і стимулювання підприємництва здійснює встановлення пільг в оподаткуванні. Цільове спрямування цих пільг повинно бути підпорядковане інтересам як підприємців, так і держави в цілому.

4. Теорії впливу рівня податків на темпи економічного зростання (А.Мардсен), наступний аналіз їх застосування в 20-ти країнах (у 10-ти з них застосовувались високі податки, а в 10-ти - низькі) свідчить, що в країнах з низькими податками швидше зростали зайнятість, інвестиції, продуктивність праці, відбувалися зміни у якості економічного зростання, адаптації виробництва до вимог ринку. У країнах з низькими податками інвестиції зростали приблизно на 9 %, а в країнах з високими податками скоротилися у середньому на 0,8 %.

5. Слід звернути увагу на те, що зниження податкових ставок, стимулюючи інвестиції, не гарантує використання прибутку на зазначені цілі. Податкові пільги слід надавати підприємцям лише за умов проведення ними певних господарських дій (енерго- та ресурсозбереженні, впровадженню новітніх технологій тощо). Потрібна систематизація вже існуючого чинного законодавства, усунення дискримінації підприємця на всіх рівнях податкових правовідносин, забезпечення стабільності податкової системи і рівноправності у податкових правовідносинах.

За цих умов стає можливим реальне, послідовне застосування теорій оподаткування, випробуваних світовим досвідом, для підвищення ефективності підприємницької діяльності. Економічні перетворення, що здійснюються в Україні, вимагають нових підходів як до системи справляння податку на прибуток підприємств, так і до проведення податкового контролю за його справлянням. На нашу думку, насамперед необхідно:

1. Критично оцінити сучасний стан системи податкового контролю;

2. Розробити напрями податкової реформи, реалізація якої передбачає застосування сучасних технологій обробки баз даних з використанням електронних засобів зв'язку, зокрема електронного цифрового підпису (ЕЦП);

3. Підвищити рівень інформаційної взаємодії з державними контролюючими органами;

4. Удосконалити роботу податкової служби з платниками податку на прибуток (їх реєстрацію, проведення камеральних перевірок, добір підприємств для перевірки, проведення комплексних перевірок та узагальнення їх результатів).

Необхідно зауважити, що виїзна перевірка звітності платника податку на прибуток на сьогодні залишається основною і здійснюється для виявлення помилок і порушень, допущених під час розрахунку податкової бази та сплати податку. У процесі її проведення дуже велике значення мають знання і досвід, інтуїція перевіряючих, інформація про платника податків, а також комп'ютерна техніка, яка просто необхідна для:

- вибору підприємства для перевірки;
- систематизації та групування помилок, помічених у первинних бухгалтерських документах з метою виявлення незавершених оборотів та полегшення збору доказів для підготовки акту відповідно до чинного законодавства;
- контролю за своєчасним надходженням до бюджету донарахованого податку на прибуток підприємств та фінансових санкцій.

На сьогодні уже створений інформаційний масив у податковому органі з урахуванням показників фінансово-господарської діяльності платників – це електронне сховище, яке дає змогу ідентифікувати всі параметри платника. Склад критеріїв комп'ютерного відбору платника для документальних перевірок може бути різноманітним і змінюватися залежно від галузевої належності платника, а відповідно - і багатьох факторів. Однак у будь-якому разі слід добирати не один (універсальний) набір критеріїв, а декілька, що дасть змогу з більшою ймовірністю об'єктивності обирати підприємство для перевірки.

А ще доцільно було б продовжити розширення централізованої бази даних фінансової звітності, запровадивши на законодавчому рівні обов'язкове подання до податкових органів звітів за формами: №1 „Баланс”, №2 „Звіт про фінансові результати” №3 „Звіт про

рух грошових коштів” №4 „Звіт про власний капітал” №5 „Примітки до фінансової звітності” всіх платників податків. Здійснення послідовної податкової політики з усвідомленням стратегічної мети економічної інтеграції України – приєднання до європейських організацій – сприятиме виходу її економіки з глибокої кризи і забезпечить умови для поступового зростання.

Діюча податкова система України не повною мірою відповідає вимогам нинішнього стану економіки та суспільних взаємовідносин і вимагає кардинальної заміни окремих елементів податкових механізмів. При цьому не обов’язково повністю замінювати чинні елементи податкової системи, оскільки це може призвести до хаосу, знищення звичних для платників податків механізмів.

Зважаючи на те, що прийнятий у 1997 році Закон України „Про оподаткування прибутку підприємств” в основному відповідає світовим вимогам щодо оподаткування прибутку (доходу) підприємств, при підготовці розділу проекту Податкового кодексу України, яким регулюється справляння цього податку, не ставилася мета вносити кардинальні зміни до порядку його справляння, а лише передбачалося його вдосконалити.

Проблематичним є питання щодо встановлення тривалості процедур стягнення мінімальної суми заборгованості, величина, якої малозначуща для держави. Розв’язання цієї проблеми дасть змогу не відволікати вкрай обмежені ресурси податкового органу на роботу із стягнення таких недоїмок, оскільки вона є збитковою для держави.

Дослідження свідчать про те, що примусове стягнення з юридичних осіб податків і фінансових санкцій на загальну суму, меншу за 200 грн., для держави є збитковим. (До розрахунку цієї суми включено витрати на папір, амортизацію комп’ютерів та оргтехніки, поштові відправлення а також оплату праці працівників, які готують позовні заяви та беруть участь в судових засіданнях) [5, с.61].

У разі коли сума заборгованості платника менша від зазначеної суми, доцільно переводити його розрахунки у „заморожений” стан і не вживати заходів щодо стягнення недоїмки до того часу, доки

сума заборгованості перевищить встановлений мінімум. Але такий мінімум потрібно встановити в законодавчому порядку. Це дасть змогу відкладати роботу із „збитковою” заборгованістю і сконцентрувати увагу на стягнення великих недоїмок.

Крім того, однією з важливих умов покращення податкового контролю в Україні є координація зусиль між державами, надання всіх форм адміністративної допомоги у справах, які стосуються оподаткування прибутку підприємств.

4 листопада 2002 року своїм розпорядженням Президент України Л.Д. Кучма уповноважив М. Я. Азарова підписати від імені України зазначену Конвенцію, яка має сприяти підвищенню результатів контрольної роботи податкових органів.

Конвенція передбачає, що сторони надають одна одній адміністративну допомогу в податковій справі. Така допомога може включати у відповідних випадках заходи, яких вживають судові органи, та зокрема передбачає :

1. Обмін інформацією, у тому числі одночасні податкові перевірки та участь у податкових перевірках за кордоном;
2. Допомогу у стягненні податків, включаючи заходи щодо збереження суми податків;
3. Вручення документів [3, с.57].

Отже, податкове регулювання та процес удосконалення системи оподаткування прибутку підприємств в Україні повинно здійснюватися у двох напрямках. По-перше, шляхом створення стимулюючої моделі оподаткування підприємницьких структур. По-друге, через підвищення продуктивності контрольної роботи податкових органів. Та основними напрямками податкового реформування системи оподаткування в Україні повинні стати зниження податкового навантаження на платників податків, зближення податкового та бухгалтерського обліку, стимулювання інвестиційної діяльності в країні, а також, як наслідок, збільшення надходжень прямих податків до Зведеного бюджету України як в абсолютних сумах, так і у відсотках до загальної структури доходів.

Література

1. Про систему оподаткування: Закон України від 25 червня 1991 року № 1251-XII // Відомості Верховної Ради України.-1996.- №3 .
2. Про державну податкову службу в Україні : Закон України від 04 грудня 1990 року №509-XII // Вісник податкової служби України.- 1998.- №4.
3. Гладун Ю. Конвенція про взаємну адміністративну допомогу в податкових справах і форми допомоги податкових органів // Вісник податкової служби України. – 2003. - № 10. – С.57-59.
4. Білостоцька В.О. Податкове навантаження в Україні// Фінанси України. – 2002. - №12. – С.75-78.
5. Калюга Є. Реформування системи податкового контролю із застосуванням інформаційних технологій. –2002. - № 31. – С.56-61.

ЗМІСТ

Маниліч М. І., Запал В. С.

Механізм суспільного відтворення регіону:
методологія і напрямки модернізації в сучасних умовах 5

Дейнеко Л. В.

Проблеми наукового забезпечення розвитку харчової
промисловості України 21

Павлов В. І.

Фінансові механізми сталого просторового розвитку
регіонів 29

Мілашовська О. І.

Регіональна стратегія розвитку прикордонних
територій України 37

Черничук Л. В.

Стратегії управління грошовими потоками
підприємства в умовах інфляції 44

Котикова О. І.

Передумови переходу до моделі сталого розвитку 56

Чиж В. І.

Удосконалення обліку у житлово-комунальному
комплексі регіону 68

Євдокименко В. К., Яскал І. В.

Оцінка міжрегіональної інтеграції в межах країни:
методичний підхід (на прикладі Чернівецької області) 78

Трофімова Т. В.

Проблемні аспекти використання управлінського
обліку на вітчизняних підприємствах 89

Ковальська Л. Л.

Процес формування конкурентного
середовища регіонів 101

Іртищева І. О. Особливості агропромислової інтеграції на регіональному рівні	109	Гладчук Г. Г. Проблеми розмежування витрат на формування собівартості сировини та витрат виробництва на підприємствах-виробниках стінових матеріалів	220
Галушка Є. О. Міжбюджетні відносини як чинник сталого розвитку економіки регіону	118	Лучик М. В. Фінансова діяльність та інвестиційна привабливість	227
Полянек А. В. Перспективи розвитку капітального будівництва України в ринкових умовах	126	Степанюк Н. А. Еколого-економічні складові аграрного потенціалу Рівненської області	233
Фатенок-Ткачук А. О. Значення досвіду Польщі для перспектив розвитку підприємств України	135	Косминко М. В. Деякі аспекти організації системного (фінансового, управлінського, податкового) обліку незавершеного виробництва	242
Штерма Т. В. Особливості нематеріальної мотивації праці в сільському господарстві	145	Ульяницька О. В. Вплив проектного управління на підвищення ефективності економіки держави	253
Букало Н. А. Розвиток структури закладів освіти: регіональний аспект	154	Щеглюк С. Д. Особливості функціонування мережної економіки: роль і місце в ній регіональних інноваційних кластерів ..	263
Кондіус І. С. Концепція прогнозування стійкого розвитку регіону	169	Євдокименко В. К., Поляк О. В. Інструменти публічного управління як складова територіального управління економікою	275
Полагнин Д. Д. Валютна інтеграція, її переваги та недоліки	181	Лащак В. В. Алгоритм співпраці з органами місцевої влади в напрямку регіональної тарифної політики	285
Ведмідь Н. І., Михайличенко Г. І. Аналіз використання Internet-реклами підприємствами туристичної індустрії	191	Пасічник В. В., Шаховська Н. Б. Алгоритми усунення невизначеності у сховищах даних реляційного типу з метою підвищення якості прийняття рішень	293
Швабу Ю. І. Вплив виробничих витрат на підвищення якості м'ясної продукції підприємств Чернівецької області	200	Сопин М. О., Савицкий А. В., Забидовская Л. Е., Демчучен В. М. Конструктивная роль хаоса на рынке услуг	302
Саламанович О. Г. Шляхи відповідності ведення податкового обліку з бухгалтерським обліком	208		

**Сопин М. О., Савицкий А. В.,
Забидовская Л. Е., Демчучен В. М.**
Непредсказуемость в социально-экономических системах .. 308

Кульчицька Н. Є., Пердейчук В. М.
Основні напрямки податкового регулювання
та шляхи вдосконалення оподаткування
прибутку підприємств 320

ДЛЯ ПОДАТОК

ДЛЯ ПОДАТОК

Науково-виробниче видання
Науковий збірник

ЗБІРНИК
НАУКОВИХ ПРАЦЬ
Економічні науки

Випуск 4

Відповідальний за випуск -
О. В. Гончарук, Заслужений діяч науки і техніки України,
доктор сільськогосподарських наук, професор

Науковий редактор доктор економічних наук,
професор **В. К. Євдокименко**
Коректор **О. Вілінська**
Комп'ютерний набір **В. М. Демчучен**

Буковинський університет:
вул.Сімовича, 21, м.Чернівці, 58000
Тел.8 (0372) 55-32-07; 55-06-11

Підписано до друку 25.01.2008. Формат 90x64 ¹/₁₆.
Гарнітура Times.
Умов.-друк. арк. 11,54. Обл.-вид. арк. 12,71.
Наклад 300 прим. Замовлення № 7.

Видавництво „Книги – XXI”
Україна, 59000, м. Сторожинець, Чернівецької обл.
вул. О. Кобилянської, 7
Тел./факс: (0372) 58-60-21, 58-64-64, моб. 8-050-9183202
e-mail: booksxxi@gmail.com
www.books-xxi.com.ua

Свідоцтво про державну реєстрацію
ДК № 1839 від 10.06.2004 р.

Друк ПП Валь Л. О.